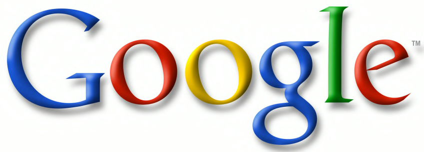
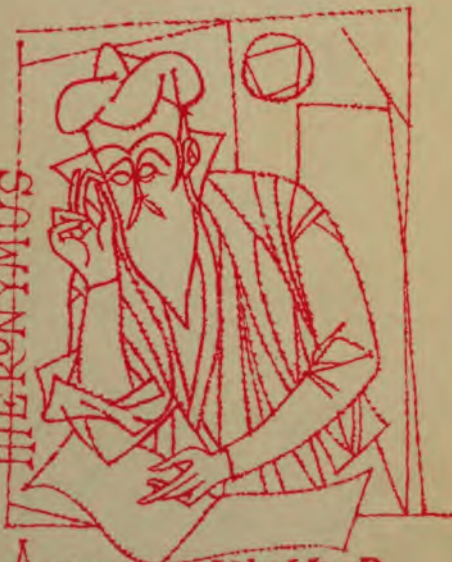

HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

1. Imod den store Anklage
ved Grundtvig af H. C. Ørsted
2. Imod den lille Anklager
ved Grundtvig

Carl S. Petersen

Imod
den
store Anklager.

Af:

H. C. Ørsted,
Professor.

Det ottende Bud.

Du skal ikke sige falsk Vidnesbyrd imod din Næste.

Det er:

Vi skulle frygte og elske Gud, ikke falskeligen besøre Andre, ikke forraade, ikke bagtale Andre, ikke berygte Andre, men dennem undskylde, mene og tale vel om dem, og tage alle Ting i den bedste Mening.

Luthers Katechismus.

Kiøbenhavn, 1814.
Forlagt af Andreas Seidelin.
Trykt hos C. Græbe.

I lang Tid saae jeg med Harme hvorledes Grundtvig forvildede en ikke liden Hob af lettroende Læsere, ved uden Betænkning offentligt at fremsætte, som rene Udsagn af den hellige Skrivt, de urimelige Anvendelser han deraf gjorde paa de store Verdensanliggender, især paa alt det der, ved Siden af Religionen, er bleven udrettet til Menneskets aandelige Udvikling, formedelst Kunster og Videnskaber. Jeg følte dybt, at hans vilde Skrig mod de fleste af disses skjønneste Værker, at den skammelige Iver, hvormed han stræbte at stemple til Guds Fiender saa man-

ge herlige Mænd, som alle Venner af sand Gudsfrygt hidindtil havde glædet sig ved at henregne til deres Samfund, ikke kunde andet end stifte Skade hos de Ubefæstede. Jeg troede det derfor min Pligt, at overvinde den Modbydelighed jeg maatte have for at betræde vor Litteraturs Krigsmark, paa en Tid da man for det meste der seer kjæmpes med saa uværdige Vaaben. Jeg søgte da, i Anledning af et Skrift, hvori Grundtvig syntes at have bragt sin Forvirring til den høieste Spidse, advarende at skildre hans vilde Fornufthad. Herimod er han nu traadt op med et Skrift, betitlet: Hvem er den falske Prophet? Hvem forvirrer Folket? affattet, som man kunde vente, med den ham eiendommelige Skjændegjæstveltalenhed, men fattigt paa Grunde. Uagtet han heri allerede noksom røber sin Sags Uretfærdighed, deels ved at forvende Stridspunktet, deels ved at nægte de bekjendteste Ting, og hans Skrift derfor ikke engang hos hans Tilhængere har gjort den attraaede Virkning; saa har jeg dog foretaget mig

at besvare det, deels fordi jeg derved faaer Anledning til at hæve adskillige Misforstaaelser, som mange af vore Halvoplyste have tilfælles med Grundtvig, deels fordi jeg ikke holder det for uvigtigt, at drive den fordærvelige Ordkjæmpe ud af sit sidste Smuthul.

Da min Modstander med en mageløs Dristighed fordreier mine Ord, medens han beskylder mig for Uredelighed, saa har jeg holdt det for tjenligt her at give Læserne Documenter i Hænderne, hvorved de kunne sættes i Stand til selv at see hvo der vil bedrage dem. Af denne Aarsag har jeg her ladet aftrykke den omtvistede Spaadom, Recensionen og alt det Grundtvig i sit Forsvarsskrift har sagt til at forsvare denne Spaadom. Nærværende Skrift er derved ikke blevet saa meget forstørret som det ved første Øiekast kunde synes, da jeg dog ellers havde maattet anføre særdeles mange Steder af hine Documenter. Overalt har Grundtvigs Overflødighed paa Beskyldninger nødet mig til at være

vidtløftigere end jeg ellers ønskede. Arketallet, der i vor Tid gjør et Skrift saa kostbart, har jeg søgt at faae indskrænket ved en husholderisk Tryk.

Om den Store Anti Christ eller sidste Forfølgere.

Hans Personlige Kiendskaber.

1. En meget spidsfindig Forstand, som mærker det, de forrige Regienter ei have mærket. Dan. 7, 8. — 2. Hedenske Principia og gandske stridige mod den aabenbarede Religion, hvorfor han kaldes Dyret af Afgrunden. Apoc. 11, 7. — 3. Foragt over sine Forfædres Rige. Dan. 11, 37. — 4. Et Sind som ophøyer sig over alle Regienter og Gud selv. Dan. 11, 37. — 5. Ingen Kierlighed til Fruentimmer. Dan. 11, 37. — 6. En Bespottelses Aand imod Gud, Christum, hans Hellige og Kirken ibid. —

Hans Egenskaber i Henseende til det udvortes.

1. Hans Fædrene-Rige ligger i det gl. Romerske Monarchies Grændser, thi han opkom imellem de 10 gamle Riger Dan. 7, 8. — 2. Er lidet af Begyndelsen, hvorfor det kaldes det lidet Horn. — 3. Bliver et separat Rige, ei for længe efter de gamle Kongeriger, og tager efterhaanden til. — 4. Hører i visse Maader

til Keiserdømmet i Tydskland, siden det siges at være af de 7 Hoveder. Apoc. 17, 11. — 5. Kommer til den Keiserlige Værdighed efter den 7de Familie. — 6. Ligger saaledes i Europa, at han har nogle andre Lande Østen, Sønden og Norden for sig, med hvilke han skal føre den store Krig. — 7. Dette Riges Beboere bekiender sig en til den Papistiske Religion, thi da bliver det næsten ubegribeligt, hvorledes det samme Rige er det, som skal ødelægge Regimentet. Es. 19 Hvilket dog skal giøres af dette Rige. Apoc. 17, 16. — Det bekiender sig til den Protestantiske Religion, thi, naar Jerusalem eller Gs. Kirke i de sidste Tider skal antastes, da skal ogsaa Juda eller et til Kirkens Lærdom sig bekiendende Folk være iblandt dens Fiender. Zach. 14, 14, 12. Es. 16, 17.

Hans Kriger.

1. Han skal have store og haarde Kriger med et Rige, som ligger Sønden for hans Lande, og som er Rom. Catholisk Dan. 11, 40 — 2. Han skal angribes af Regienten i Norden baade med Land-Armeer og med Skibe; de Nordlige Regientere ere Protestanter, thi naar den store Forfølger vender sig mod Norden, siges han at komme i det deilige Land. — 3. Nogle Protestanter skal blive ilde medhandlede, men 2de Protestantiske Riger skal undgaae og mestendeel og det 3die Protestantiske Nordlige Rige. Dan. 11, 41. — 4. Efterat han har tvunget Protestanterne til Fred, skal han vende sin Magt mod de Catholske. Dan. 11, 42. Ægypti Land skal da ingenlunde undkomme. Es. 19. el, Italien skal for alle Ting finde hans haarde Magt; dens Rigdom skal falde i hans Hænder, da er det at Paven skal forstyrres, Rom ødelægges, og den Spaadom opfyldes. Apoc 17, 16. — 5. Dog kort førend dette skeer, skal han aabne sig Veien til Italien ved at be-

mægtige sig og forene med sit Rige 3 af de gl. Riger i Europa, alt Sønden for hans Lande og tillige Catholske Dan. 7, 8. 20. 24. — 6. Nogle nye Konger, men Vasaller af ham, vil ta og blive. Apoc. 17, 12. Dan 11, 39. — 7. Mens han med saadan uimodstaaelig Magt giør imod de Lande hvad han vil, udruster et Østligt Rige med de Nordlige sig imod ham, hvorpaa han vender sig imod dem og udsletter og ødelægger alleting. Dan. 11, 44. — 8. Han trænger sig da paa sin Vey til Norden, til et Land, hvor Guds hellige Bierg er, udi en Province, som ligger imellem de 2de Hav. Dan. 11, 45. — 9. Der skal leveres et Feltslag imellem ham og den sande Relig. Bekiendere, hvor Gud selv saa kraftig vil hielpe sin liden Hiord, at han skal komme til sin Ende og ingen hielpe ham. Dan. 11, 19. 45. — 10. Imidlertid har han allerede bragt de Hellige til den største Nød, thi han fører Striid mod de Hellige og overvinder dem. Dan. 7, 21. Apoc. 11, 7. 13, 7.

Hans Opførsel i Henseende til Religionen.

1. Hans egne Principia ere stridige mod den aabenbarede Religion. — 2. I hvor ofte end Skriften taler om ham, saa yttrer han ei sine Principia og sin Lyst at udbrede dem, førend han haver overvundet Kongerne i Sønden, forbundet Protestanterne til Fred og forstyrret Paven, ja 2den Gang vendt sig mod Protestanterne. — 3. Hvad Egenskaber hans Religion har, kiendes af, at han siges at bespotte Gud, Hans Tabernacul og dem som boer i Himlene. Dan. 7, 25. Apoc. 13, 6. — Han skal forbyde Skriftens Brug og giøre alt sit til at udrydde den, som gives tilkiende

Apoc. 11. ved de 2 Vidner som ihielslaaes og ligge som døde Legemer paa den store Stads Gader eller i Europæ Lande; dette skal lykkes til en Tid tildeels men ey ganske, thi Kirken har især i det sparede Norden sine Tilflugts Stæder, hvor hans Befalninger ikke agtes. ibid. v. 9 — 5. Han skal forkaste og ophæve Festerne og de hellige Dage. Dan. 7, 25. — Han skal opdigte en Religion, som ei hidtil har været i Brug, og enten opdigte en nye Guddom, eller ære den sande Gud, allene som en Krigs-Gud. Dan. 11, 38. — 7. Han skal giøre sin Gudstieneste med en stor udvortes Pragt. ibid. — 8. Han skal finde mange Tilhængere, thi alle Jordisksindede skal ansee ham med store Øine for hans utroelige Lykkes og Fremgangs skyld. Apoc. 13, 8. 14, 8. — 9. Naar han er stegen til den Magt, at alting maae vige for ham, skal en vis eller maaskee nogle visse falske Lærere opstaae, som skal troeligen gaae ham tilhaande. Apoc. 13, 11. — 10. For at forblinde Verden, skal adskillige kunstige Mirakler opfindes. Apoc. 13, 13. — 11. Den falske Gud, som Dyret har opfundet, skal giøres et Billede, hvorved skal foregaae den spidsfindigste Sviig; Apoc. 13, 14. 15. — 12. Den store Tyrans Tilhængere skal aabenbare bekiende sig til ham og det efter en vis formulair. Apoc. 13, 16. — 13. De der ei vil, dem skal betages al Handel og Vandel i det borgerlige Liv, ihielslaaes; herover skal de Helliges Blod udøses strømmeviis. Apoc. 13, 17. Zach. 14. 2. — 14. De Jordisksindede, som ere blevne Dyrets Tilhængere, skal meget glæde sig ved disse Forandringer og befordres til stor Ære. Landet skal han uddele til Løn for dem, som har hiulpet ham. Apoc. 13, 3. Dan. 11, 39. — 15. Til at være Tyrannens Tilhængere hører 2 Ting a) at bekiende sig til den skrevne Formulair; b) at regne Aarstallet fra Tyrannens Fødsel, isteden for, at det nu regnes

fra Christi Fødsel, det er at have Tallet paa hans Navn. Apoc. 13, 17.

Hans Lykke og Ende.

1. Han skal efter en haard Krig med et for hans Lande liggende Sydlige Hof svinge sig paa Keiser-Thronen. Apoc. 17, 10. 11. — 2. Han skal bemægtige sig 3 af de gl. Riger i Europa, kaste Regientere af Thronen og Disponere over Landene efter eget Tykke. Dan. 7, 24. 11, 39. — 8. Han skal kue de øvrige Regientere. Dan. 11, 41. 44. — 4. Protestanter og Catholske maae begge viige for ham, som før er viist. — 5. Hans Indtrykkelse i det Protestantiske Land imellem de 2de Hav, i Jylland er hans Lykkes sidste Termin. Dan. 11, 45. — Derpaa udbryder de bestemte Plager over ham, som indeholdes i Apoc. 16. — Gud skal ved de tilbageblevne Protestanter med sin Almagt forfølge ham, hvorpaa han der nu ængstes, kalder de Asiatiske Konger, hvoriblandt Tyrken er, til Hielp, men de med ham slaaes og overvindes. Apoc. 16, 12. — 8. I det største og allermærkeligste Feltslag, som gandske dømmer Sagen, bliver Tyrannen med sine falske Over-Lærere og naaer deres Ende. Apoc. 19, 20. — 9. Tyrannens Voldsomhed imod de Hellige og Ondskabs Aabenbarelse mod Skriften, tillige med hans Religions solemne Begyndelse begynder $3\frac{1}{2}$ Aar før hans Lykkes Tid er udrundet. Apoc. 11, 9. 11. Men denne Tid er udrundet 1766, følgelig begynder dette Onde i sin Hidsighed midt i Aaret 1762; thi de $3\frac{1}{2}$ Dage ere efter den Prophetiske Talemaade $3\frac{1}{2}$ Aar, hvilken Tid udtrykkes. Apoc. 13, 5. ved 42 Maaneder, som ere naturlige Maaneder eller $3\frac{1}{2}$ Aar, ligeledes Apoc. 11, 2.

NB. Dyrets Tal siges Apoc. 13, 18. at være 666, som er efter alles Tilstaaelse det vanskeligste Sted i Aabenbaringen. Men lader os sætte, at de 666 ere Maaneder, vi formeere ei denne hypothesin uden Grund, thi disse 666 siges at være Dyrets Tal (eller den sidste Tyrans Tal, som der allene tales om v. 3. ham tillægges v. 5. 42 Maaneder, eftersom disse 42 Maaneder, der siges at være hans Tal: saa slutte vi, at de 666 ere ligeledes Maaneder. De 42 Maaneder ere i Kraft af Sammenligningen med Apoc. 11, 9. 3 Aar og 6 Maaneder. De 666 Maaneder ere da ogsaa 55 Aar og 6 Maaneder. Begge Tidsløb er Dyrets Tal, eller en tællet og bestemt Tid for Dyret. Den Tid af 3½ Aar er den Tid, i hvilken hans Voldsomhed skal naae den største Høyde. De 55½ Aar ere da enten hans Regierings eller heele Livs Aar; hans Regieringsaar kand de ei være, thi den heele Tid, i hvilken den sidste Forstyrrelse gaaer ud paa, varer allene 30 Aar; følgelig maae derved forstaaes hans heele Levetid.

Vi giøre da denne Slutning: Den sidste Tyran skal leve 666 Maaneder eller 55½ Aar; denne Forklaring er a) overeensstemmende med Guds Aands Simplicite, grundet i Capitlet selv og b) kan tage imod alle de Talemaader, som tillægges dette Tal.

Det er en Visdom at vide dette, især i Tiden selv, da det siger os Enden paa alt det Onde, Tyrannen skal giøre; det maae findes ved en Beregnelse og Sammenlæggelse med Capitlet selv; Det er et Msks. Maaders Tal, som Job siger c. 14, 5. naar han taler om et Menneskes Livs Tal.

Den sidste Tyran skal foragte Gud, Christum og Religion; han skal efter Dan. 7, 25. omskifte Tider. Det er gandske rimeligt, at han i sin daarlige Hofmod kan opfinde at stifte en ny Tidsregning, og regne Aa-

rene fra sin Fødsel, da de ellers regnes fra Christi Fødsel. En Gierning, der meget got passer sig paa den store Anti-Christ. De, som da vil være hans Tilhængere, maae antage den anbefalede Beregning, som er grundet paa ham eller hans Navn. De, som holde ved den sande Lærdom, lide og døe for den, siges Apoc. 15, 2. at vinde Seier over Dyrets Navns Tal, det er: det antage ei den anordnede Tids Regning, saasom høystfornærmelig mod deris Frelsers Ære. Hvad er nu mere mærkeligt, end at en vis Herre i Europa, paa hvilken allerede endeel af de foranførte Characterer passe sig, er født 1712 den 24 Januar. Naar man nu til sammes Fødsels Aar lægger 55 Aar og 6 Maaneder, saa har Vi 1767 den 24 Julii. Hvor nøye det kommer overeens med den Tid for Tyrannens Lykke og Enden paa hans Lykke, hvilken Vi tilforn af Skriften har forestillet, sees lettelig.

Tiderne skal vise, hvad Rigtighed der kand være i Vor Forklaring.

Skrevet d. 26 Aug. 1757.

Omnia perspiciant, qvæ portent tempora, gentes.

NB. Dette Stykkes Auctor, ved Navn G. har 1756 in Octb. sagt i et Selskab, at Danmark skulle blive indviklet i Krig 1762.

Velsignet være Gud, som giorde denne Prophett til Løgnere, thi siden Ao. 1720 har Danmark havt den lyksaligste Rolighed. D. 11 Nov. 1764. *) G.

*) Disse to Anmærkninger, af hvilke i det mindste den sidste synes skrevet med min slg. Faders Haand, tilføies, fordi det er mærkeligt at Fortolkeren her urigtig beskyldes for Løgn, thi det er vitterligt, at Danmark var indviklet i Krig. 1762. At der fra 1787 til 1817 er 30 Aar, vil maaske og vorde mærkværdigt. Udg. Anm.

Recension aftrykt efter Litteraturtidenden No. 12 og 13. 1814.

En mærkelig Spaadom, ogsaa om Danmark, efter en gammel Haandskrift udgivet af N. F. S. Grundtvig, Præst. Med Motto: Foragter ikke Prophetier! 1 Thess. 5. Kbhavn, 1814. 24 S. i 8. 2 Rbmk. hos A. Seidelin.

Skrifter af den Beskaffenhed, som nærværende, pleier Critiken ellers tavs at forbigaae, eller i det høieste medynksfuldt at kundgjøre deres Tilværelse. Ved Tid og Omstændigheder erholder derimod denne Spaadom en tilfældig Vigtighed, i det den udgives og anbefales af en Mand, der nu paa nogen Tid har forvirret mange Hoveder. Ved Udgivelsen af de her anmeldte Blade, har han endnu overgaaet sig selv, og fremlagt en saa afgjørende Prøve paa sin egen Forvirring, at det nu ikke mere tør være vanskelig at kalde de bedre iblandt dem, han har vildført tilbage til Sandhedens Erkjendelse. Vi ville forberede dette, efter Omstændighederne ikke uvigtige, Foretagende, ved at kaste et Blik paa hans hele Skribentcharacter, og de Omstændigheder hvorunder han har virket.

Grundtvig forener med en letbevægelig Indbildningskraft og en Art af Veltalenhed den djerve Selvtillid i Yttringen af sine Meninger, der udkræves til at virke paa den store Hob, og derhos befinder han sig selv i en Uklarhed og et Vildrede, der ikke tillader den uøvede Læser eller Hører at gjennemskue hans Paastandes Intethed. Mørket maae hos dette Slags Skribentere skjule Tomheden. Udrustet med disse

Egenskaber, understøttes han endnu af Tidsalderens Aand, eller rettere sagt, har han forstaaet at gribe det deri, som just maatte begunstige hans Foretagender. Vor Tidsalder befinder sig saa vel i en aandelig som i en politisk Skæring. Foran den var gaaet et Aarhundrede, hvori de fleste Videnskaber havde naaet en forhen ukjendt Høide, og Oplysningen en større Udbredelse end nogensinde før. Men ved denne Forstandens hurtige Udvikling, hvorved den deels blev sat i Stand til at forklare af bekjendte Grunde meget der før var bleven betragtet som uudgrundelig Hemmelighed, deels lærte at indsee det Falske i meget af det der før betragtedes som hellig Sandhed, forledtes Mange til den overmodige Indbildning, at de nu maatte være i Stand til at forstaae Alt, og at intet kunde være Sandhed, hvortil deres Snildhed ei kunde finde Nøglen. Vel henrev dette Overmod langt fra ikke Alle, men den greb dog, især hos den halvoplyste Hob, om sig, paa en farlig Maade, og parrede sig naturligt med en sørgelig Letsind i alt det der angaaer Menneskets høieste Anliggender. Omsider begyndte nogle dybere Aander, med kraftig Stemme at kalde de øvrige tilbage til fornyet Tro som til høiere Erkjendelse, i det de viste dem hvor groveligt den beregnende Forstand havde forvildet sig, naar den vilde beherske Troens Rige, og at desuden Fornuften ikke kunde forstaae sig selv, uden at forudsætte noget Høiere. Paa samme Tid havde hin ensidige Forstandsudvikling indblandet sig i en af de voldsomste Statsomveltninger den nyere Tid har seet, og ved at bidrage storligen til dens blodigen Forvirring, kraftigt opskrækket mangen frugtbar Aand af Letsindighedens Dvale. Saaledes forenede sig da en stor Statsbegivenhed med en forandret Retning i Aandernes Verden, for at be-

fordre det samme Maal *). En fornyet Stræben mod det Guddommelige begyndte da nu hos mange af de høiere begavede Aander at aabenbare sig i Livet, som i Kunst og Videnskab. Overalt søgte man Tingenes Sammenhæng med deres evige Udspring, i Naturen, i Verdensbegivenhederne, i de høiere Ahnelser der opfylde vort eget Bryst. Den sig selv nu bedre forstaaende Fornuft viste Menneskene tilbage til de Religionshemmeligheder, en overilende Forstandsbrug havde forført dem til at forlade. Meget antydedes, andet forberededes, alt fattes i Bevægelse. Men i denne Gjæring indblandede sig mange mere bog- og kunstlærde end ved alvorlig Selvbetragtning og Verdensiagttagelse for Livet dannede Mænd. For dem gjaldt den forhøiede Viden mere end det forædlede Liv. Disse nøiedes ikke med roligt at bidrage deres til at besjæle, og hvor det udkrævedes, omdanne den gamle forhaandne Kundskabsmasse. Ney, Alt skulde hastigt omskabes efter visse, for det meste i sig selv skjønne, men ved ensidigt Brug snart vanskabte Ideer. Disse Bestræbelser antoge, ved deres Ensidighed, let et Skin af Følgestrænghed, som de mere sindigtfremskridende umuligt strax kunde give deres, i det mindste ei i Læserhobens Øine. Det Skin som blændede de andre, blændede Forfatterne selv. De fik snart den Overbevisning, at alle de som ikke vilde antage deres Systemer maatte være svage Hoveder, om ei med Sløvhed forene en ondskabsfuld Sandhedsskye.

*) For at spare Hr. Grundtvig nogle Sider ilde anbragte Declamationer, ville vi sige ham, at vi erkjende i denne Tingenes Sammenhæng, som i hele Tilværelsen, Guds uendelige vise Styrelse, men at vi her bruge den os ved Guds Naade forlenede Fornuft til at betragte de Midler hvormed han i Verden har virket disse Forandringer.

Man talte offentligt om de Anderledestænkende i Medfør af denne alt for letsindigt dannede Overbeviisning. De herligste Mænd forhaanedes: Tilhængerne derimod vare Mennesker der udmærkede sig fra Mængden, og vare fulde af nye Ideer; thi vel at mærke, saaledes kaldte man de mange uformodede Anvendelser, der paatrænge sig ethvert, endog middelmaadigt Hoved, naar han først har antaget en ny Betragtningsmaade. Det blev nu endogsaa let at skabe ny Systemer, i det man uden stor Anstrængelse efterhaanden opdagede de forskiellige Grene, den første Eensidighedsstamme kunde skyde. Enhver Idee som Tidsalderens bedre Aand havde vakt, blev nu af færdige Eftersnakkere udtrukket og udspændt til skrækkelige eller latterlige Vanskabninger. Paa Ringeagt mod Alt hvad den forrige Tidsalder havde frembragt maatte især ei spares. En tilkommende Tidsalder vilde, om Bogtrykkerkunsten ei bevarede Minderne deraf, finde de Daarskaber, ja de Gudsbespottelser, hvortil mange paa denne Vei forledtes, utrolige. Havde en ved Betragtningen af Naturens uendelige Harmonie begeistret Tænker selv tillige følende sin Svaghed, engang udraabt: o hvor sieldent vide Experimentatorerne hvad de giøre! saa maatte strax en ung Naturphilosoph forsikkre, at han saae med samme Øie paa Experimentatorerne, som Christus paa de uskyldige Børn. Havde en bedre Aand peget hen paa Mathematikens Misbrug i Naturvidenskaben, saa maatte strax Mennesker, der ikke engang retskaffent kiendte nogen af disse Videnskabers A. B. C., erklære Mathematiken for Aandens Død. Havde fortræffelige Mænd ladet os føle det Dybe i den indiske Aand, eller det Herlige i den nordiske Kraft, strax gaves der Folk som ikke vilde vide af noget Skiønt og Herligt uden det kom fra Orienten, andre som forsikkrede at de kun havde hiem-

me dybt i Norden. Havde nogle, ved ingen Opdragelsesfordom blændede, Protestanter gjort opmærksom paa visse idealske Skjønheder i den catholske Kirkeforfatning, hvilke *Luther* vist ikke har bortkastet uden for deres *uundgaaelige* Misbrugs Skyld, saa bekom man strax en Sværm af catholske Protestantere, der i øvrigt ikke maa forvexles med de faa vildførte, men mere redeligsindede, som virkeligt antoge den romerske Troesbekjendelse. At saa mange Mennesker af bedre Anlæg henreves, og endnu daglig henrives, af denne Strøm, kan kun forklares af deres Trang til noget Høiere, forenet med en Kraftløshed eller Mangel af Mod til at prøve det man tilbød dem. Dette maatte saa meget mere indtræffe, som en feilagtig Opdragelse i de sidste 30 Aar mere havde søgt paa den beqvemmeste Maade at lære Ungdommen Tanker og Systemer, end at øve den i at tænke. Vor Tidsalders Mennesker savnede derfor i de modnere Aar ofte den mandige Kraft i Sjælen, der udfordres til at sætte en Dæmning mod Sværmeriet. Deres paa en Sandgrund byggede Systemer omkastedes let ved det mindste Vindstød, og med ligesaa liden Møie modtoge de igjen de nye Systemer, man færdig byggte tilskjød dem. Hermed blander sig endnu et Beskedenhedstræk af de fleste Mennesker, at de formode, at den Mand der dristigt taler, som var han i Besiddelse af en høiere Gaver, virkelig har noget forud for dem, og at de ikke kunne handle bedre end vælge ham til Veileder; men med dette i sig selv skjønne Træk forenede man desværre alt for ofte den Letsind, ikke at undersøge, om den man valgte til Veileder først havde prøvet sig selv og sine Kræfter, før han vovede at føre et saadant Sprog. Hvad endeligen Religionsforvildelserne især angaaer, saa fandt disse en endnu virksommere Forberedelse end nogen af de andre, derved at de fleste

Mennesker af den yngre Slægt ikke have læst Bibelen, endnu mindre ere fortrolige dermed.

Under slige Omstændigheder fremstod Grundtvig to Gange som Partihøvding. Neppe havde *Oehlenschlägers* digteriske Blik i den nordiske Oldtid begeistret det danske Folk, før Grundtvig fremstod som Overbegeistret, og saae dybt ned paa Oehlenschläger *), der ikke kunde nøies med at være blot nordisk, og paa de Lærde, der ikke havde fundet det samme System deri som han. Uagtet de lykkeligere Glimt man hist og her kan finde i hans nordiske Mythologie, vil dog ingen, der upartisk, efter at have gjennemlæst den, spørger sig selv hvad han deraf har lært, kunne nægte, at de store Forventninger hele Bogens Tone opvækker ikke ere blevne anderledes opfyldte end den udmattede Søfarers, der har taget en fjern Taage for et ham herligt tilvinkende Land. Dog denne Ensidigheds Uvæsen er for intet at regne mod den, hvorfor den maatte gjøre Plads. Det er Religionens hellige Sag hvorom her handles. Den Alvor, den høiere Stræben, den Længsel efter Gud, dem Verdensbegivenhedernes Gang, saavel som Videnskabernes, havde fremkaldet, og som kun behøvede kierligt at ledes for at føre Menneskene til høiere Lys og Harmonie, disse misbruger hans vilde indsigtsløse Begeistring til at anrette nye Forvirringer. Han paastaaer at tale Christendommens Sag, og at forklare den i samme Aand som *Luther*, dens herlige Talsmand; men seer man nærmere til, saa er det kun Lütherdommen, saaledes som den en Tidlang saae ud i nogle indskræn-

*) Den Ros han, undertiden med fuld Mund tildeler Oehlenschläger og andre Mænd som han har talt om i samme Tone, tjener mere til at ophøie den som dog er dem overlegen, end til at lade hine vederfares Retfærdighed.

kede Hoveder, han prædiker. Ved at give denne Forestillingsmaade for den ægte Christendom, sætter han den saaledes i Strid med Fornuft, Oplysning og Videnskab, at han nødvendigviis mere maa skade end gavne den gode Sag. Man seer her tales uden de brugelige Recensentcomplimenter; de vilde ingen Steds være slettere anbragte end her. Strengheden i min Dom maa finde sit Forsvar i dens Retfærdighed. Finder nogen barmhjertig Læser sig krænket ved den afgjorte Haardhed, hvortil jeg her føler mig tvungen, han vide at jeg selv vilde afskye den, dersom jeg ikke holdt den for Pligt, og den vilde endda være mig smertelig, dersom jeg ikke ofte erindrede mig om, at denne Strænghed træffer den Mand, der har stemplet Christian Wolff til Atheist *), og Hykler **), sagt at Griffenfeldt var en kortsynet Selvklog ***), der elskede Gods og Ære høiere end Gud, Konge og Fædreland †), der fremstiller Schellings og de øvrige Naturphilosophers Grundsætninger og Tænkemaade i et saa afskyeligt Lys at man ikke finder at de mangle stort for at være sande Djevle, og ikke blues ved at nævne Mænd som Daub, Schleiermacher og Marheinicke iblandt disse Uhy-

*) Verdenskrøniken S. 203. **) S. St. S. 204. ***) S. 228.

†) S. 227. I et Tillæg, S. 394, stræber han at rette dette. Han siger da at han har gjort Griffenfeldt Uret, uden at ville det. At han ikke vilde, troer man gjerne; men hvorfor dømte han uden Undersøgelse? Sin Berigtigelse slutter han med, at han vel skal vare sig for at dømme om en saadan Mand, hvem Herren straffede saa skarpt. Er dette ikke aabenbart at spotte sine Læsere? Han har jo ikke varet sig.

rer *); kort, som har fremført Domme af dette Slags i snesetal. Paa Ingen kan da med mere Skjæl end paa ham den velbekjendte Lov anvendes, at der skal tilmaales enhver med samme Maal hvormed han har tilmaalt andre.

Det vil ikke være upassende her at anmærke, at vi fra det ugunstige vi finde os nødsagede til at sige om Grundtvig som Forfatter ingenlunde slutte til Mennesket; ei blot af den Grund at man ikke bør fordømme mere end Pligten paa det strængeste fordrer, men

*) S. 294-297. Her, som flere Steder, beskikkes Læseren med et Skin af Ret. Det er sandt, at Naturphilosophien hos nogle har taget en rædsom Vending, det er sandt, at den endnu oftere er bleven vanskabt af Tilhængere, der manglede al den sande Kraft og Alvor, der udfordres til at philosophere, hvorfor de da søgte at erstatte den med alleslags Krampetrækninger, ja man maa beklage, at Schelling selv alt for ofte i Personligheder glemte hvad han skyldte Sandhedens høie Værdighed, og alt for letsindigt udkastede blandt Folket sine ei nøksom afveiede end mindre uddannede Meninger; men skal man da paalyve denne Philosophie alt det Onde Grundtvig paa anførte Sted har føiet til det der med Sandhed kunde siges derom, eller endog sværte alle dem med, der have fundet et ætherisk Væsen skjult i al denne Taage? Skal man ikke tage i Betænkning at sammenkaste Mænd som Schleiermacher (Daub og Marheinike vistnok agtværdige Mænd, kjender Rec. mindre nøje) med slige Ulykkelige, som dem Grundtvig paa anførte Sted skildrer? Om hine Mænd selv siger han, at de neppe tro paa andre Mirakler end dem de ved egen Kløgt mene snart at kunne gjøre." Dersom denne Beskyldning ikke, for enhver der forstaaer den, var klar Nonsens, vilde jeg svare at disse Mænd ere uendelig mange Gange længere fra denne Indbildning end Grundtvig fra at troe sig en af Gud indblæst Prophete.

ogsaa fordi at en misforstaaet Mening om Skribentsvæsenets Natur virkeligen mangen Gang forleder Mennesker til i deres offentlige Yttringer at følge Grundsætninger, som de ellers i Livet vilde skamme dem ved. Dette være sagt til Grundtvigs Fordeel, om min ugunstige Dom over hans Skribentkarakter stadfæster sig, ei til min, om jeg befindes at have gjort ham Uret.

Det hæsligste Træk i Grundtvigs Forfatterkarakter, er upaatvivleligen Mangel paa Kjærlighed. Næsten altid udtaler han det han holder for Sandhed i Haan og Fordømmelser over Anderledestænkende. Saaledes teede han sig førend Religionen blev Gjenstanden for hans Kamplyst, saaledes endnu, da han ene vil tale Religionens store Sag. Den herlige Lære at sige Sandhed i Kjærlighed synes ham fremmed. Vist nok har han undskyldt sig for sig selv, tidligere dermed at det var for Sandhedens, nu dermed at det er for Religionens Skyld han saa taler. Men hverken Sandhed eller Religiou, eller disses Udbredelse blandt Menneskene trænge til denne Fremgangsmaade. Man fremstille først og fremst Sandheden i sin Klarhed; Svagheden i de falske Meninger er da snart viist, og Beskyldningerne mod de Vildfarende kunne for det meste ganske bortfalde. Grundtvig synes derimod ret at ødsle med Betegnelserne: *hovmodig*, *Gudsfornægter*, *ugudelig*, *fordærvet*, *selvklog*, *kortsynet*, *Daare* o. s. v. Han mener vel nu at det kun er paa Guds Fiender, at han anvender alle disse Udtryk; men hvo har erklæret *dem* derfor, som han kalder saa? Bibelen? Saa mener han; men man tør vel dristigen svare derpaa, at det er *ham* der kalder Guds Fiender dem, som forstaae Bibelen anderledes end han. Det er altsaa ikke Guds Fiender han fordømmer, men Med-

mennesker, Medchristne, som han fordømmer, ved at kalde dem Guds Fiender. Selv de hvis christelige Troe han ikke vel kan nægte, maa ofte stemples som hovmodige, lastefulde eller deslige. Saaledes er det særdeles paafaldende naar han siger om Novalis, som han stiller sammen med Tiek og Werner, "At Hovmod hos dem maatte frembringe tøileløs Uorden, forrykke Hjernen, og snart udtømme baade Kjærlighedens og Begeistringens Væld." *) Hvilken Forargelse har Novalis da frembragt, for at det skulde være nødvendigt at sætte ham en saadan Skampæl i Verdens-Kroniken, selv om han havde været ulykkelig nok til at fare vild i sin Troe eller sit Liv? Men endnu mere, hvormed bestyrker Grundtvig denne rædsom haarde Dom? Aander ikke Novalis's saavel religiøse som verdslige Arbeider den inderligste Hengivenhed til Gud, den inderligste Troe paa Christus, den varmeste Kjærlighed. Hans Venner talte og tale endnu om ham paa en Maade, at man ikke vel kan troe andet end at hans Liv var et Aftryk af hans Troe **). Maa man da ikke spørge den strænge Dommer: hvo kaldede Dig til at fordømme den ædle, rigtbegavede, kjærligt meddelende Yngling, som Gud bortkaldte fra fra sit ufuldendte Dagværk? Ham sigter Du for Hovmod og Ukjærlighed? Du Øienskalk! drag først Bjelken ud som er i dit eget Øie, før Du søger Skjæven i

*) Krøniken S. 298.

**) I Schlichtegrolls Nekrolog 4 B. S. 187 findes hans Levnetsbeskrivelse, forfattet af en af hans Foresatte, en gammel Kreisamtmand, der taler om den Indflydelse den unge herlige Mand havde havt paa ham, i en Tone hvori en Olding og Foresat, der overalt viser et ved Erfaring skjærpet sundt Omdømme, sikkert ei vilde tale om en Fordærvet,

Din Broders. Det har desuden noget i sig selv Forargeligt, ved alle Leiligheder at skildre høitbegavede Mænd, som Hovmodige, Hyklere, Gudsforagtere o. bl.; saadant formaaer let mere at forvirre end at opbygge de Svage. Selv fra denne Side skulde man gjøre sig en Samvittighed over, uden Nødvendighed at fremdrage det Onde man kunde vide om Saadanne; og dobbelt naar man derom ei havde den strængeste Vished. Overhovedet er den Slags christelige Kjærlighed, der viser sig i con amore at fremdrage Næstens Feil, ei blot, som en Last, der tager Dydens Skin, skammeligere, om muligt, end Ukjærligheden selv; men den forderver tillige det Menneske som udøver den, og giver Forargelse, ved at bidrage til onde Exemplers Udbredelse; hvorfor og ogsaa en høiere Visdom byder os *at skjule vor Næstes Feil med Kjærlighedens Kaabe.* At mange finde saa megen Glæde i at tale ildé om andre, er vist nok ikke en umiddelbar Skadefrohed og Ondskab, men en Lyst til indirecte at rose sig selv. Den er saa meget desto mere tillokkende, som man for det meste kan gjøre det under Ydmyghedens Maske; ja saaledes at man ikke blot skuffer andre, men sig selv med. Paa samme Maade kan man spare sig for den Uleilighed at rose sit eget Genie, naar man kun flittigt nedriver de andres; ja man kan mod alle Tænkere og store Aander beraabe sig paa sin Enfoldighed, da Folk dog vel strax seer at herunder endnu stikker en høiere Egenskab, der maa være desto skjønnere, saasom den skjuler sin Glands i Beskedenhedens Slør. Naar man kun lader sig mærke med, at man har en aandelig Gave, mod hvilken de andre kunne betragtes med ydmygfornem Haan, saa kan man ligesaa roligt give den det uanseeligste Navn, som Paven kaldte sig servus servorum i samme Tidsalder da han traadde

paa Keisernes Nakke. Føler man endnu Trang til at rose sig tydeligere, saa vælge man en Mand hvis herlige Aand staaer i helligt Minde hos hele Folket, hos de Indsigtsfulde fordi de kjende Ham, hos de andre fordi det er bleven dem sagt at han var fortræffelig. Man tale dristigt som om denne Mands egentlige Tænkemaade var kommen i Foragt, fordi man nu troede sig ophøiet derover, og dertil føie man at man føler sig hans "Frænde i Troe og Tungemaal," kort man tale om ham og sig, som Grundtvig om Tyge Rothe og sig, i Fortalen til sin Verdens-krønike. Med alt dette mener dog Grundtvig at Forfængelighed hører til hans mindste Feil, da han jo tilstaaer, at han intet formaaer uden ved Guds Naade, og denne erhverver man sig jo ikke ved verdslige Talenter eller Dyder, men kun ved Ydmygelse for Gud, Erkjændelsen af sin Intethed mod Ham. Skuffende Ord! Med Forstanden erkjende mange alt dette, og hvilken klar Forstand maa ikke saa? Men skal dette være Hjertets Troe tillige, saa maa den vise sig i vor Adfærd, ikke i Ord. Den som bruger den sig formeentlig undte Guds Naade til at haane, spotte eller fordømme sine Brødre, til at giøre de i andre Henseender herligst begavede Mænd mistænkte for at have forsmaaet den største blandt alle Gaver, han viser i det mindste i sin Adfærd mere aandelig Hovmod, end Hjertets Ydmyghed.

Det er en sørgelig Vanvid, thi lykkeligvis tør man troe, at det mere er dette end Hjertets egentlige Fordærvelse, at saa mange af vor Tids Skribentere altid ville vise sig selv i deres Skrifter. Man mener at have affundet sig med Sandhedskjærligheden, naar man kun siger hvad man mener. Men Sandheden vil anderledes elskes, den være nu grundet i Troe eller

Viden. Enhver Forestilling der frembyder sig som Sandhed, maa først prøves i sin Rod og Udspring: derpaa ordnes i alle sine Led og Dele, til et klart og sammenhængende Heelt: og endeligen prøves i sit Forhold til de øvrige antagne Sandheder, hvorved hin da atter prøves paa disse, disse paa hin. Ei bør man hvile før man seer dem alle i Harmonie. Er dette skeet, saa maa man søge at meddele den fundne Sandhed til andre; og elsker man den og sine Medmennesker ret, saa søger man at fremstille den i den fuldendteste Form man formaaer at give den, det er: den maa siges klart, dens Grund maa fremstilles, dens indre Harmonie, og den hvori den staaer med det øvrige System af Sandheder, maa udvikles; thi al Sandhed er af Gud, og alle i en uendelig Harmonie. Elsker da nu Skribenten Sandheden med sin hele Sjæl, saa vil han ganske glemme sig selv i dens Betragtning. Al hans Opmærksomhed er rettet hen paa at fremstille den værdigt, og at gjøre den antagelig for alle dem som ønske at være Gode. I de menneskelige Overbevisningers Dissonantser opsøger han med Omhyggelighed de skjulte Accorder, der for det finere aandelige Øre opløser dem i en almindelig hellig Harmonie. De vildfarende Meninger falde da som oftest bort, uden nogen Gjendrivelse, og endnu oftere uden at denne rettes mod Personer. Dette vil ikke letteligen fordres uden hvor Hovmod, Overfladiskhed og Forkjættringssyge, laanende Geniets Glands, vildfører Mængden. Denne Stræben efter Fuldendthed og Form i Sandhedens Foredrag, som en i den hele dannede Verden antagen Lov endog paalagde den, hvis Tænkemaade ikke drev ham dertil, finder man nu ofte forsmaaet, fordi en misledet Kritik havde anseet adskillige skjønne Fremstillingsformer som Formløshed. Mange staae derfor i den falske Formening,

at det er nok at sige det man holder for Sandhed, saa at det vorder bekjendt, eller maaskee at udraabe det i stærke Ord, paa det man desbedre kan vorde hørt, maaskee endog til Nøds i velsatte, paa det at man kan vorde hørt med Fornøielse; men den Klarhed, Fast- hed, og Harmonie, som en vel betænkt, vel afrundet Form giver Sandhederne i et Værk, den mener man at kunne forsmaae. Grundtvig har ogsaa her givet os et uovertræffeligt Exempel. Det bemærkedes af en- hver, endog kun halvseende Læser, at hans Krønike var et Monstrum, der intet eftergav det hvorom Ho- ratius siger: risum teneatis amici? En Mand, hvis Indsigter havde berettiget ham til større Strænghed, pegede blot herpaa. Hvad svarede vor Grundtvig? Det har ikke været ham om at gjøre at levere et glat Kunstværk! Vi ville ikke tale om det lille Kunstgreb, hvormed Forfatteren sammenblander den rimelige Fordring, at et Værk bør have en nogenlunde fornuft- stemmende Form, med den overdrevne, at det skulde være et glat Kunstværk, med hvilket Forkleiningsud- tryk han dog uden Tvivl vil betegne et Værk, der i høi Grad tilfredsstiller en forædlet Smag. Man er hos ham alt for vant til disse Spring. Men bemærke maa vi, at denne Ringeagt mod Kunstfuldkommenhe- den neppe kan have nogen Grund, naar man ikke troer at den rigtige Form, der tillige er den skjønne, allene søges for at behage Læsere. Men har denne da intet andet at betyde? Skal en Verdenskrønike, det store Foretagende, at skildre Guds Forsyns Aabenbaring i Menneskeslægtens Historie, skal denne da henjaskes som en Avis? Bør Ideerne dertil da ikke saa ofte med andægtig og kjærlig Flid bearbeides, sammenpasses og prøves, at det deraf fremspirende Værk, endog uden at man tænker derpaa, bekommer en, efter menneske- lig Svaghed at tale, værdig Skikkelse? Kalder man

det Sandhedskiærlighed at udgive et Værk over en af de høieste Gjenstande, vanskabt i dets Form, uklart, fuldt af Feiltagelser og endnu fuldere af ligesaa ukjærlige som ubegrundede Domme? O, hvad sælger man os dog ikke nu for Sandhedskiærlighed! Kan vore Dages Eftersnakkere, da ikke lære at skjælne den sundhedsstærke fra den krampestærke Overbevisning?

Et Exempel maa endnu tjene til at fuldende vor Skildring. I sin Verdenskrønike, S. 280, siger han om Frankerig, "Alt førend Revolutionen dyrkedes med Iver kun trende Kundskabsgrene: Kemi, Astronomie og Mathematik *), og hvor disse ret blomstre, behøves intet andet Vidnesbyrd om, at det aandelige Træe er sin Undergang nær. Hine Kundskaber forlyste endnu længere end Ordgranskning og Sagakyndighed vantro Sjæle, ei alene for Nyttens Skyld i det daglige Liv, men ogsaa fordi de snarere lede fra end til Religionen. Ved at opløse Legemerne i deres usynlige Bestanddele, bekræftes man i Indbildningen, at det hele Menneske kun er et Legeme som opløses ved Døden; ved at beregne Himmellegemernes Gang og efterforske de *nærmeste* Aarsager til Alt, hvad som i det høie minder om Gud, hjelpes man til at glemme ham; i den indholdsløse Uendelighed, Mathematiken viser, opdager man et kjærkomment Billede af Sjælen, med dens uendelige Fremhigen, og fries fra Forestillingen om en Evighed, som forfærder alle Guds Uvenner." Indseer man end, hvor nærbeslægtet Sjælen i denne Kundskabskreds: Mathematiken, med sin ideeløse Tydelighed og anmassende Selvstændighed, maa være med den menneskelige For-

*) Hvor ufuldstændigt! Dyrkedes ikke Botanik, Zoologie, Anatomie og almindelig Naturhistorie der med samme Iver?

stand, naar denne stadfæster sig i hovmodig Vantro, da forstaaer man *hvor* meget Sandt der er i den almindelige Paastand, at Kristendommen er Videnskaberne i Veien, og kan kaste et mærkeligt Blik paa deres Stamtavle.“ I hvilket Væv af overmodig Uvidenhed og skjæve Betragtninger finder man her ikke et Sandhedskorn indviklet! Det er desværre sandt, at et ensidigt Studium af hine Videnskaber har vildledet Mange, og det samme gjør ethvert ensidigt Studium, som baade Fornuft og Erfaring viser. At Betragtningen af Guds Værker skulde snarere lede fra end til Religionen, er en i sig selv ligesaa urimelig som erfaringsstridig Paastand. Saa lidet som man kan nægte, at Christendommens Aand er Kjærlighed, uagtet der gives Gemytter saa forvendte, at de stræbe at udbrede den med Had og Forfølgelse, saa lidet lader sig nægte, at Naturvidenskaben, følgeligen ogsaa alle dens nødvendige Dele, lede til den dybeste Andagt og Ydmygelse for Gud, uagtet der gives Mennesker saa forvendte at de ved dens Dyrkelse, snarere have forværret end forbedret sig. At man skulde finde flere Gudsfornægtere eller Vantroe blandt Chemikerne end blandt andre Videnskabsmænd, bekræftes aldeles ikke ved Erfaring. Heller ikke ligger det i Videnskabens Natur, at forlede til denne Forvildelse. Kun et Menneske, der snakker om hvad han ikke forstaaer, kan mene, at Chemien ved at opløse Legemerne i deres usynlige Bestanddele, skulde bekræfte sine Dyrkere i den Indbildning, at det hele Menneske kun er et Legeme der opløses ved Døden. Paa en Aand, der er i Stand til at uddrage almindelige Resultater, maa den just have den modsatte Virkning, i det den viser ham at Grundstofferne kunne være de samme i de meest forskjelligste Gjenstande, saa at man umuligt kan sætte deres Væsen i hine Grundstoffer, der desuden ere i en

vedvarende Bevægelse, men i det store Almagtsbud der sammenholder Alt. Astronomien tæller vist nok meget faa Gudsfornægtere blandt sine Dyrkere. En berømt Astronom gav rigtig nok for nogle Aar siden et forargeligt Skuespil, ved selv at proclamere sig som Gudsfornægter; men dette hæslige Exempel har saa meget mindre at betyde, som denne Mand i mere end een Henseende viste sig som en forfængelig Gjæk, og i Videnskab kun udmærkede sig som den flinke Observator, den færdige Beregner og den fattelige Skribent, men aldrig viste sig som begeistret og dybtindtrængende Seer. At man skulde hjelpes til at glemme Gud, ved at efterforske de nærmeste Aarsager til Alt, hvad som i det Høie minder om ham, er i sig selv urimelig, blot som Tanke, men dobbelt urimeligt maa man finde det, naar man kjender Astronomien. Dens Hovedmaal er at finde de store Verdensbevægelsers L o v e, ikke A a r s a g e r n e; om disse handler den kun i Anledning af Lovene, undtagen i nogle enkelte Tilfælde, hvor den beskedent tilstaaer at den kun gjætter. Dens Navn betegner fortræffeligt dens Aand. Vi faae i denne herlige Videnskab at skue nogle Glimt af den uforanderlige Guddomsvillie, der lader de store Verdenskloder bevæge sig med en saa uendelig Fuldkommenhed, at den menneskelige Aand føler sig opløftet ved at fatte endog kun en uendelig liden Deel deraf. Den kyndige Læser behøver man ei at forsikkre, at dette Udsagn ikke er en tom Paastand, men at en noget uddredt Læsning i astronomiske Værker fuldkomment bekræfter samme; den ukyndige underrette sig først, før han dømmer, end sige skriver derom. At tale om Mathematikens i d e e l ø s e T y d e l i g h e d er rigtig nok Mode blandt visse Folk, men ingen har endnu talt saaledes, for hvem ikke Mathematiken i sin Sammenhæng virkelig var meget utydelig. En-

deligen er det en af Grundtvigs mangfoldige henkastede usande Beskyldninger mod Tidsalderen, at det skulde være en almindelig Paastand, at Christendommen var Videnskaberne i Veien. En saa urimelig Paastand er vist nok sjeldent kommet i noget Hoved, og naar det er skeet, er det uden al Tvivl skeet ved en Misforstand, som det rigtig nok er vanskeligt at undskylde; man har nemlig udstrakt den upaatvivlelige Erfaringssætning, at hovmodige og uvidende Præster ofte have forfulgt videnskabelige Opdagelser, til den ganske fornuftstridige Paastand at Christendommen skulde kunne komme i Strid med Videnskaberne. Iøvrigt have faa ladet sig forlede saa vidt, men have ladet sig nøie med, af disse Sandhedsforfølgelser at uddrage ugunstige Slutninger om Præstestanden. Hvo tør vel nægte, at man i denne Anledning ofte har gjort sig skyldig i skammelig Uretfærdighed mod en Stand, hvis høie Kald det er, at tolke og at opretholde Christendommen; men bør ikke en velsindet Christen ogsaa beklage, at slige Forfølgere og Kjettersnusere saa sjeldent have fundet den behørige Modstand, jeg mener christelig Modstand, ikke blot en omvendt Forfølgelse, i den Stand de beskjæmmede? Bør ikke enhver, der vil det Gode, betragte sig som Strider i denne Sag? thi hvorhen fører det ei, at man indbilder den blinde Hob, at Videnskabernes Dyrkere hade Religionen? Vogner dog op alle Venner af Sandhed og ægte Gudsfrygt! See I ikke det Baal gjenreise sig, hvorpaa Vanini brændte? see I ikke det Fængsel paa nye optaarne sig, hvori Galilæi vansmægtede? Foragter ikke det fiendtlige Foretagende fordi det i sin Ufornuft bærer Spiren til sin egen Undergang: det kan dog have sin Virkning til en Tid. Der gives i alle Stænder en lettroende Hob, hos hvilken det Urimeligste finder Indgang, naar in-

gen fremmed Fornuft advarer den. Sværmere sætte Aandens Præg paa Urimeligheder og Løgne, hvo ikke har den rette Prøvesteen tager dem for det rene Guld *). Forener Eder, ikke til Forfølgelse, men til at stride med Aandens Vaaben. Tvinger blot de Forvildede til at forstaae sig selv, og Eders Seier vil være let, og helbbringende for Eders svagere Brødre! Historien har jo noksom viist os, at disse forvirrede Folkeforvirrere have ført de Ubekræftede bort fra den rette Vei, deels ved at give dem Afsky for det Gode hvormed det Slette de fremførte var blandet, deels ved at lade dem tage det Slette for ligesaa vigtigt, om end ei vigtigere, end det Gode.

Vi henvende os nu til det Skrivt, hvori Grundtvig synes at have overgaaet sig selv, den før omtalte Spaadom, som han har fundet blandt sin salig Faders efterladte Papirer, og nu udgiver med en Fortale, hvori han stræber at sætte Læseren paa det Standpunkt han finder for godt. Spaadommen er skreven 1757. Den bestaaer af allerhaande, uden Skjønsomhed samlede Steder af Propheterne og Johannis Aabenbaring, hvilke Forfatteren har villet passe paa Frederik den Anden af Preussen. Dersom man ikke allerede af hele Indholdet, sammenholdt med Tiden da Spaadommen blev skrevet, kunde see hans Mening, saa havde han ingen Tvivl efterladt, ved til Slutningen at anmærke, "at en vis Herre, paa hvilken allerede en Deel af de foranførte Characterer passe sig,

*) Fürsten prägten so oft auf kaum versilbertem Kupfer
Ihr bedeutendes Bild, lange betrügt sich das Volk:
Schwärmer prägen den Stempel des Geists auf Unsinn und Lügen,
Wer den Probirstein nicht hat nimmt sie für redliches Geld.
Göthe.

er født 1712, den 24 Januar,„ hvis Lykkes Ende han nu, efter sine Griller, ansætter til den 24 Julii 1767. Grundtvig søger strax, paa den første Side af Fortalen, at lede Læserens Tanke anden Steds hen. Fremgangsmaaden herved er saa sindrig, at det vel lønner Umagen for dens Skyld at afskrive den første halve Side af Fortalen. "Mellem min salig Faders Papirer„, siger han, "fandt jeg efterfølgende Forklaring af endeel Spaadomme i den hellige Skrift og jeg fandt den saa mærkelig at jeg ønskede en beleilig Tid til at kundgiøre den. Leiligheden er nu kommen, skjønt ikke som jeg ønskede den; hvad der nu skulde afholde mig, maatte være Frygt for at blandes med dem, der vender Kaaben efter Veiret; men det har dog vel ingen Nød, aldenstund jeg offentlig har kundgiort at jeg ei troer paa Øieblikket, at det er min faste Tro, at Napoleon vil seire dennegang, og blive mægtigere end nogensinde; thi det nytter ei at dølge, enten Man feiler eller ikke, maa Man tænke paa ham, ved at læse disse Blade.„ Hvor nødigt synes ikke Udgiveren at ville tilstaae dette! og dog er det ham der faaer Folk til at tænke saa! Læsningen af Spaadommen selv kan ikke faae nogen opmærksom og tænkende Mand til at see andet deri, end det Billede en tranghjernet Uerfarenhed, parret med en ildefordøiet Læsning i Propheterne, kunde danne sig om Frederik den Anden af Preussen. Paa Napoleon passer sig intet mere deri end hvad der omtrent vilde passe paa enhver Erobrer. Grundtvig vedbliver nu videre at holde Opmærksomheden spændt paa Napoleon, ved at berigtige deres Dom, der i hans Tale om Napoleon, i Verdenskrøniken, havde troet at finde Spor af den Frygt, han ellers vil ansees opløftet over. Hertil svarer han først, "at det er sandt at han frygter for at bespotte Majestæter.„ Hvorfor han ikke kunde tale frimodigt, uden

at bespotte, betroer han os ikke. I øvrigt maa den, der vil see hvor meget større de Betænkeligheder ere, som Grundtvig finder ved at fordømme Napoleon end andre Adamsbørn, selv læse Fortalen, man vil deraf lære at beundre den Kunst, hvormed han veed at forene Forsigtighed med sin Djervhed. Om Spaadommen selv siger han derpaa: "i det jeg beundrer Forfatterens dybe Indsigt i den Hellige Skrift og de uvordne Ting, synes det mig, at han har feilet lidt, ved at ville hentolke Alt om den store Fristelse paa een Mand, og jeg mener at Dyret er Frankrigs Aand i det Hele, og at om ogsaa Napoleon skulde være ulyksalig nok til at stride aabenbar mod Guds Sandhed og Kirke, saa er der dog endnu e e n end farligere Strid tilbage om et Par hundrede Aar, hvor det er rimeligt at Frankrig vil udspille sin ulyksalige Rolle." Nu kommer han først til at tale om den slemme Omstændighed, at Spaadomsforklareren, eller, som han, i Følge den Vilkaarlighed, hvormed han har sammenstillet de prophetiske Sprog, mere passende kunde kaldes, Spaamanden, har meent en anden end Napoleon. "Merkeligt er det," siger han, "at Forfatteren, som man seer, har havt Øie paa Kong Frederik den Anden i Preussen, og at just det har forledet ham til at bestemme Aarstal, uden at betænke, at det ikke er os givet at vide Tiden eller Stunden." Hvor forsigtigt udtrykt! "det er mærkeligt, at Forfatteren har havt Øie paa"! i Stedet for det rigtigere: Forfatteren har gjort Vold paa Bibelen, for deri at finde en bestemt Skildring af Frederik den Anden i Preussen.

Saaledes forberedet kommer da Læseren til Spaadommen selv. Vi ville først betragte den saaledes som dens Forfatter har givet den, som en Spaadom om den navnkundige preussiske Konge, dernæst ville vi betragte den efter Grundtvigs Forklaring, og endelig

gen ville vi betragte den som Skriftfortolkning. Man behøver vel neppe at sige, at de Sprog Forfatteren har sammendraget med Hensyn paa Frederik den Andens Historie før 1757 fuldkommen passe paa denne Konge, saaledes som Manden tænkte sig ham; hvad han derimod ventede sig af ham, fra dette Aar indtil 1767 d. 24 Julii, da han skulde omkomme, er ikke blot bleven uopfyldt, men kunde af intet fornuftigt Menneske ventes opfyldt. "Han skal forbyde Skriftens Brug, og gjøre alt sit til at udrydde den" (Lin. 78), "han skal opdigte en ny Religion" (Lin. 86, 87), "gjøre sin Gudstjeneste med stor Pragt" (Lin. 90), "for hans "falske Gud skal gjøres et Billede, hvormed skal foregaae den spidsfindigste Svig" (Lin. 100, 101), "Hans Tilhængere skal bekjende sig til ham, og det efter en vis Formular" (Lin. 102, 103). "Til at vorde Tyrannens Tilhænger, hører to Ting, a) at bekjende sig til den skrevne Formular, b) at regne Aarstallet fra Tyrannens Fødsel, istedet for at det nu regnes fra Christi Fødsel, det er at have Tallet paa hans Navn. Apoc. 13. 17." Den som 1757 kunde vente alt dette af den i Religionssager koldsindige, mod udvortes Pragt ligegyldige, med Menneskenes Tænkemaade saa vel bekjendte Frederik, en saadan maa i verdslige Handler have været en Dosmer, og hvorledes man end tænker om Prophetiernes Forklaring, maa man troe ham det Overblik berøvet, som Gud sikkert vil forlene den, som han vil udruste til at forklare Prophetiernes Hemmeligheder.

Man seer altsaa at man kun bøder paa den mindste Feil i denne Spaadom, naar man forsøger at hentyde den paa en Anden end Frederik af Preussen. Imidlertid ville vi dog et Øieblik følge Grundtvig. Han meener at Spaamanden kun har feilet i at ville bestemme Tiden og Stunden; men dersom Grundtvigs Udlæggelse er rigtig, saa har han, ikke blot for-

feilet Tiden og Stunden, men Stedet, og Personen, Begivenhederne med. Der bliver da saare lidet tilbage for en Mand, hvis dybe Indsigter i de uvordne Ting vor Grundtvig beundrer. Et Blik paa Spaadommen vil overtyde Enhver herom. Spaamanden vil at hans Tyrans Stammeland skal være protestantisk. Hverken Frankrig eller Korsika er det. Hans Antichrist skal ingen Kiærlighed have til Fruentimmer. Dette træffer ikke ind med Napoleon, og kan neppe heller anvendes paa Frankrigs Aand. Videre hedder det i Spaadommen: "Han skal efter en haard Krig med et for hans Lande beliggende sydligt Hof svinge sig paa Keiserthronen." Passer dette paa Napoleon? Selv hvad der ved første Øiekast synes at passe, findes ved nærmere Betragtning anderledes meent. Vi ville ikke tale om, at mange have indbildt sig, at Spaadommen havde forudsagt Napoleons Tog til Ægypten; thi her har man blot læst feil. Det hedder nemlig (Lin. 41-48): "Efter at han har tvunget Protestanterne til Fred, skal han vende sin Magt mod de Catholske. Dan. 11, 42. Ægypti Land skal da ingenlunde undkomme. Es. 19. el, Italien skal for alle finde hans haarde Magt; dens Rigdom skal falde i hans Hænder, da er det at Paven skal forstyrres, Rom ødelægges, og den Spaadom opfyldes. Apoc. 17, 16." Man seer let at det som her tales om Ægypten er Anførelsen af et Bibelsted, som Spaamanden forklarer paa Italien. At Italien har følt Napoleons haarde Magt, er sandt, og kan omtrent anvendes paa alle franske Erobrere. Om Paven skal forstyrres og Rom ødelægges ved Napoleon eller de Franske, er endnu uafgjort; men at Spaamanden ikke har tænkt paa en fransk Erobrer, kan sees deraf, at hans Antichrist "kort førend dette skeer, skal aabne sig Veien til Italien ved at bemægtige sig og forene

med sit Rige 3 af de gl. Riger i Europa, alt sønden for hans Lande og tillige Catholske. Dan. 7, 8. 20. 24."

Undersøger man nu endeligen denne Spaadom som Bibelforklaring, saa viser den sig om muligt endnu i et slettere Lys. Man behøver kun at læse Spaadommen med Bibelen ved Siden, og at være nogenlunde tænkende Læser, ei at have theologisk Lærdom, for at see Urimeligheden af de Forklaringer han giver. Det meste af dem er taget af den 11te Kapitel i Daniel. Dette Kapitel er en sammenhængende Spaadom om det persiske Riges Undergang, og om Alexanders Efterfølgere. Dette er i det mindste den bekjendteste og meest ukunstlede Forklaring, hvorefter dette Bibelsted da viser sig som en for længe siden opfyldt Spaadom. Vor nye Prophet vil derimod nu gjøre den til en uopfyldt. Hvis den Forklaring han bød os nu var naturligere, eller mere overensstemmende med en ukunstlet Fortolknings Grundsætninger, saa var den vel en Prøve værd, og Opfyldelsen kunde siden bekræfte den. Men denne Forklaring er ikke allene aldeles voldsom og vilkaarlig, men tilintetgjør endog Kapitlets hele gode Sammenhæng. Begyndelsen af Daniels 11te Kapitel taler med udtrykkelige Ord om de tre persiske Konger der skulde følge efter Spaadommens Tid. Derpaa tales om det persiske Riges Omstyrtning ved Alexander. Derpaa atter om hans Riges Deelning. Derom siges udtrykkelig v. 4, "at det skal deles imod de fire Himlens Vair; dog ikke paa hans Efterkommere." I det 5te Vers tales om en Konge af Sønden, *som er en af hans Fyrster*. Siden fortælles hele Kapitlet igjennem med ligesaa megen Sammenhæng som i en Historie, hvorledes det skal gaae med denne Første, med en anden der skal overtræffe ham i Magt, og om deres Efterfølgere. End-

nu i det tredie Vers fra Enden siges om en af disse at han skal herske over Egyptens Liggendesæe. Ikke et Vink antyder at denne Prophetie skulde gjælde Lande som da vare Jøderne ubekjendte. I den Regentrække som her skildres tales v. 37. om En som "ikke skal agte paa sine Fædres Guder, ei heller paa yndelige Qvinder, eller paa nogen Gud; thi han skal ophøie sig storligen over alting." Dette udlægger han paa sin Antichrist, som skal foragte sine Fædres Rige, ophøie sig over alle Regentere, ja Gud selv; ingen Kjærlighed have til Fruentimmer, have en Bespottelses Aand imod Gud, Christum, hans Hellige og Kirken. (Spaad. Lin. 5-10). Daniels Ord hentyde slet ikke paa Christendommen, men lade sig let anvende paa Antiochus Epiphanes. I det 41de Vers siger Daniel om sin store Erobrer: "Og han skal komme i det deilige Land, og mange skal falde, men disse skal undkomme fra hans Haand, Edom og Moab, og de første af Ammons Børn." Hvorledes forklarer vor nye Prophet dette? Man see Spaadommen Lin. 38-41: "Nogle Protestantere skal blive ilde medhandlede, men de Protestantiske Riger skal undgaae og mestendeel og det 3die Protestantiske nordlige Rige. Dan. 11, 41." Er det for Alvor at man saaledes forklarer Skriften? Hvor er, jeg vil ikke sige den Grund, men det Skin af Grund, hvorpaa man bygger en saadan Forklaring? Er det den christelige Enfoldighed og Ydmyghed, der saa vilkaarligt lægger sine Griller ind i Bibelens klare Ord? Dog Exemplet er ikke her til Ende. Daniel siger v. 42: "Og han skal sende sin Magt i Landene; og Egypti Land skal ikke undkomme." Dette udlægges her saaledes: "Efter at han har tvunget Protestanterne til Fred, skal han vende sin Magt mod de Catholske. Dan. 11, 42. Egypti Land skal da ingenlunde undkomme. Es. 19. el. Italien skal føle

hans haarde Magt" v. s. v. Es. 19. indeholder en Spaadom om at Egypten og Assyrien skal omvende sig til Jehova, og tjene ham med Slagtoffer og Madoffer (v. 21). Hvorledes dette Sted skal forklares, tør man vel gjerne overlade de Lærde, uden derfor at finde det mindre urimeligt, at gjøre Prophetens Egypten til Italien. I det sidste Vers af 11te Kap. siger Dan. om sin store Erobrer: "Og han skal udslaae sit Palladses Pauluner imellem Havene, hos det deilige hellige Bjerg; og komme til sin Ende, og ingen skal hjelpe ham." Vor Udlægger tager heraf Anledning til at sige Lin. 124-126: "Hans Indrykkelse i det Protestantiske Land, imellem de to Hav, i Jylland er hans Lykkes sidste Termin. Dan. 11, 45." Altsaa naar Propheten taler om et Land hvor Guds hellige Bjerg er, saa betyder dette intet andet end et protestantisk Land! Kan man da ikke ved en saadan Forklaring udbringe hvad man vil af Bibelen? Man maa selv gjennemlæse alle de Steder i Bibelen, hvorpaa vor Spaamand beraaber sig, for ret at see den Ødelæggelses Vederstyggelighed en saadan Forklaring af Skriften vilde anrette. Her til Slutning endnu et Exempel. Hos Zacharias hedder det 14 Kap. 14 v.: "Og Du, Juda, skal ogsaa føre Krig imod Jerusalem." Man efterlæse selv hele Kapitlet, og spørge sig da, om det efter Sammenhængen ikke er mere end grundløst, ei er urimeligt, at forstaae dette Sted anderledes end bogstaveligt. Vor Fortolker finder ogsaa her Protestanterne meent. Kort hvor han træffer Ordet Juda er det god Prise, det maa lade sig gjøre til et protestantisk Land, hvormeget endog den sunde Menneskeforstand protesterer. Man seer let at det her ingenlunde kommer an paa det Spørgsmaal, om ikke mange Steder i det gamle Testamente maa have en forbilled-

lig Betydning, men kun paa den simple Sandhed, at ikke Bibelstederne maa rives ud af deres Sammenhæng, og med den vildeste Vilkaarlighed dreies efter enhvers Griller. Dog, man læse selv hele Spaadommen, med Bibelen ved Haanden, og man vil forbauses over Fortolkerens Dristighed, men endnu mere over Udgiverens, der ved en forkeert Forklaring af en allerede forkeert Forklaring vil indbilde os at han giver os en Skat af høiere Viisdom. Man vil ikke kunne undlade at anstille adskillige Betragtninger over den Mands Hjerne der finder at Michaelis, Baumgarten, Nösselt, Jerusalem, Semler "*bolede med Afguden, og opofrede til hans Behag paa mange Steder Skriftens rette Mening.*" (Verdenskr. S. 242), og derimod beundrer den titnævnte Fortolkers "dybe Indsigt i den hellige Skrift og de uvordne Ting." Maa man ikke tænke, at den der seer op til en saadan Mand, og ned paa en Johannes Müller *), en Heeren **), en Griffenfeldt, maa enten gaae i Drømme eller have valgt sit Standpunkt paa Veien til Hospitalet. Vi ville troe det første, og haabe at han snart vil vaagne. Med mere Tillid endnu regne vi herpaa hos mange af hans Tilhængere. Maaskee tør vi haabe, at ikke faa iblandt dem herefter vil raadføre sig mere med Bibelen og mindre med Grundtvigs og med den gode Lære: Foragter ikke

*) Han dømmer tit som Tidsalderens selvkloge Daarer, Verdenskr. S. 291.

**) *Heeren* roses som halvseende i aandelige Ting, af den klarseende Forfatter til Verdenskroniken. Fortalen S. XXVI.

Prophetierne, forene den ikke mindre vigtige: vogter Eder for falske Propheter, der komme til Eder i Faareklæder, men indvortes ere glubende Ulve. Lader os tilraabe dem: værer dog ikke letsindige i Eders vigtigste Anliggende, prøver hvad der forebringes med den Alvor Sagen fordrer, prøver den med alle de Sjælekræfter Gud har givet Eder, *prøver Alt, og beholder det Gode.*

Man seer let at Tankegangen i den her aftrykte Recension er følgende: En falsk Betragtningsmaade af Videnskaberne havde foraarsaget, at de en Tid lang letteligen lode sig misbruge til at svække Følelsen for Religionens dybere Sandheder. Paa denne for Religionen og den høiere Videnskabelighed lige sørgelige Tilstand fulgte en lykkelig Omveltning, en gienopvakt Streben mod det Guddommelige, som kun behøvede kjærligt at ledes for at bringe herlige Frugter. Men snart indblandede sig en Mængde forskruede Hoveder i den almindeligt optændte Virksomhed, og skabte med fordærvelig Ensidighed udelukkende Systemer af enkelte store Tanker, som de grebe ud af den gjærende Masse. I denne Aand gav *Oehlenslägers* digteriske Blik i den nordiske Mythologies Betydning Anledning til Grundtvigs aleneſaliggjørende nordiske Mythologie, og i samme Aand tog han af de nyere Tænkeres Protestation mod Hverdagsforstandens Dommerret i Religionssager Anledning til i alle Videnskabsmændenes Forhandlinger over Religionen at see Misbrug af Forstanden og Fornuften. Hans tankeløse Declamationer mod Videnskaber, hvorom han ingen Idee har, og hans skammelige Beskyldninger mod de største Tænkere ere Frugten af denne blinde Ensidighed, der har udelukt Kjærlighed og Ydmyghed af hans Værker, om han end skulde bære nogen Spire dertil i sin Sjæl. En høiere Sandhedskjærlighed skulde ogsaa have forhindret ham fra sit formløse Ge-

sagenders Ufornuftighed, fordi den skjuler sig i hans egen Forvirring. Paa den korteste og meest indlysende Maade kan man overbevise enhver om hans Forvirring og Mangel paa Dømmekraft formedelst den af ham nyligen udgivne Spaadom; derfor gjennemgaaes denne udførlig.

Af Grundtvigs Svar seer man nu, at han med en Frimodighed, der sikkert maa sætte enhver der kjænder de sidste 20 Aars Litteratur i Forundring, nægter at en saadan formedelst Videnskaberne tilbagevendende Stræben mod det Guddommelige fandt Sted før han optraade. (See hans Svar S. 7.) Det Danske Folk lærer til sin Forbauselse (S. 10) at det medens Grundtvig arbeidede i den nordiske Mythologie (fra 1806 til 1808) kun saare lidet brød sig om Oehlenslägers Sang *). Beskyldningen for en-

*) Da dette er en Bisag i den Strid, som her føres, og jeg derfor ikke siden kommer tilbage til samme Materie, vil jeg her anmærke, at G. har Uret i at ville gjendrive min Paastand, at Oehlenslägers Blik i den nordiske Mythologie vakte hans Enthusiasmus, ved at anføre Afhandlinger han har skreven før Oehlenslägers nordiske Digte kom ud. Som bekjendt havde denne store Digter udgivet mange betydelige nordiske Digter før det Bind kom ud der heedsaa. For dem der ved visse Leiligheder, som Grundtvig, have en svag Hukommelse, vil jeg anføre, at der i Vinteren 1806 og 1807 vel vare hundrede Afskrifter af Hakon Jarl i Omløb. Dette skeede dog vel ikke med en Digter om hvis Sang Folket, paa den Tid (1806—1808) kun brød sig saare lidet. (See Gs. Forsvar S. 10. Lin. 22 - 24). At jeg paa det Sted han vil gjendrive (Rec. Lin. 161) ved Folk forstaaer den mere dannede Deel af Folket,

sidig og skjæv Anvendelse af Bibelen til allehaande Fordømmelsesdomme, der tydeligt nok, mener jeg, laae i det der var sagt, finder han det raadeligst at forvandle til en Beskyldning for Kjætterie (S. 15 og 16 o. f.) hvorved han da faaer Anledning til herlige Deklamationer. Sine Skrig mod Videnskaberne mener han at forvandle til billige Anker over deres Misbrug, ved at henvise til et Sted i sine Skrifter, hvor han troer at de kunde vorde uskadelige eller endog gode, naar de ganske bleve omskabte. (S. 41). For sine Fordømmelsesdomme vil han finde Hjemmel og Exempel i Bibelen, (S. 25 o. f.) hvilket ogsaa ville være rigtigt, naar han kun ikke havde havt falske Forestillinger om Gjenstandene hvorpaa han anvendte Bibelen; og dersom hans Domme vare nødvendige og velbegrundede kunde de naturligviis ei ansees som Beviis paa Ukjærlighed. Beskyldningen for Hovmod holder han for saa meget mere uretfærdig som han jo altid ydmyger sin Fornuft under Bibelen, og ikke nægter andres Genie dets Berømmelse (S. 31 o. fl.), hvorimod rigtig nok Læseren ikke erindres om, at de Mænd hvis Genie faaer saadan Roes, maa taale at udspottes som hovmodige Narre, ja at brændemærkes som Guds Fiender. Hvad Prophetien endeligen angaaer saa mener han først (S. 1 og 2) at en uheldig Forklaring af Prophetierne vel neppe kan ansees for særdeles lastværdig eller farlig, hvori jeg gjerne kunde give ham Ret, uden at dette skulde kunne forhindre mig i at bruge en slig Forklaring til at bevise, at en viis Mand, der altid taler, som om han var den sande Bibelfortolkning i egen Person, hverken har den Dømmekraft eller den Verdenskundskab som udfordres til at fortolke Propheterne. Han mener i Øvrigt at Fortolkningen meget godt lader sig forsvare, og vil end-

Læserfolket, om jeg saa maa sige, viser Sammenhængen. Jeg anmærker dette for at betage G. en Udflugt hvorpaa han synes at lægge an.

og finde en Støtte for sin Yndlings Fortolkningsmaade hos Luther, men at han derved selv har gjort sig det Onde værre skal snart vise sig.

Jeg har troet ved denne korte Fremstilling at burde lette Læseren Oversigten af en Forhandling, som min Modstander gjerne vilde spille over i en Kreds, hvor den ei hører hjemme. Om denne Fremstilling er rigtig og upartisk vil man kun være i Stand til at bedømme ved at sammenholde dem med det Foregaaende og Efterfølgende, og det Hele med Grundtvigs Skrift. Jeg skal i det Følgende stræbe, saa vidt det staar til mig, at sætte Læseren i Stand til selv at dømme. Dette er saa meget mere nødvendigt som Grundtvig overalt beskylder mig for Fordreielse, ja endog S. 29 kalder „hele Recensionen et Kunstværk af Løgn og Bagvaskelse." Af denne Aarsag skal jeg ogsaa, overalt hvor det nogenlunde er muligt, lade Manden selv optræde. I sit Svar S. 5 o. f. siger han:

„Rec. giver nu en Skildring af de Omstændigheder, under hvilke jeg fremtraadte og jeg maa love den Konst, hvormed han veed at lave sine Læsere et mageligt Stade til at betragte mig; dog nei, til at oversee mig fra, i det han indbilder dem, at Alt, hvad der paa nogen Maade kunde agtes for Ret og Sandt i min Tale, var alt forud sagt langt bedre og klarere, hvad der tilhørte mig var kun at eftersnakke, udtvære, overdrive og forvanske Sandhederne, for at misbruge dem til ærgjerrige Hensigter. Et saadant Kunstværk maa betragtes heelt og med Kjærlighed „(Med Kjærlighed til Sandhed ikke med Kjærlighed for noget Partie.)" for at nydes, og jeg skulde vel bare mig for at røre det med mine plumpe Hænder, dersom jeg ikke saae at det manglede det lille Fortrin, som Rec. selv tilstaaer at høre til Kunstfuldkommenhed en ret Forening af Sandhed med Skjønhed. Dens Mangel er især synlig paa det allerfornemste Sted, der hvor Tidens religiøse Vendepunkt er afbildet med saa glimrende Far-

der: Det hedder nemlig: En fornyet Stræben mod det Guddommelige begyndte da nu (efter den franske Revolution) „(Jeg beder Læseren at eftersee Recensionen, Lin. 27 til 58, og derpaa besvare sig selv det Spørgsmaal, om Grundtvig ved at indskyde denne Parenthese er gaaet til Værks som redelig Mand.) hos mange af de høiere begavede Aander at aabenbare sig i Livet som i Kunst og Videnskab. Overalt søgte man Tingenes Sammenhæng med deres evige Udspring, i Naturen, i Verdensbegivenhederne, i de høiere Ahnelser som opfylde vort eget Bryst. Den sig selv nu bedre forstaaende Fornuft viste Menneskene tilbage til de Religionshemmeligheder en ovrrile de Forstandsbrug havde forført dem til at forlade, Meget antydedes, andet forberedtes, alt sattes i Bevægelse. Efter dette deilige Lys kommer Skyggen, hvori de staae, som enten fore uforsigtigt frem, eller prælede med de mange Anvendelser der paatrænge sig selv middelmaadige Hoveder fra det nye Stade, som om det var ny Ideer, eller eftersnakkede, udtrak, u. spændte dem til at danne latterlige eller skrækkelige Vanskabninger. I dette smukke Selskab staaer jeg da i tre smukke Maader, som Mytholog, Historieskriv r og Theolog. Rec. kan ikke forlange at jeg skal lyskes ved det Stade han har beskikket mig, han kan ei heller fortænke mig i at jeg gaaer min Vei og lader ham blive staaende i Kredsen hvor han lyster, men vil han holde mig, da maa han først besvare to Spørgsmaal tilfredsstillende: først: hvor og hos hvem hin herlige religiøse Stræben yttrede sig, og dernæst hvorledes jeg har forvansket den? det turde falde ham lidt tungt at svare, thi ellers kunde et Par Træk og Navne af den virkelige

Verden, som Rec. jo dog elsker, givet Malerket et Liv og en Klarhed, som vel flere end jeg nu savne deri.. Er det saa, at de Skribentere som vil skjule Tomhed, eller blænde og forvirre, beflitte sig paa Dunkelhed, og heri kan jeg ikke modsige Rec., da turde Mange endda finde hans Talemaade ikke saa lidt mistænkelig. Dog som sagt, Rec. kan igjen udslette denne Mistanke, ved at besvare disse Spørgsmaal tilfredsstillende, jeg maa derimod bekjende, at naar han ikke mener den ædle Stolbergs christelige Taler, og de kan ei menes da det Sagde ei passer paa dem og Rec. desuden erklærer ham for en Vildfarende, „(Rec. har ikke nævnt eller betegnet Stolberg, men i Rec. Lin. 127-129 kaldet de ellers redeligsindede Mænd, der i de nyere Tider ere overgaaede til den catholske Religion, vildførte. Gjør G. ikke det samme? Men hvis saa er, hvortil det Kneb han her bruger?)“ da maa Man nødvendig tænke paa Schelling og de øvrige Naturphilosopher, om hvilke Talen ogsaa i alle Henseender synes at dreie sig.“

Hvad maa vel den underrettede Læser tænke, naar han hører at Rec opfordres til at bevise, at der i vor Tidsalder, før Grundtvig optraade, en fornyet Stræben mod det Guddommelige hos mange af de høiere begavede Aander havde viist sig? Skal man da i en litterarisk Strid, bevise Ting, som enhver, der ei er fuldkommen ukyndig i de sidste 30 Aars Litteratur veed? Skal jeg da fortælle ham, hvad der er ham vel bekjændt, at Kant bidrog meget til at gjenvække sand Religiøsitet, ved at omstøde alle de materialistiske Systemmer, ved at vise Datidens endæmonistiske Moralphilosophie i dens hele Skadelighed, ved at overvise mange af sin Tidsalders Mennesker om, at al grundig Undersøgelse over Mennesket og Verden peger tilbage paa en høiere Kreds, der kun med Tro kan omfattes? Tør man ikke kalde dette en herlig Stræben fra en vantro ensidig Oplysning til en dybe-

re religiøs Følelse? Skal da alt det den ædle Fichte har bidraget til Gudsfrygtens Gjenoprettelse være intet? Eller har da den Mand der vil skildre os Tidsalderens Videnskabelighed glemt hvorledes denne herlige Aand lidt efter lidt fra en vildtungdommelig Opbrusning udviklede sig til den mandige kraftfulde Taler, der opvakte den slumrende Troe i saa mangen Barm, som hele det nordlige Europa kan vidne? Eller vil maaskee G. dømme disse Mænds Virkning paa Tidsalderen efter Varigheden af det almindelige Bifald deres Systemer fandt, og ikke efter den Aand deres Stræben fremkaldte?

Skulde Novalis ikke turde nævnes, som et Exempel paa en herlig religiøs Stræben, avlet eller dog næret ved den nyopvakte videnskabelige Aand? Vel sandt, ville vi høre G., saa var han en Forrykt og Ugudelig; men endnu skylder G. det første Bevis derfor, thi Bevis er det dog vel ikke, naar han i Anledning af Rec. Lin. 257 o. f. forsikkrer „at Christendommen stod for ham" (Novalis) „som en Samling af favre Myther, mod hvilke han kun i Øieblikke bøiede sig med sværmerisk Tro, og ellers spillede med, indtil Aandens Syner aldeles forvirredes for ham, som man seer af hans Aphorismer, hvor der imellem enkelte herlige Glimt er, som Man veed, meget der bærer Forrykthedens Stempel." Mod denne Paastand tør jeg vel stille min Overbevisning, som en ikke mindre gyldig, men mere billig Paastand, at det Sværmeriske og Overspændte, man unægteligen finder i Novalis's Skrifter, ikke maa betragtes som en Følge af Hovmod, der har frembragt tøileløs Uorden, forrykket Hjernen, og snart udtørret baade Kjærlighedens og Begeistringens Væld, (Krøn. S. 298) men som Frugten af en meden gjærende Tidsalder hæftigt fremstræbende Ungdomsaand, og at det vilde røbe liden Dømmekraft, at betragte ethvert forvovent Tankeforsøg, hans Aphorismer indeholde, som bestemt Deel

af hans Tankesystem. Her er ikke Spørgsmaalet mellem G. og mig om Novalis i mange Henseender kan have feilet, skiønt vi sikkert herom dømme meget forskjælligt, ikke heller om hans Vildfarelser vare uden al Brøde, thi det er ingen Vildfarelse, men kun om den Skyld man kan give ham derfor henhører til hin Svaghed, der ikke udelukker den gode Villie, eller bestaaer i en rædsom Hengivelse til det Onde. At bestemme sligt er ikke saa let, som G. synes at mene. Den mindste Overdrivelse i den Deel man tillægger et Menneskes Villie i hans Vildfarelser er allerede meget lastværdig, og vist nok er aldrig poetiske Forstærkninger mindre paa deres Sted, end naar man skal tale om Næstens Feil. Det er denne Nedsættelse af en ædel Mands hele Charakter, mod hvilken ingen tilføiet Ros kan opveie, der har opvakt min Harme. Ikke for at have et Vidne mere, men for at betale en Taknemmeligheds gjeld mod en Forfatter, hvis Skrifter have skjænket mig saa mangen nydelsesrig Time, har jeg her, og i Recensionen forsvaret ham, ved at gjøre Indsigelser mod den store Anklagers Beskyldninger. Til Vidner har jeg nok, næsten den hele læsende Verden.

Men da det her udfordres, for at styrke G's. Hukommelse, at pege paa noget bestemt, saa vil jeg foruden de anførte endnu nævne ham nogle flere Beviser. Jeg vil saaledes spørge ham, om han ikke synes at det beviser noget for en tilbagevendende religiøs Stræben, at saa mange Videnskabsdyrkere, med store Opoffrelser af timelige Fordele, ere gaaaede over til den catholske Religion; thi var det end en Vildfarelse, at de søgte den sande Christendom der, saa var dog vel denne Vildfarelse en Yttring af en religiøs Stræben. Om G. vil paastaae det Modsatte, beder jeg ham, ikke at glemme Beviset.

At Naturphilosophien har bidraget noget til at gjenopvække Christendom nægter Grundtvig selv ikke.

I sin Verdenskronike siger han, efter at have skildret Naturphilosophien paa sin Viis:

„Dette er Naturphilosophien i sin Eiendommelighed, men betragtes den som Gjæringsmiddel, da har den, under Forsynets Styrelse, alt udrettet meget godt, og maaskee jevnet Veien for tilbagevendende Christendom. Den var en skæv, men stærk Modvirkning af det Poetiske i Mennesket, mod den Alt opløsende Forstandsbrug, der stræbte at udslette alle det Guddommeliges Spor; den har, skjønt i ureen Hensigt, aabenbaret Tomheden af den herskende Moralpræk og den underlige Væv om Tro og Poesie af Folk, som ingen Ahnelse havde om disse Ords Mening; den har brystet sig i Sang og Tale med Bibelens Ord, tit i deres sande Betydning, altid i en aandeligere Mening, og derved ei allene gjort Tidens Udlæggelse af de hellige Skrifter latterlige, men ogsaa oplivet en Ærbødighed for disse, som med Guds Hjelp skal styrte dem selv."

Naar ikke den urene Hensigt var, som Grundtvig tillægger Naturphilosophien, saa vilde han dog vel ikke selv nægte at dette var en fornyet Stræben mod det Guddommelige, (Recensionen Lin. 58, 59). Naar denne urene Hensigt ikke var, siger jeg, saa turde man vel sige med Recensionen, (Lin. 175-189) af Verdensbegivenhedernes og Videnskabernes Gang havde fremkaldet en høiere Stræben, en Længsel efter Gud, som kun behøvede kjærligt at ledes, for at føre Menneskene til høiere Lys og Harmonie. Men denne urene Hensigt, skulle vi snart see, tilhører Grundtvig, og ligger ikke i Naturphilosophien. Naar dette er skeet vil man da vel tillade os at tage Naturphilosophien med iblandt Beviserne for den tilbagevendende religiøse Stræben. Det fortjener overalt at bemærkes at den nyere tydske Philosophie, formedelst sin aandelige Retning, maatte føre til Religiøsitet. Den Philosophie, som fører

fra Gud er denne flade og fine Verdensmandsphilosophie, der ikke troer uden paa Sandserne, og ikke vover at gaae uden for disses Virkekreds, der, om jeg saa turde kalde det, blot vil dømme med kødelig Forstand. En dybereindtrængende Granskning henviser altid Tanken til det Uafhængige, hvoraf alt Tilværende har sit Udspring, fører altsaa paa Vei til Gudserkjændelse. Enhver dybere Philosophie lærer at foragte Verden forsaa vidt den tager Skin af Selvstændighed, men derimod at agte, nyde og bruge den som Guddomsværk, Guddomsaabenbaring. Dog hvorledes skulde vi forlange, at dette skulde indsees af en Mand, der holder Platos Philosophie for Pantheisme, og troer at alvorligt Studium i denne Tænkers Skrifter, skulde gjøre Vantroen, hvor den havde indsneget sig, hardtad ulægelig. Naar vi i det følgende faae denne og flere af hans philosophiske Ytringer nærmere undersøgt, saa ville vi ikke mere studse over at han fordømmer de meest uensartede Tænkere under et Navn. Men vi ville ogsaa vorde temmeligt ligegyldige imod hans Fordømmelser over Naturphilosophien. Her ville vi kun endnu kaste Øiet paa den Indflydelse denne Philosophie har havt paa Religiøsiteten i Danmark, ved en af sine aandrigeste og berømteste Talsmænd.

Da Grundtvig skrev hin Opfordring, som her staaer aftrykt for Læserens Øine, paa det at han ikke skal foregive jeg har ladet ham sige andet end hvad han virkelig har sagt; da han skrev denne Opfordring siger jeg, havde han da glemt Steffens, om hvis berømte Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet han selv siger: „Faa forstode noget Sammenhængende af hans med mange Kunstord udstafferede Tale, og det var godt, men det kunde alle forstaae, at han lod haant om den Oplysning der hidtil var udbasunet, at han talte med en forbausende Ærbødighed om Kristus og hans guddommelige Rang, o. s. v. (Verdens Krøn. S. 353 og 354). Uden al Tvivl mener Grundtvig at der har stukket hemmelig Ugudelighed

i Steffens's Lære, efterdi han siger det var godt at kun faa forstode noget Sammenhængende af hans Tale. Jeg troer at det er Skade at Grundtvig ikke befandt sig iblandt disse faa; thi havde han forstaaet ret disse Forelæsninger, saa havde han dog havt en Mængde Indsigter som nu mangle ham. Dog dette være som det vil, om Grundvig vil paastaae at han fuldkomment har forstaaet dem ville vi ikke tvistes med ham derom. Men dette er bekjændt, for hele Landet, om end Grundtvig vilde nægte det, at en fornyet Stræben mod det Guddommelige kraftigt aabenbarede sig i hans Taler. Om han end i det mundtlige Foredrags Varme, da han ei ængstlig forberedede sig, skulde have sagt Noget, som han ved nærmere Overlæg maaskee selv vilde tage tilbage, saa skadede dette vist nok mindre end Ligegyldigheden og Sløvheden. Dette synes G. selv i sin Verdenskrønike at tilstaae. Men hvis saa er, saa var jo her en tilbagevendende Stræben mod det Guddommelige, som kun behøvede sandhedselskende Pleiere, kjændelig. G. vil dog vel ikke gjendrive Andet i mine Ord end det jeg har sagt!

Til den første Deel af Grundtvigs Opfordring troer jeg nu at have svaret nok, og for de fleste Læsere mere end i en saa bekjændt Sag var nødigt. Jeg kommer nu til den anden Deel af hans Opfordring, nemlig at vise hvorledes han har forvansket, som han kalder det, den herlige religiøse Stræben der fandt Stæd da han optraade. Længere hen S. 15 opfordrer han mig til at vise at hans Lærdom i nogen Troesartikel afviger fra vor Kirkes symboliske Bøger. S. 16 og 17 siger han to Gange at jeg forkjettrer ham. S. 22 og 23 taler han atter som om jeg havde beskyldt ham for at have afveget fra vor Troesbekjendelse, og saaledes sveget sin Præsteed. S. 23 siger han: „Her er ingen Udvei, intet Smuthul, han skal staae til Regnskab, eller staae som en Løgner, thi han har sagt at jeg forvirrede Folket, at jeg er en falsk Prophet,

at jeg fortolkede Bibelen efter mine egne Griller*), han har derved erklæret mig for en Meeneder, for aldeles uværdig det hellige Embede jeg beklæder. Om han tigange kunde bevise at Bibelen skulde forstaaes anderledes, det hjalp dog slet intet, thi dermed var kun beviist, at den Ausburgiske Confession og Luthers Cathechismus og den danske Bibel og Statens Love forvirke Folket gjennem mig som gjennem alle ordholdne Præster." Hvorfor mon Grundtvig gjør mine Beskyldninger mod ham haardere end de ere? Jeg mener at det jeg havde sagt imod ham kunde være strængt nok. Men maaskee han finder det saa lettere at forsvare sig, maaskee vil han oprøre den barmhjertige Læser imod mig. I Recensionen er der ingensteds sagt, hverken umiddelbart eller middelbart at han skulde være en Kjetter, jeg har ikke havt til fjerneste Hensigt at prøve hans Troessystem. At stride over Troens Hemmeligheder med en Mand, der i alle andre Henseender viser en saadan Mangel af Overlæg og Dømmekraft, har noget saa Forargeligt, at man gjærne undgaaer det, hvor man kan. Jeg har heller ikke sagt at han er en falsk Prophet, men kun advaret mod falske Propheter; hvorved jeg rigtig nok har villet give tilkjende at Grundtvig, dersom han ikke vender om, er paa Veien at blive en saadan. Hvorvidt jeg troer at Ulvenaturen kunde være et Billede paa hans Vidskhed og Faareklæderne paa hans formeente Ydmyghed og Sagtmodighed derom giver Recensionen allerede Oplysning, og dette Svar vil end give mere.

Hvorfor sigter jeg da Skribenten Grundtvig, med Hensyn paa hans Theologie. Jeg har sagt: "Han paastaaer at tale Christendommens Sag, og at

*) Jeg tænker at her sigtes til Rec. Lin. 824-830. Man eftersee om heri er nogen Beskyldning for Kjætterie. En voldsom og vilkaarlig Forklaring af Propheterne er jo ikke nødvendigvis en Afvigelse fra Troens Grundlærdomme.

forklare den i samme Aand som Luther, dens herlige Talsmand, men seer man nærmere til, saa er det kun Lutherdommen, saaledes som den en Tid lang saa ud i nogle indskrænkede Hoveder, han prædiker."

G. beklager sig saare over dette Sted, S. 150. ff., og behandler det som en ligefrem Beskyldning for Kjætterie. Jeg kunde affærdige denne hele Jammerklage med det simple Spørgsmaal: kan da et indskrænket Hoved ikke være orthodox, og maa ikke Orthodoxien see anderledes ud i et indskrænket Hoved end i et omfattende? Men jeg vil i en saa vigtig Sag ikke indskrænke mig til disse faa Ord. Jeg maa da gjøre opmærksom paa, at man ikke kalder nogen en Kjætter, med mindre han antager Noget der paa en bestemt og uomtvistelig Maade staaer i Strid med Kirkens antagne Troesbekjændelse. Der gives da utallige Gjenstande i Theologien, hvorom man kan dømme urigtigt, uden derfor at være Kjætter. Herhen hører blandt andet, som særdeles betegnende, den Maade hvorpaa man anvender Skriftens Lærdomme paa Livets store Anliggender. Det var i dette Slags Anvendelser, der rigtig nok ogsaa er en Art af Fortolkning, ikke i egentlige Udviklinger af Religionssandheder at G. havde udmærket sig. Paa dem sigtede jeg især, og vil da herover nærmere forklare mig. Jeg føler mig, som enhver Christen, overbeviist om, at de Lærdomme som ere uomgjængelig nødvendige til Saligheden ere paa en saa fattelig Maade fremsatte i den hellige Skrift, at enhver, endog med de svageste Evner, kan forstaa dem. Fatter altsaa det indskrænkede Hoved ikke alt for høie Tanker om sine egne Evner, har han en nogenlunde rigtig og beskeden Forestilling om Forholdet hvori de ham af Gud, igjennem Naturen betroede Sjælekræfter staae til hans Medmenneskers, og er han villig til at indrette sin Adfærd derefter, saa vil han i Christi Lære finde alt det han behøver til Veiledning saavel for sin religiøse Eftertanke som for sit Levnet. Han vil derhos, om ikke

Skyld leder det anderledes, ved Skriftens høie enfoldige Forskrifter langt lykkeligere føre sit jordiske Liv, end uden denne; ja han kan endog vorde et Redskab i Forsynets Haand til at udrette herlig Daad. Bilder derimod den Mindrebegavede sig ind at han i Kræfter er den Meerbegavede lig, og forsøger han at anvende Guds Ord i en Tankekreds hvorfor han ikke er skabt, saa er han at ligne med en Dommer, der bildte sig ind at kunne bedømme Sager han ikke kjændte, fordi han vidste at han besad den fortræffeligste Lovbog. Saaledes er det nu gaaet mange Geistlige, der have villet dømme om Verdens store Anliggender og om Videnskaberne, skjønt de ei havde en grundig Indsigt deri. Det hjalp dem da lidet at de beraabte dem paa den Lov, hvorefter alt skal dømmes; de vare dog Dommere uden Kald, fordi de ikke kjændte de Sager de skulde sammenholde med Loven. Naar nu nogen vil bortvise Saadanne fra Dommersædet, og siger dem at de ikke have Forstand og Indsigter nok til at sidde der, saa falde de ofte paa det fortvivlede Indfald, at Modstanderne ikke ville lide deres Lovbog, da det dog kun er deres egen Mangel paa Indsigt og Dømmekraft man sætter sig imod. De klage nu over at Fornuften vil være klogere end Skriften, og see i alt det Onde, der skeer eller siges, kun Fornuftens Strid med Aabenbaringen. De vise Advarseler, man finder i Skriften mod forfængelig Fornuftbrug, udvide de til at fordømme al den Fornuftbrug, der gaaer over deres snævre Synskreds. Alt som de gaae videre sætte de saaledes det Lys Gud tændte i Mennesket da han skabte det i sit Billede, og som det endnu besidder, om end fordunklet, i Strid med det han tændte os i den hellige Skrift. Den Harmonie mellem Fornuft og Aabenbaring, som vi bestandigen skulde stræbe fuldere og fuldere at erkjænde, nægte de da hvert Øieblik i Anvendelsen, skjønt de paastaae den som almindelig Grundsætning. Paa denne Maade udslukke de selv Lyset, hvor de i deres daarlige Indbildning

meente at bringe det til at brænde klarere, og dersom de ikke agte paa nogen Advarsel ende de med aldeles at vorde Mørkets Tjenere, i Stedet for Lysets. Man giver derfor med Rette Saadanne det, i øvrigt ofte misbrugte, Navn: Obskurantere, Formørkere.

Skal dette nu anvendes paa Grundtvig? Ja, for det meste. Vel er han paa ingen Maade det man pleier at kalde et indskrænket Hoved, thi saaledes kalder man ikke en Mand der har en saa levende Indbildningskraft, og der ofte veed at sige en Ting paa en saa smuk Maade, men med Hensyn paa den Sag som her forhandles er han det som er langt værre, en Mand af skrøbelig Dømmekraft og ringe Indsigter, der skriver uden roligt Overlæg, og letsindigt bekjendtgjør sine umodne Indfald, uden et Øieblik at lade sig standse ved det som vise og gudfrygtige Mænd have sagt tvert derimod, og uden at lade sig afskrække ved de Fordømmelsesdomme hans vilde Lyst til overalt at finde Ondskab og Had til Lyset indgiver ham.

Vi ville begynde vore Beviser med et Exempel der vel kan gaae for mange. I Krønikens Gjenmæle S. 36 og 37 heder det, efter at han har gjort et Udfald mod Schelling:

„Men jeg veed det vor Tidsalder er starblind og tunghør og vantroe, den vil have Troen i Hænderne, jeg veed at man tænker jeg snakker og fægter i Veiret, følger blindt Øieblikkets Indskydelser og sværmeriske Griller, uden at bruge rolig Fornuft. Nu er det vist nok, at Øieblikkets Indskydelse, naar den kommer overens med Guds skrevne Ord er mig mere værd end al Verdens kløgtige Slutninger; det er mig en Forargelse at partere en klar Sandhed Led for Led, pille Kjødet af og saa lænke Beenraden sammen med Staaltraade, det er vederstyggeligt at see hvordan Fornuften kryer sig ved en saadan Heltegjærning, som om den havde skabt Sandheden den saaledes kan anatomere, som om den var vor Herre selv.

lærde, naar de bevise Guds Tilværelse, for at erkjænde Mulvarpens grændseløse Overmod i sin hele Vederstyggelighed; thi hvad er dog galnere end at Krybet teer sig som om det raadte for enten d e t s S k a b e r skulde være til eller ikke. Imidlertid de soleklareste Sandheder ere tit de ubehageligste og derfor behager det mange at tvivle om dem og derfor vil jeg herefter alt imellem partere en Sandhed som er vigtig, saaledes, at man kan tage den i Hænderne."

G. paastaaer altid at man gjør ham Uret, naar man i hans Skrifters Tone vil finde Overmod og Foragt mod de herligst begavede Mænd. Denne Strid kunde føres uden Ende, da han sikkert aldrig vil finde noget Beviis herfor fyldestgjørende. Jeg vil da ved at fremlegge dette Aktstykke, og i det Følgende flere, gjøre Læseren selv til Dommer. Jeg spørger ham altsaa her om han finder Tonen i den forelagte Deklamation mandig, djerv eller hovmodig og kaad? Jeg spørger om han ikke synes at Forfatteren haanligt seer ned paa alle de Tænkere der have søgt Beviser for Guds Tilværelse? Om han ikke læser at Forfatteren med udtrykkelige Ord siger at intet kan være galnere og mere overmodigt end deres Foretagende? Naar man drager sig til Minde at D e s c a r t e s, L e i b n i t s, K a n t og saa mange andre store Aander, have været blandt disse grændseløshovmodige, galne H ø i l æ r d e, kan man da et Øieblik troe, at det er Forfatterens Alvor, naar han paa andre Steder forsikkrer at han ikke har villet nedsætte andres Genie, hvormed han dog vel mener en Naturgave der ikke kan bestaae med Galskab? Endeligen spørger jeg Læseren: om han maaskee kan finde en anden u k o n s t l e t Forklaring af dette Sted? Er dette ikke Tilfældet, saa gives der ingen anden Undskyldning for disse Yttringer end den der tillige vilde være deres Retfærdiggjørelse, Sandheden. Den Læser, som ikke lader sig blænde af store Ord, vil allerede have

seet hvorlidet Grundtvig her tør haabe af dette Slags Retfærdiggjørelse, men da jeg har mærket at hans dristige Tone forvirrer mange Læsere, vil jeg her ved en nærmere Udvikling stræbe at vise den mangfoldige Forkerthed, der ligger i de faa anførte Perioder.

Sammenligningen mellem et organisk Legemes Sønderlemning og Sandhedens nøiagtige Undersøgelse er gammel, og som slige Sammenligninger, sand eller falsk, alt som man tager den. Vil man dermed sige, at vor Videnskab kun er en svag Afbildning af den rette Virkelighed, som en anatomisk Tegning af et levende Legemes indvortes Bygning, saa siger man derved vistnok saa meget Rigtigt, som man ved en Lignelse formaaer at sige. Værdigst udtales vel denne Sandhed af Mænd, der, i det de føle deres egne Kræfters Ringhed, i Sammenligning med det Uendelige de stræbe at omfatte, tillige formaae taknemmeligen at glæde sig over de Glimt af den evige Sandhed det blev dem forundt at skue. Den dybe Veemod, hvormed den alvorlige Gransker erkjender sin Uformuenhed, er høi og ydmyg Andagt, den Følelse hvormed et fromt Gemyt, der er sig mindre Indsigt bevidst, gjentager slige Bekjændelser, er hellig Medopløftelse, uendelig langt fra al Slags Selvophøielse; den Haan over alle Tænkere derimod, hvori visse Folk udgyde sig, ved at tale om vore Indsigters Utilstrækkelighed, er langt fra alle hine hellige Følelser; den som i mindste Maade kan skjælne mellem Skin og Virkelighed, kan deri ikke see andet end gemeen Pøbeltriumph. I en anden Henseende er denne Lignelse, maaskee ikke varsomt nok for at forebygge enhver Misforstaaelse, ofte bleven brugt af digteriske Aander for at tilkjændegive Afskye for den utidige Analyseren og Raisonneren, der hvor Aanden skulde hensvæve i salig Nydelse af det Skjønne, det Gode, det Sande. Hvo som forstyrrer disse Andagtens, Beskuelsens og Skjønhedsfølelsens Øieblikke *) ved

*) Med en Ordkjæmpe, som Grundtvig, der ikke er for-

Grublerier, disse være nok saa kløgtige, han ophæver selv den høieste Tilstand, hvortil hans Aand kunde opløfte sig og hvorfra Kraft og Fylde skulde udstrømme over hans øvrige Levnet. Men disse den høieste Begeistrings Timer kunne ikke udstrække sig over hele Livet. Den endelige Tilværelse, som vi kalde Virkeligheden, frembyder os ikke det Gode, det Sande, det Skjønne saa ublandet at man strax skulde kunde gribe det, uden nærmere Undersøgelse: ofte fremkommer Løgnen under Sandhedens Skin, og saaledes tillige det Onde under det Godes Maske, ja selv den med allehaande Flitter udpyntede Hæslighed skuffer ikke sjelden den ellers opmærksomme Sands ved en Skjønhedsoverflade. Som det ikke er nok at vide hvad et Legeme er, for uden videre Undersøgelse at dømme om en synlig Gjenstand er et saadant eller ikke, saaledes er det heller ikke nok at have en menneskelig rigtig Idee om det Gode, det Sande og det Skjønne, for i Livet at anvende dem; man maa der hvert Øieblik sammenligne Gjenstandene med Ideerne. I de fleste Tilfælde er dette let, og skeer ved en naturlig og ved Øvelsen uddannet Takt, men ofte er det vanskeligere; og da maa Mennesket enten bruge den skarpeste Eftertanke, eller fortroligt henvende sig til Mænd paa hvis Indsigter og Redelighed han tør stole. Saa vidst da som Aanden flittig bør vende sin Opmærksomhed udeelt tilbage i sig selv, og ved andagtsfuld Opløftelse stræbe at fremkalde hine Begeistringens salige Øieblikke, saa vidst disse Øieblikke maa gjennemvarme og gjennemlyse hele det øvrige Liv, saa vidst er det, at vi for at see klart i den Endelighedskreds, hvori Gud har sat os, ikke tør forsmaae

rer sig i hele Talens Sammenhæng, men som kun seer Troe hvor han seer Bibelen nævne, maa man være forsigtig. Jeg siger ham da, at jeg mener, at denne Tilstand, hos en Christen, er den forenede Virkning af Skriftens og det ham af Gud givne Fornuftens Lys.

Undersøgelsens sønderlemmende Kunst. Bestandigen at ville leve i den rene Begeistring svækker, som ethvert Overmaal af Livsyttring, Sjælen, og betager den al Kraft, hvormed den skulde vise Troen i Gjerningen. Aandelig Hovmod træder da nu i den sunde Selvbevidsthehds Sted, for store Ord maa nu klare Tanker rømme Pladsen, og Følelser maa træde i Handlingernes Sted. Sværmerie er denne aandelige Sygdoms Navn.

Den modsatte Sygdom er Vantroen, der intet vil vide af det Lys, Andagten og Begeistringen tænder. Denne har især været herskende i det forløbne Aarhundrede. Derfor rettede store Digtere og dybtfølende Mænd især deres Taler mod den. I begeistret Had mod denne Menneskeheden fortærende Dæmon kunde de vel ikkun lidet tænke paa at forebygge de Misbrug en modsat Skjævhed engang vilde gjøre af deres Ord. Den er da heller ikke udebleven. En vis Art af Ensidighed har fundet det saare beqvemt, at finde enhver saadan Sønderlemning af Tanker modbydelig. Naar man hører dem skulde man tro, at enhver Undersøgelses Værdie ene bestod i det Resultat, den overleverte os til at gjemme i løvfast Sort paa Hvidt. At enhver Undersøgelse, naar den foretages med det rette Sindelaug, i alle sine Dele selv er en Beskjæftigelse med Sandheden, altsaa en Henvendelse af Opmærksomheden mod det Guddommelige, der som saadan maa have eiendommelig Værdie, derom skulde man troe at de intet ahnede. De ere for Videnskaberne det samme, hvad de Folk ere for Poesien, der gjennemlæse Digterværker for at faae Indholdet deraf at vide. Uden at ængste sig meget over den ellers dog temmelig indlysende Mulighed, at de ved deres Fremfærd udsætte sig for at begaae de groveste Misgreb, pille de Resultaterne ud og sammenligne dem snart med deres individuelle Meninger og Følelser, snart med en langt høiere Lovgivning. Men hvorledes de end skulle tage Sagen maa den være snart og let afgjort; møisommeligen at gaae ind i Undersøgelserne

selv, er af mere end een Grund ikke for slige ophøiede Aander. Saaledes som det staaer til med dem gjøre de ogsaa vel i at afholde sig derfra; thi under deres Hænder bliver det som skulde være en Sandhedsanatomie, en Sandhedsmyrden, saaledes som Grundtvig ene kan forestille sig den; og med slagterkraftig Veltalenhed har fremstillet den.

Det deilige Talerkunstgreb hvormed han forvandler Fornuften til en naragtig Person, der fryer sig af noget, som kun ironisk kan kaldes en Heltegjærning, er en saadan Aand værdig. At det skulde være ved at anatomere Sandhederne at vort tænkende Væsen især skulde finde sig fristet til at sammenligne sig med Gud, er en, saa vidt jeg veed, aldeles original Tanke af Hr. Grundtvig, thi alle Philosopher ere af den Mening, at den guddommelige Erkjændelse just derved udmærker sig fra den menneskelige, at den er umiddelbar og uden al Anatomie.

Hvor lidet Grundtvig kan taale, at man anatomerer hans Beviser, røber han strax ved det han fører for sin Paastand, at de Høilærde, som han kalder dem, tilkjændegive en grændseløs Hovmod ved at bevise Guds Tilværelse: „thi hvad kan vel være galnere end at Krybet teer sig som om det raadte for enten dets Skaber skulde være til eller ikke.“ Er dette ikke en ganske ny Lære, at man troer at raade for den Tilværelse man søger at bevise eller afbevise! Saa vil da Niebuhr raade for, om Roms gamle Kongerække skal have været til eller ikke, og Herschel om Stjernetaagerne skal være Solsystemer eller ei! Hvo vilde forsøge at gjendrive saadant! Men er maaskee den Mening, jeg her bestrider ikke Grundtvigs? Var det ikke muligt at han blot dermed sigtede til visse indbildte Philosopher; men ei til alle dem, der have forsøgt Beviser for Guds Tilværelse? Jeg vil lade Læseren selv afgjøre det. Han efterseé paa ny det hele anførte Sted. Jeg tvivler meget om at han vil finde Anledning til en saadan indskrænkende Fortolkning. Maaskee vil han derimod finde at jeg har

overseet Kraften i Beviset, der muligen skal ligge i det med udmærket Stil aftrykte Ord: dets Skaber. Meningen skulde altsaa være denne: Hvorledes kan en Skabning falde paa at spørge om den har en Skaber? Jeg formoder sikkert at dette skal være Kjærnen i Beviset; men dette være nu saa eller ei, Fordringen paa et Beviis for Guds Tilværelse indeholde nu en nok saa stor Urimelighed, saa er dog ingen Ting vissere end at den, der forsøger at bevise Guds Tilværelse, umuligt kan troe at han derfor raader for dem. Vil man end tillade sig, som talerisk Vending, det Udtryk, af de som tvivlende undersøge Guds Tilværelse, tale som om de raadede derfor; saa kan man dog jo aldeles ikke anvende den paa dem, som med et Hjerte gjennemtrængte af Overbevisningen om Guds Tilværelse ogsaa troede at man burde gjøre denne Overbevisning til Indsigt, for desto kraftigere at kunne meddele den til andre. Skulde de end have været noget for vidtløftige og omstændelige i deres Beviser, saa var jo dette kun en philosophisk Feil, som en Mand, der seer klarere end de, gjerne kunde rette hos dem, uden at overskjænde dem saa hesligt. Dog jeg gaaer til Beviset igjen. Vi ville et Øieblik forudsætte at sammes Kraft skal ligge i den Tanke at Skabningen maa have en Skaber, og at det altsaa er en saa let Sag med fuldeste Vished at indsee Guds Tilværelse, at det var ynkværdig Slavhed, at ville søge Beviset længere borte. Skal dette være Meningen siger jeg, saa maa man vel tilstaae, at et slettere philosophisk Beviis aldrig har væretført; thi for det første maatte det jo bevises at Mennesket virkelig var en skabt Ting, og ikke et Værk af Tilfældet, for det andet maatte det bevises, at Skaberen ikke blot var et mægtigt Væsen, men et uendeligt fuldkomment Væsen. Med andre Ord, naar der i det som Grundtvig her har sagt skal ligge noget Beviis, saa maa der af Verdens endelige og tilfældige Natur vises Nødvendigheden af et uafhængigt Grundvæsen, og af dens Orden, Sammen-

hæng og øvrige beundringsværdige Indretning, at dette Væsen maa have en uendelig Viisdom og Godhed: kort, for at give hine par henkastede Ord nogen bevisende Kraft maa man føre de Beviser som de fleste Philosopher, der maa høre saa ilde af vor Grundtvig, have ført.

Et Exempel paa hvor fortræffeligt Hr. Grundtvig veed at benytte Philosophiens og Kirkens Historie læse vi Side 144 af hans Verdenskrønike, hvor han, ved at tale om Italiens Tilstand efter Konstantinopels Erobring, kalder Platos Philosophie Pantheisme, og mener at dens Ankomst i Italien maatte gjøre den der herskende Vantroe hardtad ulægelig. Den Tanke, at Platos Philosophie skulde være Pantheisme, er efter al Sandsynlighed Grundtvig egen; dog vil jeg ikke vove at paastaae det for ganske vidst, da der allerede før ham er bleven trykt saa mange originale Indfald. Saa meget er vel imidlertid vidst, at denne Mening om Platos Philosophie røber en fuldkommen Ukyndighed derom. Rigtig nok fik han sig ogsaa, inden Bogen blev trykt færdig, saa vidt betænkt, at han i en tilføiet Rettelse, (S. 379) hvori han dog ikke tager denne Paastand tilbage, ædelmodigen tilstaaer, at han ikke kjænder nok til Plato for med fuld Vished at fælde en Dom over hans Lærdom; men derved er vel Læseren lidet hjulpen. Naar han ikke kjændte Plato tilgavns, hvorfor skrev han da en Dom over hans Philosophie, som ganske afveeg fra alle grundige Kjænderes? Desuden kan jeg ikke nægte at det forekommer mig lidt forunderligt, at skrive en Historie med ganske fortrinligt Hensyn paa den aandelige Udvikling i Almindelighed og Christendommen i Særdeleshed, uden at have forskaffet sig en nogenlunde rigtig Forestilling om en Philosophie, der paa en saa udmærkende Maade har gjort Epoke i den menneskelige Aands Historie, og som har havt en saa overordentlig Indflydelse paa de fleste af den første christne Kirkes Lærere. Det er en almindelig Mening, jeg troer hos alle dem der have læst Plato med nogen Eftertanke, at intet philosophisk System mere nærmer

sig Christendommens Aand end hans. I en formedelst en falsk Oplysning vantroe Tidsalder maatte et flittigt Studium af Plato være saa langt fra at forøge Vantroen, at den meget mere maatte vende Sjælen tilbage til Christendommen ved at vise, at Fornuften i sin høieste Flugt kom paa adskillige af de Lærdomme, som en blot til Sandseligheden klæbende Forstand meest opsætter sig imod. Finder man virkeligen at Christendommen noget Steds er kommen i større Forfald, medens Plato studeredes af de Lærde, saa man maa vel opsøge andre Kilder til dette Phænomen end Platos Grundsætninger.

Lærerigere endnu ere G's Anfald paa Schelling, især da han i Anledning af Molbeks Indsigelser har paataget sig at forsvare sin Mening i Krønikens Gjenmæle, hvortil han endnu i sit Svar paa Recensionen henviser, som til et Skrift, hvori han har givet Prøver paa de Beviser, hvormed han han var i Stand til at understøtte sine Fordømmelsesdomme. S. 34 siger han:

„Jeg har ikke blot skjældt Kløgten ud, men rentud sagt hvorfor; jeg har udtrykkeligen sagt, at den sammenblander Godt og Ondt, Lys og Mørke, at den nægter det Ondes Virkelighed og saaledes fremkogler den Eenhed i Mangfoldigheden, det Grundslægtskab mellem Modsætningerne, som er Fornuftens Attraa, og at den gjør dette til Trods for Samvittigheden, til Trods for den indvortes Strid mellem Godt og Ondt, hvilken vi maa tillægge samme Virkelighed som vor Tilværelse; at efter dens Tale er Godt og Ondt kun i Forestillingen Modsætninger. som Klart og Dunkelt, Reent og Blandet, Stærkt og Mat. Det lader jo endog som om disse Udtryk ere veiede for ei at sige for meget eller for lidt, og Beskyldningen er saa bestemt, at hvis den er usand, maa den paa det klareste kunne gjendrives. Fører nu Schelling den modsatte Lære, siger han at Godt og Ondt ere virkeligt væ-

sentligt forskjællige, at Ondt aldrig kan blive Godt, da maa man gjøre min Beskyldning latterlig, ved korteligen at fremstille Gangen i hans Lærebygning, thi hvad jeg har talt om er ingen Biting, men en Hovedsag, som en Grubler intet Øieblik kan glemme, naar han vil forklare Tilværelsen; ja det Godes og Ondes indbyrdes Forhold er af en saadan ubetinget Vigtighed for hvert Menneske, at den Grubler, som i sin Tale om Menneskets Vilkaar ei paa det klareste og bestemteste udtrykker sig herom, viser sig ubekymret om Menneskets vigtigste Anliggende."

Jeg vil ikke tale om den deilige Grundtvigske Poesie, der altid Fornuften ugunstig, her lader den træde frem paa Skuepladsen, for at vise en mod Samvittigheden stridende Attraa. Jeg vil for det første vende Øiet bort fra det Modsigende i den Beskyldning, at man skulde ophæve Forskjællen mellem Godt og Ondt, naar man sammenligner den med Klart og Dunkelt, hvilket jo dog forudsætter at den fuldkomne Godhed skulde være den rene Klarhed, det rene Lys, den fuldendte Ondskab derimod den fuldkomne Lysmangel, det rene Mørke. Jeg vil heller ikke paaanke, at han forlanger at man skal afbevise Beskyldninger, hvorfor han ikke har ført andet Beviis end nye Beskyldninger. Alt Saadant ville vi her, indtil videre, forbigaae, og kun holde os til den Beskyldning at Schelling nægter det Ondes Virkelighed. Enten har den store Anklager her sagt en vitterlig Usandhed, eller begaaet et Misgreb af det plumpeste Slags. Den som vil dømme Philosopherne, burde dog vel vide Forskjællen mellem den philosophiske Betydning af Ordene Skin og Virkelighed og deres Hverdagsbetydning, ellers maa han jo lægge dem de største Urimeligheder, ja Ugudeligheder i Munden. Aldrig bør man ved slige Undersøgelser tabe af Sigte, at enhver dyberegaaende Philosophie gjør en aldeles væsentlig Forskjæl mellem den sandselige Virkelighed og Fornuftvirkelighe-

ligheden som et Affald fra Gud. Blandt flere Steder vil jeg blot anføre følgende:

S. 34. „Die Materie, das Nichts hat für sich durchaus keinen positiven Character; es nimmt ihn erst an und wird zum bösen Princip, nach dem der Abglanz des Guten mit ihm in Conflict tritt."

S. 35. „Das Absolute ist das Einzige Reale, die endlichen Dinge dagegen sind nicht real: ihr Grund kan daher nicht in einer Mittheilung von Realität an sie oder an ihr Substrat, welche Mittheilung vom absoluten ausgegangen wäre, er kan nur in einer Entfernng, in einem Abfall von dem Absoluten liegen."

S. 37. Skjælner han mellem den absolut Nødvendighed, som er i Gud, og den der finder Sted i Endeligheden. Med Hensyn paa den første Art af Nødvendighed siger han nu (s. S.): „Die Freiheit in ihrer Lossagung von der Nothwendigkeit, ist das wahre Nichts, und kann ebenfalls nichs als Bilder ihrer eigenen Nichtigkeit, d. h. die sinnlichen und wirklichen Dinge produciren."

Dyden bestaaer i at lade det Selvstændige i os, Friheden, der er det vi have af Guddommens Natur, herske over det Endelige.

„Nicht ein abhängiges, sondern ein in der Gesetzmässigkeit zugleich freies Leben zu leben, ist absolute Sittlichkeit." (S. 61.) „Ihre Tendenz (der Seele) mit dem Centro, mit Gott eins zu seyn ist Sittlichkeit." (S. 62.) „Die Seele, die, sich in der Selbstheit ergreifend, das Unendliche in sich der Endlichkeit unterordnet, fällt damit von dem Urbilde ab." o. s. v

Jeg mener at disse Steder, som det var let at formere, tilstrækkeligen viser at Schelling hverken nægter det Ondes Tilværelse i endelig Betydning, eller begaaer nogen Forvexling mellem det Gode og det Onde. I hele Sammenhængen er dette endnu langt mere indlysende. At alle saadanne reenmetaphysiske

Fremstillinger af det Godes og Ondes Natur maae see saare tomme og uopbyggelige ud, for enhver der ikke formaaer at sætte sig ind i den høiere Gransknings Aand er vidst nok. Jeg forestiller mig at den der med en saadan Mangel af philosophisk Dannelse, som den Grundtvig overalt lægger for Dagen, forsøger at læse Schelling, maa omtrent komme i samme Stemning, som den mechaniske Kunstarbeider, der tænkte at udlede sin Haandterings Grundsætninger af de la Places Mechanique celèste, der vel indeholder de høieste Grunde, hvoraf de kunde udledes, men i en saadan Almindelighed, og saa aldeles uden Hensyn paa de særegne jordisk Stoffers Natur, at den Usvede snart maa fristes til at troe, at man har givet ham tomme Ord for virkelig Indsigt, snart vil komme i Fare for at udlede deraf det Modsatte af det, som deraf skulde udledes. Man troe imidlertid ikke at jeg vil sammenligne de Schellingske Arbeider, i retskaffen Grundighed, med noget af de store mathematiske Mesterværker, jeg vil med min Sammenligning ikke sige mere end at Schelling, ei uden Dygtighed, har hævet sig til en Tænkningskreds, der er ligesaa utilgjængelig for en Grundtvigs hidtil viste Fatteevne, som den høiere Mechanik er det for den blotte Maskinkyndiges. I øvrigt kan jeg ikke andet end beklage, at Schelling ikke behørigen modner sine Ideer før han fremsætter dem, saa at han ofte, baade i moralske og physiske (jeg beder G. at lægge vel Mærke til at det ei blot er i moralske) Materier viser sig uenig med sig selv, og lederLæseren i Uvished, skiønt ei i Uvished om Urigtigheden af de ovenanførte Beskyldninger. Jeg har sagt dette, og mere, i Recensionen Anmærkning til L. 209, som Læseren behager at efterfee. Grundtvig lader sine Læsere i den Anledning forstaae, at den evige Enhed af Sandhed og Løgn (som han har opfundet) skulde være Naturphilosophiens Hemmelighed, og jeg, som Naturphilosoph, være vred paa Schelling, fordi han havde røbet den. Det hele Sted er saa betegnende for G.s Frem-

færd og er et saa godt Bidrag til at retfærdiggjøre hvad jeg siger om hans Indsigter og Dømmekraft, at jeg her maae anføre det med hans egne Ord. Det lyder saaledes:

„Hvad det skal betyde, at den rette Sandhedselsker i de menneskelige Overbevisningers Dissonantser opsøger med Omhyggelighed de skjulte Accorder, der for det finere aandelige Øie opløser dem i en almindelig hellig Harmonie (Recensionen Lin. 368 o. f.), mener jeg rigtig nok at forstaae, thi det er jo Schellings og Naturphilosophernes almindelige Sprog, hvis Grundvold er den evige Eenhed af Sandhed og Løgn, Lys og Mørke; men jeg veed ogsaa at der staaer skrevet (Es. 5.) Vee dem, som sige om det Onde: Godt, og om det Gode: Ondt, som gjøre Mørket til Lyset og Lyset til Mørket, som gjør Bittert til Sødt og Sødt til Bittert! og Rec. maa undskylde at jeg troer Gud mere end ham, og altsaa strider mod Løgnen med den Kraft Gud under. Skulde Rec. ei vedkjende sig den Mening jeg har seet i hans Ord, og ventelig vil han ikke, siden han er vred paa Schelling for hans Aabenhjertighed og vil i denne Recension Skride for en Christen, da har han sig selv at anklage, thi skal Ordene betyde andet, ere de visseligen meget dunkle, og han siger jo selv, at den der skriver dunkelt vil skjule Intethed." (Svar S. 38 og 39).

Hvor maa ei den være al Sands for Aandernes Harmonie berøvet, der aldrig har hørt nogen Lyd deraf. Er det da den Mand, der vil undervise alle Philosopher aldeles ubekjendt, at alle Tænkere der nogenlunde have været deres Gjenstand voxne, trods ethvert Skin af Strid, dog ere enige i visse Ting, der egentligen kunne betragtes som Hovedsagen, Naturgrandskerne f. Ex., uagtet deres forskjellige Theorier, næsten altid enige i de Naturlove de antage, og deri at disse Love maa være fornuftstemmende, de høiere Philosopher deri, at Endeligheden ikke er den sande

Wirkelighed, at det Onde ikke har anden Wirkelighed end Endeligheden, at vi kun deeltage saa meget i den sande Virkelighed, som vi retteligen efterstræbe det Gode? Skal nu den, der glæder sig over denne for Mængden skjulte Harmonie mellem de bedre blandt de stridende Partier, derfor beskyldes for at antage at Sandhed og Løgn er Et? I Sandhed jeg undseer mig ved at forklare saa klare Ord. For dem, som behøve et moralsk Commentar over en saadan Misforstands Uforsvarlighed, hjelper det ei at skrive.

Det der kunde være Beskyldning i den Paastand, at Schelling nægter det Ondes Virkelighed, troer jeg nu at have tilstrækkeligen og med Klarhed afbeviist. Den anden Beskyldning, der egentligen kun skal være en Variation paa den første, at Schelling sætter de Gode i samme Forhold til det Onde, som det Klare til det Dunkle, det Rene til det Blandede, det Stærke til det Matte, er i Grunden ingen Beskyldning. Mig forekommer det i det mindste, at hermed ikke kan siges andet end at det Onde blot er en Negation, en Fraværelse af det Gode, ligesom Mørke intet andet er end en Lysmangel. Denne Mening kan dog vel aldrig være ugudelig, eller ophæve Forskjellen mellem Sandhed og Løgn. Den ærværdige Kirkefader Augustinus, har, som vi siden skulle see, heller ikke skammet sig ved at antage den. Om Schelling har den er derimod et andet Spørgsmaal. Efter hans tidligere Skrifter kunde man maaskee fristes til at troe det; men i Aaret 1809, da han udgav sin Afhandling über das Wesen der menschlichen Freiheit, erklærer han sig paa det bestemteste mod denne Mening, (See Schellings philosophische Schriften B. 1. S. 224). G. forsikkrer os, uden Undseelse at han ikke har læst denne Afhandling; hvoraf man da seer, at den samme store Anklager, som siger, at den Grubler, der i sin Tale om Menneskets Vilkaar ei paa det klareste udtrykker sig over det Godes og det Ondes Natur, viser sig ligegyldig mod Menneskets

vigtigste Anliggende, denne samme store Anklager finder det meget tilladeligt, at fordømme en Grubler, uden at læse det Skrift, hvori han i Særdeleshed har afhandlet denne Gjenstand. I Krøn. Gjenmæle S. 60, hvor man først forbauses ved den Forsikkring, at Naturphilosopherne ansee Frihed og Nødvendighed som uforenelige Modsætninger, finder man længere nede følgende Sted.

„Imidlertid maa Naturphilosophien, for at tillyve sig Consequents, indtømme en Frihed som er Nødvendigheden modsat og dog eet med den, og herom har Schelling ogsaa dreiet sig i sin Afhandling om Friheden; men da jeg ei har læst den, skal jeg ei kunne sige, om han der, som venteligt er, har drevet Formastelsen til det høieste, antaget et tilregneligt Onde som det Godes Grund, en personlig Djevel, der igjennem Tilværelsen skal forædles til en personlig Gud, hvormed han rigtig nok paastod en absolut Umulighed, men dog drev Løgnens Consequents saa vidt muligt, kunde forblinde svage Øine og forlyste alle Djevle.“

Jeg gad vel vidst hvilket Slags Engle det er, der glæde sig over et Menneskes Adfærd, der nærer den kjærlige Formodning om sin Næste, at denne i et Skrift, som han ikke har læst, vel har viist den største optænkelige Galskab og Ondskab. Det skal snart vise sig, at de Grunde hvorpaa G. bygger sin kjærlige Formodning blot ligge i de plumpe Misforstaaelser, hans galdesyge Indbildningskraft har frembragt, begunstiget af hans tykke Ukyndighed.

Hvad nu den Mening angaaer, som Schelling selv, i ovenanførte Afhandling, har fremsat om det Ondes Natur, saa lader den sig, som enhver Andens Mening over samme Gjenstand, ikke udvikle tydeligt, uden tillige at udvikle hans Mening om den endelige Verdens Oprindelse. Her maa vi da lade os nøie med følgende Fremstilling. Han gaaer ud fra den Sandhed, at Gud har sin Grund i sig selv. Hidindtil,

siger han, har man blot behandlet denne Grund, som en Abstraction, men han vil at man skal betragte den, som noget levende Virksomt, som en Natur i Gudt hvorved man da, som det vel forstaaer sig selv, inte, Legemligt maa tænke. Denne Natur, eller Grund er i Guddommen i en uopløselig harmonisk Forening med den uendelige Forstand. I Mennesket er vel den samme Enhed, men ikke ligesaa uadskillelig. Herpaa beroer nu det Ondes Mulighed hos Mennesket. Af Grunden fremspringer Menneskets Selvhed, der forenet med det forstandige Princip er Aand. Aanden er ophøiet over al Naturtvang, og har en egen Villie. Saa længe denne bliver i Harmonie med Universalvillien, hvoraf den har sit Væsen, saa hersker Kjærlighedens Aand deri, saa er den god, men naar den egne Villie stræber at vorde som Egenvillie det som den dog alene kunde være formedelst sin Identitet med Universalvillien, saa forstyrres Enheden, Kjærlighedens Aand hersker ikke mere, den er ond. Ogsaa her bliver aabenbar det Onde intet Virkeligt, (i absolut Betydning) ingen Natur, men kun en Naturforstyrring. Som en blot Fraværelse af det Gode betragtes det derimod aabenbart ikke.

Jeg har nu besvaret de foranførte Grundtvigske Beskyldninger mod Schelling med Grunde, hvorved den tænkende Læser vil finde sig tilfredsstillet, og hvorimod Beskylderen neppe vil kunne anføre nogen Modgrund; men der gives ogsaa Mennesker, der tage Interesse i denne Strid, uden ret at kunne føle philosophiske Grundes Vægt. En dem noget ubevandt Distriction forekommer dem strax at være en Snare, hvori man vil fange christelig Enfoldighed, som ikke enhver indseer at kunne bestaae med et lyst Hoved. For at tilintetgjøre enhver saadan Tvivl, med Hensyn paa den vigtige Gjenstand som her forhandles, vil jeg anføre, at den christne Kirkes store Lærer Augustinus paa det ivrigste har forsvaret den Sætning, at det Onde ingen Virkelighed har. En meget stor

Deel af hans Skrifter er opofret hertil, da han med Rette ansaae Manichæernes modsatte Lære som stridende mod al sand Gudsfrygt. Han gjentager det vel hundrede Gange at det Onde ingen substantiam har, hvilket han paa andre Steder erklærer for at betyde det samme som Naturam, Væsen, Virkelighed. Saaledes siger han et Sted: Peccata enim non habent substantiam, inopiam habent non substantiam, egestatem habent non substantiam. (In Psalmum CXXIII enarratio.) og i Afhandlingen de libero arbitrio, L. III. cap. XIII. Omnis ergo natura bona est. Naturam, voco quæ et substantia dici solet, Omnis igitur substantia aut Deus; aut ex Deo. Allerstærkest og klarest udtrykker han sig i samme Afhandling de lib. arb. Lib. II. Cap. XX, hvor han paa det Spørgsmaal, hvorfra den første oprindeligste Henstræben til det Onde kommer, svarer: at han ikke veed det, fordie det ei kan vides, som er intet. Hans Ord ere: Sed tu fortasse quæsiturus es, quoniam movetur voluntas, cum se avertit ab incommutabile bono ad mutabile bonum, unde ei iste Motus: qui profecto malus, tametsi voluntus libera, quia sine illa nec recte vivi potest, in bonis nummeranda sit. Si enim motus iste, id est aversio voluntatis a Domino Deo, sine dubitatione peccatum est, num possumus autorem peccati Deum dicere? non erit ergo iste motus ex Deo. Unde igitur erit? Ita quærenti tibi si respondeam, nescire me, fortasse eris tristior: sed tamen vera responderim. Sciri enim non potest quod nihil est. Det Onde sætter han ogsaa, som før er sagt, i en blot Fraværelse eller Mangel af det Gode, som man allerede af det første blandt de anførte Steder kan see. Om det objective Onde bruger han oftere den af Grundtvig afskyede Sammenligning med stærkere og svagere Lys. Om Menneskets første Synd siger han (de natura boni contra Manichæos cap. XXXIIII) at den ikke bestod deri at Mennesket begjærede noget Ondt, men deri at det foretrak det

mindre Gode for det mere Gode, Kundskabens Træ for sin Skabers Villie. I den tredie Bog de libero arbitrio cap. XXV siger han endog, at Djevlens Affald bestod deri at han foretrak sig selv, kun en Engel, for den alfuldkomne Skaber. Hvo som endnu har nogen Tvivl læse selv de anførte Skrifter, Sammenhængen vil endnu bedere end enkelte Steder bekræfte det jeg har sagt.

Jeg kommer nu til de Steder i Krønikens Gjenmæle hvor Grundtvig giver sig Mine af at føre et bestemt Bevis for Schellings Løgnagtighed, Dydsfornægtelse og Gudsfornægtelse Under Paaskud af at han ikke har andet ved Hagnden end Schellings Skrift mod Jacobi og at han just vil citere kapitelfast, holder han sig allene til dette, paastaaende at dette er nok, da Schelling er ret conseqvent og forsikkrer, desuden netop her at sige sin Hjertens Mening. Herved maa dog anmærkes at dette Skrift kun er et Forsvarsskrift for hans tidligere Værker, især for hans Afhandling over Friheden, og at det er aldeles uforstaaelig uden Bekjendtskab med hans øvrige Skrifter. At Grundtvig har havt saa megen Hast med at skrive, at han ikke kunde bie til han havde flere Skrifter af Schelling ved Haanden, er saa meget mere beklaggeligt, da han, som vi snart skulle see, intet af dem har havt i Hovedet. I Krøn. Gjenmæle S. 38 og 39 læser man:

„S. 79-83 drøftes Jacobis Inddeling af Philosopherne i dem, der lade det Fuldkomne udvikle sig af det Ufuldkomnere, og dem der lære at det Fuldkomneste var først. Den første Menings Rigtighed paastaaer Sch. men sætter til, at begge kan have Ret og blive enige, naar de sidste ei paastaa at det Fuldkomne var fra Begyndelsen til som Fuldkomment, men kun som en Spire der kan og maa udvikle sig til Fuldkommenhed. At nu det Fuldkomneste ei som saadant var til af Begyndelsen skal allerede være klart deraf, at det, i virkelig Besiddelse af den allerhøieste Fuldkommenhed, ingen Grund havde til at skabe og frembringe saa-

mange Ting, hvorved det maatte blive mindre fuldkomment. Foran det selvbevidste Væsen maa da, som dets Grund, tænkes en blot Styrke, en Natur som indslutter i sig Spiren til Fuldkommenhed og udvikler den ved sin egen Kraft i en Kamp med sig selv. Denne Natur udbreder sig ved Skabelsen, og Tilværelsen er da Guddommens Selvudvikling. Dette er Meningen, tildels med hans egne Ord og til Stadfæstelse kan man læse Side 94. „Gud, eller bestemtere talt, det Væsen Gud er, er Grund i dobbelt Forstand, først er han Grund (Grundlag) for sig selv, for saavidt Han er et moralsk Væsen, thi at enhver Intelligents (Forstand) maa i sig selv have en Begyndelse til sig selv, som er ikke intelligent er alt beviist (sagt) i det Foregaaende. Men Gud giør sig end til Grund (Grundlag i det Han giør den samme Deel af sit Væsen lidende, med hvilken han før virkede," (i det Han skaber Verden af den Natur der var hans eget Grundlag, og som i sin Kamp udviklede ham som Intelligents, men nu underordnes som Hans Væsens fornuftløse Deel)."

Jeg spørger enhver der ikke er meget bevandret i den Schellingske Philosophie, om han kan finde nogen Mening i det her anførte Sted. Jeg for min Deel har ved at læse det maattet omhyggeligen tilbagekalde mig Indholdet af Schellings Afhandling over Friheden, for ikke at finde dette aldeles reen Galimatias. Grundtvigs Parentheser gjør det vist ikke forstaaeligere; thi at sætte Ordet Forstand for det som de tydske Philosopher kalde Intelligenz, Egenskaben for det Væsen der har den, er dog vel slemt for en Oplysning, der skulde hjelpe den ukyndige Læser paa Vei. Schelling siger ethvert Fornuftvæsen (Ordet Fornuft tages her i den vidtløftigste Betydning) maa i sig selv have en Begyndelse til sig selv, der er ikke fornuftig (nemlig en Tilværelsens Grundkraft,) Grundvig lader ham sige at Fornuften der jo ikke kan indeholde noget der ikke er Fornuft, skal indeholde dette Ikkefornuftige i sig. Hvad

Grundtvig af dette Sted vil udlede mod Schelling, er det samme som det han vil udlede af det umiddelbart derpaa følgende:

„Side 95. „Denne Synsmaade er ikke for Saadanne, som antage en strax færdig, og derfor i Grunden livløs, død Gud, og der var i denne Henseende ei mere at sige, end at de ogsaa skulde nøies med de gemene Begreber og ikke blande sig i Philosophiens Bedrift (sich mit den gemeinen Begriffen begnügen)."

Side 112. „Fornuftens rene, umiddelbare Viden kan kun være en Viden som beroer paa dens absolute Lov, en Erkiendelse af Modsigelsen eller det Endeliges og Uendeliges absolute Eenhed, som det Høieste. Denne Viden er vel forsaavidt ogsaa en Erkiendelse af Gud, som hin absolute Eenheds (det sig selv Modsigendes) Væsen allerede implicite (i Muligheden) er Gud, eller bestemtere at tale, det samme Væsen som forklarer sig til den personlige Gud, men en Viden om, en Erkiendelse af den personlige Gud kan den dog ikke kaldes; ikke heller har jeg udgivet den derfor, men udtrykkelig lært det Modsatte. Jeg sætter Gud som det Første og Sidste, som A og Ω, men som A er Han ikke hvad Han er (vorder) som Ω, og forsaavidt Han kun som dette (som det udkommende Ω) er Gud sensu eminenti (i høiere Forstand end Alting er Gud) kan Han ikke allerede som hiint være Gud i samme Mening eller strængt talt kaldes Gud, det maatte da være at Man sagde udtrykkelig, den uudviklede Gud. Deus implicitus da Ω er Deus explicitus."

„Men just denne Guds Tilværelse, som personligt Væsen, er Gienstand ret egenlig for Videnskaben, ikke blot almindelig talt, nei dens høieste, sidste Gienstand, Maalet for dens Stræben, efter hvilket den til alle Tider har kiæmpet og som den netop fatter paa den Tid, da Hr. Jacobi endnu engang vil rive det bort fra dens

Vine, og det netop ved den Philosophie, som den samme gode Mand beskylder for Atheisme."

Hvorvidt nu Jacobi har Ret til denne Beskyldning, er vel klart, er den Atheist som nægter en evig uforanderlig, levende Gud, da er Schelling det efter hans egen klare Bekiendelse, er det derimod Tro paa Gud at mene der engang kan blive en personlig Gud færdig, naar Videnskaben arbeider dygtig som Naturfilosophie, da vedkiender Sch. sig en Saadan. Man seer lettelig at Schellings Grundlag for Gud, som af den vaagnende Intilligents underordnes til en Verden, er i Grunden hverken meer eller mindre end Grækernes gamle Nat og alle de Gamles Chaos, kun lidt forklaret; Naturen forguder sig efterhaanden igiennem Mennesket efter et nødvendigt Mønster (Urbillede) og vil man kalde dette Gud kan man jo gierne, men levende, personligt kan det ikke være; det er en reen Intelligents hvis Liv og Styrke er i Naturen. At Naturfilosofen aldrig kan mene der er nogen egentlig Forskiel mellem Godt og Ondt følger af sig selv; vil Man kalde den, Kraft, som under Giæringen lægger an paa at hindre det Aandiges Udvikling, men netop derved befordrer den og er ligesaa nødvendig til Livsprocessen som den modsatte, vil man kalde den ond, o ja, men det er dog kun Spøg, at hade den, at sørge over dens tilsyneladende Seier, det falder ikke Naturfilosofen ind. Sin nødvendige Tænken kan Ingen for, siger Schelling, sin nødvendige Synden ikke heller maa han nødvendig lægge til; ja at Gud selv synder er hans alvorlige Paastand.

Førend jeg gaaer til Hovedsagen maa jeg anmærke at det Sted Grundtvig har taget af Schellings Skrift S. 112 begynder med en Periode, hvori Ordet Modsigese ingen Mening giver. Saa meget er vist at Schelling aldrig har gjort en Erkjænden af Modsigelsen, til det høieste Princip i Philosophien, men Erkjændelsen af Det hvori alle Modsigelser ere opløste. Jeg formoder at der mangler et eller andet Ord,

eller maaskee en heel Linie, enten dette nu beroer paa en Feil i Skrivningen eller Trykningen. Paa denne fortræffelige Grund bygges den Parenthese hvori Anklageren faaer Schelling lagt i Munden, at det sig selv Modsigende er Gud i Muligheden, det Umulige Gud i Mukigheden. I Schellings Philosophie er, paa den meest erklærede Maade, den selvstændige Fornuft det Høieste; Skulde han nu sige at den absolute Fornuft var det samme som det sig selv Modsigende? Naar en Philosoph, der ikke hører hjemme i Hospitalet, paa et eller andet Sted siger noget, som kan forstaaes saaledes, men som strider mod hans hele System, og mod al sund Fornuft tillige, bør man da tillægge ham en saadan Mening; og frem for alt bør man bruge et saadant Sted som Beviis imod ham, naar det giælder om han skal ansees for en Løgner og Ugudelig eller ikke? Jeg spørger Læseren om han hellere vil troe at en skarpsindig Philosoph skal have paastaaet slige Ting, eller om han hellere vil troe at Grundtvig, der allerede har viist saa megen Gave til at misforstaae, ogsaa her har gjort sig skyldig i en grov Misforstand? De andre Parentheser ere ikke meget klogere. Om een af dem skal jeg strax komme til at tale. Nu først til hans Anmærkninger over dette Sted. Grundtvig siger: „er den Atheist, som nægter en evig uforanderlig og levende Gud, da er Schelling det efter sin egen klare Bekjændelse.“ Hvor nægter Schelling i alt det anførte en levende Gud? Udtrykkeligen siger han paa saa mange Steder det Modsatte, og bebreider sine Modstandere at de ikke forestille sig Gud som en levende Gud, at Anklageren vel vil skjænke mig Beviserne. Han skulde da paa en skjult Maade paastaae det Modsatte af det han udtrykkeligen siger, naar man derfor skulde kalde ham Atheist. Men ikke engang dette var nok. Dersom han paastod noget, hvoraf vilde flyde at Gud ikke kunde være en levende Gud, men han ikke selv indsaae Følgen af sin Paastand, saa var han vel en Vildfarende, men ingen Atheist.

Atheist mener jeg at man allene kan kalde den, der enten nægter en Gud, eller de Egenskaber, som enhver Forstand indseer at være uadskillelige fra hans Væsen, nemlig at han med uindskrænket Magt, Visdom og Godhed regjerer alt, i al Evighed. Den som derimod antager dette, men har en eller anden Mening om Guds Væsen som modsiger disse, men som han ikke indseer at staae i Modsigelse dermed, han er vel i en Vildfarelse hvorfor han bør advares, ja hans Vildfarelse kan endog være saare farlig; men en Gudsfornægter er han dog ikke. Enhver urigtig Forestilling om Gud modsiger jo tilsidst det fuldkommen rigtige Begreb om hans Væsen, men skulde man kalde enhver der har nogen urigtig Forestilling om den Alfuldkomne en Atheist, saavilde vel alle vi syndige Mennesker være at ansee som Atheister.

Jeg maa i denne Anledning minde Læseren om en i sig selv bekjendt Lov for den Fremgangsmaade man maa iagttage ved at gjendrive Philosopher, formedelst de Følger der lade sig drage af deres Sætninger. Hvor det blot gjælder om det logiske Bevis, kan man naturligviis uddrage saa vidtløftige og konstige Slutninger man vil af en Sætning, for at vise at den fører paa en Urimelighed, altsaa maa forkastes. Naar man derimod vil slutte noget mod en Mands Ære, Dyd, Gudsfrygt af hans Sætninger, saa maa dette ligge saa aabenbart deri, at enhver sund Forstand maa indsee det, ellers veed man jo ikke om hans Forstands Forvildelse ogsaa er Hjertets. Ethvert Menneske der holder det for Synd, at kalde sin Broder en Troens Fornægter, iagttager i denne Sag den fineste Varsomhed. Vel frygter han ingenlunde for at advare mod de farlige Følger han seer at et System kunde medføre, ikke heller for at tale med Varme mod den Ubetænksomhed dets Ophavsmand kan have gjort sig skyldig i, men forend han tillægger ham Bevidsthed om slige farlige Følger, maatte han have den fuldend-

teste Vished. De som gik frem efter en anden Grundsætning end denne har man kaldet Conseqventsmagere, og med dette Ord altid forbundet et meget forhadt Begreb.

Dette nu anvendt paa G. giver da det Udslag, at enten maa han bevise at Schelling tillægger Gud Egenskaber, som han nødvendig selv maa indsee ophæver Begrebet om en fuldkommen altstyrende Visdom og Godhed, eller at han er en Conseqventsmager, naar han kalder ham en Atheist. Han maa altsaa vise at Schelling forsætligen har villet bedrage, hvergang han udtrykkeligen har sagt at Gud er en levende Gud, og lastet sine Modstanderes Meninger derom, som førende til den modsatte Forestilling. Dersom han kunde bevise at Schelling havde tillagt Gud en Tilværelse i Tiden, og dermed Foranderlighed, hvorom strax mere, saa vilde han atter deraf ikke kunne uddrage nogen Beskyldning om Atheisme, thi da maatte det jo efter hele Sammenhængen være Schellings Mening at Tid og Udvikling vare Betingelser for enhver Tilværelse, altsaa umuligen kunde ophæve nogen Tilværelse, ikke engang den fuldkomneste. Denne Mening blev da maaskee en høist uphilosophisk Mening, den kan endog som ubetænksom tillige være syndig, men derfor endnu ikke ugudelig.

Man tillade mig at jeg, som Modsætning til den gudfrygtige og saytmodige Grundtvigs Beskyldninger, som jeg beder Læseren endnu engang at eftersee, anfører det som Gudsfornægteren Schelling siger i sin Afhandling om Friheden (Philos. Schriften S. 482 og 483), og som staaer i strængeste Sammenhæng med hele Afhandlingens Indhold:

„Die Schöpfung ist keine Begebenheit, sondern eine That. Es giebt keine Erfolge aus allgemeinen Gesetzen, sondern Gott, d. h. die Person Gottes, ist das allgemeine Gesetz, und alles was geschieht, geschieht vermöge der Persönlichkeit Gottes; nicht nach einer abstracten Nothwendigkeit, die wir in Handeln nicht ertragen würden, geschwei-

cobi forekommer et Sted (S. 103) hvor han laster sin Modstander, fordie han, ved at anføre Aristoteles, lader ham sige at det virkelig Gode vorder, i Stedet for at det kommer til Frembrud, Aabenbaring (Erscheinung); hvoraf man da seer, at han betragter det virkelige Gode som evigt. Strax derpaa bekræfter han endnu dette, ved at sige, at Plato, Ideernes Evighed ubeskadiget, paastaaer at først i Tidens Løb det Gode og det Skiønne er kommen til Aabenbaring i Tingenes Natur. Saa klar en Advarsel har imidlertid ikke hindret Grundtvig fra den hvistupassende Parenthese, hvor han til Schellings Ord om Gud, som A er han ikke hvad han er som Ω sætter vorden. Dette er ligesaa rigtigt som naar nogen havde sagt: Hvad Gud er som Fader er han ikke som Helligaand, da i Stedet for er at sætte vorder.

Dette maa være nok for at vise med hvilken Mangel paa Eftertanke og Indsigt Grundtvig er gaaet frem, i at beskylde Schelling for at antage at Gud skulde være foranderlig, da dog denne Philosophs hele Tænkesystem fordrer Antagelsen en evig uforanderlig Gud. Om Schelling i den hele vanskelige Undersøgelse om det Endeliges Forhold til Gud, hvori ingen kan nægte ham nogle lykkelige Ideer, overalt er bleven jeg selv troe, er et andet Spørgsmaal. Vel har jeg ingensteds fundet, at han veeg fra den Hovedgrundsætning, at tilskrive Gud et evigt Væsen; men derimod synes det mig at han tillægger Guds Aabenbaring i Endeligheden, ved den skabte Verden, en Sammenhæng med Guds Personlighed og Liv, som hans System ikke udkrævede. Hvorhos jeg dog maa erindre om, at han udtrykkeligen paa flere Steder siger, at Skabelsen var frivillig, og ingen physisk, men en moralsk Nødvendighed. Men han have nu feilet eller ei, saa synes det mig klart, at han kun har feilet af menneskelig Svaghed, og aldeles ikke af forsætlig Ondskab.

„Side 84. „Et sædeligt (moralsk) Væsen maa i sig selv have en Begyndelse til sig selv som er ikke sædelig." Det er noget ganske andet, lægger han til i en Anmærkning end usædelig; men meget klogelig afholder han sig fra at angive Forskiellen; thi jeg gad nok vide hvor det Usædelige (Onde) skulde være, som han kunde antage, naar det ikke netop er det ikke sædelige han taler om: hos Intelligentsen kan det ikke være, i Naturen ikke heller, hvor da? o' der schlüpfrige Mann, maa Man vel sige til ham, som han til Jacobi. Dog han maa ud med Sproget." (Gjenm. S. 41.)

Om det som derpaa følger strax mere. Her maa jeg blot giøre den simple Bemærkning at det Ikkesædelige, hvorom her tales, er det som Schelling kalder: Grunden, Naturen, Væsenet ienhver Tilværelse. Denne Tilværelseskraft kan man jo umuligt kalde enten sædelig eller usædelig. Kun dens Disharmonie med det Fornuftige i Væsenet kan kaldes noget Ondt. Dette har Schelling tydeligt nok angivet paa de tidligere anførte Steder af Afhandlings om den menneskelige Frihed, som Grundtvig havde burdet eftersee, af Kr. Gjenm 42 og 43.

Efter alt dette har jeg kun lidet at anmærke over det følgende Sted.

„Side 101. „Styrke (Gevalt) er utænkelig uden noget hvorimod den er Styrke, altsaa kræver det Gode selv Noget hvorimod det kan yttre Styrke og som forsaavidt nødvendig er — ikke just det Onde men dog ikke det Gode, kun ved at forvandle, forædle det i sig selv ikke Gode, giøre det Godt, aabenbarer det sig som det oprindelige Gode, viser det sig som det Godes Styrke. Da nu det ikke Gode, ei kan være frembragt af det Gode, maa det nødvendig, i sit Slags, være ligesaa evigt som det Gode selv, og da det Gode ikke kan skabe, ja i Grunden umuelig ville det, saa kan det Gode kun finde det, ligesom vi kun finde det i os og saaledes er da det Ikkegode allerede tilstæde, naar det Gode reiser sig."

„Men da det Ikkegode kun intet virkeligt Godt er, men dog et muligt, Noget, som kan forvandles til Godt, da det dog altsaa indeholder det Gode i sig som muligt; da det Ikkegode ydermere ikke selv er det Værende men kun det Værendes, nemlig det Godes Grundlag, hvilket dette som sin egen Begyndelse har i sig selv, saa kan vi sige, ikke blot i det Første (det førend alt Værende) er det Gode, men ogsaa det ikke Selvværende, hvilket det Gode, som sit eget Grundlag har i sig selv, er et inderligt eller forborgent Gode, et Gode i Muligheden; altsaa er paa alle Maader det Gode Begyndelsen og Enden."

Ja, hvad kan man ikke sige, naar man ovver og Gud tillader det? Følge vi nu Slangen i alle sine Bugter, see vi da at det Ikkegode som kan blive godt, ja er det Godes Grund, dog netop er det, Man hidindtil har kaldt Ondt, det vi hos os selv kalde saaledes og reentud siger da Schelling: det Gode er kun en Udvikling af det Onde, det Onde er Roden og det Gode Blomsten. Det er dog engang en Viisdom som Verden maa lide, vilde Man kun tale lidt tydeligere, jeg er vis paa Man skulde ikke fattes Disciple. Egentligt Ondt kan ikke være til, thi hvor skulde det være kommet fra, det kan jo ei være skabt af det Gode og er ikke noget i sig selv. Det er kun et Baand paa det Gode, kun en Indskrænkning, noget Nægtende, Negativt. Rigtig, Man læse kun.

Side 97. „Saalænge den moderne Theismes Gud bliver ved at være det simple, som det heder, reen væsentlige men i Grunden væsenløse Væsen, som Han er i alle de nyere Systemer, saalænge der ikke i Gud erkiendes en virkelig Dobbelthed, og sættes en indskrænkende, nægtende Kraft imod den bejaende udbredende, saalænge til Nægtelsen af en personlig Gud være videnskabelig Oprigtighed."

Det er da med andre Ord, skal Naturfilosofien antage en Gud, maa han synde ligesaavel som Mennesket, maa han nægte sig selv."

Fordi man antager to modsatte, stridende Kræfter i Gud, kan man da ikke tænke dem opløst i fuldkommen Harmonie? er ikke Guds Naade og Guds Guds Vrede, Guds Styrke og Guds Visdom saadanne modsatte Kræfter? Naar nu nogen siger: Mennesket, som er skabt i Guds Billede, har ogsaa faaet Styrke, til Selvstændighed, og Fornuft, til Visdom, men da disse Kræfter ikke, saaledes som i Gud, ere forenede til en uopløselig Harmonie, kan det synde: skal man da sige at denne Forestillingsmaade antager at Gud kan synde? Hvad skal man tænke om en Mand, der saa aldeles uden Hjemmel udspreder de rædsommeste Beskyldninger om sine Medmennesker?

Efter de her skildrede Anstrængelser for dog engang at bevise noget mod en af de Philosopher han har bagtalet, geraader G. i en heftig Deklamation mod alle Naturphilosopher, alle Pantheister, ja alle Boglærde, som han kalder dem. Han synes ganske alvorligt at mene at de kunde nægte Modsigelsens Grundsætning. Han udraaber med en Begeistring, hvis Gjenstand hverken har mere eller mindre Virkelighed, end de der pleiede at sætte den sindrige Ridder af Mancha i Bevægelse:

„Er der en uophævelig Forskjel mellem Sandhed og Løgn? er Modsigelsens Grundsætning vis? Dette er Spørgsmaalet som jeg herved høitideligen opkaster mod Schelling, mod hver Naturphilosoph, hver Pantheist, ja alle Boglærde, og naar de ei vil svare tydelig og ligefrem paa det, da erklærer jeg dem i Menneskehedens Navn for de arrigste Løgnere og Bedragere Solen har skinnet paa."

I Sandhed man maa ynkes over den Hovmods Forblindelse, der hører til en saadan Foragt mod andre Mennesker, at man kan troe en heel Mængde iblandt dem, der have gjort Eftertanke til deres Livs Syssel, i Stand til at tvivle om den Sandhed, at en Ting ei paa samme Tid kan være og ikke være, eller overalt at tvivle om at der gives

en uophævelig Forskjæl mellem Sandhed og Løgn. Hvilke Evner Gud end kan have nedlagt hos et Menneske, saa fører dog en saa aldeles vrang Forestilling om Verden og andre Mennesker ham omsider til Afsindighed. Jeg holdt det for min Pligt at advare min Modstander derom, skjøndt han hidindtil ikke har været tilbøielig til at høre slige Advarseler.

Over Grundtvigs Maade at dømme om speculative Philosopher troer jeg nu at have sagt nok. Da Schelling, saa vidt mig bekjændt, er den eneste Philosoph, om hvis Meninger han har udladt sig med saa megen Bestemthed, at man kunde svare ham med Grunde, saa har jeg i hans Philosophie maattet forsvare den philosophiske Aand i Almindelighed, mod de Grundtvigske Misforstaaelser, uagtet jeg hellere havde ønsket at offre en sindigere og mere fuldent Philosophiens Repræsentant dette Arbeide. Saa ofte man end maa bebreide denne Philosoph Ensidighed, Overilelse og Ubillighed mod sine Modstandere, saa fristes man dog næsten til, reent at frikjænde ham, naar man seer hvor vidt Grundtvig heri har drevet det. Som denne staae enhver beskjæmmet, der vil giøre Fornuften mistænkt, ved at sætte alle Tænkere i Vanrygte.

Grundtvigs Maade at forstaae de mere fattelige Videnskaber paa er ikke mindre bagvendt end den hvorpaa han forstaaer den speculative Philosophie. Jeg har anført et Exempel og giort mine Bemærkninger derover i Recensionen, fra L. 426 til 567. Grundtvig klager (Svar S. 40 o. f.) over at jeg har mistydet ham, som om han sagde det om de mathematiske og physiske Videnskaber, hvad han kun sagde om deres Virkning paa vantroe Siæle, saa at det ikke var hans Mening, at disse Videnskaber i sig selv snarere lede fra end til Religionen, men at de kun have denne Virkning paa vantro Sjæle (see Svaret S. 41. Lin. 3.); det er altsaa at disse Kundskaber snarere lede vantro Sjæle fra end til Religionen; hvori han vist nok har Ret, da alle Ting jo

maa tjene dem til Fordærvelse som hade Gud. Jeg beder Læseren selv eftersee Stedet i Recensionen (Lin. 432—436) om han ikke finder mig lovlig undskyldt for ikke at have forstaaet det som Grundtvig vil. Man betragte hele Sammenhængen, jeg haaber at den ikke mindre vil vidne med mig. Selv Tonen som man lykkeligviis her kan bringe for Retten, troer jeg taler for min Forklaringsmaade. Han anfører rigtig nok et andet Sted af Krøniken, en Anmærkning, som staaer Side 386 o. f., hvor han siger at alt hvad der mangler Frihed, naar det retteligen kjændes, maa sees som Guds Værk, og hvor han med overflødig philosophisk Anstrængelse beviser at det er Sværmerie, at holde al videnskabelig Stræben for utilladelig. Han erklærer baade der og i Svaret, at det kun er Videnskabernes Selvstændighed, Uafhængighed af Christendommen, ikke dem selv, han bestrider, og i Krøniken S. 391 slutter han den herberørte Anmærkning med følgende Ord:

„Jeg veed meget vel at denne Anmærkning maa synes utydelig i mange Dele, men her var ikke Rum til en Afhandling, og de givne Vink ere nok for dem de tilhøre, dem, der kan drage mig til Regnskab for min Vurdering af Erfaringen." (i Følge Sammenhængen den videnskabelige) „De vil let see, at det er dens Selvstændighed jeg misbilliger endog i den snævreste Kundskabskreds, og at jeg vil, at den skal styres af en kristelig Ide."

Man maa i denne Yttring vel skjælne mellem to Ting, først den rigtige Mening, der uden al Tvivl ligger til Grund, at Videnskaberne skulle stræbe efter Harmonie med Religionen, og dyrkes med et christeligt Sindelag, og den Maade hvorpaa Grundtvig vil have dette udført, nemlig ved at berøve Videnskaberne deres Selvstændighed, et Middel der omtrent er ligesaa fortvivlet, som at berøve Mennesket sin Frihed, for at han skal handle moralsk. Hvo som vil at

Videnskaben skal være noget andet end en Viden om sin Gjenstand, han vil gjøre den til noget andet end Videnskab, og betager den derved al den Kraft den som Videnskab har. Ved at stræbe efter at kjende Tingene som de virkeligen ere, uden at lægge noget ind i dem, som ikke deri sees, er man først kommen til nogen rigtig Indsigt i Naturen, det er: i Guds Skabning. Just siden den Tid man ikke mere holdt det for den rette Vei til Videnskab, at betragte Tingene efter den Hensigt man tillagde Gud dermed (den han virkeligen havde har han ei umiddelbart aabenbaret os) men gjorde det til Hovedsag at see hvad Gud havde gjort, har man seet dyb Visdom og Hensigt der, hvor før en overilet, om end maaskee velmeent og gudfrygtig, Stræben efter at finde Guds Finger i Naturen, ganske havde forfeilet den. Det er ved Frants Baco at den Aand er bleven almindelig i Naturvidenskaben, at man virkeligen betragter Guds Værker, i Stedet for at beundre, som Guds Visdom, egne fromme Hjernefostere. Baco førte Menneskene til med egne Øine at betragte Guds Aabenbaring i Naturen, som Luther i Bibelen. Men i Stedet for at see det Velgjørende i denne store Forandring, saae Grundtvig kun de Uartninger i Philosophien hvortil den gav Anledning; og saaledes gav os da hans korte Indbildningskraft, her som anden Steds, en Carricatur, i Stedet for et tro Billede af Verdensbegivenhederne. Havde G. her underrettet sig bedre før han skrev, saa var han ikke traadt tilbage i den Tidsalder, hvor Videnskaberne manglede den faste Methode, der nu med sikkre, om end langsomme Skridt fører os fra en Sandhed til en anden, og hvor altsaa endnu en tænkende Mand kunde misforstaae Religionens Interesse nok, og saaledes miskjende Videnskabens Væsen, at han kunde ville gjøre denne afhængig af hin. Den modsatte Feil begik man siden; men at tale derimod, uden at forfalde til den anden Yderlighed, er en Grundtvig ikke muligt. Skulde

ligion og Videnskab skulde være ligegyldige mod hinanden saa-svares: De skulle være i sympathetisk Harmonie med hinanden, som alle Sandheder. Man veed vel at de alle udspire af een evig Sandhed, men man paastaaer derfor ikke at vi kunne udlede dem alle paa bestemt Maade deraf.

Da dette Skrift maaskee kan komme i Læseres Hænder, der ikke have Forkundskaber nok til at indsee Rigtigheden af det her Fremsatte, vil jeg endnu tilføie følgende Oplysninger.

At søge efter Sandheden er at søge efter Guds Ord, og man søger det vel ikke urettеligen paa den nærmeste Vei. Jeg mener nu at Gud paa en mere umiddelbar Maade har aabenbaret os Naturen i Naturen end i Bibelen, og at det er derfor at vi i Naturundersøgelserne maa holde os mere til Naturen end til Bibelen. Jeg veed intet der forpligter os til at troe at Gud ene igjennem Bibelen vilde aabenbare os Sandheden, men jeg veed meget som byder os at troe det Modsatte. Det maa være enhver Bibellæser bekjendt, at Skriften næsten overalt hvor den taler om Naturen nedlader sig til Tidens Folkebegreber, der ofte afviger fra Virkeligheden; og af Historien er det ikke mindre bekjendt, at uværdige Religionstjenere ofte have misbrugt slige Steder for at forfølge Naturgranskere der tænkte anderledes end de, og, under det beskedne Udtryk at lade Bibelen raade, gjort deres uvidende Selvklogskab gjeldende. Vel kan man med fuld Overbeviisning tilstaae Grundtvig, at i Guddommens Hemmeligheds Erkjændelse alle Viisdommens Skatte ligge skjulte; men formaaede vi deraf at udlede Naturens Love, da vare vi allerede salige Aander. Ney saa høie Tanker have de, der granske Naturen gjennem Erfaringen, ikke om deres egne Evner; de søge enhver Sandhed der hvor Gud paa den meest umiddelbare Maade synes at have aabenbaret den. Det er da ikke af Hovmod men af Ydmyghed at de have valgt den Vei de betræde; som da

og almindelig Erfaring viser, at det ikke er blandt Naturvidenskabens Venner den værste Hovmod pleier at have sit Sæde. De tilstaae gierne, at den Kundskab de, ved en fra saa mange forskiællige Punkter begyndende Erfaring, erholde kun er Styrkværk; men de see dog daglig flere Stykker forene sig til et større, og hver Dag bestyrkes de saaledes i Overbevisningen om det Heles Harmonie. Hvis nogen vilde sige dem, at denne Fremgangsmaade fører fra Gud, lærer at forglemme Gud, saa kunne de med Rette svare, at den Stræben i den endelige Verden, der fra det Lavere gaaer til det Høiere, og hvergang den har besteget et nyt Trin, seer et nyt Glimt af en almægtig Visdom, umuligt kan have denne Virkning paa den som ikke har Lyst til at forhærde sig; og frimodigen kunne de føie det Spørgsmaal til: Er det mellem os Du virkeligen seer de fleste Gudsfornægtere og Spottere, ja finder Du dem overhovedet hyppigt blandt dem, der leve for noget anstrængende Aandsfyssel, eller findes de ikke meget mere blandt dem, som savne Alvor og Kraft til saadant retskaffent Arbeide: Verdensmænd, Halvlærde, Kraftgenier, der nu da Moden vil, spotte ved deres Bifald den Religion de før vilde haanet med deres ildeanvendte Vid?

Man frygter for at den selvstændige Videnskabelighed skal komme i noget fiendtligt Forhold til Religionen. Troer man, at den ene Sandhed kan komme i Strid med den anden? Ney. Troer man da at Naturundersøgelsens Vei er mere vildsom end Undersøgelserne over det i Bibelen, der ikke umiddelbart angaaer Livets Førelse? Jeg tvivler om at man kan paastaae dette. Eller er Vildfarelsen i Naturundersøgelsen mere farlig? Dette vil man af alting mindst indrømme Hvad frygter man da? Misbrug. Men hvilken Art af Granskning er mindre bleven misbrugt end den paa Erfaring grundede Naturundersøgelse? Det maa dog jo være enhver Videnskabsmand bekjendt at Naturvidenskaben i alle sine Udvidelser, bestandigen holder fast ved Overbevisnin-

ken om Naturens uendeligviise Indretning, saa at endog de som dyrke den, uden selv at have en dybere Følelse af denne Sandheds Herlighed, maa bidrage med til Opbyggelsen af det store Tempel. De Misbrug, der kunne være skeete med Naturvidenskaben, ere vel sjældent eller aldrig skeete formedelst noget Feilgreb i Videnskaben selv, men meget mere ved en falsk, med Videnskaben ikke sammenhængende Philosophie. Jeg mindes ikke en eneste blandt dem der have gjort stor og omgribende Misbrug af Naturvidenskaben, der selv har været udmærket Naturgransker. Desuden er det vel indlysende, at den Misbrug al Granskning, endogsaa Bibelgranskning er udsat for, ligesaalidet kan berettige til at indskrænke Fornuftens som Bibelens Brug. Grunden hvorfor den religiøse Videnskabsdyrker uden Betænkning hengiver sig til enhver Sandheds Undersøgelse, uden strax at see dens Sammenhæng med Religionen, ligger deri at han er overbeviist om at al Sandhed kommer fra Gud, og følgeligen engang maa føre til at see en Deel af hans Herlighed. Har han en retskaffen Overbevisning om de store Grundsandheder, saa tør han heller ikke rokkes ved de Modsigelser i det Enkelte, der ere uadskillelig fra menneskelig Tænknings Ufuldkommenhed; men det er langt fra ham at ville undertrykke og skjule dem. Han veed meget vel, at han ikke er den eneste de ville forurolige, han forfølger og uddanner dem dristigt, fordie han veed, at de i denne Retning maa tilintetgiøre sig selv. Paa denne Maade ere Tusinder af Modsigelser allerede opløste, og have bidraget med til at holde Overbevisningen om det Heles Harmonie i kraftigt Liv, i det man saa ofte opdagede, at Sandheder, som man havde søgt, den ene aldeles uafhængig af den anden, paa det inderligste stemmede med hinanden. Som de enkelte Sandheder saaledes atter de forskiællige større Videnskabsgrene. Udgangne fra de forskjælligste Begyndelsespunkter, mødes de tilsidst venskabeligen indbyrdes. Hvo aldrig ved Betragtningen af denne Harmonie har følt sig

henrevet af glad Begeistring veed ikke hvad Videnskab er. Berøvede man Videnskaberne deres Selvstændighed, og gjorde dem afhængige af Religionen, saa tilintetgjorde man selv den Overbevisningens Bestyrkelse, som Sandhedernes naturlige Harmonie, give, i det al den Harmonie, man nu fik at see, mere vilde forekomme som Naturen paatvungen, end som deri forefunden.

Grundtvig gjentager endnu i sit Svar (S. 41) at han

„er vis paa at de physiske og mathematiske Videnskalangt mere end de historiske ere skikkede til at forlyste dem som ønske at glemme Gud, hvilket allerede er klart deraf, at jo Ingen har fundet Forbindelsen imellem Religion og Mathematik, thi det er jo Bevis, at den ei øiensynlig minder om Gud, hvorfor og Rec. klogelig springer den forbie, skjøndt han vel ei kan nægte, at den er Sjælen som gjør baade Physik og Astronomie til Videnskaber."

Dersom man kunde meddele den gode Mand, den Indsigt som udfordres for ret til Bunds at fatte hvor galt dette, og det han har sagt om Mathematikens ideeløse Tydeligheder er, jeg troer at han vel bortgav sin hele Forfatterberømmelse for ikke at have skrevet det. Det er sandt at Mathematiken er Astronomiens og Physikens Sjæl, og man kan føie til, at den hver Dag mere giennemtrænger alle Naturvidenskabens Dele, fordi Gud har beskikket alle Ting efter Maade, Tal og Vægt, Visd. Bog 11, 22, eller med andre Ord, fordi al Virkning i Naturen beroer paa Kræfternes Modsætning, Forhold og Størrelse. Af Verdensklodernes Bevægelser og Lysets Udbredelse formaae vi næsten at give en reen mathematisk Fremstilling. Altsaa de bedstkjændte Naturlove opløse sig for os i Mathematik. Men beviser dette noget mod disse Videnskaber, eller ikke snarere noget for Mathematiken? Foregaae ikke alle Naturens Virkninger efter den guddommelige Fornufts evige Love? Har ikke just disse Loves høie Harmonie, som Fornuften selv forbauses

ved at kunne fatte, til alle Tider glædet de Mennesker der med Gudsfrygt forenede nogen dybere Tænksomhed? Men skulde da de Tanker, hvorefter Gud har ordnet Verden, ikke have været fortræffelige, ogsaa førend Kloderne endnu vare skabte til at gaae i deres Kredse, førend alle Legemerne modtoge deres konstige Former, og før Lyset blev til, for at giøre dem Øiet synlige? og er det ikke just med disse Tanker at Mathematiken sysselsætter sig, for saa vidt som Guds Billede ogsaa kan gienfinde dem i sig, ikke blot med Rummets Begrendsning, som i de geometriske Undersøgelser, men endog i en Tilværelse der er uden for Tidens og Rummets Betingelser, som i den høiere Beregning? Lad den haandværksarbeidsomme Geometer være nok saa blind for disse Sandheders hellige Betydning, som Haandværkspræsten ved det Ord han forkynder, det har dog til ingen Tider manglet paa Mænd der have følt den. Alle Philosopher, der have troet at man kunde lære Gud i nogen Maade at kjænde giennem Naturen, og som tillige have forstaaet noget grundigt Mathematik, have ogsaa været overbeviiste om at Mathematiken bidrog overordentligt meget til deri at see Guds Visdom. Og de som have haft en høiere Gave til at see Væsenet igjennem Formen, have vel troet, at det var et visdomelskende Menneske værdigt, at betragte disse Love i deres Reenhed, uden sandselig Tilgift. De havde ikke kundet troe, at den Orden hvorefter Gud skabte Verden var ideeløs. Først de nyere Philosopher, som Grundtvig saa heftigt fordømmer, have af Mangel paa retskafne mathematiske Kundskaber, ved et falskt Skin ladet sig forføre til at tale foragteligt om Mathematiken; og disse er det som han ikke skammer sig ved at eftersnakke, naar det kun kommer an paa at haane og fordømme hvad han ingen Idee har om.

Den Udstrækning man kan give et Stridsskrift, som nærværende tillader ikke paa samme Maade at giennemgaae alle Kundskabsgrene, hvorover Grundtvig med ligesaa liden Føie opkaster sig til Dommer;

vandt alle sine Modstandere, var den, at Bibelen skulde forstaaes ordret, i den Mening, en ærlig Mand maatte have, naar han sagde de Ord til sin ulærde Næste, efter denne Grundsætning oversattes Bibelen og gaves Menigmand i Haand, til en Rettesnor for deres Tro og en Prøvesten for Præsternes Lærdom, efter denne Skriftens ordrette Mening forfattedes den Augsburgske Confession og Luthers Cathechismus, efter den er der prædiket i vore Kirker over halvtredie hundrede Aar, efter den er jeg undervist, efter den har jeg ved min Indvielse til Præstembedet svoret at lære, for den har jeg svoret at stride til Døden Har jeg nu brudt min Eed, saa har jeg forbrudt mit Embede, men har jeg holdt den, har jeg naar jeg beraabte mig paa Bibelen altid taget den i sin ordrette Mening, ja næsten altid brugt vor kirkelige Oversættelse, hvormed forvirrer jeg da Folket? Enten skal nu Rec. bevise, at dette er Løgn, og det kan han ikke, eller og han skal tilstaa at jeg ikke anderledes forvirrer Folket end den herlige Luther, og den danske Bibel, og alle Danmarks Konger fra Christian den Tredie, og Sjellands Bisper fra Palladius til Balle og den danske Geistlighed gjennem Aarhundreder, og alle de Præstemænd der endnu lære efter den Eed de have svoret. (Nu kommer det smukke S. 46 og 47 anførte Sted) „Dog selv dette Bevis skal Rec. blive skyldig til sin Dødsdag; thi uden at tale om Andet gad jeg nok vidst om Gud gav os sit Ord til at forvirre Folket, eller for at de skulde lægge det til Side og stole paa deres egen Fornuft, eller paa et andet skrøbeligt Menneskes, men en af Delene maatte jo skee, naar Bibelen ei skulde tages i sin ordrette Mening eller hvem skulde være berettiget til at lægge sin deri, hvilken af de Meninger man har optænkt skulde et Guds Barn følge, og kunne stole paa som paa Guds Ord."

(See Forsvar S. 22—24). Naar man læser e Linier maa man vel drage sig til Minde, at de

skulle tjene til Forsvar for den Anvendelse G. gjør af Bibelen til at dømme haardeligen eller endog fordømme Andre. Det vilde altsaa ikke være nok om den Regel, han her giver for at forstaae Bibelen, var tilstrækkelig til Livets Førelse paa den Bane, hvis høieste Maal og Haab er at opnaae Saligheden af Naade; ney den maatte give os en saa bestemt Indsigt i Guds Villie, at vi Mennesker kunde dømme vor Næstes Tro og Sindelag i Guds Sted. Naar G. derfor klager over at mange ellers oprigtige Christne støde sig over hans gammeldags Maade, at tage Bibelen efter Ordet, saa formoder jeg meget at han misforstaaer dem, og at Anstødet egentligen ligger deri, at de indbilde sig at Bibelen er givet os til derefter at vorde salige, ikke til derefter at fordømme Andre. Maaskee have de ved at læse Hjobs Bog lagt Mærke til, at Gud ikke med særdeles Naade seer ned paa dem, som prise ham, for at dømme deres Næste. Hvo veed om de ikke have taget Mathæi 7 Cap. 1—5 V. Dømmer ikke, at I skulde ikke dømmes o. s. v. i en strængere Betydning end G. Dette kunde jo være ganske undskyldeligt.

G. vil maaskee, i Følge den Aand hvori han altid overdriver, heraf tage Anledning til at spørge om vi da ikke skulle turde sige hvad vi finde godt og ondt i de menneskelige Handlinger, eller om vi maaskee dertil ikke skulde være berettigede til at bruge Bibelen. Jeg svarer ham derpaa forud, at det er langt fra mig at ville nægte, at man skal bruge Bibelens Veiledning hvor der bør dømmes; men jeg paastaaer kun at den Dom, vi fælde over Nogen paa Grund af Skriftens Udsagn, ikke staaer i Bibelen, men kun bygges derpaa, ved menneskelige Slutninger, og at altsaa en saadan Dom er en menneskelig Dom, og kan efter samme Lovbog underkjændes af et andet Menneske, der enten seer den Dømtes Tanker og Handlinger i et andet Lys, eller fatter Lovstiftets Mening paa en anden Maade.

At forstaae Bibelen ordret, hvorom G. saa meget taler, kan dog vel ikke sige andet end at man skal søge at finde den virkelige Mening hvori Ordene ere sagte. At ikke Alt i Bibelen er sagt til Ulærde er dog vel upaatvivleligt. Man maa vel overalt sætte sig ind i deres Sted til hvem det er bleven talt, og dertil benytte alle de Oplysninger som Kundskaben om Tiden, Folket og Landet giver os. Man seer da at man kun forsvarer sine paa Bibelens Forstaaelse grundede haarde Domme slet, naar man beraaber sig paa den danske Bibeloversættelse, og at det derfor er meget sandsynligt at Michaelis, der gjorde sig saamegen Flid, for at lære Skriften at forstaae i sine Kilder, sjældnere har opoffret dens rette Mening til nogen Afgud, end Grundtvig der tager al Tanke fangen med den danske Bibeloversættelse. *) Enhver som vil bruge mindste Eftertanke maa indsee at Bibelen paa mangfoldige Steder ikke forstaaes af sig selv, men at man maa foretage alvorlige Undersøgelser, allerede for at forstaae dens Ord; og G. tilskrev ogsaa mange Gange Lærdom i denne Henseende sin Nytte. Men forsaavidt der behøves en Handling af menneskelig Dømmekraft for at forstaae Bibelen, ere jo de Domme man deraf uddrager ikke ufeilbare. Det samme gjelder jo ogsaa om andre Skrifter der ere skrevne med den alvorligste Hensigt at forstaaes af alle. Naar f. Ex. Kirkefædrene og de romerske Love udlade sig paa det stærkeste mod Mathematikerne, saa passede sig jo dette saare vel paa dem, som de Tiders Mennesker kaldte Mathematiker, nemlig Stjernetydere og Folk der an-

*) G. taler ofte med en stor Triumpf om at han har taget al Tanke fangen: men denne Talemaade, som rigtig nok findes i vor danske Bibeloversættelse, findes ei i Orignalen. Da dette allerede er bleven omtalt af andre, vil jeg blot anmærke, at vor lærde og orthodoxe D. H. Guldberg ogsaa i sin Oversættelse her afveg fra vor sædvanlige Oversættelse.

vendte nogle mathematiske Begreber til alle Slags Spaadomskunster; men hvor slet vilde man ikke forstaae dem, om man vilde anvende det de havde sagt paa vor Tids Mathematikere. Jeg tænker at det gaaer ligesaa, naar **Paulus** advarer mod Philosophien (Koloss. 2, 8.), og andre Steder mod verslig Visdom. Neppe tænkte han derved paa denne Videnskab, saaledes som **Sokrates** eller **Plato** lærte den, men paa den Vanskabning som Rhetorer og Sophister solgte Grækerne for Visdom, eller paa den ikke mindre forkastelige Skinvisdom som Rabbinerne brystede sig med blandt Jøderne, Lærdomme der ligesaalidet lignede hine store Tænkeres, som **Grundtvig** ligner **Luther**!

At G. ikke altid tager det saa strængt med Ordretheden, seer man paa andre Steder af hans Skrifter. I Forsvarsskriftet S. 58 erfarer man at ikke alle Steder i Skriften skulle forstaaes lige ordret. Over Reglen, hvorefter denne Forskjæl skal giøres erklærer han sig kort og godt:

„For dem som ærlig vil troe paa Ham (Christus) og vil bøie sig for Guds Ord er den Sag derimod slet ikke vanskelig, thi han veed at al Skriftens Tale om hvad der er skeet, hvad vi skal tro og giøre for at blive salige, den skal forstaaes ligefrem efter Ordenes sædvanlige Mening, thi ellers kunde ingen faae at vide af Bibelen hvad han skulde troe og giøre, Spaadommene derimod skal og forstaaes ordret, men tit i en anden Mening end Ordene sædvanlig have" o. s. v.

Det er efter en saadan overordentlig ordret Forstaaen at Moab og Edom forvandles til Protestantiske Lande, Ægypten til Italien, Landet mellem de to Have (hos Daniel) til Jylland. I den Betydning som slige Fortolkninger ere ordrette kan vel endog den vilkaarligste kaldes saa. I Fortalen til den nye Udgave af hans Verdenskrønike (S. XXIX — XXXIII) erfare vi end videre, at ikke alle Bøger i det gamle Testament have Krav paa ubetinget Tro, men at de som

ikke ere anførte af Jesus og Apostlerne blot skulde anseés som menneskelige Bøger, de andre derimod, alt efter den Maade de ere anførte, betragtes som i forskjællig Grad guddommelige. De fem Mose Bøger, Psalmerne og de sexten store og smaae Propheter udgjøre den høieste Klasse.

„Disse Bøger skal troes paa Ordet, de øvrige, som ere brugde af Frelseren og hans Apostle, skal troes i Tingen, og de øvrige betragtes som blot menneskelige Bøger."

Det er langt fra at jeg vil forkætter G. for denne Paastand, men jeg mener kun, at den der saaledes bestemmer Skriftens Bøgers forskjællige Troværdighed, om end af bibelske Grunde, saa dog ved Slutninger, som han gjør deraf, og hvorimod vel andre Christne kunde have noget at indvende, han bør ikke tale, som om han intet andet sagde end hvad der er Guds rene uimodsigelige Ord.

Samler man da G's forskjællige Ytringer, saa bliver der ikke Meget af det gamle Testamente som skal tages ordret. Vel skulle de fem Mose Bøger, Psalmerne og Propheterne troes paa Ordet, men dette dog ofte tages i hin overordentlige ordrette Forstand, hvorved intet Ord bliver tilbage. De andre af Christus og Apostlene anførte Bøger har man blot nødig at tro i Tingen, altsaa ikke paa Ordet. Af de øvrige blot menneskelige Bøger behøver man ikke at tro mere end man vil. Slige Berigtigelser maa man ikke glemme, naar han forsikkrer at han sværger paa Bibelens Ord (Forsv. S. 17) at hartad Alle, Rec. ogsaa, (jeg nemlig) beraabe sig paa deres egen Fornuft, men at han ikke vil stole paa sig selv. (Forsv. S. 4) o. dl. Jeg troer gjærne at han har meent alt det han saaledes til forskjællige Tider har sagt; men jeg troer at dette kun kommer deraf at han ikke er enig med sig selv.

Et herligt Bidrag til G's ordrette Forklaring vilde vi uden al Tvivl erholde, om han vilde forklare

og det Sprog: Bogstaven ihjelslaaer, men Aanden gjør levende. 2 Corr. 3, 6. Ikke mindre mærkværdig vilde en Forklaring fra samme Haand være os over Math. 5, 22. Hvo som siger til sin Broder Du Daare skal være skyldig til Helvedes Ild, eller som det lyder i den rigtire Guldbergske Oversættelse: Hvo som siger til sin Broder: Du Troens Fornægter, han fortiener at blive brændt i Hinnoms Dal.

Jeg gaaer nu over til den omtvistede Spaadom, hvis Udgivelse, som et Værk af en dybtskuende Mand, jeg ansaae som et sikkert Bevis paa Grundtvigs Mangel paa Dømmekraft og Overblik. Grundtvig finder det urimeligt at betragte Udgivelsen af en forulykket Spaadomsfortolkning (som han dog ikke mener at denne kan kaldes) med en saa overordentlig Strænghed, og deri vilde han have Ret, naar den ikke kom fra en Mand, som ham, der med den frækkeste Hovmod haaner Folkeslag, Mænd, Videnskaber, Tidsaldre, under Paaskud af, at kalde dem for Bibelens Domstol, og, jeg føier til, fra en Mand der med alt dette fandt betydeligt Tilhæng blandt vore Halvoplyste. Naar man om en saadan kan bevise, at han hverken har Øie for Prophetierne eller for den Verden hvori de skulle opfyldes, saa gjør man vel en god Gjærning om man i denne Hensigt noget strængt gjennemgaaer en Spaadomsforklaring, der ellers kun fortjente et Skuldertræk. Dette er Synspunktet hvorfra min Bedømmelse maa betragtes, og som jeg troer tydeligt nok at have fremsat i Recensionens Indledning.

Gangen i mit Bevis var denne: Den af Grundtvig udgivne Spaadom skal efter dens Forfatters Mening passe paa Frederik den anden af Preussen; men den som kan mene at disse Ting skulde indtræffe med denne Fyrste, maatte i verdslige Ting være en Dosmer, Spaamanden maa altsaa have være en saadan. Videre har jeg sagt at denne Spaadom, som

Bibelfortolkning, var et Misfoster. Jeg sluttede deraf, som jeg mener fornufteligen, at Grundtvig havde vist sin Dømmekraft, sit Overblik over Verdensbegivenhederne og sin Fortolkningskunst, eller bedre sin sunde Fornuft fra en meget ufordelagtig Side, ved at bilde sig ind at en saa taabelig Ting kunde have en høi og Menneskeslægten hellig Betydning, ved at ville forklare denne usle Forklaring, som om den var et Udsagn af en Prophet selv. Jeg fandt endeligen at denne G's Forklaringens Forklaring ikke var stort klogere end Forklaringen selv. Jeg tilstaaer at jeg endog i Maaden hvorpaa han indledede denne Spaadoms Udgivelse formodede lidt pia fraus, hvilket jeg dog ikke paastaaer, som fuld Vished, da det vel er muligt at jeg kunde mistyde hans Bestræbelse for at gjøre sit Selvbedrag objektivt.

Da det er mig om at gjøre at Læseren saa meget muligt skal have alle Ducumenterne i Hænde, der behøves til at dømme i denne Sag, saa lader jeg alt det af hans Forsvar der angaaer Spaadommen her aftrykke. (See Forsvars Skriftet S. 47-56.)

„Han begynder med dristig at sige, at den Gamle hat samlet Stæderne af Propheterne og Aabenbaringen, for at passe dem paa Friderich i Preusen, men det er aabenbar usandt, Alt viser, at han efter Propheterne har indbildt sig en Forestilling af den store Fristelse og Antichristen, og da ved at agte paa Tidernes Tegn, troet sig beføiet til at anvende dem paa Kong-Friderich, og jeg troer neppe denne Anvendelse vildet faldet Rec. eller Nogen ind, dersom jeg ei havde anført de Ord, hvori den bekiendes. Dog herom er det ikke værd at tvistes, lad den Gamle hvile i Fred, kun med hans Ord have vi at giøre, og at disse med Ret kan hentydes paa en anden Mand og andre Begivenheder end han havde for Øie, er aabenbart. Det er aabenbart allerede fordi den Gamle, uden at lade sig indskrænke af Friderichs Historie har lige fra Be-

gyndelsen sagt Alt, hvad der syndes ham at ligge i Spaadommene, det er det end mere, naar vi betænke Propheters og deres Fortolkeres Vilkaar. Det er vitterligt, at der i hver begeistret Digters Sang findes Noget han ikke forstaaer, findes tit en dybere Mening, end han havde om sit Syn, at dette i meget høiere Grad maatte være Tilfældet med Propheterne, er ligefrem, og Skriften lærer os det udtrykkelig, da Spaadomme fra det gamle Testamente anføres i det ny, om hvilke Man tydelig seer at Propheten har havt en anden Mening, uden naturligviis dog at kunne bestemme hvor megen Indsigt Gud har forlenet Propheten i Ordenes dybere Mening. Exempler herpaa ere især, som Man veed, hyppige hos Mathæus og han anfører derfor Spaadommene paa forskjellig Maade, om dem der *førstegang* opfyldtes ved Jesu synlige Nærværelse siger han: *det er skedt*, om dem der allerede engang vare opfyldte: det *fuldkommedes*, thi i ham Guds *Eenbaarne* maatte jo alt fuldkommes som af Gud var sagt om Hans Born, om den Eenbaarnes Legeme og Menighed. Dette leder os først til den Betænkning, at ligesom Meget, der nærmest i Tiden var sagt om Mænd og Begivenheder før Jesu synlige Nærværelse, dog først fuldkommedes ved den, saaledes kan der være Meget saavel af Dette, som af det der nærmest opfyldtes i Hans Kiøds Dage, som først *fuldkommes* i Hans Menighed til Dagenes Ende, ja vi veed, at først naar der ei skal være Tid mere, ere alle Prophetier fuldkommede. Vi ledes og til den Betænkning, at Prophetiernes gudelige Fortolker gierne kan sige langt Meer end han selv tænker, at han gierne kan tale ret om den Skikkelse de hellige Syn ville aabenbares i under Tidens Løb, og dog tænke feil om Tids-

punkten, og de Omstændigheder der skal udgiøre denne Skikkelse. Dette er nu Tilfældet ei alene med nærværende Fortolker, men med Luther og saamange Guds Mænd, og er ei underligt, da det Tilkommende stedse har sit Forbud og Forvarsel i det Forrige, da Spaadommene om Guds Kirkes Trængsel og Frelse for et aandeligt Øie opfyldes stedse, og i hver stor Omskiftelse haabe Guds Børn at see den sidste og den endelige Seier, kun for Verdens Øine opfyldes Spaadommene seent, ei før de ret legemlig fuldkommes. At der nu i Johannes Aabenbaring forkyndes klarlig en Fristelse, en Strid og Seier, som endnu ei haver fuldelig aabenbaret sig for Verden, det kan ikke nægtes, og hvad Under at vor Fortolker troede den var nær, da han saae dens Forbud i Menighedens Lunkenhed, i indbrydende Vantro, i Preusens vantro og mægtige Konge, i den falske Prophet fra Ferney og i saa meget Andet! Han saae ikke feil, men han tænkde kun feil ved at mene, han skulde med legemlige Øine see det Heelt, hvis Begyndelse kun faldt i hans Dage. Hvad Svig eller Galskab der nu er i at jeg mener at vi vil faae langt mere at see af Ødelæggelsens Vederstyggelighed, da alle Tegn bebude det, det kan jeg ikke indsee. Ogsaa jeg kan tænke feil og bekiender det jo, men at en stor Trængsel og Seier er nær, det er saavist, som at der er en Gud i Himlen, saa vist, som at Guds Ords Tjenere skjældes for falske Propheter. At ikke alle Spaadomme endnu i den vil legemlig fuldkommes, det siger jeg, forbi jeg troer der endnu er et længere Tidsrum til Dagenes Ende, om jeg tænker feil maa Tiden vise. Om nu Andre kan læse hiin Fortolkning uden at tænke paa Napoleon, det veed jeg ikke, jeg veed kun at jeg har ikke kunnet, og at Ingen som saae den hos mig i

Haandskrift kunde det; uagtet jeg med Flid intet sagde dem forud. Rec. paastaaer, at Talen passer ei meer paa Napoleon end hardtad paa hver Erobrer, men deri tager han nok en smule feil. Det er saaledes ikke sandt at Fortolkeren har sagt, Tyrannens Land ubetinget maatte være protestantisk, naar han nemlig siger: dette Riges Beboere bekiende sig ei til den *Papistiske* Religion, *thi da bliver det næsten ubegribeligt*, hvorledes det samme Rige er det som skal ødelægge Regimentet (Pavens) da seer Man jo tydelig, at han ei *tolker* sit Syn, men *betænker* det, og slutter nu at Riget maae være protestantisk, forhi han ingen Forestilling havde om, at et forhen christnet Riges Beboere, kunde, som Frankrigs i vore Dage aldeles afskaffe Christendom, og fordi ham syndes at et protestantisk Rige skulde være iblandt Guds Kirkes Fiender. Hans Antichrist skal ingen Kiærlighed have til Fruentimmer, siger Rec. og tilføier: det træffer ikke ind med Napoleon og kan neppe heller anvendes paa Frankrigs Aand. Man veed at jeg ingenlunde borger for Rigtigheden *af hvert* Træk i denne Fortolkning, endnu mindre for at de *alle* skal passe paa Napoleon og Frankrigs Aand, men, dersom den herlige Luther, som mig synes, har Ret, da bliver Recs Indvending til Intet. Luther siger nemlig, *netop* i sin Forklaring af det omhandlede Skriftsted (Dan. 11.) Kvindekiærlighed betyder her *ikke den utugtige Kiærlighed*, men den *ægteskabelige* og *tugtige* Kiærlighed til Kvinden, som er forordnet og befalet af Gud. Tyrannen skal *foragte Ægtestanden*. *) Kan det heller ikke passe?

*) Luthers Schriften (Hallische Ausg.) T. 6. S. 1458. u. 1464.

Han skal efter en haard Krig med et for hans Lande liggende sydligt Hof svinge sig paa Keiserthronen, det skal ei passe, skiøndt Napoleon som vitterligt er, efter haarde Krige mod Østerrig i Tydskland og Italien, svang sig paa Keiserthronen, og virkelig bleb Keiser efter den s y v e n d e Familie, da Keiser Frants frasagde sig den romerske Keiserværdighed. At Fortolkeren ei har tænkt paa det legemlige Ægypten, er klart, men hvad Propheten har, maa vi vel bare os for at sige, og at Gud underlig lader Menneskene sige Ord der i Hans Tanker have en Mening, der seent forstaaes, veed Man, saa at Nævnelsen af Ægypti Land bliver en Christen lige mærkværdig, fordi Fortolkeren ei havde Nilen for Øie. At Italien har følt Napoleons haarde Haand, kan Rec. ikke nægte, men vil indbilde os, at det omtrent kan anvendes paa alle franske Erobrere, uden at ville agte paa, at de forrige franske Erobrere, have kun baadet lidt i Italien og visselig ei, som N. faaet d e n s R i g d o m m e i Haand. Hvem Fortolkeren har tænkt paa kan være os det Samme, men at N. har forstyrret Pavens Regimente og tilintetgjort Rom, som saadan, det er vist, om saa ogsaa, hvad der er meget muligt, baade Rom og Pavemagt, endnu engang opreises før den endelige Undergang, og jeg vil ikke tvinge Talen om de 3 Riger, ved hvis Indtagelse han skal aabne sig Veien til Italien, hen til N., thi det er klart at Fortolkeren har tænkt sig de Lande liggende mellem hans Land og Italien, hos Daniel seer jeg ei heller andet, end at Tyrannen skal forene 3 Riger med sit før han fører Strid m o d d e H e l l i g e. At derimod noget Sandt har svævet Fortolkeren for Øie, troer jeg, hvad enten det var Noget, som end ei er fremkommet, eller var Sardinien, Venedig og Neapel, som indtoges før Pavemagten forstyrredes. Hertil vil jeg

føie, at vel Frankerig, men ei Preussen ligger i det gamle Romerske Monarchies Grændser, at vi see for vore Øine *det Østlige og de Nordlige* Riger stride mod Napoleon og at Udgangen paa den Kamp altsaa bedst vil sige os, om han er den. Overvinder og opløstes han igjen, ved sære Omskiftelser, som jeg mener, da maa vi vel komme til at tænke paa de Ord: det dødelige Saar paa Dyret blev lægt, og al Jorden forundrede sig over Dyret.

Jeg har kun endnu i denne Henseende at bemærke, hvor uredelig Rec. er omgaaeds med min Bekiendelse i Fortalen. Hos ham seer det ud, som om jeg vilde ansees for at være ophøiet over al Frygt, uagtet jeg udtrykkelig siger: det er sandt, at jeg fristes af Menneskefrygt, naar det giælder om, at sige haarde Ting om denne Verdens Herrer, men det er og sandt, at jeg, med Guds Hjelp, uden at forfærdes vil ogsaa om dem sige, hvad jeg er vis paa, der skal siges i Guds Navn. Disse Ord henveire al den Taage Rec. har fremkoglet, mit forbigangne Liv viser at jeg har sagt Ord, der kunde tildraget mig end større Ubehageligheder, end dem jeg har prøvet, mit følgende, om Gud har beskikket mig et saadant, vil ventelig end mere kundgiøre, om jeg ved Guds Bistand kan overvinde den Menneskefrygt jeg tilstaaer at have som et skrøbeligt Menneske, og om saadanne Ting skal Man bede, ei tvistes med mange Ord, at Rec. tør giøre Ting, jeg vilde grue for, det har jeg seet, men at jeg kan bestaae i en Kamp hvori han maa falde, det tør jeg haabe.

Tilsidst tager Rec. Bibelen i Haand, og vil at den skal giøre ham tre vigtige Tienester: bevise at vor Fortolker har læst den som en Dosmer, at jeg har rost ham som en saadan, og lastet store Bibelfortolkere, som det der er værre, ja i Modsigelse med mig selv. Visselig, vilde den det, da lønnede det Umagen for

min Rec. engang at tage den fat, men kiender jeg Bibelen ret, da tiener den kun dem, som erkiende dens Ret til at herske, og mellem dem er Rec. ikke siden han kalder mig, som ene driver paa at den skal herske og raade uindskrænket, en Folkeforvirrer og falsk Prophet.

Rec. begynder med at sige, at det især er Daniels 11te Kapitel, hvoraf Fortolkeren har taget sine Forklaringer. Allerede dette trænger til Oplysning. Det er nemlig Johannes Aabenbaring c. 13-19, som nøder hver troende og eftertænksom Christen til henimod Verdens Ende at vente en stor Fristelse og Trængsel, Strid og Seier, som for Verdens Øine overgaaer Alt, hvad af saadant før har været tilsyne. Uden disse Spaadomme vilde det ei saa let faldet Christne ind hos de gamle Propheter at søge uopfyldte Spaadomme, men Aabenbaringen tvinger os dertil. Naar vi saaledes læse Dan. 7. om Dyret med de ti Horn, og see det Samme Aab. 13. da maa vi tilbage til Daniel, og see da ogsaa klarlig at Spaadommene i dette syvende Kapitel gaae lige til Verdens og Tidens Ende. Alt Saadant fortier Rec. skiøndt Aabenbaringen og Daniels syvende Kapitel bruges mere til at skildre Antichristens Time end Daniels ellevte, kun dette tager han for sig, kun paa det vil han henlede Opmærksomheden, og det er ganske klogt, thi det knyttes ei saa øiensynlig til Aabenbaringen, der spaaes unægtelig *nærmest* om Perser og Græker og Antiochus, og kunde Rec. faae Læseren indbildt at Skildringen især *grundede* sig paa dette Kapitel, da maatte han haabe at have vundet Spil. Han havde det alligevel ikke hos sandhedskiærlige Læsere, thi hvorom giælder det her? er det Tingen om Fortolkeren har taget feil eller ikke? ingenlunde, thi jeg mener jo selv han har taget noget feil, og det Øvrige maae Tiden

vise; Sagen er om jeg ved at udgive og rose hin Forklaring har viist mig som Folkeforvirrer, som Forsvarer af Bibelens vilkaarlige Fortolkning, og det skal jeg bevise var jeg saa, om ogsaa det ellevte Kapitel laae eller kunde ligge til Grund for Skildringen. Rec. tilstaaer, jo, at Morten Luther var en herlig Mand og Lærer, og det er vitterligt, at Ingen kunde stærkere hade vilkaarlig Bibelfortolkning end han; men vil Rec. nu behage at opslaa det Stæd jeg nys har nævnet i hans Skrifters 6te Deel, da skal han, hvis han ikke vidste det før, med Forskrækkelse see, at den herlige Mand har i dette Stykke været ligesaa stor en Dosmer og Folkeforvirrer, som nærværende Fortolker og jeg, thi han forklarer det hele Kapitel om den christne Menighed og det Pavelige Tyrannie, uden derfor at troe Alt var skeet ved Reformationen, thi han siger, at der spaaes om, hvorledes Pavedommet skal falde og undergaae; og føier til: det er hemmelige og forseiglede Taler, der ere vanskelige at ramme før de opfyldes, men derpaa er han vis at det hele Kapitel handler om Antichrist. Hvad vandt nu Rec. med al sin Konst? Intet Mere, end hvad jeg gjerne tilstaaer, at var Luther en Folkeforvirrer, en Dosmer og Sværmer i Bibelfortolkning, da er jeg det ogsaa, men om nu Luther havde forstaaet det Kapitel ligesom Rec., saa blev det dog ei mindre vist, at det i sin dybe Mening gaaer paa en Tid henimod Verdens Ende, thi naar Man læser Begyndelsen af det tolvte Kapitel: *paa den samme Tid* skal det Folk (Jøderne) frelses, hver den som findes skreven i Bogen, og mange af dem, som sove i Jordens Skiød skal opvaagne, Somme til et evigt Liv og Somme til Skam, til evig Væmmelse, da behøve vi vel ikke at spørge, hvor vi ere og maa i al Fald drives til Kab. 20. Hvad nu derimod vor Fortolkers Ord om dem der skal forstaaes ved

Edom, Moab o. s. v. angaae, da veed jeg ikke om han har Ret, det maa Tiden viſe, men at Man kan mene det uden at behandle Bibelen letſindig, ſkulde
255. Man tro ved at ſee Luther ogſaa forklare Edom og Ammon om Chriſtne.

Man ſeer at G. intet har fremført til Forſvar for ſin Spaamands Forſtand paa verdslige Ting, men blot ſtræbt at forſvare ham ſom Fortolker. Lin. 46 — 61 taler han ſom om jeg intet andet havde at ſætte ud paa hans Fortolker end at han ikke havde truffet Alting rigtigt, men jeg har tydeligen ſagt at jeg finder at han har giættet ſom en Mand der ikke forſtod hvad han gav ſig af med. Herved falder jo det meſte af hvad der er ſagt i den førſte Trediedeel af Forſvaret bort. Hvad han der ſiger om at Bibelen ſpaaer om en Antichriſt beviſer jo heller intet mod mig; hvor har jeg i Recenſionen nægtet dette? Jeg har jo udtrykkeligen ſagt (Rec. Lin. 824 — 830) at jeg ikke beſtrider den forbilledlige Fortolkning i Almindelighed, men kun den uforſtandige Vilkaarlighed der herſker i den omtviſtede Spaadom. Man ſeer vel ogſaa at jeg tvivler om at Dan. 11. ſkal fortolkes paa Antichriſten; men det er ikke for denne ulige Menings Skyld at jeg angriber den Gſke Fortolker, endnu mindre fordi han troede der ſkulde komme en Antichriſt. Men derimod meente jeg at man kunde betragte den Mand ſom lidt forſkruet, der holdt Frederik den anden af Preuſen for Antichriſten, og ligeledes at det ikke ſtod alt for vel til i den Mands Hoved, der vilde omtyde en ſaadan Spaadom. Meente Grundtvig at Napoleon eller Frankerigs Aand var Antichriſten, hvorfor tog han da ikke ligefrem Steder af Propheterne der viſte dette? Galere kunde det dog ikke let blevet.

G. bebreider mig at jeg (Rec. 732) har ſagt at det Meſte af Spaadommen er taget af Dan. 11. Jeg har dermed meent, at det ſom udmærker den her omſpaarde Antichriſt fra enhver mulig ſtor Criſten-

domsfiende, for største Delen var taget af Dan. 11. Det er da naturligt at jeg rettede min Opmærksomhed paa dette, da jeg jo ikke vilde bestride Spaadommens Tydning paa en Antichrist i Almindelighed, men kun vilde vise den her omtvistede Fortolknings Urimelighed i Særdeleshed. G. forsøger da ogsaa at forsvare sin beundrede Fortolker med Luthers Exempler, der ogsaa tydede Dan. 11. paa Antichristen. Man kunde vel i Almindelighed anmærke, at vilkaarlige og vidthentede Forklaringer af Propheterne før og i Luthers Tid vare saa gængse, at han ogsaa deraf var smittet, og hans Exempel i vor Tid ikke kan forsvare en lignende Behandling af Propheterne. Jeg kunde føie til, at ogsaa hans heromtalte Fortolkning kunde overbevise enhver Uindtaget om denne Sandhed. Men jeg behøver ikke at nøies hermed.

Forskjællen mellem den store Lærers Forklaring og den Grundvigske Fortolkers er saa væsentlig, at hin slet ikke kan tjene denne til Forsvar. Luther tager nemlig Dan. 11. aldeles forbilledlig. Han siger da udtrykkeligt at denne Spaadom i sin verdslige Betydning er opfyldt ved Antiochus Epiphanes, men aandeligt mener han at den maa tydes paa Antichristen, hvorfor han holder Paven. I Recensionen er der rigtig nok ikke taget Hensyn paa denne aandelige Forklaring; men for at vise hvor godt det gaaer an at ansee den Grundtvigske Fortolkers Adfærd som urimelig, uden at fælde samme Dom over Luthers, vil jeg først give en kort Oversigt over denne, hvis Sindrighed man ikke vil kunne nægte, endskiøndt man tvivler om dens Rigtighed.

Luther mener da (see hans sämmtliche Schriften B. 6. S. 1458 — 1481) at der under Antiochi Navn spaaes om Antichristen, og at denne ikke kan være nogen anden end Paven. Kongen skal giøre efter sin Villie, hentyder han naturligt paa Pavens uhyre Magt og Egenmægtighed. I Anledning af det følgende, at han skal ophøie sig over enhver Gud, siger han at Paven i sine Dekreter

roste sig af at være over Bibelen. Guds Kirke forstyrrer Paven ved at opfylde den med vilkaarlige Love, der kun vare Mennesskebud, og som dog bleve agtede lige med Guds Bud. At Tyrannen ikke skal agte paa Fruentimmerkjærlighed betyder at Paven ved at forbyde Religionslærerne at indtræde i den Stand, som Gud selv i Paradiset stiftede, kom til at erklære den kydske Ægtekjærlighed for uhellig. Befæstningernes Gud skal han ære, forklarer Luther dog med en kjændelig Tvivl, derom at Paven gjør de faste Bygninger, Kirker, Klostere o. s. v. til Kirkens Væsen, og dermed sammenknytter Messen og al den udvortes Pragt ved Gudstjenesten, hvorom Propheten taler. Striden med legemlige Vaaben hentyder han paa den med aandelige. At han skal trænge ind i det deilige Land tyder han derpaa at Pavens Svig selv skal forføre Christne der staaer fastere i Troen end den store Hob. At Edom, Moab og de første blandt Ammons Børn skulle reddes, tolker han efter Navnenes Betydning. Edom, som betyder rødt, tyder han paa Martyrerne, som have beseglet Christendommen med deres Blod. Ved Moab, af Faderen, eller fædrene, forstaaer han de som trods Pavens Svig bleve ved deres Fader, Christus, men især de som paa det yderste dog forlode sig paa Christi Død, og ikke paa Pavens Indretninger, og frit havde bekjændt dette som den hellige Bernhard. Han kalder disse confessores, Bekjændere. Endeligen forstaaer han ved de første blandt Ammons Børn de uskyldige Børn der bortrykkedes før de vare faldne i Pavens Snarer. Han skal strikke sin Magt ud i Landene o. s. v. forklarer han om den Maade, hvorpaa Paven ved sine Legater og andre Udsendinger satte hele Christenheden i Contribution. Og et Skrig fra Østen og Norden skal forfærde ham forklarer han om sin Tid, hvor man lod Evangeliet raabe høit imod ham fra Nordosten.

Den Magt hvormed Kongen vil uddrage er i denne Aand let forklaret. Det hellige Bjerg er Rom, farvet med saa mange Martyrers Blod, og Italien, Landet mellem de to Have. Jeg følet intet Kald til at underkaste denne Lutherske Forklaring en Kritik. Min Hensigt er opnaaet naar enhver kan indsee hvor himmelvidt denne Forklaringsmaade er fra den Grundtvig hylder. Endnu fuldkommere vilde man have seet det, naar Rummet havde tilladt mig her heelt at anføre Luthers kraftige, hjertelige Tale. Det skulde undre mig meget, om Grundtvigs Samvittighed intet havde tilviisket ham, da han beraabte sig paa Luthers i sig saa sammenhængende og consequente, i en saa herlig religiøs-moralsk Aand affattede Forklaring, til Bedste for sin Fortolkers sammenkluddrede aandsfattige Arbeide. Luther seer i det Forbigangne og Nærværende et Billede af det Propheten havde malet, og skildrer saa klart og stærkt og advarende og christeligt, at hans Tale maatt opbygge om han end ei havde truffet Prophetens rette Mening. Grundtvigs Fortolker gjør et tørt Experiment paa at gjette Fremtiden. Luther skildrer bestemt og rigtigt den catholske Kirkes Feil, som de virkeligen vare; Grundtvigs Fortolker gjætter Kongen af Preussens Hensigter saaledes som de ikke kunde være. Hos Luther er alting aandeligt og forbilledligt: den verdslige Tyran tyder han paa en Aandsundertrykker, Krigene betegne aandelig Strid, Vaabnene, Landene der angribes og forsvares, alt tydes paa aandeligt. Hvor er derimod dette Forbilledlige hos den Grundtvigske Fortolker? Alting tages der i den legemligste Betydning, Lande, Krige, Armeer, kun at alt forflyttes uden al Rimelighed, f. Ex. Guds hellige Bjerg til Jylland, som dog maaskee er den aandeligste, men derfor ikke den klogeste blandt disse Forklaringer. Luther seer i den mindre Begivenhed et Forbillede paa den større; den Anden tvertimod, i det Større et Forbillede paa det Mindre, naar man ikke vil reg-

ne hans urimelige Forventninger med til Forklaringsgrunden. Ei at tale om at hans Forestillinger om Antichristens Virkning, dens Varighed og de Drivehjul som herved skulde sættes i Bevægelse ere saa smaalig, som de ikkun kunne avles i en saare snæver Hjerne. Jeg tilstaaer at jeg derfor ikke kunde ansee denne nye Fortolkning af Dan. 11. som forbilledlig, men som en Omtydning af det der ellers skulde gjelde om Antiochus. Om jeg heri har taget feil vil jeg ikke afgjøre, men at Udtolkningen er forvirret enten den tages ligefrem eller forbilledligt det forekommer mig klart. Hvorledes Luther ved en saare dristig, alt i det Aandelige overførende Forklaring kunde lade Edom, Moab og de første blandt Ammons Børn betyde Martyrerne, Bekjænderne og de Uskyldige have vi seet; men hvorledes vor nye Fortolker, i sin Forklarings Sammenhæng, kan faae det samme til at betyde protestantiske Lande har Grundtvig ikke behaget at vise os. At han ved denne Leilighed (i Forsvaret Lin. 252—258) vil forsvare sin Yndling med Luther, hører vistnok til hans dristigste Udflugter. Læseren har selv Stedet for Øine, og veed selv Veien til Luther, om min Fremstilling ikke skulde tilfredsstille ham.

Man mærker nok, at den Grundtvigske Fortolker, i Flæng har benyttet som givne alle de Hentydninger man af Bibelsteder har gjort paa Antichristen, uden Hensyn paa den Sammenhæng hvori de ere gjorte; disse Udtydninger har han tildeels atter tydet, og Grundtvig har atter tydet hans Tydninger. Paa denne Maade bygger man da, af Meninger der endog hver for sig, i en vis Sammenhæng, kunde være uforkastelige et Babelstaarn, hvorfra intet uden Forvirring kan udgaae. Vil man nu, som Grundtvig oven i Kjøbet nøies med at nogle mærkelige Træk i Spaadommen skal passe (See Forsv. Lin. 83 og Lin. 106-110) saa kan man af enhver Ægyptisk, Græsk eller anden Spaadom, ja af ethvert

Digterværk udbringe noget der kunde bevise en sandru Spaadomsgave, og de sande Spaadomme beholdt intet forud for de falske.. Med langt mindre Vilkaarlighed end den Grundtvig tillader sig, kunde man saaledes paastaae at Cervantes havde spaaet om ham, i sin Don Qvixote. Den ædle Ridder havde sat sig i Hovedet at Verden var opfyldt med Jetter, Trolde, forhexede Princesser o.s. v.; Grundtvig at alle fornuftige Folk enten ere Guds svorne Fiender, eller ere besnærede af disse. Don Qvixote meente at de øvrige Mennesker, der ikke saae alle de Trolde og andre saadanne Repræsentantere for det onde Princip som han mente at see, manglede hans ridderlige Sands derfor; Grundtvig mener at hvo der ikke kan see al den forsætlige Ondskab, alt det udtænkte Fiendskab imod Gud, som hans Indbildningskraft viser i Verden, mangler hans Tro og Øie for Guds Gjerninger. Don Qvixote tog Veirmøller for Kjæmper, Grundtvig tog en Hvirvel af Urimeligheder for en Prophetie. Don Qvixote tog en gammel coqvete Kammerjomfru for en elskværdig Princesse; Grundtvig lod sin Verdenskrønike nævne en Præst af det maadeligste Slags, som en Troesforsvarer. Don Qvixote tog et Barberbækken for Membrins Hjelm; Grundtvig tager sine Skjældsord for Davids Slyngekast. Don Qvixotte sagde aldrig at han var den første Ridder i Christenheden; Grundtvig sagde endnu aldrig at han var den første Lærer. Don Qvivote talte ofte varmt og skjønt om Ridderskabet. De Grundsætninger han prædikede vare for en stor Deel gode; han anvendte dem kun lidt besynderligt, fordi han saae hele Verden gjennem en omskabende Brille. Forandre vi blot Gjenstandene, saa have vi jo endnu vor Grundtvig. Don Qvixotes Veltalenhed besnakkede mangen Gang hans Vaabendrager, uagtet han ret godt mærkede at den gode Herre ofte begik synderlige Feiltagelser; betragter man Grundtvigs Tilhængere under eet, som en moralsk Person, saa

have vi den livagtige Vaabendrager, der ogsaa har det tilfælles med den Spanske Ridders, at den ikke selv deeltager i Striden. Rigtig nok kunde man indvende at Don Quixote behandlede sine Modstandere noget sømmeligere; men da dette som flere enkelte Træk, efter G's Grundsætninger, ikke kommer i Betragtning, saa kunne vi med Rette ansee Cervantes's Don Quixote, som en Spaadom om Grundtvig.

Dog vi ville vende tilbage til det som G endnu har at sige til sit Forsvar. Hvad jeg har sagt i Recensionen Lin. 692-694, søger han, i det her aftrykte Forsvar Lin. 88 101, at gjendrive, ved en Forklaring af Spaadommen Lin. 22-26, men glemme ganske de umiddelbart derpaa følgende Linier 26-30. Jeg beder Læseren at eftersee alle tre Steder. I Recensionen Lin. 694-697 har jeg bemærket, at den Tyrannen tillagte Ligegyldighed mod Qvindekjønnet ikke kunde passe, hverken paa Napoleon eller paa Frankrigs Aand. I det her aftrykte Forsvar Lin. 101-116 vil han at man herved skal forstaa Ligegyldighed mod kydsk Kjærlighed. Men han glemmer overalt at en Fortolker der anfører et prophetisk Sted i sin Fortolkning, uden videre Bemærkning, derved giver tilkjende at han tager det ordret; hvortil ellers hans Fortolkning? G. beraaber sig paa Luther, som har forklaret Dan. 11, 37. om ægteskabelig Kjærlighed; men han sagde det. Skal da Fortolkeren atter tolkes som en Prophet? dog hermed ikke nok. Vi erindre os i hvilken Sammenhæng Luther gav sin Forklaring. Den var unægtelig dristig, men langt fra ikke urimelig; thi Aarsagen hvorfor Paven forbød Geistligheden Giftermaal var, at man ansaa Kjærligheden til det andet Kjøn som noget Urent, hvorfra man vel ikke kunde holde alle Mennesker, men hvorfra de Geistlige, som fortrinlig hellige, skulde afholde sig. Paven erklærede da paa en middelbar Maade den kydske Kjærlighed for syndig. I denne Sammenhæng er den luther ske Forklaring meget antagelig. Uden for samme vilde den jo være grundløs. Men nu

overnikjøbet at fordre, at en Fortolkers Fortolkning, hvor ingen lignende Grund er tilstede, ikke desto mindre skal tolkes som Luther tolkede Propheten, det er dog vel Topmaal af Urimelighed.

Endnu har jeg et Par Anmærkninger. Jeg beder Læseren at eftersee Spaadommen Lin. 46-48, Rec. Lin. 717-725 og det her aftrykte Grundtvigske Forsvar Lin. 131-136. Læseren dømme selv. Jeg beder fremdeles eftersee Spaadommen Lin. 116-119, Recensionen Lin. 698-701, G's Forsvar Lin. 117-123. Man glemme derved ikke, at der i Spaadommen Lin. 117-119 tales om et Hof, der ligger syden for Tyrannens Lande, ikke om et Hof der har en sydligere Beliggenhed end hans. Man erindre sig at Napoleon ikke blev romersk Keiser, og endnu mindre efter Frants, som jo sildigere frasagde sig den Romerske Keiserværdighed. Man eftersee Spaadommen Lin. 48-52, Rec. Lin. 719-725, og Gs. Forsv. Lin. 136 146. G's Beskyldning Forsv. Lin. 156-187, har jeg ladet staae, skjønt den ikke hørte til Sagen, blot for at det ikke skulde synes at jeg vilde undgaae at svare derpaa. Jeg vil da give ham den Fyldestgjørelse, her at lade aftrykke det Sted jeg med saa stor Uret skal have ladet uomtalt, og beder dernæst Læseren at eftersee det paaklagede Sted i Rec. Lin. 585-623.

„Her synes det mig passelig at berøre min Tale om denne store Mand i mit korte Begreb af Verdens Krøniken, som har stødt mange, og forekommet dem at være et Kiendemærke paa den Frygt jeg ellers vil ansees opløftet over. Jeg maa hertil svare, det er sandt at jeg frygter for at bespotte Majestæter, det er og sandt at jeg fristes af Mennesfrygt naar det giælder om at sige haarde Ord om denne Verdens Herrer, men det er og sandt, at jeg med Guds Hielp, uden at forfærdes vil ogsaa om dem sige hvad jeg er

vis paa, der skal siges i Guds Navn. Det er da Tingen, at der staaer skrevet: Ingen af eder lide som en Misdæder, eller som den, der trænger sig ind i en fremmed Bestilling, men lider han som en Christen da skamme han sig ikke, men ære Gud i det Stykke (1 Pet. 4). Nu er det Tingen, at den Christen, som taler haardt om en Fyrste, som staaer i Venskab med hans Konge, uden dog at kunne stemple ham som Christi aabenbare Fiende, han synder mod sin Konge, og udsætter sig for at lide som en Misdæder, da det ei er klart at Christi Haand har drevet ham. Hvad nu end mine Tanker have været om Napoleon, saa har jeg dog ei, med al Opmærksomhed kunnet finde i hans Levnet aabenbare Vidnesbyrd om at han hader Christus, thi alle sine offenlige Gierninger var det endnu muligt han kunde gjort, uden at være sig saadant Fiendskab bevidst. Derfor har jeg talt om ham, som jeg har talt, kun sagt hvad han var og har udrettet som Redskab i Guds Haand, og ladet det staa uafgjort, om Øxen trodsede mod Ham som løftede den. Nu er det anderledes, vor Konge har forkyndt Napoleon Krig, jeg vilde ønsket at Kongen ei havde anseet det for nødvendigt under nærværende Omstændigheder, men jeg kan nu sige min Mening uden at synde mod min Øvrighed. Jeg kan ogsaa sige den uden at synde mod Gud eller Napoleon, og uden at kunne ansees for en Misdæder, hvis jeg nogensinde, efter Napoleons Seiervinding skulde drages til Regnskab; thi man har opgivet Fordring paa Skaansel hos et fiendtligt Lands Folk, og Napoleon staaer nu paa en saadan Vendepunkt, at det snart maae vise sig, hvad han fører i sit Skiold, om han vil ære Gud eller forsage ham, vil han det Første, da kan han ei vredes over min Tale, og vil han det Sidste, da vredes han paa mig, som paa en Christen, hvorved jeg ei maa skamme mig.

Overalt maa jeg bede Læseren flittig sammenligne Dokumenterne, -- og selv dømme.

Efter alt det Anførte mener jeg da at min Kritik over den omtvistede Spaadom bliver staaende som et Beviis paa G's Udygtighed til at see i den rette Sammenhæng Prophetierne og den Verden hvorpaa han vil anvende dem. At vise dette, ikke at give nogen Slags Forklaring over Propheterne, var min Hensigt. Hvad en laicus ved denne Leilighed kan have feilet vil man tilgive ham.

Ved Enden af denne Forhandling maa jeg, dog giøre Læseren bekjændt med G's Mening om sin egen prophetiske Aand. I titnævnte Forsvarsskrift S. 36 hedder det:

„Dog det kunde maaskee falde Rec. ind, ved et af sine sædvanlige Kunstspring, at komme til det han i Anmærkningen saa løseligen har ladet sig mærke med, at jeg dog vel kunde have Lyst til at ansees for en af Gud indblæst Prophet, thi her var dog en aandelig Gave, hvormed jeg kunde prale i min Enfoldighed, medens jeg roligt gav Slip paa alle andre Fortrin Rec. eller en Anden vil sikkert engang beskylde mig for noget Saadant, og om jeg ogsaa, ved nu at omtale det, skulde give Anledning dertil, anseer jeg det dog for min Skyldighed reent ud at sige mine Tanker herom. At Gud kan forlene sine Troende saavel Ahnelser som klarere Syn af uvordne Ting er upaatvivleligt, at en gudelig Digter for menneskelige Øine, maa synes meest skikket til at ahne og skimte, er ligesaa, men om jeg nogensinde har seet saadanne Glimt, maa Tiden vise, kun dette veed jeg, at hvad man kan angive for saadant er enten Løgn, eller maa stemme overens med det skrevne Ord „(skal vel være: ikke modsige det; thi naar G. for fire Maaneder siden spaaede at Napoleon ogsaa dennegang skulde seire, kunde det dog vel neppe have nogen Overensstemmelse med det skrevne Ord) som er Aandernes rette Prøvesteen, og den som vilde rose sig deraf forlorede Synet end vissere end hver høymodig Dig-

ter sin Begeistring, og at jeg endeligen har været saa langt fra at ophøjte mig over Nogen ved Saadant, at jeg meget mere anbefaler den høieste Forsigtighed i en Sag, hvor Grændselinien mellem Sandhed, Skuffelse og Bedragerie er saa nem at overskride, og har næsten med Skamfuldhed udsjunget de Toner, jeg ei turde dæmpe, skjøndt de underligt klang om hvad jeg ei vidste. Viser Tiden at de have skuffet mig, da skal jeg være den ivrigste til at dæmpe dem og deres Frænder, men før tør jeg ikke, tør ikke mere end bede hver holde sig til det faste prophetiske Ord, som er for os alle i den hellige Skrift, og lade min Sang staae ved sit Værd, naar den er andet end aabenbar Gienlyd af Propheternes Sange. Dette er alt hvad jeg kan gjøre, og hvad jeg selv gjør, men det er Nok til at vise, at jeg visseligen ingen Lyst har til at forvirre Folket, og jeg har vel Ingen lastet, fordi han ikke var Skjald."

Uden at tiltro mig nogen prophetisk Gave tør jeg spaae, at saa snart Noget der blot har en fiern Lighed med G's Spaadomme indtræffer, vil han ansee det som Beviis paa hans Kald til at spaae, og efter hans tolerante Maade at forklare Spaadommene paa indseer jeg ikke, hvorledes han nogensinde skulde blive overbeviist om at have feilet. Paa den, vistnok hemmelige, Skamfuldhed han har følt ved at fremsætte sine Spaadomme, kunne vi vel neppe gjøre Regning ved deres offentlige Forklaring. Om Nogen f. Ex. fandt for godt at erindre ham om de Ord i Fortalen til den mærkelige Spaadom; „det er min faste Tro at Napoleon vil seire denne Gang og blive mægtigere end nogensinde før;" saa skulde jeg meget tvivle om at han vilde skamme sig ved at paastaae, at her ved denne gang skulde forstaaes en anden gang Men sæt nu at en saadan Spaadom opfyldtes paa en noget mærkelig Maade, hvad kunde vi da vente os af G's Beskedenhed? Jeg vil lade Læserens egen Følelse svare. Imidlertid er intet sandsynligere end at et og andet hvad han siger vil indtræffe, naar han kun vedbli-

ver flittigt at spaae. Det vil da heller ikke mangle paa Narre, der ville holde det for noget Overordentligt. Hvor let slige Spaadomme ofte mod al Forventning opfyldes seer man mangen Gang, i Tilfælde, hvor man kan være vis paa at ingen overordentlig Naadegave frembragte den. Saaledes erindrer jeg mig 1792 at have hørt af en gammel Procurator, der hverken var udmærket ved skarp Forstand eller høi Gudsfrygt, at han var overbeviist om at Frankrig inden 25 Aar vilde være et stort Keiserdom. Hvad ere alle de Spaadomme vi endnu have af S. imod denne, og hvorledes er den ikke bleven bekræftet med Erfaring! Der gives vel intet Menneske uden at han jo har oplevet Exempler af dette Slags; jeg troer derfor at jeg, endnu medens det er Tid, bør advare mod disse Spaadomsexperimenter, som Ophavsmanden vel i Almindelighed raader at prøve med yderste Forsigtighed, men giver os de sletteste Exempler paa Prøvemaaden. Foruden de allerede givne see man S. 7. Anmærkningen til Spaadommen, hvor han holder Forudsigelsen om at Danmark skulde vorde indviklet i Krig 1762 for tilstrækkeligen opfyldt. Altsaa skal Udrustninger og Trudsler ogsaa sætte Spaadomsaanden i Bevægelse? og en Krig som ingen i Landet mærker, uden maaskee i sin Kasse, skal være Opfyldelsen af en Spaadom om Krig. S's Fader har følt meget rigtigere end sin Søn. Sandsynligviis har han ogsaa gjettet, at hin Spaadom hængte sammen med den store her aftrykte. At S. raader os til at prøve hans Spaadomme ved Skriftens Lys, forekommer mig næsten ken Spot, da hans Spaadomme jo hidindtil for det meste eller altid angik Ting, hvorom Skriften intet siger os.

Om Ss. Historie kan jeg fatte mig kort, deels fordi jeg allerede har beviist hvad jeg vilde, deels fordi Andre her har betaget mig Umagen. J. Møllers med Flid og Sagkundskab udarbeidede Recension i Litteraturtidenden 1813, N. 25 o. f., saavel som Molbechs Arbeider, især den skjønne Afhandling om

Religiøsitetens Tilstand i England, have viist hvor letsindigt G. er gaaet til Værks i at bedømme Mennesker, Folkeslags og Tidsaldere. Grundtvig har svaret paa Recensionen i Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn, 1813, No. 66, 67, 68; men hvad har han svaret? Han har sagt sin Rec. hvad Sandhedskjærlighed er, og nægtet Recensenten den, i almindelige Udtryk beklaget sig over Uretfærdighed, fortalt at han selv havde tilstaaet at han kunde feile o. s. v. Om de ham forekastede Feil taler han med en saa yderlig Almindelighed, at intet Menneske faaer at vide andet end at han mener at de intet bevise mod hans Mening i Hovedsagen, at kun fire af de anførte Feil, som han dog vel vogter sig for at nævne, kunde være Følger af Uvidenhed, at andre blandt dem slet ingen Feil ere (hvilke? siger han os ikke) eller maatte være Følgen af en vrang Dom. I Stedet for at omhandle nogle af de ham tillagte Feil, der meest maatte synes at vidne mod ham, og gjendrive hvad hans Rec. derom havde sagt, fortrøster han Sandhedens Venner paa et Svar, der om det ikke af Mangel paa Forlægger, som han siden har sagt os, var blevet utrykt, sandsynligvis vilde blevet i Gjenmælets Aand. I det foreløbige Svar lader han, som om Kritiken intet kunde formaae imod ham, naar den ikke kunde indvende noget mod den Hovedsandhed, at der overalt viser sig Spor af Guds Forsyn og Varetægt over Christendommen i Tidsalderens Følge og Omskiftelse, Vidnesbyrd i alle Folkefærds Historie om at det var Troen som oplivede, Vantro som ødelagde dem. Men naar har man vel nogensinde anseet en Bog for god, eller endog kun for taalelig, fordi Hovedsætningen deri var en stor bekjændt Sandhed? Hvad om Nogen vilde skrive en Bog om Lyset, hvori han med Rette gjorde til Hovedsætning at Lyset gjør os Gjenstandene synlige og stræber at udbrede sig ad den korteste Vei, men iøvrigt udledte alt hvad deraf skulde udledes paa en ubestemt og bagvendt Maade? Skulde han være undskyldt, naar han sagde: jeg har jo selv udtrykkeligen

tilstaaet at jeg kunde feile i det Enkelte, og mod Hovedsandheden har man intet indvendt? Paa samme Maade kan en Historie, hvis ledende Grundlov er Overbeviisning om et altstyrende Forsyn, og om Troens Virksomhed, ligesaavel være ussel som fortræffelig, eller den kan være bagvendt og vanskabt som Gs. Krønike. Ikke Hovedsætningens Sandhed alene, men dens fornuftige Anvendelse gjør en Bog god. Ere altsaa Begivenhederne urigtigt fortalte, Folkeslægterne enstdigt skildrede, ere havist betydelige Ting forbigaaende, og saare ubetydelige optagne, o. s. v., saa kan man være vis paa at Værkets Ledesætning ikke kan være vel anvendt, om end Forfatteren forsikkrer, om dem som ville gjøre ham opmærksom paa hans Feil at de ikke have hans Øie til at see Guds Gjærninger (See Fortalen til det lange Korte Begreb af Verdens Krønike, som han nu har begyndt, S. IX). Man vil sige Forfatteren, at det ikke er Beviis paa Øie for Guds Gjærninger at man taler som om man havde siddet med i Guds Raad. Saaledes vil ingen tænkende Mand finde sig bedre oplyst, naar han har læst om Frederik den anden af Preussen;

„Han syntes forloren, og havde det været Guds Villie at Russerne skulde forstyrre Europa, vilde al hans Tapperhed og snilde Anslag kun hjulpet lidt. Det var imidlertid ikke Guds Skyld, om han ikke saae og ærede den Almægtiges Finger; thi da hans Sag tyktes meest fortvivlet bortkaldtes Elisabeth og fik i den holstenske Hertug Peter en Eftermand, som forgudede Frederik.“ Kr. S. 231, 232.

Spørger man nu: hvoraf veed G. saa bestemt Guds Villie, som han taler derom? saa savner man et fyldestgjørende Svar. At Frederiks Tapperhed og snilde Anslag kun lidet vilde hjulpet, om Gud ikke havde villet, derom kan vel ingen tvivle, der troer at der er en Gud til; men om Gud just reddede Frederik, for ikke at lade Russerne forstyrre Europa er et andet Spørgsmaal. En upartisk Jagttager vil neppe finde det sandsynligt. Men i ethvert Tilfælde er det

en saa løs Gjetning, at den vistnok ikke fortjente at foredrages i den Grundtvigske Triumpfstil, som om den var Guds afgjorte Villie. Dersom den berømte Konge ikke troede paa et Forsyn, som G. mener, saa var jo Elisabeths Død, som en Lykke for en Vantroende, snarere skikket til at forhærde ham i hans Mening at alt var Tilfælde, end til at opvække hos ham Troen paa en høiere Styrelse. Jeg er langtfra at antage at Forsynet har havt enten den ene eller den anden af disse Hensigter, men jeg mener kun, at man ikke skal anføre, som Bevis for Guds Styrelse, Begivenheder, hvis Hensigt vi aldeles ikke forstaae. Om saadanne er det vel bedst i Ydmyghed at troe, at de vistnok staae under den viseste og kjærligste Ledning, men uden at vi formaae at gjennemskue den. Med ikke mindre Tilforladelighed, forsikkrer han os (Krøn. S 279), at Napoleons Undertrykkelser var Guds sidste Kald til Europas Omvendelse. Stedet fortjener at anføres med hans egne Ord. Skildrer det end ikke Europas Tilstand saare treffende, saa skildrer det desto bedre vor Grundtvig. Man læse:

„Dette er Omridset af Napoleons Bedrifter udenlands i et Aartiende, det nidske Preussen" (hvor treffende skildret)" er faldet, det frygtelige Rusland tæmmet; (hvor sandt)" fire raadne Kongestole" (hvor ædelt udtrykt) „saa godt som omveltede; Folkene have seet at deres Afguder ei kunne frelse dem, og med Trængslens haarde Ord kalder Gud paa sine vildfarende Børn, som stoppede Øret for hans milde Faderstemme; ja i Amerika beredes en Tilflugt for Christendom og Videnskaber, hvis Europas Folk end ei paa dette sidste Bud vil omvende sig til Herren" (ellers ikke?).

„Maa man ikke her atter spørge hvoraf veed G. at det er det sidste? Ordet sidste har han selv udmærket. Med samme Grunde, nemlig med ingen, viser han ogsaa at det var for Philip den skjønnes ... deligheds Skyld at hans Sønner døde, uden at

efterlade dem Drengebørn. Det hedder (Krøn. S. 90):

„Ogsaa paa ham maatte Skriftens Trudsel opfyldes, at den ugudeliges Navn skal raadne, thi ihvorvel han efterlod sig trende gifte Sønner, uddøde dog hans mandlige Afkom med dem."

Herved er det endnu mærkværdigt, at det anførte Bibelsted slet ikke taler om Afkom, men om godt Navn og Ihukommelse. Det findes i Salomons Ordsprog, Kap. 10. V. 7, hvor det hedder: En Retfærdiges Ihukommelse er til Velsignelse, men de Ugudeliges Navn skal raadne.

I samme Aand skildrer han os Troens Virkninger, det er han fortæller os hvad Troen efter hans Mening har udrettet, men sjeldent hvorledes, og end nu sjældnere (om nogensinde) med en taalelig Grad af Nøiagtighed. For at gjøre dette maatte han skildre de Menneskers og Folkeslægters Karakter hvori Troen eller Vantroen yttrede sig; men heri hindres han ved sin megen Lyst til Kartikaturtegningen, hvilken atter naturligvis kommer af hans Ensidighed og Lyst til at finde Slethed overalt. Hvo kjænder ikke hans berygtede Skildring af Engeland, hvori han ikke nævner en eneste af dette Folks gode Egenskaber, uden en alvorlig Grundstemning, der dog i hans Skildring ikke tjener til andet end at holde dem til en vis Mundtro! I Anledning af Molbechs, med Kundskab og Veltalenhed affattede Skildring af Englændernes Religiøsitet siger han (i Fortalen til den nye Krønike S. X.), efter at have rost sig af sine venlige og lænipelige Denunciationer mod Molbech, men hvorved denne desværre er bleven mere ubesindig, (i en Anmærkning):

„Saaledes har Hr. Secretair Molbech i Athene, under haanlige Udeladelser, paastaaet at jeg skammeligt bagtalede Englænderne, ved at nægte dem ægte Religiøsitet, og naar han ei kan bedre, lader han, som om

vis paa, det skal siges i Guds Navn. Det er da Tingen, at der staaer skrevet: Ingen af eder lide som en Misdæder, eller som den, der trænger sig ind i en fremmed Bestilling, men lider han som en Christen da skamme han sig ikke, men ære Gud i det Stykke (1 Pet. 4). Nu er det Tingen, at den Christen, som taler haardt om en Fyrste, som staaer i Venskab med hans Konge, uden dog at kunne stemple ham som Christi aabenbare Fiende, han synder mod sin Konge, og udsætter sig for at lide som en Misdæder, da det ei er klart at Christi Aand har drevet ham. Hvad nu end mine Tanker have været om Napoleon, saa har jeg dog ei, med al Opmærksomhed kunnet finde i hans Levnet aabenbare Vidnesbyrd om at han hader Christus, thi alle sine offenlige Gierninger var det endnu muligt han kunde gjort, uden at være sig saadant Fiendskab bevidst. Derfor har jeg talt om ham, som jeg har talt, kun sagt hvad han var og har udrettet som Redskab i Guds Haand, og ladet det staa uafgjort, om Øxen trodsede mod Ham som løftede den. Nu er det anderledes, vor Konge har forkynot Napoleon Krig, jeg vilde ønsket at Kongen ei havde anseet det for nødvendigt under nærværende Omstændigheder, men jeg kan nu sige min Mening uden at synde mod min Øvrighed. Jeg kan ogsaa sige den uden at synde mod Gud eller Napoleon, og uden at kunne ansees for en Misdæder, hvis jeg nogensinde, efter Napoleons Seiervinding skulde drages til Regnskab; thi man har opgivet Fordring paa Skaansel hos et fiendtligt Lands Folk, og Napoleon staaer nu paa en saadan Vendepunkt, at det snart maae vise sig, hvad han fører i sit Skiold, om han vil ære Gud eller forsage ham, vil han det Første, da kan han ei vredes over min Tale, og vil han det Sidste, da vredes han paa mig, som paa en Christen, hvorved jeg ei maa skamme mig.

Overalt maa jeg bede Læseren flittig sammenligne Dokumenterne, -- og selv dømme.

Efter alt det Anførte mener jeg da at min Kritik over den omtvistede Spaadom bliver staaende som et Beviis paa G's Udygtighed til at see i den rette Sammenhæng Prophetierne og den Verden hvorpaa han vil anvende dem. At vise dette, ikke at give nogen Slags Forklaring over Propheterne, var min Hensigt. Hvad en laicus ved denne Leilighed kan have feilet vil man tilgive ham.

Ved Enden af denne Forhandling maa jeg, dog giøre Læseren bekjendt med G's Mening om sin egen prophetiske Aand. I titnævnte Forsvarsskrift S. 36 hedder det:

„Dog det kunde maaskee falde Rec. ind, ved et af sine sædvanlige Kunstspring, at komme til det han i Anmærkningen saa løseligen har ladet sig mærke med, at jeg dog vel kunde have Lyst til at ansees for en af Gud indblæst Prophet, thi her var dog en aandelig Gave, hvormed jeg kunde prale i min Enfoldighed, medens jeg roligt gav Slip paa alle andre Fortrin. Rec. eller en Anden vil sikkert engang beskylde mig for noget Saadant, og om jeg ogsaa, ved nu at omtale det, skulde give Anledning dertil, anseer jeg det dog for min Skyldighed reent ud at sige mine Tanker herom. At Gud kan forlene sine Troende saavel Ahnelser som klarere Syn af uvordne Ting er upaatvivleligt, at en gudelig Digter for menneskelige Øine, maa synes meest skikket til at ahne og skimte, er ligesaa, men om jeg nogensinde har seet saadanne Glimt, maa Tiden vise, kun dette veed jeg, at hvad man kan angive for saadant er enten Løgn, eller maa stemme overens med det skrevne Ord „(skal vel være: ikke modsige det; thi naar G. for fire Maaneder siden spaaede at Napoleon ogsaa dennegang skulde seire, kunde det dog vel neppe have nogen Overeensstemmelse med det skrevne Ord) som er Aandernes rette Prøvesteen, og den som vilde rose sig deraf forlorede Synet end vissere end hver hoymodig Dig-

ter sin Begeistring, og at jeg endeligen har været saa langt fra at ophøfte mig over Nogen ved Saadant, at jeg meget mere anbefaler den høieste Forsigtighed i en Sag, hvor Grændselinien mellem Sandhed, Skuffelse og Bedragerie er saa nem at overskride, og har næsten med Skamfuldhed udsjunget de Toner, jeg ei turde dæmpe, skjøndt de underligt klang om hvad jeg ei vidste. Viser Tiden at de have skuffet mig, da skal jeg være den ivrigste til at dæmpe dem og deres Frænder, men før tør jeg ikke, tør ikke mere end bede hver holde sig til det faste prophetiske Ord, som er for os alle i den hellige Skrift, og lade min Sang staae ved sit Værd, naar den er andet end aabenbar Gienlyd af Propheternes Sange. Dette er alt hvad jeg kan gjøre, og hvad jeg selv gjør, men det er Nok til at vise, at jeg visseligen ingen Lyst har til at forvirre Folket, og jeg har vel Ingen lastet, fordi han ikke var Skjald."

Uden at tiltro mig nogen prophetisk Gave tør jeg spaae, at saa snart Noget der blot har en fiern Lighed med G's Spaadomme indtræffer, vil han ansee det som Beviis paa hans Kald til at spaae, og efter hans tolerante Maade at forklare Spaadommene paa indseer jeg ikke, hvorledes han nogensinde skulde blive overbeviist om at have feilet. Paa den, vistnok hemmelige, Skamfuldhed han har følt ved at fremsætte sine Spaadomme, kunne vi vel neppe gjøre Regning ved deres offentlige Forklaring. Om Nogen f. Ex. fandt for godt at erindre ham om de Ord i Fortalen til den mærkelige Spaadom; „det er min faste Tro at Napoleon vil seire denne Gang og blive mægtigere end nogensinde før;" saa skulde jeg meget tvivle om at han vilde skamme sig ved at paastaae, at her ved denne gang skulde forstaaes en anden gang. Men sæt nu at en saadan Spaadom opfyldtes paa en noget mærkelig Maade, hvad kunde vi da vente os af G's Beskedenhed? Jeg vil lade Læserens egen Følelse svare. Imidlertid er intet sandsynligere end at et og andet af hvad han siger vil indtræffe, naar han kun vedbli-

ver flittigt at spaae. Det vil da heller ikke mangle paa Narre, der ville holde det for noget Overordentligt. Hvor let slige Spaadomme ofte mod al Forventning opfyldes seer man mangen Gang, i Tilfælde, hvor man kan være vis paa at ingen overordentlig Naadegave frembragte den. Saaledes erindrer jeg mig 1792 at have hørt af en gammel Procurator, der hverken var udmærket ved skarp Forstand eller høi Gudsfrygt, at han var overbeviist om at Frankrig inden 25 Aar vilde være et stort Keiserdom. Hvad ere alle de Spaadomme vi endnu have af G. imod denne, og hvorledes er den ikke bleven bekræftet med Erfaring! Der gives vel intet Menneske uden at han jo har oplevet Exempler af dette Slags; jeg troer derfor at jeg, endnu medens det er Tid, bør advare mod disse Spaadomsexperimenter, som Ophavsmanden vel i Almindelighed raader at prøve med yderste Forsigtighed, men giver os de sletteste Exempler paa Prøvemaaden. Foruden de allerede givne see man S. 7. Anmærkningen til Spaadommen, hvor han holder Forudsigelsen om at Danmark skulde vorde indviklet i Krig 1762 for tilstrækkeligen opfyldt. Altsaa skal Udrustninger og Trudsler ogsaa sætte Spaadomsaanden i Bevægelse? og en Krig som ingen i Landet mærker, uden maaskee i sin Kasse, skal være Opfyldelsen af en Spaadom om Krig. G's Fader har følt meget rigtigere end sin Søn. Sandsynligviis har han ogsaa gjettet, at hin Spaadom hængte sammen med den store her aftrykte. At G. raader os til at prøve hans Spaadomme ved Skriftens Lys, forekommer mig næsten som Spot, da hans Spaadomme jo hidindtil for det meste eller altid angik Ting, hvorom Skriften intet siger os.

Om Gs. Historie kan jeg fatte mig kort, deels fordi jeg allerede har beviist hvad jeg vilde, deels fordi Andre her har betaget mig Umagen. J. Møllers med Flid og Sagkundskab udarbeidede Recension i Litteraturtidenden 1813, N. 25. o. f., saavel som Molbechs Arbeider, især den skjønne Afhandling om

Religiøsitetens Tilstand i England, have viist hvor letsindigt G. er gaaet til Værks i at bedømme Mennesker, Folkeslags og Tidsaldere. Grundtvig har svaret paa Recensionen i Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn, 1813, No. 66, 67, 68; men hvad har han svaret? Han har sagt sin Rec. hvad Sandhedskjærlighed er, og nægtet Recensenten den, i almindelige Udtryk beklaget sig over Uretfærdighed, fortalt at han selv havde tilstaaet at han kunde feile o. s. v. Om de ham forekastede Feil taler han med en saa yderlig Almindelighed, at intet Menneske faaer at vide andet end at han mener at de intet bevise mod hans Mening i Hovedsagen, at kun fire af de anførte Feil, som han dog vel vogter sig for at nævne, kunde være Følger af Uvidenhed, at andre blandt dem slet ingen Feil ere (hvilke? siger han os ikke) eller maatte være Følgen af en vrang Dom. I Stedet for at omhandle nogle af de ham tillagte Feil, der meest maatte synes at vidne mod ham, og gjendrive hvad hans Rec. derom havde sagt, fortrøster han Sandhedens Venner paa et Svar, der om det ikke af Mangel paa Forlægger, som han siden har sagt os, var blevet utrykt, sandsynligvis vilde blevet i Gjenmælets Aand. I det foreløbige Svar lader han, som om Kritiken intet kunde formaae imod ham, naar den ikke kunde indvende noget mod den Hovedsandhed, at der overalt viser sig Spor af Guds Forsyn og Varetægt over Christendommen i Tidsalderens Følge og Omskiftelse, Vidnesbyrd i alle Folkefærds Historie om at det var Troen som oplivede, Vantro som ødelagde dem. Men naar har man vel nogensinde anseet en Bog for god, eller endog kun for taalelig, fordi Hovedsætningen deri var en stor bekjændt Sandhed? Hvad om Nogen vilde skrive en Bog om Lyset, hvori han med Rette gjorde til Hovedsætning at Lyset gjør os Gjenstandene synlige og stræber at udbrede sig ad den korteste Vei, men iøvrigt udledte alt hvad deraf skulde udledes paa en ubestemt og bagvendt Maade? Skulde han være undskyldt, naar han sagde: jeg har jo selv udtrykkeligen

tilstaaet at jeg kunde feile i det Enkelte, og mod Hovedsandheden har man intet indvendt? Paa samme Maade kan en Historie, hvis ledende Grundlov er Overbevisning om et altstyrende Forsyn, og om Troens Virksomhed, ligesaavel være ussel som fortræffelig, eller den kan være bagvendt og vanskabt som Gs. Krønike. Ikke Hovedsætningens Sandhed alene, men dens fornuftige Anvendelse gjør en Bog god. Ere altsaa Begivenhederne urigtigt fortalte, Folkeslægterne ensidigt skildrede, ere hæist betydelige Ting forbigaaende, og saare ubetydelige optagne, o. s. v., saa kan man være vis paa at Værkets Ledesætning ikke kan være vel anvendt, om end Forfatteren forsikkrer, om dem som ville gjøre ham opmærksom paa hans Feil at de ikke have hans Øie til at see Guds Gjerninger (See Fortalen til det lange Korte Begreb af Verdens Krønike, som han nu har begyndt, S. IX). Man vil sige Forfatteren, at det ikke er Beviis paa Øie for Guds Gjerninger at man taler som om man havde siddet med i Guds Raad. Saaledes vil ingen tænkende Mand finde sig bedre oplyst, naar han har læst om Frederik den anden af Preussen;

„Han syntes forloren, og havde det været Guds Villie at Russerne skulde forstyrre Europa, vilde al hans Tapperhed og snilde Anslag kun hjulpet lidt. Det var imidlertid ikke Guds Skyld, om han ikke saae og ærede den Almægtiges Finger; thi da hans Sag tyktes meest fortvivlet bortkaldtes Elisabeth og fik i den holstenske Hertug Peter en Eftermand, som forgudede Frederik." Kr. S. 231, 232.

Spørger man nu: hvoraf veed G. saa bestemt Guds Villie, som han taler derom? saa savner man et fyldestgjørende Svar. At Frederiks Tapperhed og snilde Anslag kun lidet vilde hjulpet, om Gud ikke havde vildet, derom kan vel ingen tvivle, der troer at der er en Gud til; men om Gud just reddede Frederik, for ikke at lade Russerne forstyrre Europa er et andet Spørgsmaal. En upartisk Jagttager vil neppe finde det sandsynligt. Men i ethver Tilfælde er det

en saa løs Gjetning, at den vistnok ikke fortjente at foredrages i den Grundtvigske Triumpfstil, som om den var Guds afgjorte Villie. Dersom den berømte Konge ikke troede paa et Forsyn, som G. mener, saa var jo Elisabeths Død, som en Lykke for en Vantroende, snarere skikket til at forhærde ham i hans Mening at alt var Tilfælde, end til at opvække hos ham Troen paa en høiere Styrelse. Jeg er langtfra at antage at Forsynet har havt enten den ene eller den anden af disse Henſigter, men jeg mener kun, at man ikke skal anføre, som Bevis for Guds Styrelse, Begivenheder, hvis Hensigt vi aldeles ikke forstaae. Om saadanne er det vel bedst i Ydmyghed at troe, at de vistnok staae under den viseste og kjærligste Ledning, men uden at vi formaae at gjennemskue den. Med ikke mindre Tilforladelighed, forsikkrer han os (Krøn. S 279), at Napoleons Undertrykkelser var Guds sidste Kald til Europas Omvendelse. Stedet fortjener at anføres med hans egne Ord. Skildrer det end ikke Europas Tilstand saare treffende, saa skildrer det desto bedre vor Grundtvig. Man læse:

„Dette er Omridset af Napoleons Bedrifter udenlands i et Kartiende, det nidske Preussen" (hvor treffende skildret)" er faldet, det frygtelige Rusland tæmmet; (hvor sandt)" fire raadne Kongestole" (hvor ædelt udtrykt) „saa godt som omveltede; Folkene have seet at deres Afguder ei kunne frelse dem, og med Trængslens haarde Ord kalder Gud paa sine vildfarende Børn, som stoppede Øret for hans milde Faderstemme; ja i Amerika beredes en Tilflugt for Christendom og Videnskaber, hvis Europas Folk end ei paa dette sidste Bud vil omvende sig til Herren" (ellers ikke?).

Maa man ikke her atter spørge hvoraf veed G. at det er det sidste? Ordet sidste har han selv udmærket. Med samme Grunde, nemlig med ingen, beviser han ogsaa at det var for Philip den skjønnes Ugudeligheds Skyld at hans Sønner døde, uden at

efterlade dem Drengebørn. Det hedder (Krøn. S. 90):

„Ogsaa paa ham maatte Skriftens Trudsel opfyldes, at den ugudeliges Navn skal raadne, thi ihvorvel han efterlod sig trende gifte Sønner, uddøde dog hans mandlige Afkom med dem."

Herved er det endnu mærkværdigt, at det anførte Bibelsted slet ikke taler om Afkom, men om godt Navn og Ihukommelse. Det findes i Salomons Ordsprog, Kap. 10. V. 7, hvor det hedder: **En Retfærdiges Ihukommelse er til Velsignelse, men de Ugudeliges Navn skal raadne.**

I samme Aand skildrer han os Troens Virkninger, det er han fortæller os hvad Troen efter hans Mening har udrettet, men sjeldent hvorledes, og end nu sjældnere (om nogensinde) med en taalelig Grad af Nøiagtighed. For at gjøre dette maatte han skildre de Menneskers og Folkeslægters Karakter hvori Troen eller Vantroen yttrede sig; men heri hindres han ved sin megen Lyst til Karrikaturtegningen, hvilken atter naturligvis kommer af hans Ensidighed og Lyst til at finde Slethed overalt. Hvo kjænder ikke hans berygtede Skildring af Engeland, hvori han ikke nævner en eneste af dette Folks gode Egenskaber, uden en **alvorlig Grundstemning**, der dog i hans Skildring ikke tjener til andet end at holde dem til en vis **Mundtro!** I Anledning af **Molbechs**, med Kundskab og Veltalenhed affattede Skildring af Englændernes Religiøsitet siger han (i Fortalen til den nye Krønike S. X.), efter at have rost sig af sine venlige og lempelige Denunciationer mod **Molbech**, men hvorved denne desværre er bleven mere ubesindig, (i en Anmærkning):

„Saaledes har Hr. Secretair Molbech i Athene, under haanlige Udeladelser, paastaaet at jeg skammeligt bagtalede Englænderne, ved at nægte dem **ægte** Religiøsitet, og naar han ei kan bedre, lader han, som om

jeg havde kaldet Europas andre Folkefærd religiøse, en Brøde som hver veed jeg er fri for."

Man lærer heraf at G. har en finere Følelse mod de haarde Ting der siges ham end mod de langt haardere han siger andre. Men det er en menneskelig Svaghed, som han, naar det kniber, gjerne tilstaaer. Mindre opbyggelig synes mig den Udflugt han søger, ved at lade som om han kun havde fradømt Englænderne ægte Religiositet, i samme Betydning som han fradømmer hele Verden den; thi i Krøniken (S. 283) læser man:

„Storbrittanien synes at høre til de vissest forlorne Lande, endog Skotland og Irland vel ei ere fuldt saa elendige som England."

At dette maa tages om religiøs og ikke borgerlig Elendighed er baade af G's hele Aand aabenbar, som og deraf, at den modsatte Forklaring paa en endnu mere haandgribelig Maade kom i Strid med Virkeligheden. Nedenfor læser man endnu,

„I alle Maader ligner England en kalket Grav, der udvortes skinner, men indvortes er fuld af Ureenhed og Dødningebeen." Og S. 284 erfare vi at „ingensteds er i Hjerterne mindre Christendom."

Hvad der foregaaer i Hjerterne slutte vi Mennesker af Yttringer i Ord og Gjerning. I Følge disse har Molbech gjort det høist sandsynligt, at Englænderne snarere høre til de meest end til de mindst religiøse Folk, hvilket dog vel er tvertimod G's Paastand. Men dette er G's sædvanlige Kneb, at lade som om han havde paastaaet noget ganske andet end det man har gjendrevet; men slige usle Udflugter gjelde kun, indtil Nogen finder det Umagen værd at blotte dem. Hans øvrige Skildring af England er ikke mindre urigtig, f. E.

„At de sidste nogenlunde dygtige Søemænd Europa har, de nordiske, ere de engelske i lige Tal vidt overlegne," (jeg tænker vel at de danske Søemænd nøies med at være

Englændernes Medbeilere) „og en nyskabt Kometslaabe maatte letteligen kunne udvriste Trefokken af Krøblingens visne Hænder."

Det kalder man skildret med Upartiskhed.

„Af alt Aandeligt er, som af Troen, kun en livløs Skygge tilbage. Bøger høre til Yppigheden; og at skrive blot taaleligt er en sikker Vei til Rigdom; men alligevel fremkommer hartad Intet, som er værdt at nævne. Uld og Sukkerrør ere blevne besjungne i lange Digte og saadanne Vers ere ligesaa sikkre Vidnesbyrd om Poesiens Død, som de udgjøre et værdigt Epos over Englands Helteliv i de sidste Aarhundreder."

Tilværelsen af slige lange Digte om Uld og Sukkerrør bevise vel intet mod et Folk, naar det kun tillige har frembragt det som bedre er. I de sidste 15 Aar har i England reist sig en ægte Nationaldigtning, hvori Lord Byron, Robert Southley, Walter Scott, Cambell, Crabbe og flere have leveret Arbeider, som Folk der formaae at sammenligne dem med Tydsklands og Danmarks Digtere, trods G's Forsikkring, holde værdige at nævnes. Det var at ønske at nogen derom vilde give danske Læsere en Efterretning i samme Aand som Moibech's Afhandling om Bibelselskabet. Benthams Værk over Lovgivningen og Dugald Stewards elements of the human mind, bære efter Kjenderes Forsikkring, der have læst dem, et lige Vidnesbyrd om at alt Aandeligt ikke er saa uddødt i England som G. forsikkrer. Jeg kan ogsaa for min Deel forsikkre, at Physikerne Humphry Davy, Wollaston og Dalton ere Mænd, der i Aand og Dybhed kunne sættes ved Siden af Europas herligste.

Kort i den hele Skildring finder man intet Tilfredsstillende om et Land, hvis Kræfter og Anlæg til et kommende Fald man saa gjerne vilde see skildrede af en indsigtsfuld Mand. Nei kun en tankeløs Overdrivelse af det Slette man har fundet hos Englænderne, og

en reen Fordreielse af adskilligt Godt, giver han os, og skildrer os derfor dette Lands, visstnok i sin Tid forestaaende Fald, som næsten nærværende.

„Bleg og bævende sidder da Dronningen over de mange Vande; Giften hvormed hun skjænkede Folkene brænder hendes egne Indvolde;" o. s. v. Krøn. 286.

Det er ikke blot mod Englænderne at han har en saadan Partiskhed. Hollænderne beskylder han i Krøn. S. 138 for, at de ikke saa meget for Religionsfrihedens Skyld, som for de Indgreb der skede i deres borgerlige Frihed, modsatte sig Philip den anden. Rec. i Litteraturtidenden har alt gjendrevet denne Paastand, ved den Bemærkning, at den katholske Deel af Nederlandene omsider dog blev ved Philips Huus, den protestantiske derimod ei. Siden skildrer han, S. 66 og 67 aldeles urigtigt Hollands blomstrende Periode.

„Den fordeelagtige ostindiske Handel, som under den spanske Krig tidlig var kommet i deres Hænder, gav Folkets Stræben fuldelig en legemlig Retning, som snart maatte uddrive Troen af Hjertet, men ogsaa lade den blive staaende uantastet. En aandelig Stræben maa imidlertid vise sig hos hvert Folk, hvis Tro engang har været Alvor. Den udeblev ei heller her, men dens kraftige Tidsrum var kort, og frembragte ei stort mere, end hvad almindelig Menneskeforstand ved Flid kan udrette. Ingen navnkundig Digter fremstod, ingen egentlig Historieskriver og ingen dyb Grubler over aandelige Ting."

Atter her faae vi da Efterretning om den Tro G. indbilder sig at Folk havde eller ikke havde i Hjerterne, isteden for en Fremstilling af dets Karakter. At udmaale Troen i Hjerterne overlade vi uden al Tvivl rigtigst Ham som prøver Hjerterne. For saavidt Troen viser sig i Gjerningerne har han skildret den urigtigt, eller rettere sagt han har viist sig som en Mand, der ikke formaaer at see Sammenhængen mellem det Særegne og det Almindelige, og

som derfor altid dømmer efter tomme Almeenbegreber. Jeg undrer mig ofte, naar han taler om det Syn han, som Digter, maa have. Dette har hverken viist sig i hans Digte eller i hans Historie; thi Livet sees kun, naar man skuer Foreningen af det Eiendommelige og Almindelige. Dette veed ogsaa S. og mange Andre rigtigt at fortælle os, men naar det skal vises er det en anden Sag. Digterveltalenheden viser han os ofte, naar han ikke lader sig henrive af sin Lyst at demonstrere, men Skildringerne af en Karakter, uden Karrikatur, og uden at blive svævende i tomme Almeenbegreber, det er Noget vi endnu ikke have seet af ham. Saaledes er det da ogsaa gaaet ham ved Skildringen af Hollænderne. At de dreve stor Handel, vare arbeidsomme og holdt skarpt til Raade med hvad de erhvervede dem, det havde han ladet sig sige; her havde vi da en legemlig Stræben. At de ikke destomindre holdt strængt ved deres Kirketro vidste han ogsaa; men dette maatte da blot være en udvortes Formular, ikke komne af Hjertet. Nogen aandelig Virksomhed meente han dog at han ikke kunde fradømme dem, men denne maatte være kort, og ikke frembringe stort Mere, end hvad almindelig Menneskeforstand ved Flid formaaer at udrette. Kaste vi nu et opmærksomt Oie paa Virkeligheden, saa seer Alt ganske anderledes ud. Folkets naturlige Temperament er det phlegmatiske, men vel at forstaae ikke som udelukkende, men kun som overveiende. Slige Naturegenskaber have altid saavel deres gode som slette Side. Gjør den Mennesket langsommere, saa gjør det ham tillige mere vedholden. Ved en retskaffen Villie staaer det i hans Magt at forøge sin Hurtighed hvor det gjelder, det Gode; for Vedholdenheden behøver han kun at lade sin Natur sørge. Det medfødte Temperament hindrer da ikke Mennesket fra at naae en, menneskeligt talt, høi Fuldkommenhed, som man da ogsaa af moralske Grunde maatte vente det. Hollænderne havde fra Begyndelsen af med en umild Natur at

gjøre, fra hvilken man maatte tilkjæmpe sig, med hvilken man maatte forsvare det Meste der hørte til Livets Ophold. Herved blev man vant til at være opmærksom paa alt hvad der hørte til den udvortes Tilværelse, omhyggeligt at bevare, forbedre og forøge det. Dette avlede i Almindelighed en høi Grad af Sparsomhed, der hos de fleste ikke gik over den Grændse Fornuften, med Hensyn paa Omstændighederne, kunde byde, men, som hos Nogle gik over til en skammelig Gjerrighed. Som hyppig hos Hollænderne kan denne kaldes deres Nationallast, men langt fra ikke deres Nationalkarakter. Ligesom der paa den ene Side gives Mange iblandt dem, der sætte Gods og Penge over alt, saa gives der heller ikke saa, der behandle det timelige Gods, som en Guds Gave, hvormed man maa omgaaes husholderisk; og det har altid blandt dem været hyppigt at Mennesker, hvis strænge Husholderiskhed man forundrede sig over, bortgave store Summer, til offentlig Gavn, snart til Religionsvæsenets og Videnskabernes, snart til Statens: saa hyppigt, at man maa ansee det som betegnende for Folkets Karakter. Man behøver ogsaa kun at kaste et opmærksomt Blik paa Landet, eller læse med nogen Eftertanke en tro Beskrivelse derover for at see i Alt det der er gjort ved almindelig Samvirkning Præget af en Almenaand, der ikke kan trives, hvor der ikke gives Mange der besjæles af noget høiere end egen Fordeel. Den legemlige Stræben, hvorom G. taler, er vistnok der, som overalt meget for herskende, men saa fuldelig herskende, som G. angiver den er den vel ikke. Man finder blandt deres Kjøbmænd flere i Videnskaberne velunderviste Mænd end man forholdsviis finder hos samme Stand i andre Lande. Man finder maaskee i intet Land, Italien undtagen, saa Mange, der med Indsigt kunne dømme om deres eget Lands Kunstnere. Om de Digtere Holland frembragde i det syttende Aarhundrede ikke ere navnkundige uden for Holland, saa ere de derfor ikke

flette. Hoft, Vondel, Antonides, Poot o. fl. have Hollænderne endnu i takuemmeligt Minde. Som næsten alle Europas Folk forfaldt Hollænderne siden til at efterligne de Franske, men have allerede nu en Tid atter begyndt at gaae ene, som ogsaa de andre. Den aandelige Virksomheds kraftige Tidsrum i Holland var heller ikke kort, naar man nemlig vil tale om Hollænderne i Sammenligning med andre Folk, ikke med S's Idealer. Faa Folk have, i Forhold til deres Størrelse, udrettet saa meget for Videnskaberne som Hollænderne, fra Erasmi Rotterdami Tid og til nu. Philologerne tilstaaer S. selv den retfærdige Ros. Men naar han vilde skildre Folkeslægternes aandelige Tilstand, saa maatte Naturens Venner: Snellius, Stevin, Huygens, Helmont, Mushenbroek, Boerhawe, Swammerdam, Leeuwenhoek, Ruysh van Schwinden heller ikke være ham ubekjændte. Ss. almindelige Forstand vil vist have stor Flid nødig, for at begribe hvad mange af disse Mænd have frembragt, ei at tale om at levere noget der udholdt en Sammenligning dermed. Om det korte Tidsrum hvorom S. taler ingen dyb Philosoph frembragde, saa er dette vel ikke saa underligt, da hele Tydskland neppe frembragde een saadan fra Luther til Leibnitz, men at den legemlige Stræben ikke er saa stærk hos Hollænderne at den skulde afholde dem fra ret dyb Granskning over Tingenes Væsen, derpaa kan blandt flere Hemsterhuys tjene til fortrinligt Exempel. Kjændere ville maaskee ogsaa paastaa at Digteren Hooft ved sine historiske Arbeider i det syttende, og Wagenaer og Styl i det attende Aarhundrede, have gjendrevet S's Paastand, at Holland ingen egentlig Historiker har havt. I ethvert Tilfælde seer man at S's Skildring af det hollandske Folk ikke ligner det bedre, end Portræterne paa de engelske Karricaturer ligne de Personer de skulle betegne. Hvorledes vil den, som skildrer os Virkeligheden saa bagvendt, være i Stand til at vise os

Sporene af Guds Forsyn deri? Man har i Anledning af slige falske Fremstillinger beskyldt G. for Ukyndighed. Han svarer derpaa, i Fortalen til sin nye Verdenskrønike S. XV, at kun faa af hans Jevnaldrende have læst Mere, og fornemmelig mere Historie end han, og jeg veed ikke hvorfor vi skulde nægte ham Tro. Men hvad hjelper slig Læsning, naar man ikke veed at bruge den paa rette Sted? Uforvarendes meget rigtigt har derfor en bekjændt Lovtaler sagt, at Gruntvig ved sin nye Krønike ligesaa grundigt har gjendreven dem der vilde frakjænde ham Indsigt, som hin Græker gjendrev den der talte mod Bevægelsens Virkelighed, *) ved at gaae frem og tilbage.

Man seer overalt, at det ikke kan være af Mangel paa Lærdom at G. feiler, da han jo ikke dømmer rigtigere om vore Dages Begivenheder end om de forbigangne. Naar han blot faaer uddeelt Tro og Vantro saaledes som det passer sig med hans Forestillinger om Forsynets Styrelse, saa kommer det ham kun lidet an paa at vise ved hvilke Midler det Gode seirede, eller Uretten styrtede sig selv. Det var f. Ex. en almindelig Mening blandt tænkende Mennesker, at Napoleon engang vilde falde, just ved det han syndede; at nemlig hans Riges hastige og umaadelige Udvidelse, tilveiebragt ved Vold, og vedligeholdt ved Undertrykkelser, maatte give Anledning til hans Magts Sønderbrydelse, saasnart noget betydeligt Uheld tilstødte ham. Man antog altsaa at Uviisdom og Uretfærdighed, ogsaa her, med Guds Hjelp skulde tilintetgjøre sig selv, og jeg tænker at dette hverken var en ufornuftig eller uchristelig Tanke. G. derimod fortæller os (Krøn. S. 279).

*) Enten nu den, der nægtede Bevægelsens Virkelighed, havde Ret eller ikke, saa duede dog Spadsererens Beviis mod ham intet, da det naturligviis ikke var Bevægelsens sandselige, men dens absolute Virkelighed hvorimod der taltes.

„Den udvortes Gudstjeneste har Napoleon igien oprettet i Frankrig, og den udvortes Skikkelighed har han søgt at kalde tilbage ved Love; men Troen kan han ikke give sit Folk, og kommer den ikke tilbage, kan han selv opleve den Dag, da Kraftens Levninger ere fortærede.“

Det kan vist nok ikke nægtes at dersom Napoleon havde været giennemtrængt af Gudsfrygt, saa vilde han ikke have begaaet al den Uretfærdighed, der betog ham sit Folks Kiærlighed og de andre Monarkers Tillid, og som dreb ham fra et forvovent Foretagende til det andet, indtil den tilsidst styrtede ham fra Thronen. Dersom hans Folk havde været giennemtrængt af sand Gudsfrygt, saa vilde han ikke have fundet alle de Redskaber til Undertrykkelserne ude og hiemme, som omsider fældede ham. Men det som umiddelbart fældede og maatte fælde ham var Uretfærdigheden, der altid bærer Spiren i sig til sin egen Undergang. Af den Slags Kraft, som han brugde, vilde han længe have beholdt nok, saa længe der endnu gaves Mennesker, der med Forstand forenede Letsind, Egennytte og Ærgjærrighed. At det physiske Mod ikke forudsætter Tro, seer man deraf at man finder det hos Dyrene. Og at Troen, hos et fornuftigt Væsen, mere maa hindre end befordre Tapperheden, naar han skal stride for en Sag, hvis Uretfærdighed han selv tilstaaer sig, hvilket i de senere Aar virkeligen var Tilfældet med de franske Krigere, dette er dog vel indlysende. Det var da ikke Tabet af den Kraft som Troen avler, men den indvortes forstyrrende Kraft, Gud altid har lagt i Uretten, som N. havde at frygte, og som virkeligen ogsaa fældede ham.

Dog hvorledes skal man vente at et Menneske skal dømme rigtigt om det der er langt fra ham, naar han endog tillader sig de groveste Usandheder om det der er foregaaet under hans, saavel som under vore Øine, som f. Ex. vover at sige, at Dødsfrygt forvirrede Hiernerne paa dem som raadede i Axelstad, under Beleiringen 1807! (See Krøn. 357).

G. spørger mig i sit Forsvar S. 40, om vore andre Udtog af Verdenskrøniken røbe mere Kunst, mere andægtig og kjærlig Flid end hans korte Begreb af Verdens Krønike. Hertil svarer jeg, at dette er min ganske oprigtige Mening. Jeg skal ikke sige om der gives noget i denne Henseende slettere; men vist er det, at jeg intet Udtog af Verdenshistorien kjender, der begynder som om det skulde kun udgjøre et lidet Octavbind, og ender paa en Maade der vilde være for vidtløftig for hundrede Folianter. Jeg kjænder ingen Verdenshistorie, der forsmaaer at tale om Hindostands Visdom og Poesie, men ikke forsmaaer at skildre Nutidens ubetydeligste Forfattere. Mig er er endnu den Verdenshistorie ubekjændt, der forbigaaer Perikles og nævner Folk som Præsten Nørby. Aldrig læste jeg nogen Verdenshistorie saa fuld af ubeviist henkastede Domme, end mindre nogen, der indeholdt saa mange bevislig falske, aldrig nogen hvoraf man mindre lærer Staternes Kræfter og Forhold at kjænde, eller hvori Menneskers og Folkeslægters Karacterer ere mere ensidigt og skjævt skildrede. Stærke Udtryk, ofte dristig Veltalenhed (desværre sjældent i den udblandede Sandheds Tjeneste) udgjør en ringe Modvægt mod saa store Feil. Jeg staar derfor villigen ved det jeg har sagt, at Gs. korte Begreb af Verdens Krønike er en Vandskabning, der intet eftergiver den, hvorom Horatius siger risum teneatis amici. G. finder det forunderligt at man ikke loe, men betænker ei, at en Vanskabning, naar den er giftig, indjager de Frygtsomme Skræk, og giver den sindige Mand Anledning til Betragtninger, der ikke bestaae med Latteren.

Jeg slutter med nogle Beinærkninger over det som G. har sagt, for at bevise at hans Ytringer ikke ere selvtillidsfulde, hovmodige og ukjærlige. Jeg havde tillagt den Selvtillid, hvormed han fremsætter sine Meninger, en stor Deel i hans Virkning paa Hoben (Rec. Lin. 16-19. Jeg meente den halvoplyste Læserhob, som Sammenhængen viser; G. mener uden Tvivl i sit

Svar Folkehoben. Saaledes misforstaae vi hinanden. „Hvad Selvtilliden angaaer," siger han „da er det vitterligt, at jeg i al min Tale og Skrift om Christendom og min Tale om Verdens Mythologie indtog dog vel ikke Hoben, altid har beraabt mig paa Bibelen, og i en Tid, da hartad Alle, Rec. ogsaa beraabe sig paa deres egen Fornuft, synes det lidt underligt, om ikke latterligt, at sigte mig for Selvtillid, fordi jeg ikke vil stole paa mig selv." (Forsv. S. 3 og 4). At G. talte i en saare-selvtillidsfuld Tone før han blev det han kalder Christen for Alvor, har han hverken nægtet eller bekræftet. Jeg derimod vover at paastaae det, og tager alle dem der have læst G's tidligere Skrifter til Vidner. Er min Paastand falsk saa beskjæmmer jeg mig jo ved at fremsætte den, da netop de jeg skriver for vilde gribe mig i en skammelig Urefærdighed. Men maaskee G. selv tilstaaer dette, men derimod vil nægte at denne Selvtillid har fulgt ham over i hans nuværende Tænkemaade. Jeg turde her atter kalde alle vore Læsere til Vidner og Dommere, naar ikke G. paastod at alt det, der i hans Skrifter seer saa væmmeligt selvtilfreds ud, umuligt kan være Følge af Selvtillid, at man altsaa kun lader sig bedrage af Skinnet, naar man beskylder ham derfor. Med dette Beviis paa Umuligheden af at finde Hovmod, Forfængelighed, overdreven Selvtillid hos ham, mener han at stoppe Munden paa hele Verden. Dette Beviis grunder sig derpaa, at han kun stoler paa Bibelen, ikke paa sig selv. Men i Bibelen staar jo ikke at Wolff var en Atheist, at Platos Philosophi er Pantheisme, eller at de saakaldede Høilærde gjøre Vanskeligheder over at antage Modsigelsens Grundsætning. Naar Grundtvig altsaa paastaaer eller forudsætter slige Ting, tvertimod alle Sagkyndiges Mening, og ikke engang er saa god at give Noget der ligner et Beviis derfor, saa mener jeg dog, at man maa formode at han stoler temmelig meget paa sig selv. Jeg mener da, at der

intet Mere behøves for at bevise, at G. fører godtroende Læsere, og maaskee sig selv med, bag Lyset, naar han paastaaer at hans Fordømmelsesdomme ere grundede i Bibelen, og vi tør da herefter, naar vi læse hans med haanlige Udeladelser opfyldte Skrifter, tro vor Følelse, der siger os at han er en partisk og selvtillidsfuld Gesvintskriver, og ikke en med Ydmyghed opfyldt Christendomstolk. Hvad her er sagt om Selvtilliden gjælder tillige om Hovmoden. G. trodser alt det vor Følelse siger os derom, under Læsningen af hans Skrifter, ved den Forsikkring at han ydmyger sig under Guds Ord, at han erkjænder at han intet formaar uden ved Guds Naade; men Svaret herpaa staaer allerede i Recensionen Lin. 280-341. I sit Forsvarsskrift har han søgt at forsvare sig derimod blandt andet S. 29 o. f. Jeg kan ikke undlade her at afskrive et Sted deraf, som viser hvorledes mine Ord komme til at see ud i G's Fremstilling. S. 29 og 30 hedder det:

„Vistnok siger han, at den megen Glæde ved at tale ilde om Andre hos Mange ei reiser sig af af en umiddelbar Skadefrøhed eller Ondskab, men af en Lyst til indirecte at rose sig selv, hvilket er saa meget mere tillokkende, som man for det meste kan gjøre det under Ydmygheds Maske, ja saaledes at Man ikke allene skuffer andre, men sig selv med; men hvad er dog dette for en Tale? At hagne og nedtræde Folk i Støvet skulde være mindre mindre ondt, naar man gjør det for at ophøie sig paa deres Skuldre, gjør det under Ydmygheds Maske. Nu kan Rec's Samvittighed tage til Takke med en saadan Undskyldning, da forundrer hans Recension mig ikke længere, thi den har han skildret i disse Træk, men min Samvittighed siger mig, at er den Beskyldning sand, har jeg under Ydmygheds Maske haanet og lastet Andre, for at rose og ophøie mig selv, da er jeg et Afskum, Guds og Sandhedens vitterlige Fiende, ja Rec. siger strax ovenfor, at den christelige Kjærlighed, ..r viser sig i con amore at fremdrage Næstens Feil ei blot

som en Last, der tager Dydens Skin, er om muligt skammeligere end Ukjærligheden selv, men at den tillige forbærver det Menneske der udøver den. Hine Rec's Ord ere da enten et af hans Slør til de barmhjertige Læsere og mine Kyndinge, eller et Vink til den høie Lære, at der i Grunden intet virkeligt Ondt er til." ·

Jeg behøver ikke at svare andet herpaa end at bede Læseren sammenligne dette Sted med det anførte af Recensionen. Grundtvig finder i det der er sagt Lin. 303 - 326 en Beskyldning for dievelsk Hyklerie. Læseren efterse om han finder, at jeg modsiger mig selv ved følgende nærmere Udvikling. Mennesket har i Almindelighed en stor Lyst til at ophøie sig selv. Denne Lyst fyldestgjøres fortrinligt ved at nedsætte Andre. Den har især sin Tillokkelse derved at man kan skuffe ikke blot andre men endog sig selv, saaledes at man troer at Talen alene har sin Grund i Iver for det Gode, og ikke i Forfængelighed eller nogen beslægtet Last. Lysten til at nedsætte andre er da paa den ene Side ikke en dievelsk Skadefryd, som en paa det Indvortes uopmærksom Jagttager kunde fristes til at troe, men paa den anden Side ikke heller den rene Iver for det Gode og Rette, som hine Opsporere af Næstens Feil gjerne vilde indbilde sig. Fordi nu denne Last sjeldent har den afskyeligste Kilde der er muligt, er det derfor saare langt fra at den er for ringe at agte; thi Mennesket skal stræbe at undgaae det Selvbedrag hvorpaa denne Feil beroer, og er ansvarlig derfor. Hvis jeg ikke troede dette, saa vilde det være mig umuligt at tale i en saa alvorlig Tone mod G. som jeg har gjort og endnu agter at gjøre. Det er min Overbevisning at den Lyst til at ophøie sig selv, som man sporer baade i hans hedenske og christne Skrifter har ført ham vild. Han har af denne Lyst ladet sig saa stærkt forblinde, at han har kundet indbilde sig, at de soleklareste Sandheder, endog Modsigelsens Grundsætning, af hans fleste Medvandrende, de andre Videnskabs-

dyrkere, enten vare foragtede eller miskjændte. Han kommer saaledes til at betragte Videnskabsmændenes Bestræbelser under Et som forvirrende*), og sætter da mod al deres Skarpsind sin Enfoldighed. Denne Enfoldighed maa vel være en oplyst Sands for det Rigtige, der er langt mere værd end de Talenter der førte de andre vild, og som denne erklærede Enfoldighed ikke udelukker, men kun gjør overflødige. Om man ogsaa antager at denne Gave kun erholdes ved Ydmygelse for Gud, saa bliver dens Besiddelse derfor dog ikke mindre smiggrende, for den der bruger den til at opløfte sig over andre, jeg mener den som gaaer ud paa at vise at de meest Udmærkede blandt dem han ellers staaer i Klasse med, mangler denne Gave, og som flittig lader sig mærke med at man selv har den. Dette behøver nu slet ikke at skee af en bevidst og overlagt Beslutning at vise sig, men kan meget godt have sin Oprindelse i en blind utæmmet Lyst til at ophøie sig selv Blandt de kraftigste Maader at tilfredsstille denne Lyst er det, at sammenligne sig med store Mænd, og at indbilde sig og andre at disse egentligen ere miskjændte. Man smager da den dobbelte Glæde, at nyde al den Roes hine have fortjent, og at see ned paa alle øvrige som paa Ukjønsomme. Paa denne Maade er det behageligt at sammenligne sig med Tyge Rothe, end mere med Luther, end mere med Apostlerne. Jeg beder G., om han skulde forsøge at svare herpaa, vel at lægge Mærke til, at jeg ikke laster enhver saadan Sammenligning, og langt mindre at man revser Andres Feil; men jeg paastaaer kun, at naar dette skeer med den Overilelse, med den Velbehag i Ringeagtsyttrin-

*) Jeg taler her om den Følelse, Tonen i G's Skrifter indgyder, og hvormed man i det Foregaaende ved mange Leiligheder er bleven bekjændt. Paa de Undtagelser han troer at gjøre herfra have vi ogsaa seet Prøve.

ger, med den hyppige Uretfærdighed hvorpaa hans Skrifter give saa mange Prøver, at det da beviser at man er fuld af hovmodig Selvtillid, om man end er saa forfænzelig, at man indbilder sig at være mere ydmyg end hele Verden.

Man vil heraf see, at det ikke er min Mening at beskylde G. for et gjennemtænkt Bedragerie, i den Maade hvorpaa han ophøier sig og nedsætter Andre; men at jeg kun paastaaer at han lader sig beherske og drive af en Lidenskab han havde burdet tæmme. Selv hvor man seer eller troer at see, at han forud har havt Øie paa den Agtelse mod ham, som hans Meninger skulde opvække, troer jeg ikke at han bestemt har beregnet dem, men kun fulgt en forvirret Følelse. Hvorvidt man kan sige at der i saadan Adfærd intet Hykleri blander sig vil jeg her ikke undersøge; men at der endnu er mange Grader fra et djevelsk, det er: fuldeligt bevidst Hykleri, til dette, det er vel indlysende. Jeg har uden Tilbageholt sagt det Onde jeg troede at burde sige om G., og jeg mener at dette var nok; men jeg svarer heller ikke for mere end jeg har sagt. G. maa uden al Tvivl have følt nogen Vanskelighed ved at besvare mine Beskyldninger, som de vare, og har derfor gjort dem værre. G. behager i sit Forsvar S. 31. i Anledning af det jeg har sagt om denne Gjenstand i Rec. at tillægge mig en dyb Indsigt i Urettens Hemmelighed og en sjelden Evne til at aabenbare den. Jeg tør ikke tage imod saa stor en Compliment, uagtet jeg rigtig nok altid har holdt det for min Pligt, at skaffe mig en saa rigtig Kundskab som muligt om Maaden hvorpaa det Onde, under alle Slags tillokkende Skikkelser, indsniger sig hos os; da jeg følte mig overbeviist om, at Lærebøgernes tomme Almenbegreb ikke ere tilstrækkelige, hverken til at vogte os selv, eller til med Billighed at bedømme Andre. Jeg har ogsaa i Livet fundet at Mennesker, hvis Hjertes Enfoldighed jeg gjerne tilegnede mig, have anvendt samme Opmærksomhed; de have sandsynligviis troet, at man ligesaa lidet tør forsømme

en saadan Forsigtighed, naar man vil bede: leed os ikke udi Fristelse, som man uden Modstand turde overlade sig til en Strøm, der med voxende Hastighed førte til et knusende Fald, og derhos raabe: Herre hjelp mig.

Efter alt dette vover jeg da at blive med min Paastand, at Grundlaget for Gs. Adfærd er en stærk, men i sig selv uklar og forvirret, af ingen Kjærlighed mildnet Lyst til at ophøie sig selv. Jeg tilstaaer, at jeg ikke har været utilbøielig til at troe at hertil føiede sig nogen Snedighed. G. finder heri en Modsigelse; men dette kommer kun deraf, at han hverken i Erfaringen har lagt Mærke til, at det sjeldent er de klare Hoveder der udmærke sig ved Snedighed, eller har betænkt, at det ligger i Tingenes Natur, at den slette Klygt, som den sande Fornuft fiendsk, just maa være uklar, den gode derimod, som harmonisk med Fornuften maa leve i Klarhed. Efter denne Anmærkning kan jeg altsaa desto mere umistænkt erklære, at jeg aldeles ikke tør eller vil paastaae, som afgiort, at hans Fordreielser og Udflugter ere Følger af Plan og Overlæg. Det maa være Gs. Sag selv at rede for sig i denne Henseende. De falske Fremstillinger af andres Meninger, som jeg i nærværende Skrift har seet mig nødt til at overbevise ham om, ere i ethvert Tilfælde saa uforsvarlige, at de ikke ere langt fra at have Rang med forsætlige Fordreielser.

Jeg siger da endnu, som før, at i Grundtvigs Skrifter hersker Hovmodens Aand, der overalt ytrer sig ved en skammelig Ringeagt mod andre Mennesker. Jeg siger dette til Læsere hvoriblandt de fleste ogsaa kjende G's Skrifter, og jeg frygter ikke for at nogen i sit Hjerte skal beskylde mig for Uretfærdighed. Jeg siger, at hans Hovmod er parret med en blind og fremfusende Enstdighed, der udkommer sig i grundløse Beskyldninger mod hans Næste, og i urimelige Paastande over videnskabelige Gjenstande, og jeg tænker at han ikke skal have andet at sætte mod mine Beviser herfor, end tomme Declamatio-

ner, og elendige Udflugter. Jeg har betegnet denne hele Fremgangsmaade, som et Beviis paa Mangel af Kierlighed; og jeg troer at Beviset ligger i Sagen selv. Tilføie maa jeg endnu, at jeg tvivler om at hans Skrifter har avlet sand Kjerlighed i noget Hjerte, eller gjort noget Menneske glad i Gud. Jeg har sagt Rec. Lin. 544-567 at den Iver hvormed man stræbr at indbilde den lettroende Læserhob, at Videnskabernes Dyrkere hade Religion og Sandhed, om den fik Lov til ustandset at virke, omsider vilde gjenopretee de Baal og de Fængsler, kort paa ny opvække de Forfølgelser, hvormed man har beskjæmmet Kirken og undertrykt Videnskaberne. G. tager dette, som om jeg paastod at han allerede stod paa den Høide hvorhen hans Aand vilde føre den endnu ukyndigere Hob, og siger i denne Anledning, Forsv. S. 45: „men det veed jeg endelig også, at det er Niddingsværk, at ville indbilde Folk, at jeg fører Mord og Brand i mit Skjold." Hvorvidt G. selv kan komme har jeg ikke sagt. At han kan gaae vidt har han viist i sin bekjendte Erklæring mod Molbech, og har i sit Forsvar mod Recensionen bekræftet det samme; da han vil gjøre det jeg har sagt mod ham til et Angreb paa den Ausburgske Confession, Statens Love og alle Danske Konger. Man see de S. 46 og 47, og S. 91 og 92 anførte Steder. Ut desint vires tamen est laudanda voluntas. Maaskee er jeg partisk; maaskee forklarer jeg G. urigtigt? Læseren see selv og dømme.

Efter alle de Oplysninger jeg her har givet overlader jeg det roligt til Læseren, at bestemme hvem af os der er beskjæmmet, Grundtvig eller jeg, naar han siger om min Recension over hans Spaadom:

„Denne Recension stempler sin Forfatter, hvem han saa er, som en Løgnens Tjener og en falsk Prophet, der vil forvirre Folket. Saa lidet jeg ellers yndter Anonymitet, glæder det mig, at denne Recension er navnløs

thi det staaer da til Forfatteren om Folket skal vide, hvem der har fornedret sig saa dybt, hvem jeg maa stemple saaledes, og Ingen skal sige, at jeg har peget paa Nogen." (Forsvar S. 59.)

Jeg slutter dette Skrift som Recensionen med Pauli Ord: Prøver Alt og beholder det Gode.

Imod

den lille Anklager,

det er

Prof. H. C. Ørsted,

med Beviis for at Schellings Philosophie er uchristelig, ugudelig og løgnagtig.

Ved

N. F. S. Grundtvig,
Præst.

Stoppes skal deres Munde, som tale Løgn.

Ps. 63.

Kjøbenhavn 1815.

Forlagt af Andreas Seidelin.
Trykt hos C. Græbe.

Fortale.

Tandem aliqvando, eller, gid han faae Skam paa sin Mund, han maatte have tiet stille! saaledes tænker jeg, mine Læsere si e, alt eftersom de er til, naar de see denne liden Fortale og saa videre fort. Dem jeg kommer for tidlig, ihvor seent jeg kommer, har jeg ingen Undskyldning til, uden det skulde være at skyde Skylden paa dem selv, at de solgte Huden før de vog Bjørnen og glemte at den leer best som leer sidst. Dem derimod, der gierne havde seet mig før, vil jeg giøre rigtigt Regnskab, thi det siger Man giør længst Venskab, og er deres Tal end ikke ret stort, saa mener jeg dog, at hvad der er godt nok, er ogsaa stort nok, og ydermere, at det ikke alt er godt hvad stort er, som for Exempel Professorens store Hærskáre, som jeg nys loe ud, og hans store Ord, som jeg nu skulde tale om, og som jeg, imellem os sagt, blæser ad. See dermed har jeg nu egentlig sagt, hvi jeg kommer saa seent; thi det er i Grunden dog ikke nær saa fornøieligt et Arbeide at blæse som at læse, for Exempel gamle Snorros Krønike og Rimberts kostelige Saga om den hellige Ansgar og de to er det egenlig jeg har ladet holde mig, til den Tredie kom,

og den Tredie sagde: svar en Daare paa hans Tale, at han ikke skal troe sig viis! Saa sagde jeg, som Hellig Olav: vi maae holde til Raade med vore Vaaben, ikke giøre Vandet Uskiel eller stikke Luften ihjel, men saa sagde han: blæs! og nu vil jeg blæse saa Luften enten skal gaae sin Vei eller faae Skam i sine Øren. Der kan vel være dem der vil sige, at det er ligesaa forloret et Arbeide at udlægge Heimskringla for vore Nordmænd og Ansgars Levnet for vor Tids Danske, som at strides om Christendom med Professor Ørsted, men det skal de endda ikke sige, og de Faae der bryde sig om Sligt vil jeg dog sige med det Samme, at Rimberts velsignede Tale om Nordens Apostel paa dansk Latin har jeg udlagt paa bredt og efter mine ringe Tanker godt Dansk, og med gamle Snorro er jeg kommen saavidt, at jeg er kommet hardtad midt ind i Hellig Olavs Saga, dertil, hvor Kong Olav Svensker, der, som Snorro siger, ellers ikke feilede for store Ord, var kommet saavidt, at han gierne lod Hellig Olav beholde Norge naar han kunde beholde Sit, som han da ogsaa sagde til sine snilde Raadgivere: Arnvid Blinde og Thorrid Stamme og Freyvid Døve: hitter nu paa Raad, I gode Herrer! sagde han, saa jeg kan beholde mit eget Kongerige!*) Men for nu at komme til Professoren igien, uden dog at løbe fra Snorro, som jeg paa ingen Maade vil, thi her er det ingen Løgn, at Bytte er giort paa Bedrag; saa vil jeg sige, hvad der heller ingen Løgn er, at jeg troer, Snorro har netop lært mig at blæse Professoren det Stykke han skal [h]ave, og saa stadfæster sig her igien et gammelt Ord,

*) Hellig Olavs Saga Kap. 96.

som siger: det synker ikke at bede og at smore, og jeg vil sætte til, at i Snorros Krønike er der just ogsaa gode Herberger at bede i, og det fornemste af dem alle er Hellig Olavs Herberge; thi der er det deilige Kors tillige som stod ved de Gamles Bedestæder og hjalp dem baade til Navn og Næring, og maatte jeg raade, skulde alle Pillegrime baade fra Dannemark og Norge tage derind, naar de reisde til Jerusalem. Nu kan man vel svare mig og sige, for det Første, at det er af de Dage, man reiser til Jerusalem, og for det Andet, at om man ogsaa vilde dertil, saa gaaer Landeveien ikke længere derom ad, og at Hellig Olavs Herberge er et gammelt Bislag ligesom Flaskekroen; men saa svarer jeg igien paa det Første, at hvem der ikke vil til Jerusalem, de kan for mig gaae hvad Vei de vil, de kommer nok til Veien, men om Herberget bliver saa godt som hos Hellig Olav det faaer de at fornemme, og paa det Andet svarer jeg, at det dog er bedre at drikke Roeskildevand i Hellig Olavs Flaskekroe, end Brakvand i vor Tids fornemme Auberge, som kalder sig Roeskildekroe, og er i Grunden et Krebshuus og en Veirmøllekroe, og siger end, at hvor Hellig Olavs Herberge staaer, der gaaer Kongeveien alle sine Dage, om de saa bygge tusinde Chausseer over Valdemar Atterdags Hængedynd, ikke at tale om den deilige ny Landevei i Luften, som Somme vil bygge af lutter Paralelogrammer. Vel klinger det ganske artig at giøre Bibelen til en Luftmaskine, fylde den med alle Philosophiens Gasarter, og da salig giennemsvæve en Planetbane efter Diagonalen i Kræfternes Paralelogram, men deels maae jeg tilstaae, at

jeg er ikke høilærd nok til at forstaae, hvorledes man skulde giøre Kameradskab med Centrifugalkraften og dog komme til Centret, eller som Mester Schelling siger, netop drives af den til at vende Næsen hjem, naar man var kommet til det yderste Mørke; deels synes mig ikke engang det er et ordentligt Planetløb, men en slangeagtig Cometbane man aftegner, og endelig tør jeg vædde, at hvem der vil have vor Herre med sig giver sig aldrig paa den Galei, thi kiender jeg vor Herre ret, da lærer Han alle Sine, at hvor Aanden er, behøves hverken Vind eller Spiritus, og at de bliver aldrig til Aand om de saa pompes og destilleres til Verdens Ende. Han lærer dem ydermere, at Bibelen skal ikke rives itu og klistres sammen med Gummi og pustes op som en Blære, naar man vil reise med den til Jerusalem, men man skal smukt tage den under sin Arm og vandre sin mødige Gang som en ydmyg Pillegrim over Torne og Bjerge, kun da, naar den bæres i Hjerte og lydes af Øie og Fod, kun da styrker den, i det den udmatter, og letter i det den tynger, kun da sammenvore vi med den, kun da udvore dens Blade i Løn til herlige Vinger, som løfte os selv, naar vi komme til Havet, kun da udtoner dens Aand giennem os sin himmelske Jubel, saa vi under Svanesangen opsvinges til det evige Jerusalem at juble med forklaret Stemme hvad vi nynnede i Støvet:

Et Barn er født i Bethlehem
i Bethlehem
Thi glæder sig Jerusalem
Halleluja, Halleluja!

Jul efter gammel Stiil
5 Januar 1815.

N. F. S. Grundtvig.

En ny

lystig Historie

om

den lille Anklager.

Der er en gammel Talemaade der lyder saa: han sprang op som en Løve og faldt ned som et Faar, og det er en fri Oversættelse af Latinerens: parturiunt montes nascitur ridiculus mus, to Talemaader som synes at blive mere fortrolige med Verden, jo længere de leve, og seer jeg ikke feil, da anvendes de ei heller urettelig paa den bevidste lille Anklager, skiøndt jeg derved ei vil foregribe Læseren, eller nægte at der kan være andre Talemaader, der gribe fastere i den Samme.

Kort at fortælle, da forholder Sagen sig saaledes: Prof. Ørsted har, som hver Mand kan see i den Recension han gjorde meget vel i,

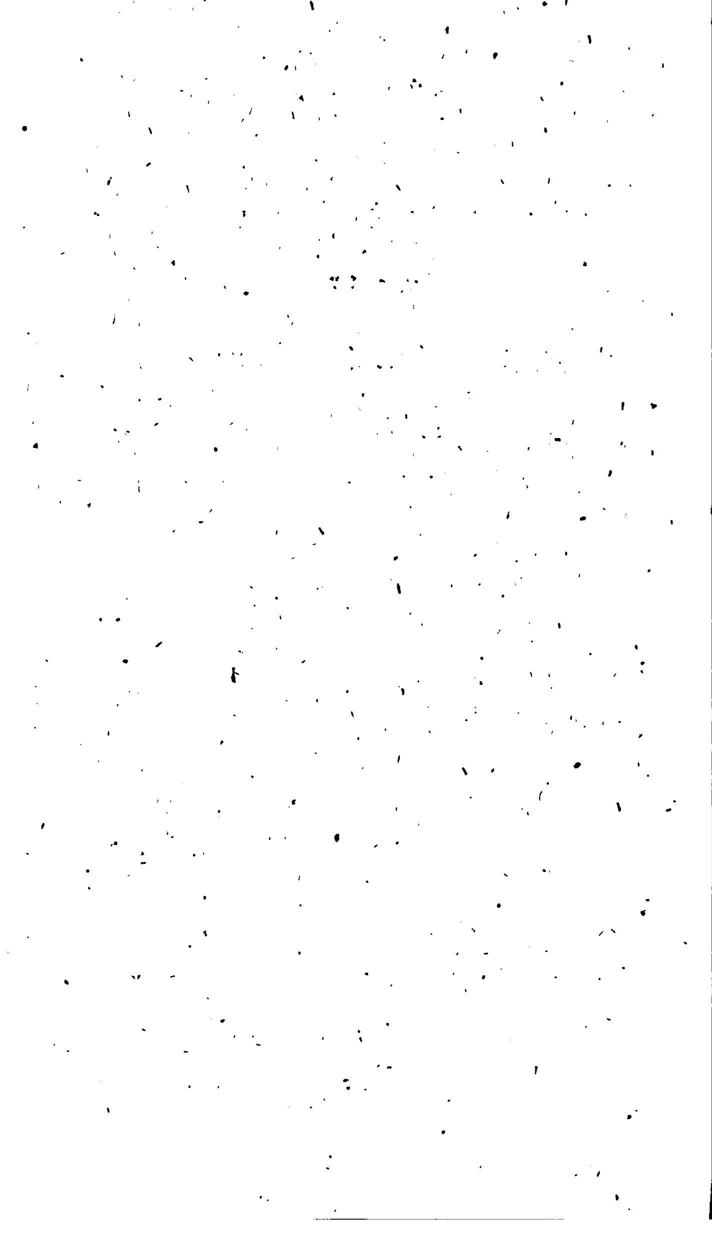
som paa mine Vegne, at sætte til Controlleur med sin sidste Snighandler, beskyldt mig for, at jeg forvirrede Folket i Religionens hellige Sag, ved at føre en Lærdom under Navn af luthersk Christendom, som hverken var Christi eller Luthers Lærdom, hvorfor han opmaner alle Sandhedens Venner til at gribe til Vaaben og udrydde min Ihukommelse af alle Hjerter, og slaae den paa Kaxen andre til et godt Exempel. I den samme smukke Recension gjorde han mig adskillige Complimenter, der blandt slige Folk slet ikke ere saa usædvanlige som han siger, for Dumhed og Snedighed, Had til Videnskaberne og Lyst til at arve de Mænds Roes jeg nedrev, og saa videre, som Enhver, der har Lyst, til egen Opbyggelse kan efterlæse.

Jeg tog mig den Frihed at svare, Noget, der heller ikke er saa usædvanligt ved slige Leiligheder, men som dog maae have ligget udenfor Professorens Beregning, thi Talen var aabenbar beregnet paa at jeg var død eller dog stum. Det var jeg nu just ikke, og altsaa var Beregningen hvad man pleier at kalde en Regning uden Vært, og mit Svar var en Streg i Regningen, som skamferede den reent og ved ingen chemisk Proces lod sig udslette. Jeg brugde nemlig den Methode, som høilig anbefales af vore Dages exegetiske Methodister, og som de kalde disputare e concessis, og som er ret brav, naar man derved ei fører Løgn til Torvs for gode Vare, som de samme Methodister, gid de faae Skam! be-

skylder vor Herre og hans Apostler for, men kun fører Løgn til Galgen og klynger den op i den Sandheds Snor den vilde bære sin Byrt i. Det vil da ... er sige, jeg bad Folk lægge Mærke til at Professoren indrømmede Bibelens Guddommelighed og sagde at Luther havde udlagt den rettelig, og nu sluttede jeg saaledes: enten skal nu Professoren, som siger, at jeg forvirrer Folket i Religionens hellige Sag og prædiker en anden Christendom end Christus og Luther, bevise at det er sandt, eller han skal være en Løgner. See, det var rene Ord for Penge, mener jeg, men ingen af Delene havde Professoren Lyst til, og hvor dum jeg end er, kan jeg nok begribe hvorfor, thi naar han skulde beviist at jeg prækede en anden Lærdom end Luther, da maatte han først reist til Wittenberg og gravet Luther op, og sat ham sammen og blæst Liv i ham, og sæt ogsaa det var lykkedes ham, som en habil Physicus, saa var det dog en stor Uleilighed, og det var endda ikke dermed gjort, thi saa skulde han endnu faae gamle Morten til at afsværge sin hele gamle Lærdom, og lære Naturphilosophie, og det Sidste blev kanskee værre end det Første, og det kan jeg slet ikke fortænke Professoren i, at han begav den Reise. Nu det Andet, at slaae sig selv paa Munden, ja det var rigtig nok nemt gjort, naar man havde Sind til det, men det er dog saa en egen Sag, naar man har nogen honet Ambition, og Substantivet, som jo dog er det fornemste, vil jeg ingenlunde nægte Professoren,

og saamæn Adjectivet ikke heller, at sige i dansk Courant. Kort sagt, Professoren var i en hæslig Klemme, der stod nu, kan jeg tænke, en heel Legion drabelige Karle med lange Penne bag de lange Øren og store Bimbler Blæk vel forsat med Galdeæbler, ret en Æreslegion de la nature et de la verité naturelle, som han havde sukket paa Folkeforvirreren, og Fandens Fyrbøder, som da skulde være mig; nu at sige til dem: gaaer hjem godt Folk til en anden Gang! det var ikke saa lige, thi de var kanskee lidt i Slægt med ham, der kommer, naar man læser i Cyprianus, og Folk siger at han plustrer Maneren, naar han ikke kan give ham noget Arbeide, der var da vel ikke andet for end han maatte bilde de Karle ind at jeg var en Lovtrækker, som havde snoet mig fra den første Stævning, og saa sætte sig ned og skrive en ny, dobbelt og dobbelt og dobbelt saa tyk, og give dem den at løbe med, og skrive uden paa med store Bogstaver: imod den store Anklager. Det var rigtig nok April han lod dem løbe, og skulde de gaae efter Adressen maatte de løbe Fanden i Vold, thi han er, som man veed, den store Anklager, men det var kanskee ogsaa det han vilde, thi han er ikke saa dum, som han løber avet om til, og det bestyrker mig i den Formodning at Legionen var i Slægt med ham vi talde om før, thi Folk sige, at naar man er i Labeet med ham, skal man give ham et Ærende han ikke kan røgte, saa bliver han borte, og i saa Fald var det et snildt Raad af Professoren,

som beviser han forstaaer sin magia naturalis, thi han var vis nok paa af mange Grunde, at de bar ikke hans Stævning til Helvede med deres gode Villie, og hvor de saa ellers gik, kunde han med en frelst Samvittighed sige de gik feil. De Karle kom nu ogsaa til mig, jeg viisde dem den rette Vei efter Adressen, det vilde de ikke høre, men blev ved, og vilde binde mig den Løgn paa Ærmet, saa sagde jeg, at jeg blæsde ad den Stævning, det kunde de da aldrig troe, og spurgde om jeg turde give dem det skriftlig; hvorfor ikke det, svarede jeg, naar jeg engang faaer gode Stunder. Siden har de da hængt mig paa Dørrene, og saalænge det var lidt varmt i Veiret tænkde jeg, lad hænge dem, det skader ikke de vænne sig til, siden da det blev koldt, tænkde jeg, ja lad fryse dem, de kunde blevet hjemme, og de kan desuden faae det hedt nok naar de skal videre med Stævningen, men nu da det begynder at fryse, ynkes jeg dog hardtad over de arme Skielmer, og, sandt at sige, vilde jeg ikke heller de skulde døe i Synden og lugte for min Dør. Jeg satte mig da altsaa ned og gav dem Sort paa Hvidt for at jeg blæsde ad den Stævning, men saa meende de, det kunde dog umulig være Svar nok paa saa tyk en Stævning, og det hjalp ikke at jeg sagde dem, den var slet ikke saa tyk som den saae ud, og at naar hver fik sit, var den tvertimod gruelig tynd, det vilde de ogsaa have fort til Protokols og udlagt i en ordentlig Syllogisme, og jeg er sommetider foie-

Fortale.

Tandem aliqvando, eller, gid han faae Skam paa sin Mund, han maatte have tiet stille! saaledes tænker jeg, mine Læsere si e, alt eftersom de er til, naar de see denne liden Fortale og saa videre fort. Dem jeg kommer for tidlig, ihvor seent jeg kommer, har jeg ingen Undskyldning til, uden det skulde være at skyde Skylden paa dem selv, at de solgte Huden før de vog Bjørnen og glemte at den leer best som leer si st. Dem derimod, der gierne havde seet mig før, vil jeg giøre rigtigt Regnskab, thi det siger Man giør længst Venskab, og er deres Tal end ikke ret stort, saa mener jeg dog, at hvad der er godt nok, er ogsaa stort nok, og ydermere, at det ikke alt er godt hvad stort er, som for Exempel Professorens store Hærskære, som jeg nys loe-ud, og hans store Ord, som jeg nu skulde tale om, og som jeg, imellem os sagt, blæser ad. See dermed har jeg nu egentlig sagt, hvi jeg kommer saa seent; thi det er i Grunden dog ikke nær saa fornøieligt et Arbeide at blæse som at læse, for Exempel gamle Snorros Krønike og Rimberts kostelige Saga om den hellige Ansgar og de to er det egenlig jeg har ladet holde mig, til den Tredie kom,

og den Tredie sagde: svar en Daare paa hans Tale, at han ikke skal troe sig viis! Saa sagde jeg, som Hellig Olav: vi maae holde til Raade med vore Vaaben, ikke giøre Vandet Uskiel eller stikke Luften ihjel, men saa sagde han: blæs! og nu vil jeg blæse saa Luften enten skal gaae sin Vei eller faae Skam i sine Øren. Der kan vel være dem der vil sige, at det er ligesaa forloret et Arbeide at udlægge Heimskringla for vore Nordmænd og Ansgars Levnet for vor Tids Danske, som at strides om Christendom med Professor Ørsted, men det skal de endda ikke sige, og de Faae der bryde sig om Sligt vil jeg dog sige med det Samme, at Rimberts velsignede Tale om Nordens Apostel paa dansk Latin har jeg udlagt paa bredt og efter mine ringe Tanker godt Dansk, og med gamle Snorro er jeg kommen saavidt, at jeg er kommet hardtad midt ind i Hellig Olavs Saga, dertil, hvor Kong Olav Svensker, der, som Snorro siger, ellers ikke feilede for store Ord, var kommet saavidt, at han gierne lod Hellig Olav beholde Norge naar han kunde beholde Sit, som han da ogsaa sagde til sine snilde Raadgivere: Arnvid Blinde og Thorvid Stamme og Freyvid Døve: hitter nu paa Raad, I gode Herrer! sagde han, saa jeg kan beholde mit eget Kongerige!*) Men for nu at komme til Professoren igien, uden dog at løbe fra Snorro, som jeg paa ingen Maade vil, thi her er det ingen Løgn, at Bytte er giort paa Bedrag; saa vil jeg sige, hvad der heller ingen Løgn er, at jeg troer, Snorro har netop lært mig at blæse Professoren det Stykke han skal have, og saa stadfæster sig her igien et gammelt Ord,

som siger: det sinker ikke at bede og at smøre; og jeg vil sætte til, at i Snorros Krønike er der just ogsaa gode Herberger at bede i, og det fornemste af dem alle er Hellig Olavs Herberge; thi der er det deilige Kors tillige som stod ved de Gamles Bedestæder og hjalp dem baade til Navn og Næring, og maatte jeg raade, skulde alle Pillegrime baade fra Dannemark og Norge tage derind, naar de reisde til Jerusalem. Nu kan man vel svare mig og sige, for det Første, at det er af de Dage, man reiser til Jerusalem, og for det Andet, at om man ogsaa vilde dertil, saa gaaer Landeveien ikke længere derom ad, og at Hellig Olavs Herberge er et gammelt Bislag ligesom Flaskekroen; men saa svarer jeg igien paa det Første, at hvem der ikke vil til Jerusalem, de kan for mig gaae hvad Vei de vil, de kommer nok til Veien, men om Herberget bliver saa godt som hos Hellig Olav det faaer de at fornemme, og paa det Andet svarer jeg, at det dog er bedre at drikke Roeskildevand i Hellig Olavs Flaskekroe, end Brakvand i vor Tids fornemme Auberge, som kalder sig Roeskildekroe, og er i Grunden et Krebshuus og en Veirmøllekroe, og siger end, at hvor Hellig Olavs Herberge staaer, der gaaer Kongeveien alle sine Dage, om de saa bygge tusinde Chausseer over Valdemar Atterdags Hængedynd, ikke at tale om den deilige ny Landevei i Luften, som Somme vil bygge af lutter Paralelogrammer. Vel klinger det ganske artig at giøre Bibelen til en Luftmaskine, fylde den med alle Philosophiens Gasarter, og da salig giennemsvæve en Planetbane efter Diagonalen i Kræfternes Paralelogram, men deels maae jeg tilstaae, at

jeg er ikke høilærd nok til at forstaae, hvorledes man skulde giøre Kameradskab med Centrifugalkraften og dog komme til Centret, eller som Mester Schelling siger, netop drives af den til at vende Næsen hjem, naar man var kommet til det yderste Mørke; deels synes mig ikke engang det er et ordentligt Planetløb, men en slangeagtig Cometbane man aftegner, og endelig tør jeg vædde, at hvem der vil have vor Herre med sig giver sig aldrig paa den Galei, thi kiender jeg vor Herre ret, da lærer Han alle Sine, at hvor Aanden er, behøves hverken Vind eller Spiritus, og at de bliver aldrig til Aand om de saa pompes og destilleres til Verdens Ende. Han lærer dem ydermere, at Bibelen skal ikke rives itu og klistres sammen med Gummi og pustes op som en Blære, naar man vil reise med den til Jerusalem, men man skal smukt tage den under sin Arm og vandre sin mødige Gang som en ydmyg Pillegrim over Torne og Bjerge, kun da, naar den bæres i Hjerte og lydes af Øie og Fod, kun da styrker den, i det den udmatter, og letter i det den tynger, kun da sammenvoxe vi med den, kun da udvoxe dens Blade i Løn til herlige Vinger, som løfte os selv, naar vi komme til Havet, kun da udtoner dens Aand giennem os sin himmelske Jubel, saa vi under Svanesangen opsvinges til det evige Jerusalem at juble med forklaret Stemme hvad vi nynnede i Støvet:

Et Barn er født i Bethlehem
i Bethlehem
Thi glæder sig Jerusalem
Halleluja, Halleluja!

Jul efter gammel Stiil
5 Januar 1815.

Grundtvig.

En ny lystig Historie om den lille Anklager.

Der er en gammel Talemaade der lyder saa: han sprang op som en Løve og faldt ned som et Faar, og det er en fri Oversættelse af Latinerens: parturiunt montes nascitur ridiculus mus, to Talemaader som synes at blive mere fortrolige med Verden, jo længere de leve, og seer jeg ikke feil, da anvendes de ei heller urettelig paa den bevidste lille Anklager, skiøndt jeg derved ei vil foregribe Læseren, eller nægte at der kan være andre Talemaader, der gribe fastere i den Samme.

Kort at fortælle, da forholder Sagen sig saaledes: Prof. Ørsted har, som hver Mand kan see i den Recension han gjorde meget vel i,

som paa mine Vegne, at sætte til Controlleur med sin fixe Snighandler, beskyldt mig for, at jeg forvirrede Folket i Religionens hellige Sag, ved at føre en Lærdom under Navn af luthersk Christendom, som hverken var Christi eller Luthers Lærdom, hvorfor han opmaner alle Sandhedens Venner til at gribe til Vaaben og udrydde min Ihukommelse af alle Hjerter, og slaae den paa Kagen andre til et godt Exempel. I den samme smukke Recension gjorde han mig adskillige Complimenter, der blandt slige Folk slet ikke ere saa usædvanlige som han siger, for Dumhed og Snedighed, Had til Videnskaberne og Lyst til at arve de Mænds Roes jeg nedrev, og saa videre, som Enhver, der har Lyst, til egen Opbyggelse kan efterlæse.

Jeg tog mig den Frihed at svare, Noget, der heller ikke er saa usædvanligt ved slige Leiligheder, men som dog maae have ligget udenfor Professorens Beregning, thi Talen var aabenbar beregnet paa at jeg var død eller dog stum. Det var jeg nu just ikke, og altsaa var Beregningen hvad man pleier at kalde en Regning uden Vært, og mit Svar var en Streg i Regningen, som skamferede den reent og ved ingen chemisk Proces lod sig udslette. Jeg brugde nemlig den Methode, som hoilig anbefales af vore Dages exegetiske Methodister, og som de kalde disputare e concessis, og som er ret brav, naar man derved ei fører Løgn til Torvs for gode Vare, som de samme Methodister eid de faae [illegible]

skylder vor Herre og hans Apostler for, men kun fører Løgn til Galgen og klynger den op i den Sandheds Snor den vilde bære sin Byit i. Det vil da[illegible]er sige, jeg bad Folk lægge Mærke til at Professoren indrømmede Bibelens Guddommelighed og sagde at Luther havde udlagt den rettelig, og nu sluttede jeg saaledes: enten skal nu Professoren, som siger, at jeg forvirrer Folket i Religionens hellige Sag og prædiker en anden Christendom end Christus og Luther, bevise at det er sandt, eller han skal være en Løgner. See, det var rene Ord for Penge, mener jeg, men ingen af Delene havde Professoren Lyst til, og hvor dum jeg end er, kan jeg nok begribe hvorfor, thi naar han skulde beviist at jeg prækede en anden Lærdom end Luther, da maatte han først reist til Wittenberg og gravet Luther op, og sat ham sammen og blæst Liv i ham, og sæt ogsaa det var lykkedes ham, som en habil Physicus, saa var det dog en stor Uleilighed, og det var endda ikke dermed gjort, thi saa skulde han endnu faae gamle Morten til at affværge sin hele gamle Lærdom, og lære Naturphilosophie, og det Sidste blev kanskee værre end det Første, og det kan jeg slet ikke fortænke Professoren i, at han begav den Reise. Nu det Andet, at slaae sig selv paa Munden, ja det var rigtig nok nemt gjort, naar man havde Sind til det, men det er dog saa en egen Sag, naar man har nogen honet Ambition, og Substantivet, som jo dog er det fornemste, vil jeg ingenlunde nægte Professoren,

og saamæn Adjectivet ikke heller, at sige i dansk Courant. Kort sagt, Professoren var i en hæslig Klemme, der stod nu, kan jeg tænke, en heel Legion drabelige Karle med lange Penne bag de lange Øren og store Bimbler Blæk vel forsat med Galdeæbler, ret en Æreslegion de la nature et de la verité naturelle, som han havde sukket paa Folkeforvirreren, og Fandens Fyrbøder, som da skulde være mig; nu at sige til dem: gaaer hjem godt Folk til en anden Gang! det var ikke saa lige, thi de var kanskee lidt i Slægt med ham, der kommer, naar man læser i Cyprianus, og Folk siger at han plustrer Maneren, naar han ikke kan give ham noget Arbeide, der var da vel ikke andet for end han maatte bilde de Karle ind at jeg var en Lovtrækker, som havde snoet mig fra den første Stævning, og saa sætte sig ned og skrive en ny, dobbelt og dobbelt og dobbelt saa tyk, og give dem den at løbe med, og skrive uden paa med store Bogstaver: imod den store Anklager. Det var rigtig nok April han lod dem løbe, og skulde de gaae efter Adressen maatte de løbe Fanden i Vold, thi han er, som man veed, den store Anklager, men det var kanskee ogsaa det han vilde, thi han er ikke saa dum, som han løber avet om til, og det bestyrker mig i den Formodning at Legionen var i Slægt med ham vi talde om før, thi Folk sige, at naar man er i Labeet med ham, skal man give ham et Ærende han ikke kan røgte, saa bliver han borte, og i

som beviser han forstaaer sin magia naturalis, thi han var vis nok paa af mange Grunde, at de bar ikke hans Stævning til Helvede med deres gode Villie, og hvor de saa ellers gik, kunde han med en frelst Samvittighed sige de gik feil. De Karle kom nu ogsaa til mig, jeg viisde dem den rette Vei efter Adressen, det vilde de ikke høre, men blev ved, og vilde binde mig den Løgn paa Ærmet, saa sagde jeg, at jeg blæsde ad den Stævning, det kunde de da aldrig troe, og spurgde om jeg turde give dem det skriftlig; hvorfor ikke det, svarede jeg, naar jeg engang faaer gode Stunder. Siden har de da hængt mig paa Dørrene, og saalænge det var lidt varmt i Veiret tænkde jeg, lad hænge dem, det skader ikke de vænne sig til, siden da det blev koldt, tænkde jeg, ja lad fryse dem, de kunde blevet hjemme, og de kan desuden faae det hedt nok naar de skal videre med Stævningen, men nu da det begynder at fryse, ynkes jeg dog hardtad over de arme Skielmer, og, sandt at sige, vilde jeg ikke heller de skulde døe i Synden og lugte for min Dør. Jeg satte mig da altsaa ned og gav dem Sort paa Hvidt for at jeg blæsde ad den Stævning, men saa meende de, det kunde dog umuelig være Svar nok paa saa tyk en Stævning, og det hjalp ikke at jeg sagde dem, den var slet ikke saa tyk som den saae ud, og at naar hver fik sit, var den tvertimod gruelig tynd, det vilde de ogsaa have ført til Protokols og udlagt i en ordentlig Syllogisme, og jeg er sommetider foie-

sig af mig, ja var ikke baade Tid og alt Andet saa kostbart nutildags, da kunde jeg have Lyst til at give de Karle et Læs, saa det skulde knage i deres Skuldre, naar de fik det op, og i Professorens Mellemgulv naar de læssede af. Nu vil jeg derimod beflitte mig, om ikke just paa Tyndhed, saa dog paa Korthed, forstaaer sig til Maade, thi det kan gierne hænde sig at min korte Protest, ligesom min korte Verdenskrønike vil synes Professoren saameget for lang, som den maatte være kortere, for at han kunde bukke begge Ender sammen paa den; men det er nu saa gammelt at vi ere ikke saa ganske enige og var vi det, var da ogsaa den korteste Protest sin hele Længde for lang.

Professorens Stævnemaal har et rart Skilt, thi der sidder Moses og siger: du skal ikke sige falsk Vidnesbyrd imod din Næste, og under neden sidder Morten Luther og udlægger det fiint og flittelig, og det er godt nok til ham den store Anklager, men hvorledes det Skilt er kommet her, er ikke saa let at begribe, med mindre man turde antage, at Titelbladet var skrevet sidst, som en Fortale til Bogen selv. I det mindste mener jeg, at dersom det er omtrent Eet at fortale og at bagtale Folk, da bagtaler allerede Fortalen stygt, og at der allerede siges falsk Vidnesbyrd imod Næsten, det er vist. Der staaer nemlig, at jeg har fremsat, som rene Udsagn af den hellige Skrift, de urimelige Anvendelser jeg der-

gjorde paa de store Verdensanliggender, især

paa alt det, der ved Siden af Religionen er bleven udrettet til Menneskets aandelige Udvikling formedelst Kunster og Videnskaber. Det synes klart, at enten maae Professoren bevise jeg har forfalsket Bibelen, eller taale at jeg siger, at hans Poesie er Sandheden ligesaa fiendsk som min, efter hans Sigende, skal være Fornuften, men forresten vedkjender jeg mig, ei at vurdere det synderlig høit, der er udrettet ved Siden af Religionen, altsaa ikke i dens, ikke i Sandhedens, ikke i Guds Tjeneste, skiøndt det vist nok er en stor Videnskab at vide og en stor Kunst at kunne noget Sligt. Der staaer, at jeg med en skammelig Iver har stemplet til Guds Fiender saa mange herlige Mænd, som alle Venner af sand Gudsfrygt hidindtil havde glædet sig ved at henregne til deres Samfund; Som for Exempel: jo tag mig ham! nei, veed Professoren end mangengang ikke hvad han siger, saa veed han dog nok hvad han ikke siger, de Beviser nemlig han ikke har. Det vilde blive ham et suurt Arbeide imellem alle dem jeg har betegnet som Guds Fiender, i anden Forstand end vi af Naturen alle ere det, at finde een, end sige mange, som Gud og hans Venner vilde kiendes ved; derfor nævner han ganske klogelig slet Ingen, og tænker vel, naar du siger mange, saa troer Folk, der maae i det mindste være nogen, og den Regning er udentvivl rigtig; men naar jeg nu siger: der er ikke en eneste, og Professoren saa endda ingen nævner, hvad troer Folk saa? Udentvivl troe

de da Sandheden, om de end ei troe den er i Professorens Ord, som ei heller giøres nødig. Der staaer, at jeg er besjælet af et vildt Fornufthad. Det er en forunderlig Talemaade: thi at en Dosmer, en Tyran o. s. v. kan hade fornuftige Folk, det kan jeg nok begribe, men for at hade Fornuften maatte man sætte en Ære i at være en Dosmer og at snakke i Tadget, og det veed jeg i det mindste mig frie for, men rigtig nok tænker jeg som de Danske til hvem Urian sagde:

Vernunft, was man nie läugnen mußte,
War je und je ein nützlich Licht,
Indeß was sonsten sie nicht wußte,
Das wußte sie doch sonsten nicht,
Nun sitzt sie breit auf ihrem Steifs
Und weiß nun auch was sie nicht weiß! *)

Forresten mener jeg i min lille Afhandling om Troe og Fornuft at have viist hvorledes jeg haver Fornuften. Der staaer endelig at jeg har forvendt Stridspunkten og med en mageløs Dristighed fordreiet Professorens Ord, og det er vist nok, en af os har gjort noget Sligt, men at det just skulde være mig, kan jeg ikke troe paa Professorens Ord, thi saavidt jeg kiender dem er de selv Dele af et perpetuum mobile, og har altsaa uden tvivl dreiet sig selv, kanskee ogsaa, da De kom i Klemme, fordreiet sig, men om jeg nu end ved at klemme blev Aarsag til Fordreielsen, synes mig dog min Skyld er ei større end saamangen ærlig Mands, der klemmer Mikkel saalænge til han for-

*) Wandsbecker Bothen 6 Th. S. 118.

dreier sin Hals og faaer den aldrig mere i Led. Skikkelige Folk kan jo desuden dømme os imellem, og dertil skal jeg strax hjelpe dem, naar jeg først har takket Professoren for den Ære han giør mig ved at kalde mig en Ordkiæmpe, thi vel kalder han mig en fordærvelig Ordkiæmpe, men efter hans Forlangende vil jeg tage alle Ting i den bedste Mening, Ordet er det Sværd som er os givet af vor Mester og kan vi føre det kiæmpelig, da er det sandelig godt, at vi ere fordærvelige skader ikke, naar vi kun ere det for Løgn og Ondskab. Hvad Professoren taler om, at drive mig ud af mit sidste Smuthul, er vel kun saa en taleriskt Figur, der tager sig ganske godt ud ved Siden af Kiæmpen, men jeg vil dog betroe ham ganske i Fortrolighed, at jeg rigtig nok har et Smuthul, men om hans Arme skulde være lange nok til at naae mig, det skulde jeg hartad omtvivle, thi sandt at sige er det hos vor Herre. Det skulde da være i en Luftmaskine, men jeg kan dog ikke vide om den transcendentale Physik ogsaa virkelig skulde have forsteget sig saavidt, at den kunde faae sin Galei igiennem Jordens Atmosphære, i saa Fald er jeg beet, det er en reen Sag, men jeg skulde dog vel aldrig troe, det er kommet saavidt, ihvor gigantiske end de Kiæmpeskridt maae være, Videnskaben har gjort, siden den kom ud af vor Herres Ledebaand. Imidlertid, jeg vover det paa det samme, slaaer de vor Herre ihjel, er det i Grunden ikke værd at leve længer, og jeg skal ikke nægte, jeg har den Troe Han slaaer sig endnu dennegang.

og det veed jeg, saalænge Professoren ikke faaer Bugt med Ham, kan han skyde en hvid Pind efter mig; naar det kniber, søger jeg mit Smuthul og lader ham staae udenfor med en lang Næse.

Nu om Forvendthed og Fordreielse at tale, da veed alle som har seet min lille Bog, at den strax siger hvad den anseer for Stridspunkten, i det den spørger: hvem er den falske Prophet? hvem forvirrer Folket? At den nu fra først til sidst behandler dette Spørgsmaal som Hovedsagen og alt andet som Bisag, det veed enhver, som har læst Bogen og veed hvad han har læst. At det ogsaa var og maatte være Hovedsagen, dersom ellers Professoren virkelig har beskyldt mig for at forvirre Folket i Religionen, det er aabenbart, med mindre man vil nægte, at Menneskets Saligheds Sag bør være hans Hovedsag, og at der ei kan giøres nogen grueligere Beskyldning imod en Præst som kaldtes til at oplyse Folket i Religionen og veilede dem til Guds Rige, end at han forvirrer og forvilder dem. Spørgsmaalet er da kun: har Professor Ørsted beskyldt mig for at forvirre Folket i Religionen? Han nægter det nu dristig, men kunde Sandhed fældes ved at nægtes, da var Gud for længe siden ikke mere, og enten forstaaer jeg ikke Dansk, eller og har Professoren gjort den Beskyldning saa udtrykkelig, som det vel er muligt. Dette burde alle Recensionens Læsere kunne sige sig selv, men for en Sikkerheds Skyld vil jeg dog minde dem om, hvad der staaer at læse.

At jeg har forvirret mange Hoveder, det paastaaer Prof. strax (Lin. 7.) at det især maatte være i Religionen følger allerede deraf, at jeg, som vitterligt er, har i min Skrift henført Alt til at anprise en bestemt Troe og bestride det Modsatte, og har min Skrift forvirret Nogen, maae det vel dog være ved det den handlede om og behandlede som Hovedsag, ja som det ene Vigtige. Det følger ogsaa deraf, at Prof. i det han vil beskrive de Omstændigheder, under hvilke jeg fremtraadte, og oplyse hvorledes jeg kunde komme til at forvirre de mange Hoveder, lægger, endogsaa fortrinlig, Vægt paa Religjonens Tilstand i den nærværende og nærmest forbigangne Tid, hvilket jo var heel urimeligt, naar han ei vilde beskylde mig for at have forvirret Folk i Religjonen. Han taler (Lin. 37—45) om den overmodige Indbildning, at Man maatte være i Stand til at forstaae Alt og at Intet kunde være Sandhed, hvortil vor Snildhed ei kunde finde Magen, som greb om sig paa en farlig Maade og parrede sig med en sørgelig Letsind i alt det der angaaer Menneskets høieste Anliggender. Han taler (Lin. 65—67) om de Religjonshemmeligheder en overilende Forstandsbrug havde forført til at forlade, og som en sig selv bedre forstaaende Fornuft nu viisde Menneskene tilbage til. Han taler (Lin. 68—129) om de Mange som indblandede sig i den ny aandelige Gjæring og gave den en skjæv Retning og

byggede Systemer af umodne og mishandlede Ideer. Han taler (Lin. 129—157) om de Mange som lade sig henrive fordi de følde Trang til noget Høiere, men mangléde Kraft og Mod til selv at prøve, og modtoge villige de ny Systemer Man bød dem, tildels ogsaa af Beskedenhed da de formodede at den Mand der dristig talde, som om han var i Besiddelse af en høiere Gave, virkelig maatte have noget forud for dem, og, heder det, hvad endelig Religionsforvildelserne især angaaer, saa havde disse en endnu virksommere Forberedelse end nogen af de andre derved, at de fleste Mennesker af den yngre Slægt ikke have læst Bibelen, endnu mindre ere fortrolige dermed. Naar det nu umiddelbar herefter (Lin. 158—59) heder: under disse Omstændigheder fremstod Grundtvig to Gange som Partihøvding, da mener jeg det er aabenbart, at enten vidste Prof. ikke hvad han selv vilde, eller ogsaa han vilde beskylde mig for at have forvirret Mange i Religionen i deres Troe og Saligheds Sag. Dog Prof. har sørget for end mere Tydelighed, thi efterat have omtalt mit nordiske Sværmerie, siger han: (Lin. 172—190.) Dog denne Eensidigheds Uvæsen er for intet at regne mod den, for hvilken den maatte gjøre Plads. Det er Religionens hellige Sag, hvorom her handles. Den Alvor, den høiere Stræben, den Længsel efter Gud, dem Verdensbegivenhedernes Gang saavel som Videnskabernes

havde fremkaldet, og som blot behøvede kiærligen at ledes, for at føre Menneskene til høiere Lys og Harmonie, disse mjsbrugde hans vilde indsigtsløse Begeistring til at anrette nye Forvirringer. Han paastaaer at tale Christendommens Sag, og at forklare den i samme Aand som Luther, dens herlige Talsmand, men seer man nærmere til, saa er det kun Lutherdommen saaledes som den en Tid lang saae ud i nogle indskrænkede Hoveder, han prædiker. Ved at give denne Forestillingsmaade for den ægte Christendom sætter han den saaledes i Strid med Fornuft, Oplysning og Videnskab, at han nødvendigviis mere maae skade end gavne den gode Sag. Hvem der nu ikke seer, at Prof. her beskylder mig for at have forvirret Folk i Troeslærdomme og lært Noget under Navn af Christendom, som ikke var det, og som var vidt forskjellig fra Luthers egen Lærdom, ham kan jeg ikke hjelpe, han faaer at være blind, siden han ikke vil see, og Gud skee Lov, at Lyset slukkes ikke, om saa al Verden holdt for Øinene.

Imidlertid paastaaer Prof. dog dristelig, at jeg har forvendt Stridspunkten og det maae da være fordi han ikke kunde bevise sin Anklage, og det var jo rigtig nok en slem Forlegenhed, men hvorfor læsde han ikke sin Bibel og Luther ret, før han sloi op at tale om Christendom og Lu-

therš Aand og Religionens hellige Sag, hans hellige Nidkiærhed var dog vist ikke saa brændende, at den jo undte ham Tid til at lukke Oinene op, før han beskyldte en Præst for at forvirre Folket i Religionen, og jeg tør vædde med ham, at vor Herre havde slet ikke taget det ilde op, om han havde ladet mig forkynde Guds Ord i Fred og ei nødt mig til at spilde Tiden med at giør lyst i hans Krinkelkroge.

Nu skal vi da til at beundre Professorens Gymnastik og see om han kan springe saaledes fra sine Ord, at Ingen seer det. Vi har alt seet et af hans Hop i Fortalen, men saavidt jeg saae kom han just ikke brillant derfra, thi mig synes han gjorde et Ehrensprung som det Schelling tillægger Jacobi, det vil sige, bandt for Oinene, tog Fart og bildte sig ind, han kom over Graven, men blev kiønt hvor han var. Bedre er det, efter mine ringe Tanker ikke gaaet ham i Bogen selv; dog jeg vil bede Folk dømme, som har deres Oine med sig.

S. 31—38 giver Professoren en nødtørftig Oversigt af sin Recension og var det virkelig alt hvad den indeholdt, da blev kun det ubegribeligt hvordan han dermed kunde fylde to Literaturtidender, hvori dog ikke en Side var reen om den end var tom; samt hvorledes han kunde støde i Basun imod mig som en Folkeforvirrer, og kalde mig Partihøvding; men uden at ville nægte at hvad der af Recensionen var værd at gjemme gjerne kunde rummes i endnu færre Li-

nier, maae jeg dog tage Recensionen saameget i Forsvar imod sin ubarmhjertige Fader, som nu lader den gaae for Lud og koldt Vand, at var den endogsaa en vanartig, jeg vil ikke sige vanartet, Unge i sin Mund, saa havde dens Ord dog en Smule meer at betyde, en Ting jeg føler mig pligtig til at paastaae, baade fordi jeg ikke vil gjøre et Skarn Uret, og fordi det ellers havde været alt for dumt af mig at svare mere end to Ord. Jeg mærker desuden at jeg tog den Snak alt for alvorlig, men det faaer nu være og i denne lille Historie stræber jeg at gjøre Bod. Prof. udlader sig i benævnde Oversigt saalunde om hvad Religionen og mig angaaer: han, siger han, tog af de ny Tænkeres Protestation mod Hverdagsforstandens Dommerret i Religionssager Anledning til i alle Videnskabsmændenes Forhandlinger over Religionen at see Misbrug af Forstanden og Fornuften. Nu er dette rigtig nok ikke sandt, og for saavidt ligner det Beskyldningen i Recensionen, thi Enhver kan vide at jeg af den herskende Vantroe og Ugudelighed tog Anledning til at minde om den gamle Mortens og de endnu ældre Apostlers Lærdom, som den der saliggjorde sine troende Venner og fordømde sine Fiender, og Hverdagsforstanden har jeg havt megen Respekt for, siden jeg selv fik nogen christelig Troe og ret Forstand, thi baade er den Forstand Man kan bruge hver Dag til al sin Handel meget bedre, end den Man maae gjemme i Boghylden hver-

gang: Man skal tale og beslikke noget ordenlig, og kun tage frem naar. Man har Folk og Ting in abstracto for sig, og dersom vor Herre har baaret Sig ret ad, maae den Forstand de Fleste har og som forstaaer at tale forstaaelig til de Fleste, vel ogsaa være den der bedst forstaaer Sandheden, som da ogsaa stadfæster sig baade i Guds Ord og i Krøniken og den daglige Erfaring. Men nagtet jeg saaledes ingenlunde vil nægte at Professoren sidst har taget sig ligesaa godt i Agt for Sandheden, som først, ja kanskee endog fra en vis Side lidt bedre, saa er det dog vist, at Sligt kunde han sagt baade tidt og vidt og bredt uden at jeg synes det havde gjordes Behov at svare; men efter mine ringe Tanker er det lidt Mere, naar han i Recensionen siger at jeg har misbrugt Folkets Længsel efter Gud til at forvirre dem i Religjonens hellige Sag og at jeg under Navn af ægte Christendom har prædiket en Lærdom der ikke var det, thi at jeg ikke har søgt at stille Folkets Længsel efter Gud ved en Kritik over Videnskabsmændene, eller prædiket den som Christendom i Luthers Aand synes vist a priori, ligesom det da rigtig nok maatte være en forunderlig Længsel efter Gud, der lod sig nøie med Tale om Menneskehandel, og et løierligt religiøst Partie, hvis Troesbekjendelse alene var den at Videnskabsmændene havde baaret sig ufornuftig ad med Religjonen. Med det første Spring kom da Professoren ikke stort

ham bedre med de følgende. Først tager han Fart igjennem Nordens Mythologie, men allerede der bliver den ene Fod hængende, hvor stærk han skynder sig, og der bliver da slet ikke noget Spring af, han skræver bare hen paa sin gamle Plads, trækker Foden op, lover at der skal han aldrig komme meer, men vil dog bilde Folk ind at han har sprunget. — (37—48) Beskyldningen for ensidig og skiæv Anvendelse af Bibelen til allehaande Fordømmelsesdomme, der tydeligt nok, mener jeg laae i det der var sagt, finder han det raadeligst at forvandle til en Beskyldning for Kiætteri, hvorved han da faaer Anledning til herlige Declamationer. Nu er det sandt nok at ogsaa for slige Domme beskyldte Prof. mig tydelig nok i Recensionen, men dog neppe med de Ord at jeg prædikede en uægte Christendom og forvirrede Folk i Religionen, Ting som jeg mener ingen uden en slem Kiætter kan gjøre, og som i al Fald er noget ganske andet end at dømme Videnskabsmænd, med mindre det var Christus og hans Apostle jeg havde villet fordømme, men det troer jeg dog ikke Prof. vil sige, og i al Fald maatte han da indrømme det var dog ogsaa et Slags Kiætterie. Atter tager Prof. Fart paa en anden Leed igjennem Criticisme, Idealisme og Naturfilosophie og anstrænger sig øiensynlig, han har nu mærket der er ingen Udvei uden at springe lukt over Sandheden, og dette salto mortale vover han kiæk, men det gaaer som Man kunde vente, Sandheden tager Personen i Nakken og

sætter ham ned bag ved sig paa hans gamle Plads. Det er Side 47 det Spring er afbildet saalunde: Hvorfor mon Grundtvig, siger han, gjør mine Beskyldninger imod ham haardere end de ere? Jeg mener at det jeg havde sagt imod ham kunde være strængt nok. Men maaskee han finder det saa lettere at forsvare sig, maaskee vil han oprøre den barmhjertige Læser imod mig. I Recensjonen er det ingensteds sagt, hverken umiddelbart eller middelbart at han skulde være en Kjætter, jeg har ikke havt til fjerneste Hensigt at prøve hans Troessystem. At stride over Troens Hemmeligheder med en Mand, der i alle andre Henseender viser en saadan Mangel af Overlæg og Dømmekraft, har noget saa Forargerligt, at Man gjerne undgaaer det, hvor Man kan. Si fecisti nega, er rigtig nok en gammel juridisk Talemaade, men deels staar den just ikke i det bedste Rygte, deels er Raadet ikke stort værd i en Sag, hvor corpus delicti ligger paa Løibænk for alle Folks Øine, det skulde Prof. have betænkt, og naar han ikke turde staae ved sit Ord, da hellere ladt, som han ikke havde skrevet Recensjonen og ladt Hr. Ingen staae i Stikken. Det kan være meget sandt at han ikke har havt til fjerneste Hensigt, at prøve mit Troessystem, men det havde dog været meget smukkere, om han havde prøvet det førend han gjorde saadan en Blæst, og sagde at det var splittergalt og Pokker ikke Christi eller

Luthers Lærdom, hvor fik han da den Aabenbaring fra, hvorfor raaber han da saa høit paa at Man skal prøve alle Ting, hvorfor er han da saa slem ved mig, om jeg nu ogsaa imellem fordømmer en Ting uden at prøve den, jeg er jo da kun tanti nominis cultor devotissimus. Han siger det er saa forargeligt at strides med saadan en Dosmer som jeg er, om Troens Hemmeligheder, og det vil jeg nu lade staae ved sit Værd, uagtet jeg rigtig nok troer Besværligheden vilde være større end Forargelsen, men mig Forlov at spørge: er det mindre forargeligt at sige om en Præst, hvis Lærdom Man ikke vil prøve, at han fører falsk Lærdom og forvirrer Folket i Religionens hellige Sag end at nævne og bestride hans Vildfarelser? Er den Præst nu ogsaa en Smule dum, som jeg og mine Lige kan være, og ingen høilærd Professor, saa, Herre Gud! vi er dog alle Mennesker, og er Man god nok til at slaae sig til Ridder paa, saa kunde Man da sagtens være god nok til at redigere in absurdum. Ja, mig endvidere Forlov at spørge, siden Professoren nu med Eet har faaet det saa hedt med Brændsel for Næstens Salighed, og siger selv at i al min Dumhed, har jeg været snu nok til hvad der kanskee kunde bumre for Professoren selv, at gribe ind i Tidsalderen med Forstand, og at blande Sandt og Løgn, saa vilde jeg spørge om Prof. ikke er bange for, at de der er saa lettroende imod mig kunde være lidt vantroe imod ham, saa det gjordes Behov

at sige reent ud hvori den gale Lærdom bestod, og om han ikke ogsaa er bange for at de der troer ham, skulde fare til og rykke Hyrden op tilligemed Klinten.

Ja, endelig maae jeg spørge om han ikke synes, han har selv baaret sig en Smule dumt ad med at sige, han vil ikke have med mit Troessystem at gjøre? Det er jo dog hans Hjertens Attraa at slaae mig ihjel for Sandheds Skyld, saadan hvad vi Lærde, dog det er sandt, lærde er da nok ingen af os to, altsaa hvad de Lærde kalde at slaae hinanden ihjel paa en honet Maade, det vil da sige, han læsde vist gjerne et Privatissimum gratis over Akustiken, dersom han kunde leve den Dag, at Ingen hørde efter min Tale, og nu veed han ligesaa godt som jeg, at jeg bryder mig ikke stort om at Man siger jeg er en Dosmer i verdslige Ting, ret en Sinke ikke alene i Videnskaberne over alle Videnskaber, i Professorens Physica og Mathesis og Søren Mathisen, men selv i de Smaating, hvori jeg kanskee dog kunde nogenlunde hamle op med Professoren, in mythologicis, historicis atq. poeticis, ja, naar saa skulde være, selv i det, hvori jeg uden at stikke dybt dog kanskee kunde stikke Professoren, jeg mener i Kiendskab baade til Bibelens og Platos egne Tungemaal; som sagt, Prof. veed jo, foruden al sin øvrige Viisdom som jeg ikke veed Størrelsen paa, og den Smaating som vi er begge om at vide, at om han fik mig gjort til en Sinke baade i det han forstaaer

og ikke forstaaer, og Folk dog alligevel blev ved at troe at jeg lærde Sandheds Vei til Salighed, ikke af min egen Viisdom, men efter den gamle Bog de selv kunde læse og det Guds Vidnesbyrd de selv kan annamme, at da vilde jeg sige ganske rolig med gamle Morten: laß fahren dahin, Sie haben kein Gewinn, das Reich muß uns doch bleiben. Naar altsaa Prof. vil frelse de arme Sjæle jeg har forvirret i deres Christendom, og have ret noget for sin Umage, da kommer han saamæn til at bide i et surt Æble og prøve mit Troessystem, og rive det ned, og det skader jo ikke at jeg er dum, des lettere er jeg jo at rive af Pinden. Det var sagtens større Ære at nedlægge en Goliath, som Schelling f. Ex. der jo ogsaa forvirrer Folket, men deels lader det ikke til Prof. har Mod paa saadanne Folk, deels er det jo ikke, som Man tydelig seer for Ærens, men for Næstens Saligheds og gode Navns og Rygtes Skyld, Professoren strider, og endelig var det kanskee ikke saa lille en Ære at slaae mig aandelig ihjel, ikke for min egen Skyld, men fordi der dog kan være dem der troer at jeg har vor Herre med mig, og det er dog vel en Mand, hvis Dømmekraft Prof. har saamægen Respekt for i det Mindste, at han maatte kalde det et Karlestykke at slaae ham af Marken. Desuden for at gientage det endnu engang, maae Prof. endelig bevise at jeg fører en falsk Lærdom, naar han ikke vil høre ilde hos alle skikkelige Folk, som den der falskelig befører An-

dre, en Ting-hans eget Titelblad minder ham om er en slem Lyde, ja hele Verden vil sige om ham at han er den daarlige Mand, som begyndte at bygge et Taarn, og havde ikke forud beregnet om han havde de Ting, som hørde til det at fuldkomme, saa de som det see maae lee.

Det var nu det Spring, og det er mærkeligt, at Man seer Prof. mærkede selv han kom ingen Vei, thi havde han meent det var sandt, at han ikke paa fjerneste Maade havde beskyldt mig for falsk Lærdom, da var der jo ikke mere om den Ting at sige, men nu spørger han sig selv forunderlig naivt og træffende: hvorfor sigter jeg da Skribenten Grundtvig med Hensyn paa hans Theologie? Det var et sandt Ord af ham, men det skulde han betænkt, før han nægtede saa reent ud middelbar endog at have sigtet mig for Kiætterie, eller paa fjerneste Maade, at have havt til Hensigt, at prøve mit Troessystem, thi Professoren veed dog vel saatens, at Theologie er Læren om Gud og de Guddommelige Ting, altsaa netop Troessystem, og nu at sige at han vel har sigtet min Theologie, men ikke anfægtet mit Troessystem, det er vel naivt. Dog, videre! Jeg har sagt, siger han: han paastaaer at tale Christendommens Sag og at forklare den i samme Aand, som Luther, dens herlige Talsmand, men seer Man nærmere til, saa er det kun Lutherdommen, saaledes som den en Tid lang saae ud i nogle indskrænkede Hoveder, han prædiker. Ja, det har han rigtig nok sagt, men

Man bliver heel forundret ved at mindes derom af Professoren selv i samme Aandedræt, da han paa det stærkeste fornægter disse Ords klare Indhold, thi siger han ikke her klarlig, at han ved at see nærmere til paa det jeg prædiker som Christendom, har fundet at det ikke er ægte Christendom, men kun Luthers Lærdom, ikke som han mende den, men som den forkvakledes af nogle indskrænkede Hoveder, og Man skulde da troe, at det ei var uden Føie, naar jeg, tilføiende hvad Prof. ogsaa har sagt, at jeg misbrugde Folkets Længsel efter Gud og forvirrede dem i Religjonen, fandt mig beskyldt for Kiætterie og falsk Lærdom. Dette er min gjentagne Commentar over disse tydelige Ord, nu vil vi høre Professorens og see om han kan faae Meningen ud af de Ord. Han begynder med at sige, at jeg har beklaget mig saare over dette og at han kunde affærdige den hele Jammerklage med det simple Spørgsmaal, om da et indskrænket Hoved ikke kan være orthodox, og om Orthodoxien ikke maae see anderledes ud i et indskrænket Hoved end i et omfattende? Sligt kalder Man ganske rigtig at affærdige, saaledes som en Professor kan affærdige en Rus, der ikke tør sige imod, men naar Professoren siger, at han kunde affærdige mig med saa smal Kost, da er jeg bange for han tager Tonen et lille Korn for høit, saa han kunde staae Fare for at pibe det sidste Vers ud. Hvad min Piben eller Jammerklage angaaer, da maae det nok have været i en magnetisk Søvn han har hørt en Fugl synge om, at den skulde kom-

me, naar Skræp gav sig til at skræppe for mine Øren, men Professoren skulde ikke troe saadanne Aabenbaringer, Fanden er en Skielm, og den dyriske Magnetisme er nok ikke saa ganske frie for at være en af hans Konster, har han altsaa hørt den Jammerklage i saadan en Tilstand, da skal han tage sig i Agt, thi det hændes let at Man drømmer det om Andre, som skal times Een selv. Dog, hvorom Alting er, vaagen har Professoren ikke hørt mig pibe under hans Dommedagsslag, men vel har han hørt, at jeg frabad mig Guds Fienders Barmhjertighed, baade fordi jeg Gud skee Lov ikke behøver den, saalænge jeg har Guds, og tillige fordi jeg har læst, at den Ugudeliges Barmhjertighed er som den Grummes. Hvad nu det indskrænkede Hoved betræffer, da skal Prof. slet ikke genere sig, han maae gierne kalde mig et saadant, thi deels er det jo slet ikke saa rart, at have Værelser til Leie i den Etage, og deels er jeg vis paa, at et meget indskrænket Hoved kan være aldeles orthodox, skiøndt et saadant ogsaa kan være ravgalt, men at Orthodoxien skulde see anderledes ud i et indskrænket Hoved end i et omfattende, det er der rigtig nok ikke Rum til i mit Hoved og knap i noget, uden det skulde være de vidtløftige naturfilosofiske Hoveder, hvor Man siger at Sandhed og Løgn kan boe eendrægtelig tilsammen. At Een kan erkiende Sandheden bedre end den Anden, klarere indsee dens Sammenhæng og Dybde, det er begribeligt nok eftersom Gaverne ere forskiellige, men Lærdommen maae hos den Lærdeste og Van-

kundigste, den Viseste og Eenfoldigste see eens ud, hvorfor og Paulus, hvem Prof. dog neppe vil kalde et indskrænket Hoved, høitidelig vidnede, at han ikke vilde vide Andet end Jesum Christum og Ham korsfæstet, og vidner, at netop det Korsens Ord, der vår Verdens Vise en Daarlighed var Guds saliggiørende Evangelium. Kun galne Naturfilosofer kan indbilde sig, at det er kun de indskrænkede Hoveder, som skal troe redelig paa Skriftens Fortællinger og Lærdomme, medens de fornemme Aander have Lov, ja Forpligtelse til at behandle det Alt som Allegorie og Mythe.

Dog, Prof. siger at i saa vigtig en Sag vil han ikke indskrænke sig til saa faa Ord, og derpaa anstrænger han sig da ret for at vise, hvorledes han kunde sigte mig som Theolog, uden at sigte mig som Kiætter. Han siger, at en Kiætter er kun den, der antager Noget, som bestemt og uomtvistelig strider mod Kirkens Troesbekiendelse, og at der gives utallige Gienstande i Theologien, hvorom man kan dømme urigtigt uden derfor at være en Kiætter. Indrømmede Man først Prof. dette, da maatte han rigtig nok kunde slutte en Hob deraf, men det gaaer neppe an. For det Første er det ikke Spørgsmaalet, hvem denne eller hiin Menighed kalder en Kiætter, men hvem der er det, og efter Profs Beskrivelse blive Sandhedens Vidner til Kiættere, naar Kirken har forvansket Sandheden. Det er saaledes vist, at Luther antog Meget der bestemt og uomtvistelig laae i Strid med Kirkens antagne

Troesbekjendelse, men derfor vilde jeg dog ikke kalde ham en Kiætter, og det nænner vist Prof. ikke heller, men maae vel indrømme, at hvad saa Kirken siger, er den og kun den en Kiætter, som antager og lærer Noget der klarlig strider imod Bibelen som Guds Ord. At der nu kulde være utallige Gienstande i Theologien, hvorom Man kan dømme urigtig uden at være en Kiætter, det er en ganske original Tanke, som efter Profs egne Ord forudsætter at der er utallige Gjenstande i Theologien som Kirkens Troesbekiendelse forbigaaer, og naar vi nu, som vi maae, sætte Bibelen istædenfor Kirken, da følger deraf, at der maae være utallige Gjenstande i Theologien som Bibelen forbigaaer eller lader uafgjorde, Noget, hvorimod en Christen dog nok maae med Luther protestere. Men, sæt nu ogsaa det var saa, da maatte dog disse utallige Gjenstande ei vedkomme Troen eller Menneskets Saligheds Sag, og den som dømde urigtig derom, kunde ligesaalidt anklages for at forvirre Folket i Religionens hellige Sag, som for at være en Kiætter. Dog, lad os høre mere om disse utallige Gienstande i Theologien der ei have med Troen at giøre: herhen hører siger Prof. blandt Andrt, som særdeles betegnende den Maade, hvorpaa Man anvender Skriftens Lærdomme paa Livets store Anliggender. Det var i dette Slags Anvendelser, der rigtig nok ogsaa er en Art af Fortolkning, ikke i egenlige Udviklinger af Religionssandheder at S. havde udmærket sig. Paa dem sigtede jeg især, og vil da herover nærme-

re forklare mig." Du vil giøre det. Mesterstykke at gaae paa Æg og ingen træde istykker, sagde Luther til Erasmus og sans comparaison lader det sig rigtig anvende paa Prof. Sin Beskyldning vil han ikke tage tilbage, kan ikke bevise og tør ikke gientage, og derfor lægger han an paa i mange Ord Intet at sige og indbilde Folk, at om de synes han Intet har sagt, da kommer det af at hans Betænkninger ere saa dybe. Nu skal jeg aldrig nægte, det er en sublim Tanke den samme, at til de Gjenstande i Theologien, som ikke komme Troen ved, hører Anvendelsen af Troens Lærdomme paa Livets store Anliggender, thi en Hverdagsforstand kunde tænke, at havde Anvendelsen paa Livets store Anliggender ikke med Troen at giøre, da var det slet ikke Umagen værd at have med den at giøre, især da Menneskets Saligheds Sag dog vel er Livets eneste store Anliggende, som alt Andet maae underordnes. Nu sætter Prof. mig rigtig nok i en Slags Forlegenhed med den forskrækkelig dybe Distinction, thi naar han nu siger, at det var i Anvendelsen af Skriftens Lærdomme paa Livets store Anliggender, ikke i egenlig Udvikling af Religjonssandheder jeg havde udmærket mig, hvad skal jeg da svare? Jeg maae jo ordenlig paa en Maade give ham ret, jeg har jo ingenlunde anstilt lærde og curieuse Undersøgelser de esse et existere, de communicationes idiomatum rc. rc. men kun sagt, at det var

Livets store Anliggende, at frelse sin Sjæl og at det ene kunde skee ved en levende Troe paa Christum som styrede alle Livets Anliggender og dømde alle Handler efter Guds Ord. Kan altsaa Prof. bevise, at ikke Dette men kun Hiint hører til Religionen, da maae jeg tilstaae at jeg ikke har befattet mig synderlig med den, men saa maae han igjen være saa føielig at tilstaae, at han snakkede i Taaget, da han sagde jeg forvirrede Folk i Religionen og gav mig af med at forklare Christendommen, ja han maae ogsaa tage det tilbage han sagde om Luther, at han var Christendommens herlige Talsmand, thi han gjorde heller ikke andet end anvendte Skriftens Lærdomme paa Livets store Anliggender, ja Andet gjør Skriften selv i Grunden ikke heller. Men tager jeg maaskee Professorens Ord for strængt, meener han kanskee ved Livets store Anliggender ikke hvad vi skal troe og gjøre for at blive salige, men kun" det, der ved Siden af Religionen er udrettet til Menneskeis aandelige Udvikling formedelst Konster og Videnskaber? Det kunde i visse Maader ligne ham, men skal jeg da troe, at han i Grunden kun bryder sig lidt om Sjælens Salighed, eller at han, der er en saa svoren Fiende af mit formløse Gesvindtskriverie, skulde selv i saa vigtige Ting udtrykke sig saa galt og gesvindt, ja skal jeg troe at han vil beile til Verdens Latter ved at fortælle, at det jeg især har lagt an paa, var ikke at sige Menneskene hvad de skulde troe og gjøre for at

blive salige, men hvad de skulde troe om Konster og Videnskaber og deres Dyrkere, da Enhver dog veed, at Hiint var Hovedsag og dette Bisagselv i min lille Verdenskrønike, og at jeg selv agter den for en Smaating, naar Folk kun vil troe Bibelen og leve efter den? Vil Prof. virkelig indbilde Folk, at jeg ikke i min Prædiken mundtlig og og skriftlig har sagt, og sagt fornemmelig, hvad jeg troer og hvad Christne skal troe og gjøre for at blive salige, indbilde dem at den der angriber min Prædiken, som uchristelig, ikke angriber mit Troessystem? Nei, Hr. Prof. de kan troe, Folk seer De er i Knibe og bliver i Knibe, og arbeider dem fastere, jo mere de flankerer. De tilstaaer, at de Lærdomme, som ere uomgiængelig nødvendige til Saligheden, ere paa saa fattelig Maade fremsatte i den hellige Skrift, at Enhver, endog med de svageste Evner kan forstaae dem. Altsaa kan jeg ogsaa forstaae dem, og at fremsætte disse, at formane til levende Troe derpaa, at advare for den Afgrund, hvortil Vantroen leder, see! det veed alle mine Læsere var fra min Dimisprædikens Dage Hovedindholden af al min offenlige Tale. Om De nu tigange kunde bevise, at jeg havde anvendt Guds Ord i en Tankekreds, for hvilken jeg ikke var skabt, da maatte De dog ikke sige at jeg stifter Partie og forvirrer mit Partie i Religionen og prædiker uægte Christendom, med mindre De kan bevise, at jeg fremsætter andre Lærdomme som Sandhed til Salighed end Bi-

Helen, eller og at jeg forvgnsker disse. Kan og iør De ikke det, og sigter mig alligevel, som De har sigtet mig, da er det Dem der vil forvirre Folket ved at byde dem lukke Øret for Sandhed og hvad De da er, kan deres egen Samvittighed bedst sige Dem. Dette Alvorsord vil jeg sige alvorlig, bede Dem dog see hvad De har gjort og betænke hvad De gjør.

Spørge vi nu, hvad Forskjel der er imellem den første og anden Anklage, da er det kortelig denne: i Recensionen beskyldtes jeg for at forvirre Folket i Religionen, altsaa for at være en Kiætter og falsk Prophet, her anklages jeg for at være en Mand af skrøbelig Dømmekraft og ringe Indsigter, der skriver uden roligt Overlæg og letsindig bekjendtgjør sine umodne Indfald, uden et Øieblik at lade sig standse ved det, som vise og gudfrygtige Mænd have sagt tvert derimod, og uden at lade sig afskrække ved de Fordømmelsesdomme hans vilde Lyst til overalt at finde Ondskab og Had til Lyset indgiver ham. Nu kan vist nok Prof. have Ret i at dette er haardt nok, ligesom jeg ogsaa mener det er Løgn nok, men da det Alt skal være mit Troessystem og dets Forkyndelse ufortalt, og det netop var denne, jeg før anklagedes for, og det Eneste jeg i Grunden gjør mig stort ud af at forsvare, saa mener jeg Hver kan indsee hvi jeg kalder min Anklager lille, og med hvad Ret jeg blæser ad hans Stævnemaal. Om min Dømmekraft er skrøbelig og mine Indsigter ringe imod Professorens eller i det Hele, og om jeg skriver

letsindig og uden Overlæg i lærde og curieuse Materier, det kan jeg ganske rolig lade Folk dømme om, som de har Forstand og Villie til. Min Tænkemaade mod Næsten kan jeg ogsaa ganske rolig lade fortale og bagtale, saalænge Man ei beskylder mig for at føre et ondt og ukiærligt Levnet. Kun naar Man beskylder mig for vildfarende og forvirrende Lærdom, kun da maae jeg reise mig djærv og æske til Strid, og tirre og trodse, saa Modstanderne enten nødes til at tale reent ud af Skiægget, eller og til ved at tie eller snoe sig fra Beskyldningen, lære Folket, at det maae være Sandhed jeg taler om Gud og Hans Ord, siden de Lærde og Kloge, der saaledes skiære Tænder over mig, dog, naar det giælder, ei vove at antaste den Lærdom jeg fører. Beskiæmmes, det skal da Sandheds Modstandere, hvad enten de tie eller tale, beskiæmmet er Professor Hans Christian Ørsted, beskiæmmet skal han vorde mere og mere, jo længere han vedbliver at antaste min Tale; thi i Jesu Navn har jeg talt uden Skrømt, og Han haver lovet, at give Sine Tjenere Mund og Viisdom, for hvilken ingen Modstander skal kunne staae, Han haver holdt det hidindtil og Han vil holde det fremdeles, thi Jesus Christus er i Gaar og i Dag og til evig Tid den Samme.

Dette er da Hovedsagen, dersom ellers Salighedens Sag skal være hvert Menneskes, og Religionens rette Forkyndelse Præstens Hovedsag, og det blev ligefuldt Hovedsagen, om saa Prof. i sin Recension slet ingen Vægt havde lagt paa den

Beskyldning, og sagt reent ud, at her var andre Ting, hvori jeg forvirrede Folket, og hvorfor han egenlig vilde tugte mig. Nu er det derimod, som vi har seet, anderledes, en vrang Forkyndelse af Religionen angav han som min Hovedbrøde, og som det, hvormed jeg forvirrede Folket, og hvem af os det da er, som har forvendt Stridspunkten og søgt at spille Striden over i en anden Kreds, er øiensynligt. Da han imidlertid nu saa dristig paastaaer, at det er mine Domme over Videnskabsmænd han især havde for Øie, som det, hvormed jeg stiftede Partie og forvirrede Folket, saa, hvor barnagtig end den Udflugt er, vil jeg dog til Overflødighed bede Læseren lægge Mærke til, hvad der udtrykkelig staaer i Recensionen om denne Sag. Efterat han nemlig har fremstilt mig som Partihøvding først i Nordens Mythologie og siden i Religionen, begynder han en ny Afdeling (S. 190) saaledes" Man seer, her tales uden de brugelige Recensentcomplimenter, de ville ingen Steds være slettere anbragte end her. Strængheden i min Dom maae finde sit Forsvar i dens Retfærdighed. Finder nogen barmhjertig Læser sig skrækket ved den afgiorte Haardhed, hvortil jeg her føler mig tvungen, han vide at jeg selv vilde afskye den, dersom jeg ikke holdt den for Pligt, og den vilde endda være mig smertelig, dersom jeg ikke ofte mindede mig om, at denne Strænghed træffer en Mand, der har stemplet Christian Wolf til Atheist og Hykler, sagt at Griffeufeld var en kortsynet Selvklog, der elskede Gods og Ære høiere end Gud, Konge

og Fædreland, der fremstiller Schellings og de øvrige Naturphilosophers Grundsætninger og Tænkemaade i et saa afskyeligt Lys, at Man ikke finder at de mangle stort for at være sande Djævle, og ikke blues ved at nævne Mænd som Daub, Schleiermacher og Marheinecke iblandt disse Uhyrer; kort, som har fremført Domme af dette Slags i snesetal. Paa Ingen kan da med mere Skiel end paa ham, den velbekiendte Lov anvendes, at der skal tilmaales Enhver med samme Maal, hvormed han har tilmaalt andre."

Jeg vil ikke opholde Læseren med de mange Anmærkninger hertil lade sig giøre, men kun ganske simpel spørge hvert fornuftigt Menneske, om han synes Prof. her anfører mine haarde Domme over Videnskabsmænd, som det hvormed jeg forvirrede Folket, eller som Beviis paa at mig skedte ingen Uret ved hans strænge Dom over mig som Folkeforvirrer. Det Sidste maae jeg tilstaae er min Mening, og jeg er temmelig vis paa, det ei alene er alle upartiske Læseres, men selv Professorens, saameget vissere paa det Sidste, som Professoren i Recensionens ny Aftryk har ophævet Skilsmissen imellem denne Tale og den foregaaende, om at jeg forvirrede Folket i Religionen; thi saa ubetydeligt og omsonst end dette lille Konstgreb er, synes det dog at vise Prof. følde, de to Ting hængde i Recensionen ikke ret sammen, som de dog burde, naar Beskyldningen skulde liste sig fra Religionen ned til de haarde Domme.

Man maatte nu vel spørge, hvorledes det dog kunde falde Prof. ind saaledes at trodse sine Læseres Øine, og hvor han dog kunde finde en Afvei, som ledte fra Landeveien, uden at selv de mest starblinde Læsere saae, at han sneg' sig bort. Uden dermed paa mindste Maade at nedsætte Profs Fortjenester, maae jeg dog tilstaae, at jeg udentvivl i mit Svar paa Recensionen gav selv uskyldig Anledning dertil. Vel holdt jeg igiennem det hele Svar fast ved Hovedsagen: Beskyldningen for at have forvirret Folket i Religionen; men jeg viisde tillige kortelig, hvor urimeligt det var at sigte mig for Misbrug af en herlig religiøs Stemning hos de Boglærde og Længsel efter Gud hos Folket, da disse Ting, efter min Formening, hverken vare tilstæde da jeg fremtraadte, eller ere det endnu. Jeg opfordrede derfor Recensenten (S. 7.) til at besvare to Spørgsmaal tilfredsstillende: først: hvor og hos hvem hin herlige religiøse Stemning yttrede sig, og dernæst, hvorledes jeg havde forvænsket den? Det faldt mig vel ikke saa lige ind, at Rec. skulde falde paa at lade, som disse foreløbige Spørgsmaal var Alt, hvad han havde at svare paa, men for en Sikkerheds Skyld bemærkede jeg dog (S. 14) denne Tvist er det imidlertid ikke værd at fortsætte længere end til at vise, at jeg ingen aabenbar religiøs Stemning fandt for mig, men vel det modsatte, at derimod Længsel efter Gud slumrede og for det meste end slumrer hos Mange, det troer jeg, og havde det ei saa været, maatte min Tale alt været endt;

Hovedsagen er, hvad jeg forkynder, thi da jeg ei forkynder det som noget Nyt, men netop som noget Gammelt, kommer det slet ikke derpaa an, hvormange der var gudelig stemte, Tingen er kun, om jeg forkynder Sandhed, reen Christendom. Det vover Recensenten at nægte o. s. v. Det er begribeligt, at Prof. trods al sin Actmæssighed ei tilligemed hin Spørgetale forelagde denne Bemærkning, men i hint Spørgsmaal fandt han sig en Kiephest at ride fra Hovedsagen paa; lidt rundt om Kant og Fichte, og saa sporenstregs ind i Naturphilosophien og min Krønike, giør der en forfærdelig Støi, og vil saa indbilde lettroende Folk, at Striden var egenlig om, enten min Krønike og videre Tale om Videnskaberne og Naturfilosophien var skrevet med Indsigt og Kiærlighed eller ikke. Nu har jeg rigtig nok læst i mine unge Dage:

En visere der findes neppe,
End Socrates der reed paa Kieppe,
Og dog ei fra sin Viisdom reed,

men deels maae jeg anmærke, at det var i et Stykke, hvor det heed: jo galere jo bedre, og dernæst stak Konsten hos Socrates vel ei saa lige i Kiephesten, men deri, at han ei fra sin Viisdom reed, og fandt at sige, synes mig at Professoren heri, som i meget Andet, kun maadelig imiterer ham end hvem en Visere der findes neppe; thi hans Velviished maatte jo dog vide, at i det ringeste jeg vidste hvorom Talen var, og tav neppe med ham, med mindre jeg saae, at Alle saae det Samme som jeg, lægger Man

her til, at det synes som Prof., ved at komme ind i Krøniken virkelig kom i en Slags Udlændighed, da synes det klart, at Man maae vende om og sige:

En Socrates han blev oog neppe,
Endskiøndt heel rap han reed paa Kieppe,
Thi reent han fra Concepten reed.

„Hvad maa vel den underrettede Læser tænke (hedder det S. 41) naar han hører, at Rec. opfordres til at bevise, at der i vor Tidsalder, før Grundtvig optraadte, en fornyet Stræben mod det Guddommelige hos mange af de høiere begavede Aander viisde sig?“ Det skal jeg saamæn sige Prof., en saadan Læser tænker, at G. vilde nøde Rec. til at sige, hvad han forstod ved en herlig religiøs Stemning, for mere klart at kunne vise Forskiellen mellem Profs og sine ringe Tanker om den Ting. G. har da nok heller aldrig nægtet, at der i den sidste Tid var en fornyet Stræben mod hvad Man kaldte det Guddommelige, men kun nægtet, at denne Stræben var herlig, kun nægtet, at Folket i Almindelighed og det danske Folk i Særdeleshed yttrede Længsel efter Gud, og det skulde Prof. bevise. Prof. beder (S. 40) sine Læsere eftersee om G. er gaaet til Værks som redelig Mand, ved at antage det for Profs Mening, at hin Stræben og Længsel skulde have yttret sig efter den franske Revolution. Da jeg nu maa være mellem hans Læsere og ei kan være ligegyldig ved Spørgsmaalet, vil jeg paatage mig Uleiligheden. Der

staaer i Recensionen (S. 44) „Omsider begyndte nogle dybere Aander, med kraftig Stemme at kalde de øvrige tilbage til fornyet Troe, som til høiere Erkiendelse, i det de viste dem, hvor grovelig den beregnende Forstand havde forvildet sig, naar den vilde beherske Troens Rige, og at desuden Fornuften ei kunde forstaae sig selv, uden at forudsætte noget Høiere. Paa samme Tid havde hin ensidige Forstandsudvikling indblandet sig i en af de voldsomste Statsomveltninger den nyere Tid har seet, og ved at bidrage storligen til dens blodige Forvirring kraftig opskrækket mangen frugtbar Aand af Letsindighedens Dvale. Saaledes forenede sig da en stor Statsbegivenhed med en forandret Retning i Aandernes Verden, for at befordre det samme Maal. En fornyet Stræben mod det Guddommelige begyndte da nu (her har G. som oplysende Parenthes indskudt: efter den franske Revolution) hos mange af de høiere begavede Aander, at aabenbare sig i Livet som i Konst og Videnskab. Overalt søgde Man Tingenes Sammenhæng med deres evige Udspring, i Naturen, i Verdensbegivenhederne, i de høie Ahnelser, der opfylde vort eget Bryst. Den sig selv nu bedre forstaaende Fornuft viste Menneskene tilbage til de Religionshemmeligheder en overilende Forstandsbrug havde forført dem til at forlade." Menes nu ikke med hin voldsomme

Statsomveltning den franske Revolution, og ved det følgende: nu da, Tiden efter dens Storme, da har S. forfeilet Rec. Mening, men da er det ei heller vor Tid Prof. taler om, og da det dog skal være den, maae han have snakket over sig, og hvad Uredelighed der skulde være i, at tillægge en Mand den Mening der aabenbar ligger i hans Ord forstaaer jeg ikke. Derimod kan jeg nok forstaae, hvi Prof. nu, da han skal giøre Regnskab for den Religiøsitet han falskelig har beskyldt den sidste Tid for, gierne vilde gaae saa langt tilbage i Tiden til han fandt den, N th bricht Eisen, og han brød da Stangen han selv havde skudt for sig og vilde indbilde Folk, det var S. der havde indskudt den med sin Parenthes. Dog, Prof. er ligesaa uheldig, naar han bryder, som naar han springer, thi han bryder her ud af en Fælde for at springe i en anden." Skal Man da, siger han, i en litterarisk Strid bevise Ting, som enhver, der ei er fuldkommen ukyndig i de sidste 30 Aars Litteratur (S. 37 heder det 20 Aars) veed? Skal jeg da fortælle ham, at Kant bidrog meget til at gienvække sand Religiøsitet, ved at omstøde alle de materialistiske Systemer, ved at vise Datidens eudæmonistiske Moralphilosophie i dens hele Skadelighed, ved at overbevise mange af sin Tidsalders Mennesker om, at al grundig Undersøgelse over Mennesket og Verden peger tilbage paa en høiere Kreds, der kun med Troe kan omfattes? Tør Man ikke kalde dette en her-

lig Stræben fra en vantro ensidig Oplysning til en dybere religiøs Følelse? Skal da alt det den ædle Fichte har bidraget til Gudsfrygtens Gienopretteelse være intet? Eller har da den Mand der vil skildre vs Tidsalderens Videnskabelighed glemt, hvorledes denne herlige Aand lidt efter lidt fra en vildtungdommelig Opbrusning udviklede sig til den mandige, kraftfulde Taler, der opvakde den slumrede Troe i saamangen Barm, som hele det nordlige Europa kan vidne? Eller vil maaskee G dømme disse Mænds Virkning paa Tidsalderen efter Varigheden af det almindelige Bifald deres Systemer fandt, og ikke efter den Aand deres Stræben fremkaldte?" (S. 41—42.)

Hvorledes G. betragter Kant og Fichte kan Prof. og Enhver see i hans lille Verdenskrønike (S. 257—63 og 292—94) og der tillige finde et af de mange Vidnesbyrd om, hvorlidet han miskiender Sandhed, hvor den saa findes, og hvor skaansom han dømmer Enhver, hos hvem han troer at see en sand Ærbødighed for Sandhed og Dyd. Jeg vil endnu tilføie, at Fichtes Minde er mig personlig saare dyrebart, da det var hans Tale om Menneskets Bestemmelse der først vakte mig til alvorlig at eftertænke den, at det var hans Grundtræk af den nærværende Tidsalder der først viisde mig den i sin hele Elendighed, at det var hans Anviisning til et saligt Liv der lagde mig den store Sandhed om Kiærlighed, som Livets Væsen og

Foreningen med Gud i den som Livets Maal paa Hjerte. Herren glemme hans Vildfarelse, velsignet været hans Ihukommelse! Men dernæst maae jeg spørge: skal jeg sige Prof. hvad alle veed, at her spørges ikke om, hvad Indflydelse Videnskaber og Vildfarelser have under Guds Forsyn paa Enkelte og paa Tankegangen i det Hele, men om, hvorvidt der, efter den franske Revolution, eller, som han nu vil, efter Kants Fremtrædelse yttrede sig en Stræben mod det Guddommelige, en Tilbageviisning til Religionens Hemmeligheder, som en Christen skal berømme? Skal jeg i en litterarisk Strid fortælle, hvad Skolepogen veed, at Kant ikke vilde til, men fra Troens Hemmeligheder, at det var med hans Sætninger Troens Lærdomme stærkest bekiæmpedes, at den christelige Moral ogsaa af ham sigtedes for Eudaimonisme. Skal jeg fortælle, at det netop var Fichte der satte Jeget som absolut, og nægtede Guds Personlighed, og erklærede sig selv i sine seneste Skrifter udtrykkelig imod Forsoningslæren, og derved mod alle Christendommens Hemmeligheder? Der er da ikke andet for, vil Prof. med noget Skin forsvare sin Paastand, da maae han tye til Naturphilosophien alene, for at nøde ham dertil, var [illegible]orde Spørgsmaalet, og dulgde slet ikke [illegible]t, som Læseren kan see i mit Forsvar. Vel prøver han paa at faae sig an[illegible]valis og de Protestantere, der ere catholske Religion; men det

nytter ham ikke, thi Novalis Christendom er aabenbar naturphilosophisk, og at nogle Videnskabsmænd have forladt vort Samfund, kan vel vidne om, at de havde Længsel efter Gud, men er i saa Fald saa langt fra at være et Vidnesbyrd om religiøs Stemning i den protestantiske Menighed, at det tvertimod er et Vidnesbyrd om det Modsatte, da jo Intet uden almindelig Vantroe og Lunkenhed kunde bevæge gudfrygtige Mænd til at forlade os. Jeg sagde at Rec. i al Fald ei kunde mene Stolberg, deels fordi han selv kalder Overgangen til Katholicismen en Vildfareise, deels fordi Recs. Beskrivelse ingenlunde passer paa ham, da han ikke peger paa Religionshemmelighederne, som noget den sig selv bedre forstaaende Fornuft viser hen til, men som ubegribelige Troesartikle til Salighed. Det kalder Prof. et Kneb (S 41.) fordi jeg jo selv anseer Stolberg for en Vildfarende, men hvem af os, det er der bruger Kneb, er øiensynligt, thi det er vist, at Prof. ei kan regne dem han selv kalder Vildførte iblandt dem der vise ret Vei, og at naar han nu giør det, er det et Kneb saameget større og daarligere, som han nu (S. 43) taler om mange Videnskabsmænd, der med store Opoffrelser af timelige Fordele ere gaaede over til den catholske Religion, istedenfor at han i Recensionen (L. 126) vel taler med Ringeagt om en Sværm af catholske Protestanter, men adskiller dem, som det bør sig, fra de faa vildførte, men mere redeligsindede, som virkelig antoge den romerske Troesbekjendelse. At Prof. kunde have Lyst

til at giøre Mange af de Faae, det er begribeligt nok, men saaledes at mynte Vidner paa sin egen Haand, det kalder jeg et Kneb. Om der i Øvrigt ere flere Videnskabsmænd der i den senere Tid antoge den catholske Bekiendelse end Friderich Stolberg, Nicolai Møller, Friderich Schlegel og Verner, veed jeg lei ganske bestemt, men det veed jeg at Opoffrelsen af store timelige Fordele ei engang passer paa dem uden Undtagelse, og det veed jeg end, at, som sagt, jo flere gudfrygtige Mænd der forlade vort Samfund, desflere Vidner i for men imod den religiøse Stemning hos os.

Naturphilosophien bliver da ene tilbage som den Tilbagevisning til Troen og dens Hemmeligheder Prof priser, som den herlige Retning jeg med Flere har været om at fordreie. Nu, det tilstod jeg i mit Forsvar (S. 8—9) at er den naturphilosophiske Christendom den rette, da har jeg lige fra Begyndelsen af min Skribentbane fordreiet og forvansket den, men jeg appellerede rigtig nok fra den til Bibelen og Luther, min Lærdoms Uoverensstemmelse dermed skulde Prof. bevise, det har han ikke gjort, det har han ikke kunnet, men i den Sted kaster han sig over Naturphilosophien og min Krønike for at bevise at jeg er en slet Philosoph, Historieskriver ꝛc. som kan være baade godt og slemt nok, men beviser i al Fald slet intet om Hovedsagen, om at jeg forvirrer Folket i Religionens hellige Sag, ved at prædike en uægte Christendom. Man seer altsaa, at jeg i denne Strid, hvor jeg kun greb Pennen for at forsvare

min Lærdom som ægte Christendom, gidene kunde forbigaae alt Andet. Man vil og indsee, at skulde jeg udførlig giennemgaae Alt, hvad Prof. i sin Forlegenhed har grebet til, maatte jeg skrive en unødvendig tyk Bog, og udrettede dog derved Intet, thi baade gaves Prof. derved end videre Leilighed til at giøre Bisagen til en Hovedsag, og han kunde, vilde vel og, bringe Nyt paa Bane, saalænge der var et Ord tilbage i min lille Verdenskrønike, hvori han kunde hænge sig. Det Foregaaende erklærer jeg da for mit egenlige Indlæg og Forsvar, hvorpaa Prof. maa prøve sin Styrke, dersom han vil seire, ja dersom han vil afvelte den Beskyldning jeg herved atter lægger paa ham, at han falskelig har beskyldt mig for at prædike en Christendom, der ei er ægte og ei i Luthers Aand, derved at have forvirret Folket i Religionens hellige Sag og stiftet et vildfarende Partie, Ting, der naar de vare sande, maatte stemple mig til en farlig Kiætter og giøre mig aldeles uværdig til det Kald, at være offenlig Lærer i den christne Menighed.

Imidlertid, da jeg, ved kortelig at besvare det Øvrige af Profs Bog, troer at kunne vise, hvad det er Naturphilosopherne og Prof. kalde ægte Christendom, og give adskillige nyttige Oplysninger om flere Ting, vil jeg ikke undlade Saadant, og for at lette Oversynet vil jeg det

ghude med at anmelde den øvrige Indhold af Profs Bog.

Efterat Prof. efter sin Mening har besvaret de to opkastede Spørgsmaale og beviist, at han godt kunde sigte mig som Theolog uden at tale min Orthodoxi for nær, beskriver han mig som en Mand af skrøbelig Dømmekraft og ringe Indsigter, der skriver uden roligt Overlæg, og letsindig bekiendtgiør sine umodne Indfald, uden et Øieblik at lade sig standse ved det som vise og gudfrygtige Mænd have sagt tvert derimod, og uden at lade sig afskrække ved de Fordømmelsesdomme, hans vilde Lyst til overalt at finde Ondskab og Had til Lyset indgiver ham (S. 50). Herved baner han sig Vei fra Hovedsagen til Alt, hvad jeg kan have sagt om Mænd eller Ting og skaffer sig Stof til henved 80 tættrykte Sider, istedenfor at Hovedsagen afærdiges paa 16.

Han begynder nu (S. 50—57) at recensere et Sted i Krønikens Gienmæle om Beviserne for Guds Tilværelse; derpaa (S. 57—58) en Udladelse i Krøniken om platonisk Philosophie, og rykker saa i Marken med sit svære Skyts (S. 58—82) for, just ikke at redde Schellings, men i hans Person Philosophiens Ære. Herfra gaaer han over til de mere fattelige Videnskaber (S. 82—90) hvilke jeg skal forstaae ligesaa bagvendt som den speculative Philosophie, og nu udbryder han i en ubegribe-

største Anker i Recensionen, henvisende til S. 247—255. Slaaer Man nu op, da finder Man efter Registeret paa de Skieldsord jeg synes at ødsle med, Følgende: Han mener vel nu, at det kun er paa Guds Fiender han anvender alle disse Udtryk, men hvo har erklæret dem derfor, som han kalder saa? Bibelen? Saa mener han, men Man tør vel dristigen svare derpaa, at det er ham, der kalder Guds Fiender dem, som forstaae Bibelen anderledes end han. Det er altsaa ikke Guds Fiender han fordømmer, men Medmennesker, Medchristne han fordømmer, ved at kalde dem Guds Fiender. Det var altsaa en af Recensentens største Anker, og den er beviist ved Talen om den speculative Philosophie og de mere fattelige Videnskaber!! Kant, Fichte, Schelling og Plato, de physiske og mathemathiske Videnskaber ere altsaa mine Medchristne, som jeg fordømte fordi de forstode Bibelen anderledes end jeg! Det er dog virkelig saa originalt, at Man maae være Prof. selv for at finde fund Sands deri. Dog han finder det ikke engang ret selv, men siger (S. 90.) Jeg har der rigtig nok kun udtrykkeligen nævnt, at han fordømmer dem som forstaae Bibelen anderledes end han, men Sammenhængen viser tydeligt nok, at jeg i Almindelighed meende, at han fordømde som bibelstridigt, hvad ikke var det og saaledes paastod at Bibelen fordømte, hvor det kun var ham der paa egen Haand brød Staven over Næsten. Maa Man dog ei her spørge: dersom

Prof. meende Andet end hvad han sagde, hvi sagde han da ei, hvad han meende, det lader dog saa kiønt, det forhindrer unyttig Strid, og maae især fordres af en Mand der giør Paastand paa at veie sine Ord lige indtil Lod og Kvintin, og at være saadan en Hæder af mit formløse Geschwindtskriberie? Dog Prof. var i en dobbelt Forlegenhed, deels skulde han, hvad han ikke kunde, bevise sin Beskyldning at jeg fordømde dem der forstod Bibelen anderledes end jeg, og deels vilde han gierne indbilde Læseren, at han ikke havde sneget sig fra Hovedsagen, og i en saadan Forlegenhed maae Man vel gribe, hvad der er nærmest ved Haanden. Lidt synes Prof. imidlertid dog han maae sige om hin Beskyldning, det giør han bogstavelig (S. 90—97) og besynderlig naiv er Maaden, hvorpaa han slipper fra Beviset. Han siger nemlig, at han gjorde hin Beskyldning, fordi han tænkde at jeg kunde vel have feilet betydelig i min Skildring af Theologien i Midten af det attende Aarhundrede, og kunde ikke paa mit Ord troe, at Mænd som Michaelis ꝛc. ofte skulde have misforstaaet Skriftsteder, om hvis Betydning ingen Christen kunde tvivle og tænkde altsaa at ved de Ord: Skriftens rette Mening, skulde forstaaes det, som Grundtvig holder derfor; og derpaa udbryder han: jeg har ladet mig nøie med denne almindelige, og som mig synes ikke ildeoverlagte Bemærkning, fordi det er vanskeligt, og efter moralske Grunde tillige unødvendigt, mod alminde-

lige Beskyldninger at sætte andet end almindelige Benægtelser. Nu kan jeg nok forstaae, hvi Prof. lod sig nøie med den almindelige Bemærkning, og det var ikke saa ilde overlagt, men at han kunde tænke jeg, eller nogen sandhedskiærlig og opmærksom Læser skulde lade sig nøie dermed, det vilde synes underligt, dersom jeg ei var alt saa vant til at afærdiges af Prof. istedenfor at besvares. Jeg maae dog spørge: hvem af os er det der har gjort den almindelige Beskyldning, Prof. som beskyldte mig for at fordømme dem der forstode Bibelen anderledes end jeg, eller mig, som benægtede det og affordrede Prof. Beviset? Er det et Beviis, at han tænkde jeg havde vel taget Feil, var det saa vidtløftigt, naar Prof. vidste Rede til hvad han sagde, at anføre nogle Mænd, som jeg havde fordømt, fordi de afvege fra min individuelle Bibelfortolkning? Der kunde dog herom været sagt en god Deel paa de tyve Blade med fiin Stil om den speculative Philosophie og de fatteligere Videnskaber, og saa ganske moralsk unødvendigt er det dog ikke heller, at bevise en haard Beskyldning, naar Man af den Paagiældende opfordres dertil. Eller, var det virkelig ikke sin Beskyldning han havde at bevise, men kun de Theologer han nævner, at forsvare? Det var vist nok en saare fiin Vending, men Vindingen er ogsaa fiin, thi jeg har jo dog ikke kaldt Michaelis, Baumgarten &c. enten Gudsfornægtere, ugudelige eller fordærvede, jeg har hel-

ler ikke ladet mig nøie med den almindelige Bemærkning, at de tit opofrede Skriftens rette Mening, men tilføiet hvilke Lærdomme derved især undergroves og forvanskedes (Verd. Krøn. 242) og til Modbeviis behøves da lidt mere end Benægtelse, og til den Beskyldning at jeg fordømde disse Mænd, som Guds Fiender, skiøndt jeg paa anførte Sted kaldet dem Christendommens Kiæmper, hørde der lidt mere, end at Prof. tænkde jeg havde kanskee gjort dem Uret ved at sige, de tit opoffrede Skriftens rette Mening, ligesom denne Klage ei synes at være noget stort Beviis paa den Mangel af Kiærlighed, Rec. meende deri at see. Hvordan altsaa Prof. snoer sig, bliver det dog soleklart, at han her, som overalt, hvor det giælder, sniger sig fra Beviset, hvilket jeg her atter affordrer ham. Viser han mig derimod, at han kiender noget til de omtalte Mænd, og tør han da paastaae bestemt om hine Theologer, at de ikke tit har opoffret Skriftens rette og klare Mening, da kan vi derom videre tales ved.

Jeg havde i Anledning af hin Beskyldning sagt i mit Forsvar (S. 22): det er vist, lægger jeg selv en Mening i Bibelen, og dømmer efter den Lærdomme og Mænd, da er jeg en Folkeforvirrer, som alle den forrige Tids Kiættere, som saamange Theologer i den sidste Tid, og Rec. har den fuldkomneste Ret til at prædike et aandeligt Korstog imod mig; men derpaa bemærker jeg, at enten skal det bevises, at jeg ikke

træffer Rees Beskyldning Luther, den augsburgske Confession og den danske Kirke tilligemed mig. Det er nu ganske naturlig ikke Profs Leilighed at indlade sig synderlig paa Sligt, men den Tale var dog for tydelig og mærkelig til aldeles at forbigaaes, og Prof. mener da at kunne slippe med de Bemærkninger (S. 91) at der er Forskiel paa at lægge sin Mening i Bibelen og at have en Mening om Betydningen af det, som deri kan have flere, og (S. 92—93) at min Tale blot er et Forsvar for min Anvendelse af Bibelen til at dømme og fordømme Andre, og disse Bemærkninger lede til den opbyggelige Sententsː Det vilde altsaa ikke være nok, om den Regel han her giver for at forstaae Bibelen, var tilstrækkelig til Livets Førelse paa den Bane, hvis høieste Maal og Haab er at opnaae Saligheden af Naade, nei den maatte give os en saa bestemt Indsigt i Guds Villie, at vi Mennesker kunde dømme vor Næstes Tro og Sindelag i Guds Sted.

Hvad skal Man kalde en saadan Tale? dog vel aldrig Christendom, dog vel ikke heller Beviis for, at den Skriftfortolkning jeg følger er falsk, at mine Domme vidne om Mangel paa Kiærlighed? Prof. lader det her staae uafgiort, om jeg forstaaer Bibelen ret, altsaa og om mine Domme ere skriftmæssige, men dog har han i Recensionen dristig paastaaet, at mine Domme ikke vare Bibelens, men mine egne. Han kalder den Tale, der aabenbar er et Forsvar for

min hele anfægtede Lærdom, kun et Forsvar for mine haarde Domme. Han lader det staae uafgjort, om Man, ved som Luther og den orthodoxe Kirke i sytten Aarhundreder, at tage Bibelen i sin ordrette Mening kan blive viis til Salighed af Naade, men nægter at Man derved kan faae Indsigt i Guds Villie til at dømme Andres Tro og Sindelag. Jeg vil ikke opholde mig ved den Mærkelighed at Prof. der jo dog er saadan en troende Christen, her synes at vakle en Smule og mene, der vel kan være et høiere Maal end Salighed af Naade, men jeg vil gjøre ham opmærksom paa, at dersom det er Uret efter Bibelens Ord at dømme om Andres Troe, da er den Uret begaaet af den christne Kirke, hvergang den fordømde et Kiætterie, da er den i fuldeste Maade begaaet af Luther, da han fordømde de pavelige Lærdomme, Prof. er da ikke stort mildere Dommer end jeg, der er kun den Forskiel, at han fordømmer Kirkens Fosterfædre og jeg dens Fiender. Endelig maae jeg og bemærke, at kan Bibelen ei sætte os i Stand til at dømme Andres Troe, naar den kundgjøres os i Ord, da kan den ei heller lære os, hvad vi skal troe til Salighed, thi lærer den os først, hvad der skal troes til Salighed, da dømmer den dem der lære anderledes, og Man kan ikke erklære dens Lærdom for Sandhed uden dermed at erklære det Modsatte for Løgn. Enten maae da Prof. som Papisterne mod Luther, saamange Kiættere fordum og Antichri-

sten nu paastaae, at Bibelens Mening om hvad der skal troes, til Salighed er uvis, og Bibelen altsaa som Troes Rettesnor, unyttig, eller han maae indrømme, at Man efter den er baade beføiet og forpligtet til at laste al afvigende og fordømme al modsat Lærdom. Prof. har da ogsaa følt, det ei gik an at ville hede Christen og dog nægte Bibelen afgjørende Myndighed i Troessager, og formoder ganske rigtig, at S. i Følge den Aand, hvori han altid taler (P. siger overdriver) heraf vil tage Anledning til at spørge, om vi da ikke skulde turde sige, hvad vi finde godt og ondt i de menneskelige Handlinger, eller om vi maaskee dertil ikke skulde være berettigede til at bruge Bibelen. Jeg svarer ham herpaa forud, siger han, at det er langt fra mig at ville nægte, at Man skal bruge Bibelens Veiledning, hvor der bør dømmes, men jeg paastaaer kun, at den Dom vi fælde over Nogen paa Grund af Skriftens Udsagn, ikke staaer i Bibelen, men kun bygges derpaa ved menneskelige Slutninger, og at altsaa en saadan Dom er en menneskelig Dom, og kan efter samme Lovbog underkiendes af et andet Menneske, der enten seer den Dømtes Tanker og Handlinger i et andet Lys, eller fatter Lovstedets Mening paa en anden Maade.

Først maae jeg anmærke, at her ikke er Talen om et Menneskes hemmelige Tanker, eller Handlinger i Almindelighed, men om den Troesbekiendelse han i Ord eller Handling har aabenbar vedkiendt sig eller anfægtet, og dernæst, at

som jeg i Övrigt kunde og vilde indrømme Prof. Alt, hvad han her siger, da havde han dog ikke vundet Noget for sin Sag, thi førend han kunde med Ret erklære mine Domme for Beviser paa Uforstand og Ukiærlighed, maatte han først bevise, enten at jeg forstod Bibelen uret, eller at mine Domme ei vare byggede paa Bibelens Udsagn, og selv da maatte han erklære sin Dom for en blot Formening, der kunde underkiendes af et andet Menneske, der saae min Adfærd i et andet Lys, eller fattede Lovstedets Mening paa en anden Maade. Men jeg hverken kan eller vil indrømme ham hin Paastand, thi den forudsætter Eet af To, enten at Bibelens Mening i Troeslærdomme er uklar og uvis, eller og at der ei gives nogen almeengyldig Slutning fra det Almindelige til det Enkelte, ja at der slet ingen Sandhed og Vished gives for Mennesket, men kun blotte Formeninger, der kan være saamange, som der gives Mennesker og med lige stor Ret og Uret faldes sande, hvoraf da fulgde at al Philosophie, ligesaavel som al Bibelfortolkning, blev en Daarlighed, thi at der gives almeengyldig Sandhed, at Vished er mulig, det er jo Grundlaget for al Undersøgelse. Er nu Bibelens Mening i Troeslærdommen klar, og gives der ubedragelige Love for de menneskelige Slutninger, da er enhver Dom der med Nødvendighed følger af Bibelens Ord ogsaa Bibelens Dom, og det er en elendig Udflugt at sige, at denne Dom: Anvendelsen af den almindelige

Lov paa det enkelte Tilfælde, ei staaer i Bibelen. Det er ubegribeligt hvorledes en fornuftig Mand kan tale saa, thi det er det Samme som at sige, at den Dom Man efter danske Lov fælder over en Tyv ei staaer i Loven, fordi der ikke staaer den Tyvs Navn, hvad han har stjaalet, eller hvorledes han netop skal ansees. Vil Prof. nu sige at han mener kun, Faktumet kan ikke bevises af Bibelen, som han ensteds naiv siger, at det staaer ei i Bibelen, at Wolf var Atheist, da er denne Bemærkning vistnok uimodsigelig, men har jeg da nogensinde sagt, at Sligt stod i Bibelen?

Dog, denne Udflugt har Prof. selv betaget sig (S. 94—97) hvor han aabner sine Tanker om, at forstaae Bibelen ordret. Han mener det kan vel ikke sige Andet, end at søge at finde den virkelige Mening, hvori Ordene ere sagde, anseer det for upaatvivleligt at ikke Alt i Bibelen er sagt til Ulærde, at Man kun forsvarer sine Domme slet ved at beraabe sig paa den danske Bibeloversættelse, at det er meget sandsynligt, at Michaelis har forstaaet Bibelen bedre, at Enhver ved mindste Eftertanke maae indsee, at Bibelen paa mangfoldige Steder ikke kan forstaaes af sig selv, og at forsaavidt der behøves en Handling af menneskelig Dømmekraft for at forstaae Bibelen, ere de Domme, som deraf uddrages ikke ufeilbare.

Hertil svares: hvad jeg forstaaer ved at forstaae Bibelen ordret har jeg sagt mere end eengang, nemlig at tage alle de Ord der angaae Men-

neskets Troe og Levnet eller fortælle Tildragelsir i deres giængse sædvanlige Betydning, i den Mening en ærlig Mand maae have, naar han vil sige sin ulærde Næste en vigtig Sandhed, og overalt give en almindelig, almeengyldig Rettesnor for hvad Man skal troe og giøre, saaledes forstod Luther sin Bibel, efter den Grundsætning ere alle Symboler i den gamle Kirke forfattede og Kiættere dømte, og det er soleklart, at uden den Grundsætning er et almeengyldigt bibelsk Symbolum og System, ja al Vished om Bibelens Lærdom umulig, med mindre Man med Catholikerne vil antage en fortløbende Inspiration hos Pave eller Concilium, og selv da kunde Talen ei være om et bibelsk, men kun om et kirkeligt System, og det var aldeles consequent at fratage menig Mand Bibelen, der kun forvildede dem, naar dens rene Ord stred mod de befalede Troesartikle, men det var saare inconseqvent af Gud at give en Aabenbaring, som behøvede Andet til at forstaaes, end hvad han vilde fortene hver Troende, da det jo var Ham ligesaalet at sige sin Mening tydelig som utydelig, og Følgen maatte blive, at enten skulde Kirken bevise sin Inspiration, eller Folkene maatte troe Mennesters istedenfor Guds Ord. Har nu Kirken nogensinde faret vild, som Luther og Protestanterne vil paastaae, da var det ligefrem Guds Skyld at Folkene fore vild, og kan nu ikke engang de Lærde, som Kirken før s e l v eneds om Skriftens Mening, da maae Lægmand blive aldeles uvidende om hvad han efter Bibelen skal troe. Det

nytter kun lidt, at Man paastaaer Alt i Bibelen dog ei kan være sagt til Ulærde, thi det bliver dog lige vist, at Alt hvad der angaaer alle Menneskers Troe og Salighed er sagt til Alle og i Øvrigt er det vist, at hele Mose Lov skulde læses for Alles, selv for Børnenes Øren, at Propheterne udraabde deres Ord for alt Folkets Øren, at Apostlene skreve deres Breve til den hele Menighed, der mest bestod af Ulærde. Jeg seer at Prof. ogsaa mener den danske Bibeloversættelse er en dvende Løve, men jeg skulde dog mene, Man i den Danske Kirke kan beraabe sig paa den, uden at beskyldes for at forvirre Folket, jeg skulde ydermere mene, at saalænge Prof. ei har beviist at den modsiger Luthers tydske, sigter han den og alle de Domme Luther og hans Efterfølgere efter den have fældet, med det Samme, og jeg maae endelig bemærke, at det her ei kommer derpaa an, om Prof. finder det sandsynligt, at Michaelis har forstaaet Bibelen bedre end Luther, men vil han drage den danske Oversættelse og efter Bibelen underkiende de Domme der ere byggede paa den, da skal han smukt tage Grundtexten for sig, og da er jeg til hans Tieneste. Saalænge til det skeer, skal han nødes til enten at nægte Bibelens Myndighed i Troessager, eller lade de Domme staae uunfægtede som ere grundede paa den Danske Oversættelse. Kom det ellers derpaa an, turde jeg gjerne forbinde mig til at forsvare mine Domme, selv dem over Michaelis rc. efter hans egen eller Guldbergs Oversættelse, men forpligtet dertil er

jeg ingenlunde. At Meget af Bibelen ei kan forstaaes af sig selv, indrømmer jeg gierne, thi Man kan ikke vide paa hvad Kant Egypten eller Corinthen ligger uden geographisk Kundskab, Man maae kiende Historien for at forstaae mangen Fortælling og Spaadom fuldelig o. s. v., men Sagen er den, at hvad vi skal troe og giøre for at blive salige og altsaa tillige hvad herom er vildfarende Lærdom; det kan Man forstaae uden at have læst nogen anden Bog, og derom er det vi tale. At endelig Dommen som bygges paa Bibelen ei kan være ufeilbar fordi den er et Værk af menneskelig Dommekraft har jeg ovenfor beviist at være aldeles ugrundet, med mindre der ingen Vished er til for Mennesket, men i saa Fald kan vi jo heller ikke have Vished om Bibelens Troværdighed, da den og opstaaer ved en Handling af menneskelig Dømmekraft, ja, hvorom stride vi da, hvi tale vi om hvad der er Sandhed? at to og to er fire, er jo ikke længere ufeilbart, ja at to er to ikke heller, thi det beroer paa en Handling af menneskelig Dømmekraft. Vi komme her som altid tilbage til at spørge om Modsigelsens Grundsætning er vis, og Prof. er da ikke den som skal haane mig fordi jeg paastaaer Naturphilosopherne maae sige nei, naar de vil være conseqvente, thi det maae Prof. selv, naar han vil forsvare den Sætning, at ingen Dom, hvortil der udfordres en Handling af menneskelig Dømmekraft er ufeilbar. At han nu ogsaa herved maatte modsige sig selv, da han jo er-

bar er ligefrem, og derfor er det vist, at alle Domme der efter Modsigelsens Grundsætning klarlig udvikles af Bibelen, ere ligesaa ufeilbare som Bibelens Ord. Staaer der f. Ex. altsaa i Bibelen, at hvo som nægter dens Tale om Jesus giør Gud til en Løgner, og er saalænge udelukt fra hans Samfund og Salighed, da kan vi sige, f. Ex. om Voltaire, at saalænge han nægtede Jesus var han en Løgner og Guds Fiende og fordømt sig selv, og det maae være ligesaa vist, som om det stod i Bibelen med hans Navns Nævnelse. Vil Prof. paastaae det Modsatte, da beder jeg ham ikke at glemme Beviset.

Om Exemplet af de Romerske Love mod Mathematikerne, der saare ubekvemt sammenlignes med Pauli Advarsel mod Philosophien, kan jeg fatte mig kort, thi det er aabenbart, at der er en himmelvid Forskiel paa en menneskelig Lov, bundet til Tid og Sted og et Guds Ord der maae giælde altid og overalt, og det er ligefrem at Paulus advarede mod al Kløgt som vilde forvilde Christne fra den enfoldige Troe paa Christum, enten den saa heed platonisk eller rabbinsk, kantisk eller schellingsk, samt at han Intet havde imod den ydmyge Bestræbelse under Troens Lydighed at voxe i Sandheds Erkiendelse.

Det er mærkeligt, at Prof. udentvivl selv har følt, at al denne Snak ikke forslog, (thi nu (S. 95 —97) paatager han sig det besværlige Arbeide at bevise, at jeg ikke selv vil have Bibelen forstaaet ordret. Han bruger dertil dels et Sted af mit For-

svar, deels et af min Fortale til den lille Verdens-Krønike i sin anden Udgave, og saa usselt hans Beviis end er, vil jeg dog ikke forbigaae det, da mangen Een, der seer kun med et halvt Øie, vel indbilder sig han har Ret.

At de billedlige Navne i Prophetierne, som Løve og Drage, Væder og Giedebuk 2c. ei skal forstaaes om saadanne umælende Dyr, det er klart, det lærer Spaadommene og stundom selv, som hos Daniel; at det Samme tit er Tilfældet med Stæders og Landes Navne see vi ogsaa, ligesom det og udtrykkelig siges os i Aabenbaringen, at en Stad kaldes aandelig Sodoma og Egypten. Ved altsaa at nægte Sligt modsagde Man Bibelen selv, og det er Modstandernes gamle Vane at benytte sig heraf og fordre, at skal Noget forstaaes billedlig, da skal Alt, hvoraf da Følgen blev, at Bibelens Mening overalt var uvis. Dette udviklede jeg kortelig i mit Forsvar (S. 57—58) paa samme Maade som Luther i Striden med Erasmus og sagde: for den som ærlig vil troe paa Christus og bøie sig for Guds Ord er den Sag slet ikke vanskelig, thi han veed at al Skriftens Tale om, hvad vi skal troe og giøre for at blive salige, den skal forstaaes ligefrem efter Ordenes sædvanlige Mening, thi ellers kunde Ingen faae at vide, hvad han skal troe og giøre, Spaadommene derimod skal og forstaaes ordret, men tit i en anden Mening end den Ordene sædvanlig have. Grunden for denne Skilsmisse synes mig er sole-

men ved enhver der kiender Noget til Kirkens Historie. Imidlertid giør Prof. sig lystig derover, og for min Skyld skal han ikke genere sig.

Vigtigere synes det han anfører af Fortalen til Krøniken (S. XXIX-XXXIII) hvor jeg har fremsat det som min uforgribelige Privatmening, at af det gamle Testamente kun Mosebøgerne, Psalmebogen og de sexten Propheters Taler, skal troes paa Ordet i strængeste Forstand, de andre Bøger som Frelseren og hans Apostle sees at have kiendt og brugt skal troes i Tingen, og de Øvrige betragtes som blot menneskelige Bøger. Enhver som vil efterlæse det anførte Sted skal imidlertid see, at jeg har udtrykt mig med al den Beskedenhed og Varsomhed jeg skyldte en saadan Sag, og Enhver som vil bruge sin Eftertanke skal finde at denne Mening, langt fra at modsætte sig Skriftens ordrette Forstand, netop er foranlediget derved, og bygget derpaa; thi netop derved at adskillige Ord i nogle af det Gamle Testamentes Bøger ei synes at kunne udholde den strængeste bibelske Prøvelse, vakte min Tvivl om deres Guddommelighed, netop paa Jesu Ord bygger jeg Skilsmissen og antager kun dem for guddommelige i stræng Forstand, som han udtrykkelig har nævnet. Enhver indseer let, hvilken Forskiel der er imellem, hvilke Bøger der høre til Canon, og hvorledes de canoniske Bøger skal forstaaes, og hvo som kiender Historien veed, at saa enig den gamle Kirke var med sig selv om det Sidste, samt om de Bøgers Ægthed jeg regner til Canon, saa uenig var man alt tid,

sig om adskillige af dem, jeg mener bør udelukkes, og det er mærkeligt at den danske Kirke udtrykker sig saaledes i Præsteeeden i Guds Ord som indeholdes i Propheternes og Apostlernes Skrifter, hvorved den bemyndiger consequent til den Skilsmisse jeg giør. I Øvrigt er dette en Mening jeg er villig til at opgive, saasnart Nogen kan vise mig at den strider mod noget Udsagn i Skriften eller giør mindste Skaar i Bibelens guddommelige Anseelse.

See vi nu hen til de Slutninger Prof. drager heraf, da maae man ret forundre sig, og begriber ei let, hvad for Læsere han skriver for, skiøndt man vel seer det ei er for dem der ærlig vil bruge deres Forstand. Han siger nemlig, at den der saaledes bestemmer Skriftens Bøgers forskiellige Troværdighed, om end af bibelske Grunde, saa dog ved Slutninger han giør deraf, og hvorimod vel andre Christne kunde have Noget at indvende, han bør ikke tale, som om han intet andet sagde end hvad der er Guds rene uimodsigelige Ord. Hvad skal vel dette sige? Skal det igien sige at ingen Slutning hvortil der udfordres en Handling af menneskelig Dømmekraft, er ufeilbar, da har jeg svaret. Eller skal det sige, at den der vil have Ord for at troe Bibelen som Guds Ord, maae ikke bruge sin Fornuft, da er det som at sige at den der vil læse i Bibelen maae ikke bruge sine Øine. Eller skal det sige, at hvo der yttrer Tvivl om en eller anden Bogs Henførelse til Canon maae ikke troe de Bøger paa Ordet, hvis Guddomme-

lighed er uomtvistelig vis for hver Christen, da maae Prof. ikke heller, naar han yttrer Tvivl om et eneste antaget Experiments Gyldighed, beraabe sig paa noget Experiment, hvor soleklart det end er. Eller skal det endelig sige at jeg har udgivet alle mine Ord for Guds Ord, da er det jo en slem vitterlig Usandhed. Nu er det mig ligegyldigt hvilke af disse Meninger Prof. vil lægge i sine Ord, thi de bevise under alle Omstændigheder Ligemeget, det er, Intet uden Prof. Önske at indbilde Folk, jeg er en letsindig Daare der vil sige Folk hvad de skal troe, og veed ikke hvad jeg selv troer. Kan et saa plumpt Experiment lykkes, da beviser det ei Profs. Konst, om Tilskuerens Blindhed, og derom er da ikke meer at sige.

Dog Prof. bliver ved at slutte, som følger: Samler man nu de forskiellige Yttringer, da bliver der ikke meget af det Gamle Testamente, som skal tages ordret. Vel skulle de fem Mose Bøger, Psalmerne og Propheterne troes paa Ordet, men dette dog ofte taget i den overordentlige ordrette Forstand, hvorved intet Ord bliver tilbage. De andre af Christus og Apostlerne anførte Bøger har man blot nødig at troe i Tingen, altsaa ikke paa Ordet. Af de øvrige blot menneskelige Bøger behøver man ikke at troe mere end man vil. Slige Berigtigelser maae man ikke glemme, naar han forsikkrer at han sværger paa Bibelens Ord, at hardtad alle, Rec. ogsaa beraabe sig paa deres egen Fornuft men at han ikke vil stole paa sig selv. Jeg troer gierne han

har meent alt det han saaledes til forskiellige Tider har sagt, men jeg troer at dette kun kommer deraf, at han ikke er enig med sig selv.

Hvad skal man kalde en saadan Adfærd? Jeg gider ikke nævnet den ved sit rette Navn, jeg kunde fristes til ei at svare et Ord, thi jeg føler at Taalmodigheden er nær ved at forgaae mig, ved Modstanderens uværdige Kunstgreb. Dog, det nytter jo ikke at harmes, der er jo Folk hvis Oine man maae spile op, før de vil see, og altsaa, gandske rolig skal jeg bevise, at Prof. har Uret. Han siger der bliver ikke meget af det Gamle Testamente, der skal tages ordret. Jeg mener dog der bliver vist meget mere end Prof. troer, og at der bliver Alt hvad der selv kalder sig Guds Ord til Underviisning og Opbyggelse. Han mener der vil gaae saa meget fra som skal forstaaes paa den overordentlige Maade, men den Frygt vilde forgaae, dersom han læsde sin Bibel ret, thi da saae han, at de fem Mose Bøger næsten heeligiennem er Historie, som jo skal forstaaes ordentlig ordret, at det Samme er Tilfældet med Psalmerne, der næsten overalt ere Lærdomme om Gud og Hans Villie og Menneskets Indvortes, og hvis Spaadomme selv sielden ere udtrykde billedlig, endelig at selv den største Deel af Propheternes Taler er Lærdom, og at selv Spaadommene jo forstaaes ordret, kun med det nødvendige Tillæg at Navnene mangengang have en videre Udstrækning eller dybere Bemærkelse end naar de forekomme i Histo-

Selv nævnede som de guddommelige Skrifter om Ham, og troer Hans Apostlers Skrifter ordret, uden al Forbeholdenhed, kan jeg da ikke med Ret sige at jeg sværger paa Bibelens Ord, at jeg i de aandelige Ting ei stoler paa mig selv, men paa Guds Ord, er det da Alt hvad der er indbundet i samme Blad, eller er det ikke Propheters og Apostlers Skrifter vi med Ret kalde vor Bibel? er det ikke det Ny Testamente hvoraf vi skal udlede vore Troes Artikle? har jeg sagt Andet? har jeg budet Troe paa Andet? har jeg dømt Mænd eller Lærdomme efter Andet! Svar mig, eller staae beskiæmmet!

Endelig troer Prof. nok at giøre mig det ret broget ved at anføre et Par Bibelsprog, hvoraf det ene i Bogstaven ihjelslaaer men Aanden levendegiør, venteklig skulde omstyrte Grundsætningen om den ordrette Fortolkning, og vilde jeg ei indrømme det, da skulde det Andet: hver som siger til sin Broder, du Daare, eller Troens Fornægter, er skyldig til Helvedes Ild, slaae mig ihjel med sit Bogstav. Men Prof. kan troe, Bibelen og jeg ere bedre Venner end som saa. Man pleier at sige at Enhver er sine egne Ords bedste Fortolker, og dersom ellers Apostelen Paulus maae nyde samme Ret, da er intet latterligere end at anvende disse hans Ord mod den ordrette Fortolkning, thi siger han ikke selv udtrykkelig i det følgende Vers at han ved Bogstaven forstaaer Lovens Bogstav indgravet i Steen, i Modsætning til det Ny Testamente med Fri-

heds Aand! At nu denne Paulus holdt selv stivt ved den ordrette Forklaring, det er til de nyere Exegeters dobbelte Pine klart især af Rom. 9, og at Jesus var af samme Tanker synes temmelig klart, endog blot af Math. 5. 18, hvor Han siger: indtil Himmelen og Jorden forgaaer, skal ikke end den mindste Bogstav eller en Tøddel forgaae af Loven, førend de Ting (Propheterne have sagt) skee allesammen.

Det andet Sprog giør mig heller ingen Skade, thi der staaer dog vel ikke at Man ingen Vantroe maae kalde en Troens Fornægter, thi i saa Fald havde Jesus og Apostlene, ja Gud Selv gjort Sig skyldig i denne Brøde, men der staaer jo en Broder, altsaa en Troende, ham maae man ei af Vrede eller Had beskiæmme, ligesom jo det Hele forudsætter hvad der gaaer i Forveien etc.

Nu maae Prof. vurdere det Bidrag til min ordrette Forklaring saa høit og saa lavt som han vil, men han skal ikke sige enten at han fangede mig, eller at jeg sneeg mig bort.

S. 97 tager da Prof. fat paa Spaadomssagen og forfølger den til 117. Der annammer han min lille Verdenskrønike og fører den i Triumph til S. 130, hvor han anbriber mig ret personlig, og stræber at dræbe mig saaledes med Selvtillid, Hovmod og Ukiærlighed at jeg aldrig skal staae op mere.

Man seer af dette Oversyn, at jeg passelig vil kunne sige hvad der behøves under fire Af-

delinger: en især om Naturphilosophien, en om min lille Krønike, en om Spaadommene og en Slutningstale.

Om Philosophien i Almindelighed og Om Schelling og Naturphilosophien i Særdeleshed.

Hvad er Philosophie? hvad skal og hvad kan den? Man skulde tænke at disse Spørgsmaale maatte endelig være bragde paa det Rene i en Tidsalder, der praler af at være den philosophiske, men søger man Oplysning herom selv hos Tidens største Tænkere, da bliver man snart vaer, at ingensinde var man mere uenig herom, end netop paa den Tid, da Philosophien udraabes og lovprises som den eneste og sikkre Ledestjerne paa Livets Vei, som den ufeilbare Dommer over de forbigangne Tider, deres Troe og Tænkemaade over det Synlige og Usynlige, og deres Forhold. Hos de Fleste, selv Videnskabsmænd, betyder Philosophie ligesom Oplysning mest noget Negativt, Nægtelsen af Fædrenes Troe, Frihed for deres Fordomme, og dens hele positive Side er en Leveklogskab, en Undervis-

ning om hvorledes man skal behandle sig selv og det Udvortes for at komme nogenlunde bekvemt og fornøiet igiennem Verden. Ikke engang Moral, og endnu mindre Religion indbefattes under denne Benævnelse, men staae udenfor som Viting, som enkelte Anvendelser, man har anvendt, naar man veed dem. Anderledes er det nu vist nok med de faa store Tænkere, og det Følgeskab der i Flod og Ebbe omringer dem; thi Enhver som alvorlig betænker Livet, maae strax føle, at hvad der skal være dets Behersker og Lovgiver maae og omfatte det i alle sine Retninger og Rørelser; men til Dette, og til at Philosophien er Livets fødte Herre, indskrænkede sig og lige til de sidste Dage Enigheden mellem de saakaldte Selvtænkere. Kant indsaae klart, at naar Fornuften i Selvstændighed (som blot theoretisk) forsteeg sig til det Oversandselige, gik det den som Goethe saa sandt og skiønt synger om Mennesket:

Hebt er sich aufwärts,
Und berührt
Mit dem Scheitel die Sterne,
Nirgends haften da
Die unsichern Sohlen,
Und mit ihm spielen
Wolken und Winde.

Han indsaae, at under Troens Lydighed maatte

og ei i sin luftige Sværmen spotte Menneskets Helligdom og dybe Vished om en moralsk Natur og Forpligtelse. At udvikle disse giorde han til Philosophiens egenlige Syssel, og dens Bestemmelser om det Oversandselige skulde kun være nødvendige Anvendelser og Følgeslutninger af den moralske Sandhed, og det er altsaa klart at han bøiede Fornuften under Troens Lydighed; skiøndt det laae skjult for hans fleste Samtidige, og maaskee for ham selv, under Sløret af et Navn: Den practiske Fornuft; thi hvad er den practiske Fornuft uden Fornuften i en bestemt Passivitet, Forstand paa, Modtagelse og Udtalelse af Moralloven der lyder fra Hiertet. Fornuften var da ingenlunde som man sagde, sin egen Lovgiver, uden for saavidt den indsaae sin Forpligtelse til at modtage og følge Loven, altsaa i Grunden sin nødvendige Trældom, der kun blev til Frihed derved at Lydigheden blev frivillig.

Fichte indsaae, at skulde Fornuften være sin egen og Livets høieste Lovgiver, hvorom alle vare enige, da maatte den ei heller tjene Andre end sig selv, ei begynde med Andet end Selvforstand, Opfattelsen og Bejaelsen af sig selv, først da var den fri, først da havde den sit eget uendelige Maal at stræbe efter. Jeg er Jeg, dermed begyndte han rettelig, thi det er det klareste Udsagn af Tænkningens og Sandhedens Grundlov, af Modsigelsens Grundsætning i sin dybeste Grund. Havde han nu i rolig Efter-

tanke lagt Mærke til hvad han selv sagde: Jeg er, da vilde han fundet at Værelsen ei laae i Fornuften, der kun var dens Udsagn, dens Selvbejaelse, men at Værelsen og dens umiddelbare Bevidsthed, hvorpaa og hvoraf al Eftertanke fulgde, laae i den umiddelbare Følelse, og han vilde saaledes indseet, at han havde den samme Vished om andre Menneskers aandelige Værelse, og derved undgaaet det Daarskab at sætte sit Jeg som det eneste Visse og egentlig som Gud; thi han maatte nu angive som sit Maal: jeg er hvad jeg vil være, jeg er fri, ja angive det som sin Eiendom, han kun arbeidede paa tage i Besiddelse. Senere indsaae han sin Vildfarelse, indsaae, at naar han maatte antage flere Værelser end sin, ophørde hans at være Grundværelse, og var kun i sig selv Tilværelse, hvoraf da fulgde ei alene at der maatte være en Grundværelse, Gud i høieste, eneste Forstand, men og en guddommelig Tilværelse hvori alle aandelige Enkelte vare Deelagtige, og udtrykde mere fuldkommen jo mindre De vilde være enkelte, jo mere de tilintetgjorde deres Selvvillie og Higen efter Uafhængighed, jo mere de stræbde tilbage i Grundværelsen, opgav deres Villie i Guds. Hans faste Troe paa Moralitet og alvorlige Tragten efter Sandhed bevarede ham fra den Vildfarelse, at kalde alt Aandeligt Godt og Indskrænkningen Ondt, bragde ham til at indsee, at Grundværelsen: Gud er Kiærlighed

og den guddommelige Tilværelse Sandhed her ligger i uafbrudt Strid med Løgnen.

Schelling opstod efter og ved Siden af disse og var utvivl den dybeste Tænker af dem, ja maaskee af al Verdens Philosopher. Tidlig vendte han sine skarpe og seierrige Vaaben mod Kantianerne, hvem han med al Føie bebreidede Uenighed med sig selv i at erklære Fornuften for sin egen Lovgiver, og dog stadsømme den Evne til den høieste Erkiendelse, giøre den til Tjener for et Øiemed, den ei selv havde skabt, give den en almægtig Herre. Han gjaldt en stund for Fichtianer og var det, forsaavidt han satte sit Jeg som det Høieste og Absolute, men var det ingenlunde i den Forstand, at han agtede Morallovens Opgave for Jegets eller Fornuftens, meget mere paastod han, at der var ingen Lov for Fornuften uden dens egen Villie og intet andet Maal for Livet end Uafhængighed mod hvilket uopnaaelige Maal det skulde stræbe i en evig Kamp. Dog, dette vilde Sværmerie kunde ikke længe beruse en af Naturen saa ædru og klarøiet Aand, han følde, som han selv siger, hvor tom og kold og død Idealisternes Verden var, han kiededes ved at være overalt ene med sig selv, han indsaae den Indbildnings Daarskab og Kraftløshed. Nu kastede han et indtrængende Blik paa sig selv og paa Alt hvad der svævede for hans indvortes og udvortes Øie og ledte om Billedet af det Absolute han nu satte over sig, som Forbillede og Samfund for Alt.

Ligesom en ny Verden oplod sig for ham, hvad der før var Skygger fik nu Liv og Livet fik Betydning, thi det var ham nu ikke længer en fortvivlet kraftløs Stræben efter et uopnaaeligt Maal, men en stor, gaadefuld Udviklingskamp i hvilken det stræbde tilbage til sin forlorne Salighed og Frihed med Uafhængighedens Krone som et Bytte. Det blot Ideale og Subjective, den evige Mulighed, var ham det Første og Høieste, men lige evig var dens Selvbeskuelse, og dens Foster: Det blot Reale, Objective, den evige Virkelighed. Endeligheden eller det Virkeliges bundne Tilstand tænkte han sig fremkommet ved et Affald, da han dømde at der var ingen Overgang fra Evighed til Endelighed, fra Absoluthed til Relativitet, thi om Man og fortsatte det Eviges og Absolutes Selvbeskuelse eller Avling i det Uendelige, blev dog Alt ved at være Evigt og Absolut. Affaldet forklarede han sig saaledes, at det Virkelige som det Andet og Afledte vilde være Selvstændigt som Uafhængigt af det Første, og da det dog nu kun var frit og selvstændigt, havde Livet i sig selv forsaavidt det var i det Første, maatte det sidste derved tabe sin Selvstændighed og Evighed og nedsynke i Endeligheden, hvis Skikkelse, Legemligheden, kun er den faldne, brudte Virkeligheds Billede, fremkommet ved dens Higen efter isoleret Selvstændighed. Det Aandelige, hvor det findes er altsaa det sande Virkelige, og hvad Man

kun Aandens virkelige Fald, og derfor dens Lænke. Hint Fald maae imidlertid ei tænkes som hvad Man kalder Synd, da det er evigt og nødvendigt, og saa at sige en Offring det Ideale har gjort af sin Virkelighed for at gientage den med et tilkiæmpet, evigt og uafhængigt Liv. Livets Værk er da Kamp mod det Legemlige, dets Væsen Had til Indskrænkning, thi ligesaalidt som Faldet var Synd, kan Opreisningen være en Omvendelse, den er kun en Indsigt en Erkiendelse af den evige Mulighed som en nødvendig Forudsætning, og Forsoning dermed i Indsigten af at hin M.vighed isteden for at indskrænke, netop skiænker Uafhængigheden. Saaledes meende Schelling at have fundet en evig Eenhed og en Forklaring af Endeligheden, som tilfredsstillede hans Fornuft uden at sætte hans Frihed i Fare, eller nøde ham til at underkaste sig en objectiv Magt, men klart er det ogsaa at han derved fornægtede en levende Gud, uden forsaavidt den hele lidende; kiæmpende Aandelighed var en vordende Gud, Gud i Muligheden. Det hele moralske Forhold som et Forhold mellem Lovgiver og Undersaat maatte naturligviis ogsaa falde bort, men ikke det alene, al Moralitet som en frivillig Indskrænkning fornægtedes og gjordes til Synd, thi kun ved Had til og Kamp imod al Indskrænkning, ved Selvforgudelse, kunde Livets Maal naaes, Uafhængighedens Krone vindes. Vel kunde der gives en frivillig Indskrænkning for det enkelte Menneske,

forsaavidt han troede derved at befordre det hele Aandeliges Seier, en Tæmmelse af Lidenskaberne, forsaavidt de ansaaes for at staae i det Legemliges Tjeneste, men derved fremkom kun Klogskabsregler Enhver kunde følge eller forlade, efter Godtbefindende, og i det høieste et Statsforhold, hvori Man enedes om de Indskrænkninger der ansaaes nødvendige for i det Hele med fælleds Kræfter at befordre Ideernes, Aanderigets Seier.

Saaledes have vi fulgt Schelling til og i den Beskuelse han i Bogen om Philosophie og Religion vedkiendte sig, og her ville vi standse, for at beskue denne philosophiske Stræben i sit Forhold til Sandheden og til Tidsalderen.

Det er aabenbart, at alle de omtalde Systemer vare Christendommen imod, saavidt dennes Eiendommelighed er Evangeliet om Jesus Christus, som den Frelser Mennesket behøvede at tilegne sig i Troe for at forsones med en leven e hellig Gud, Hvis Skabning Mennesket var og Hvis Fornægter og Fiende han var blevet ved frivillig Overtrædelse af Hans Lov, ved at sætte sin Villie over Guds, og derved giøre sig selv til sin Afgud. Systemernes Forhold til Christendommen i en christelig Tidsalder vilde da i Grunden være eens som en Christi Fornægtelse; anderledes er det derimod naar de fremstode i en Tid, der "alt var uchristelig, ja, da Man i Almindelighed var uden Gud i Verden (ἄθεοι ἐν

i Modsætning til Tidsalderen og som Sandhedens Talsmænd. Laanesætninger af Systemer, byggede under den Forudsætning, at Fornuften skulde selvstændig opdage Sandheden om Mennesket, hans Forholde og Bestemmelse, samt vise hvorledes denne Bestemmelse kunde naaes ved Fornuften selv, maatte naturligviis være de mere alvorlige Nordboer velkomne til Strid mod Aabenbaringen og dens Lærdomme, men hine Philosophers strænge Dydslære, der fordrede fuld Moralitet eller Hellighed, som en indvortes, frivillig Lydighed mod Loven, den kunde aldrig være Tidsalderen kiær, thi kun for at undgaae den tunge Kamp og Renselse, og Fornægtelse af Verden i en alvorlig høiere Stræben, kun derfor havde den forsaget Troen, kun derfor var det den vigtigt at faae Aabenbaringen bestridt. Skulde den nu underkaste sig Lovens tunge Aag, og savne Evangeliets Trøst, da maatte den simpleste Forstand indsee der var tabt og ikke vundet, da maatte den ærlige alvorlige Mand fortvivle under Byrden, han ei kunde bære, over Maalet han ei kunde naae. Vist nok hjalp det, at Kant ved en Inconseqvents der var ham nødvendig, vilde ophæve Frygten for Straf efter Døden og at Fichte, ved at nægte Guds Personlighed, borttog den eneste Dommer, Man frygtede; men Sligt kunne blot forsone Tiden med Philosopherne, ei med deres Systemer, som derfor og, saasnart Nyhedens Interesse var forbi, og Laanesætningerne uddragne, nedsank i hvad Man kal-

der en hæderlig Forglemmelse som fortjente Invalider, overantvordedes til Historien og levede kun i deres Bedrifter. Dog, der var endnu en anden Grund som gjorde at hine Systemer aldrig uden flygtig kunde erkiendes som Love for den aandelige Verden, thi de tilfredsstillede ingenlunde det Almindeliges Fordringer, de udelukde hvad de ei kunde fordrive de fordrede hvad der ei kunde opfyldes, de fremstilde en Hovedidee hvorunder de andre Ideer ei kunde bøie sig, uden at forlore deres Eiendommelighed og blive til Skygger. Skulde et Moralprincip beregnet paa den endelige Tilværelse eller dog derefter, staae i Spidsen for Aanderigets Lovbog, da maatte der enten Intet være i Mennesket som higede kråftelig ud over det Endelige, eller denne Higen maatte fornægte sig selv. Poesie og Konst og overhovedet al Genialitet gjordes Landflygtig, thi den kan ikke indskrænke sig til Endeligheden uden at ophæve sig selv, og dette blev saameget mere indlysende som en Goethe og Schiller vare Kants Samtidige, og Schiller, hvor høit han end en Stund agtede den critiske Philosophie, følde sig drevet til klart og kråftig at paatale Poesiens og overalt Genialitetens og Skiønhedens Rettigheder. Idealismen som afsiælede Alt og fradømde den egenlige Aandeverden al Objectivitet, denne aandelige Egoisme, der som Nilens svange Ax opslugede de bugnende uden selv at vinde Liv og Kraft, var al Poesies svorne Fiende, og maatte consequent betage baade Naturens

og Historiens Studium al høiere Interesse, da den borttog deres Betydning, og vilde paatvinge dem en fiendtlig, aftvinge dem Vidnesbyrdet om egen Tomhed.

Var nu Schellings Philosophie af samme Slags da veed jeg ei, hvi en Christen skulde egenlig gaae i Marken mod den, især da den hidindtil har kundgjort sig for det meste saa indhyllet, at den større Deel selv af de Boglærde kun har et meget dunkelt Begreb om dens Aasyn, end sige om dens Indvortes. Nu er det derimod langt anderledes, den staaer ingenlunde i Modsætning til Tidsalderen, men i Forbund med den, og, saasnart de ret lærde at kiende hinanden, maatte de blive uadskillelige Venner. Den har alle de Egenskaber som en ugudelig Tid kan ønske hos sin aandelige Lov: den fritager fra al Frygt for Gud og Evighed, al Bekymring for Sjælen, al egenlig Dydskamp; den peger paa en Statsindretning, hvori Enhver er saa fri, som han er klog, og hvor der synes sørget for, at indskrænkede Hoveder og Folkemasser ei skal med Selvklogskab forstyrre den aandelige Sysel, og ei ved tøilesløse Udsvævelser fortære den indvortes Kraft; Følger af den saakaldte philosophiske Oplysning, Tidens Krønike maae indskyde alle noget klarøiede Aander Rædsel for. Den vil ikke undertrykke eller affjæle Noget, men kun indaande Alt sit styrende Princip, der skal kunne lydes frivillig af hver Aand der indseer Aanderigets Tarv, og burde lydes

bindt af de Blinde, der ei have Forstand paa deres eget Bedste. Poesien indrømmes et grændseløst Spillerum, og anvises Prophetiens Værdighed, som Verdensaandens Ahnelse af sin Udvikling og af Saligheden som er i det Ideale. Historiens Beskuelse vinder høieste Grad af Interesse, selv med en overfladelig Kundskab om dens Optrin, thi Historien er det Objectives, Wirkelighedens Epos, der med en gaadefuld Spaadom, den poetiskmythiske Alder i Spidsen, afbilder Aandens Bedrift og gradviise Udvikling til det Legemliges Herre, Aandens Forklaring. Physiken i vidtløftig Forstand, som Videnskaben om det Synlige i sin Legemlighed, synes vel at maatte tabe sin Betydning og Interesse, naar Legemligheden kun betragtes som et Fængsel, men det synes kun saa, thi da den har samme Wirkelighed som Aandens Tilværelse i den, har det høi Interesse at beskue den i sin vældige og dog forgjæves Kamp mod den sig løsrivende Aand, der staaer som Laocoon omsnoet af Slanger, men seirende i Slægten skiøndt den ligesom undertvinges i den Enkelte, og Alt ordner sig til det store Verdensdrama, der sammensmelter med Historiens Epos. Vil Man endnu give Naturen en høiere og evig Betydning, da betragte Man den, som Sch. ogsaa i Bogen om Philosophie og Religion, som en Ruin af en høiere Organisation, der engang i Aandens Frihed skal udløses af Endeligheds og Forkrænkeligheds Baand, Noget Man endog nødes til, ved at betragte

Sporene af en herligere Verdens Skikkelse og ved at betænke at Legemligheden i sig selv i tet Baand er, men kun Aandens straalende Klædebon, Skiønheden, Lyset selv, der kun i sin bundne Tilstand vorder et Baand, der løsere omslynger Himmelaanderne i deres lyse Boliger og store Kredsløb, fastere Aanderne paa den mørke Jord.

Christendommen, som et guddommeligt Underværk af Spaadomspoesien i Livets Morgenrøde, synes nu først at vinde sin hele Betydning og himmelske Glands, thi den lidende Guddom der forsoner Synden ved sin Død, er jo det skiønneste og sandeste Billede paa Virkeligheden, denne Guds Eenbaarne der hengives af sin Fader i Endeligheden, for at være siden evig hos hans høire Haand. Jesu Levnet paa Jorden i sin menneskelige Natur er Slægtens Forbillede, hans Mirakler, Kamp mod Djævelen, Død og Opstandelse, det mythiske Epos og Verdensdrama der udfolder sig giennem Tiden.

Betragte vi Naturphilosophien saaledes, og saaledes staaer den for Schelling og alle dem der ei eftersnakke ham i Taaget, da indsee vi lettelig, at Christendom og Moral aldrig har havt en farligere Fiende at see under Øinene, at det er intet Under om al Verden gaaer efter den, og virkelig Beviis paa Aandsslovhed at den i den nærværende Tid ei endnu har vundet flere Tilhængere, dog er disses Tal i Tydskland ikke lidet, og voxer daglig hos os. Ja

fristes vi ikke ordenlig til at spørge, om den ikke maaskee har fundet de Vises Steen, om det ikke er blot Gienstridighed at modsætte sig den, naar Man seer den i sin Herlighed? Jeg har i Krønikens Gienmæle besvaret dette Spørgsmaal, som jeg mener, tydelig nok, og saameget Prof. Ørsted end haaner min Tale, tager han sig vel vare for at røre mine Beviser, men da Talen imidlertid neppe har været tydelig nok for de i Tænkning mindre Øvede, vil jeg her stræbe at besvare Spørgsmaalet ret klart. Dog, først vil jeg sige, hvad Forandring i Systemet Schelling har kundgjort i sin Afhandling om Friheden, og vil her kun foreløbig bemærke, at gives der en saadan Gienstridighed, som den ovenfor omtalte, da er Systemet allerede ved dens blotte Tilværelse rystet i sin Grundvold. Var det nemlig sandt at alt Aandeligt var godt og enigt med sig selv, da var et aandeligt Had til denne Lærdom utænkelig, thi det forudsatte en Splid i Aandens Verden. Med Aandens Befrielse fra det Legemliges Trældom maatte Indsigten holde lige Skridt, og Indsigt og Bifald være eet, da Indsigten er en umiddelbar Anskuelse, det Ideales Indtrædelse i det Reale. Kan Nogen som deler Naturphilosophiens Beskuelser nægte dem, erklære dem for Løgn, da maae der være Løgn til i Aandernes Verden, da maae der være Noget Sandheden erklærer uforenelig med sig i al Evighed, fordi det er dens Ophævelse, og altsaa er Naturphilosophien der paastaaer at al Løgn

er endelig, er kun Endelighedens Protest mod sin Tilintetgiørelse, altsaa er den selv en stor Løgn. Heraf kan man imidlertid forklare sig hvi Prof. Ørsted, saa ofte han end tillægger mig Snedighed og ond Hensigt, dog altid kommer tilbage til, at det egenlig er Dumhed, Mangel af Dømmekraft, og Forvirring, som driver mig.

Hvad nu Schellings Afhandling om den menneskelige Frihed o. s. v. (Philosophische Schriften 1ster Band) angaaer, da er der neppe om denne Gienstand skrevet en vigtigere Afhandling, siden Luthers de servo arbitrio og ved første flygtige Oiekast paa Resultatet, skulde Man troe de to Mænd vare temmelig enige, ligesom og Schelling anfører hin Afhandling som enig med sig deri, skiøndt ei i Udviklingen. Det Hele er udført med en Fiinhed og Klarhed og Dybde, som vilde hæved Schelling Rang med Verdens største Tænkere, om han aldrig havde skrevet Mere end det Samme. Visse Folk, og imellem dem Prof. Ørsted veed meget at fortælle om Schs. Uenighed med sig selv og hans Lærdoms physiske Falskhed, men Sligt har jeg ikke mærket synderlig til, og det mærkes udentvivl kun af dem Sch. saa bønlig anmoder om at lade hans System uroest og ulastet, en Bøn, han, om jeg ikke tager Feil, nøynlig har stilet til Prof. Ørsted. Mig synes derimod end som for, at Sch. er consequentere end nogen anden Philosoph, og saa consequent som det er muligt at være, naar Man gaaer ud fra en Grundløgn, og den

aabenbare videre Uddannelse af samme System, bør ei kaldes en Inconseqvens, saameget mindre, som den er en nødvendig Følge af Systemets Aand, og det er en af dets sande Paastande, at intet Fornuftsystem maae udgive sig for fuldendt, thi saalænge Tilværelsen er endnu i Udvikling er dens fuldstændige Erkiendelse umulig for Menneskeaanden, der ret egenlig er deelagtig i Livets Udvikling.

Tilværelsen er Guddommens Selvaabenbarelse og Udvikling til Personlighed efter et evigt Forbillede, det er Grundsætningen her, som overalt hos Schelling, men det Eiendommelige ved denne Afhandling er Indrømmelsen af en virkelig Strid mellem Sandhed og Løgn i Aanderiget og Maaden hvorpaa dennes Ophav og Ophør bestemmes, saa det Onde vedbliver at være noget blot Endeligt. Han tænker sig nemlig to lige evige Begyndelser, to af hinanden uafhængige Villier, som alt Livs Kilde, i Guddommen selv. Den første Yttring af det guddommelige Liv er en Attraae efter at avle Gud og derved fremkommer en Forestilling, som, da Gud er sin egen eneste Gienstand, er Guds Billede, Ordet som i Begyndelsen var hos Gud, Gud født i Gud, Lyset i den guddommelige Natur, forenet med den i Guds Aand, der kiærlig omfatter Attraaen og Ordet; Lyset, og Mørket som Lysets Moder, der i sit Inderste giemmer den Straale der vakde Attraaen. At udhæve denne Straale ved at ad-

dens Øiemed, at værge den forborgne Straale en Naturens eller Mørkets ei klare Villie, men uvilkaarlige Attraae, og derved opstaaer Striden, et i Guddommen, hvor Aanden er Enighedens uopløselige Baand, men i Tilværelsen som er Kræfternes Udvikling, Affondring og Forening til en guddommelig Virkelighed og Personlighed. De affondrede, men uudviklede Kræfter danne Legemet, og disse Kræfters Middelpunkt der udgaaer fra Naturens Indre, er som deres Foreningspunkt tillige deres levende Baand: Sjælen. Da nu imidlertid Naturen værger sig, nærmer Affondringen sig kun gradviis dens Inderste, og dette, Centrumet med den forborgne Straale af Guddomsliv, Mørkets Princip, kommer iblandt de synlige Skabninger, kun hos Mennesket for Dagen. I Mennesket altsaa er hele Mørkets Magt med sin uafhængige Selvvillie tilstæde, men da den er forklaret i Lys, udvikler sig og just her Eenheden, i Mennesket har Gud elsket Verden, og i det Han: Lyset, straaler kiærlig ind i Mennesket, da fødes Aanden i ham, hvis Ord er Eenheden af Lys og Mørke, den til Aand forklarede Sjæl omfatter begge i Kierlighed, og det er Tilværelsens Maal. Men just fordi det er Maalet og den fuldendte Aabenbarelse, er det ikke naaet hos noget enkelt Menneske eller i noget Tidsrum, thi kun hele Tiden og hele Slægten løser Opgaven. Menneskesjælen i Forening med Lyset, bliver nødvendig Aand og som Aand svæver den fri over Lyset og Mørket, men den er kun fri for-

saavidt den bliver i Centret, forenet med den almindelig skabende Villie. Viger den nu fra Centret og tragter efter Frihed som naturlig Selvvillie, da opstaaer det Onde, som er en Forvendelse af den guddommelige Orden, sætter Grunden over Aarsagen, gjør den Selvvillie gjældende mod Universalvillien, der underordnet kun skulde udgjøre dens Personlighed. Derved opløses nu det guddommelige Baand, som forener Kræfterne, og Tvedragtsaanden stræber at samle disse om sin Selvvillie som et nyt Centrum, hvilket paa en Maade er muligt, fordi det naturlige Baand end vedbliver, men derved fremkommer dog kun et falsk, løgnagtigt Liv; det Onde er da noget Positivt, nemlig den guddommelige Grundnaturs Villie, saaledes som den, udenfor Kjærlighedens Baand, virker i Centralskabningen og altsaa paa Jorden i Mennesket alene, og det er tilregneligt, fordi Mennesket lader Mørkets istedenfor Lysets, Løgnens istedenfor Sandhedens Villie handle i sig, thi denne Overgivelse er frivillig, skjøndt den falder paa hin Side Tiden. I Tiden er Mennesket nødvendig hvad han er, men i det han føler at han er det ei imod men med sin Villie erkjender han Bestemmelsen for sin egen fri Handling. Imidlertid maae det ikke glemmes at det Onde er nødvendigt til Guds Aabenbaring, thi da Gud som Aand er begge Principers uadskillelige Enhed, og denne Eenhed kun i den menneskelige Aand er virke-

Principierne vare ligesaa eendrægtige i Mennesket som i det guddommelige Forbilledt; al Aabenbaring skeer ved Modsætning, Kiærlighed aabenbarer sig i Had, Eenhed i Strid; var der ingen Skilsmisse, da kunde Eenheden ikke tee sin Almagt, var der ingen Tvedragt, kunde Kiærligheden ei blive virkelig.

Betragte vi nu Naturen og Historien, da aabenbarer Kampen og Udviklingen sig i begge, saa de ere hinandens Billede og Fuldkommelse. Det Tilfældige i Formerne især hos de organiske Legemer, viser at de ei ere Fostre af en geometrisk Nødvendighed, men at der har været Frihed og Selvvillie tilstæde, og overalt kan den Drift til at bevare sig i en bestemt Tilværelse ei tænkes nedlagt i Skabningen, men maae have været det Skabende selv. Man erkiender ogsaa i Naturen Forbilleder af det Onde, baade i det der, som Slangen, selv uden Hensyn til Fare indskyder Afskye, og i Kampen mod de organiske Legemer, hvis Opløsning slet ikke kan ansees som en oprindelig Nødvendighed, og en Skabning som ved egen Kraft kunde afhjelpe Brøsten i sig, synes beskikket til et perpetuum mobile. Imidlertid er det dog kun den første Fødsel, nemlig Lysets, og den derved vakde Kamp Naturen aabenbarer, og først hvor dens Maal var opnaaet kunde det Onde i den selv komme tilsyne. Det er rimeligt, at Naturgrunden længe prøvede paa en Skabelse ved egne Kræfter hvorpaa maaskee Sporene af undergangne Dyreslæg-

ter henpege, men at disse Skabelser stedse sank tilbage i Chaos, indtil Lyset fødtes, at derpaa under Afsondringen en ny og stærkere Selvvillie viiste sig, der satte Fiendskab mellem Lys og Mørke og blev Grund til Aandens Fødsel. Ligesom nu Naturens Liv begynder med Lyset, saaledes begynder Historien med Aanden. Historiens Fuldendelse er, ligesom Naturens, Mennesket, men det idealske, guddommelige Menneske, som var i Begyndelsen hos Gud, og i hvem alt er skabt; thi Mennesket er Aandens Ord, og dette Ord maatte aabenbare sig menneskelig og personlig, fordi Selvheden i det Onde, som Mørkets høiere Princip, bemægtigede sig Lyset. Hvad vi giætte om Lyset i Naturen, det veed vi om Kiærlighedens Aand i Historien, den aabenbarede sig ei strax, thi Gud som saae at Mørkets Nærelse uafhængig af Ham som Aand, var den nødvendige Grund for Hans virkelige Tilværelse, lod den have Fremgang, eller Han bevægede sig selv kun efter sin Natur, ikke efter sit Hierte eller sin Kiærlighed. Derfor begynder Historien med enkelte Gudegestalter i en gylden Alder, da der hverken var Godt eller Ondt, thi Naturen virkede uden Modstand og kun i Striden bliver dens Selvvillie ond. Derpaa følger Heltetiden da Naturen i vældige Guder og Heroer aabenbarede sin Almagt, da kom al Viisdom og Forstand fra Afgrunden, Orakelsprog fra Dybet styrede Livet og gav det sin Skikkelse, alle Grund-

Jorden og sad som mægtige Fyrster paa sikkre Throner. Naturen aabenbarede hele sin Herlighed i Gudernes synlige Skjønhed, i Konstens og Klogtens sammensmeltende Glands, men endelig optraadte Mørkets Princip som Verdenserobrer, og stræbde at grundfæste et varigt Verdensrige, og da dog Grundnaturens Væsen aldrig ene kan avle den sande og fuldkomne Eenhed, saa fulgde nu en Tid, da al denne Herlighed forgik, den gamle Verdens skiønne Legeme blev ligesom hentæret af en dødelig Sygdom og Alt blev atter et Chaos. Dog, end før det fulde Forfald, antage de raadende Magter onde Aanders Natur, ligesom de samme Kræfter der under Sandheden ere Livets velgiørende Vogtere, vorde af ondartet og giftig Natur, naar Opløsningen nærmer sig, Troen paa Guderne forsvinder og en løgnagtig Trolddom med Besværinger og Tryllemanelser stræber at tilbagekalde det Flygtende og formilde de onde Aander. Stedse tydeligere yttrer sig Mørkets tiltrækkende Kraft, det ahner Lysets Komme, og sætter alle sine Kræfter i Virksomhed for at møde det i Kamp, thi først ved det Godes bestemte Fremtrædelse, fremtræder det Onde aldeles bestemt som Ondt, ligesom igien det Øieblik, da Jorden andengang vorder øde og tom, vorder Øieblikket for det høiere Aandelyses Fødsel, der var i Verden fra Begyndelsen men ubegrebet af Mørket, som virkede for sig selv, og det aabenbares for at modstaae det aandelige og personlige Onde, i personlig, menneske-

lig Skikkelse, og som Midler for at sætte Skabningen paa Ny i sit rette og høieste Forhold til Gud, Gud maae blive Menneske for at Mennesket kan komme tilbage til Gud. Først da, naar Naturgrundens Forhold til Gud er fornyet, er Helbredelsen eller Frelsen mulig, og den begynder med et Seerblik der tilfalder enkelte Mennesker, som udvalgde Redskaber, med en Mirakeltid i hvilken guddommelige Kræfter virke mod de dæmoniske. Derpaa følger en Crisis i turba gentium (Folkevandringen) som oversvømme den gamle Verden ligesom Vandene, der i Begyndelsen skjulte Urtidens Skabelser for at giøre en anden Skabelse mulig, en ny Skilsmisse mellem Folk og Tungemaal, et nyt Rige, i hvilket det levende Ord indtræder som et fast og bestandigt Centrum i Kamp mod Chaos, og lige til denne Tids Ende føres mellem Godt og Ondt en erklæret Krig, i hvilken Gud netop aabenbarer sig som Aand, det er som actu virkelig.

Nu bliver kun det Spørgsmaal tilbage: ender det Onde nogensinde og hvorledes? Har overalt Skabningen et Øiemed, og hvis saa er, hvi opnaaes det ikke umiddelbar, hvorfor er det Fuldkomne ikke af Begyndelsen? Derpaa er kun at svare: fordi Gud er et Liv og ei blot en Værelse, og ethvert Liv har en Skiebne, er Lidelse og Udvikling undergivet, det Samme har Gud frivillig underkastet sig allerede dengang, da Han, før at vorde personlig, skabde Lysets og

Mørkets Verdner. Værelsen kommer først som vordende til at føle sig, i Værelsen er vist nok ingen Vorden, meget mere er samme selv under denne evig, men i Overgangen til Virkelighed formedelst en Modsætning, der er en Vorden nødvendig. Uden Begrebet om en menneskelig lidende Gud, som er fælleds for alle Oldtidens Mysterier og aandelige Religioner er den hele Historie uforklarlig, ja Skriften selv adskiller visse Tidsrum i Aabenbarelsen, og henpeger paa en fjern Fremtid, da Gud skal være alle Ting i Alle, det er da han har naaet sin fuldkomne Virkelighed. Skabningens første Tidsrum er som vi saae, Lysets Fødsel, og Lyset eller det ideale Princip er, som en evig Modsætning til Mørkets Princip, det skabende Ord, der udløser det i Mørket skjulte Liv af sin Uværelse, hæver det fra Potents (blot Evne) til Actus (Yttring og Røre:se) Over Ordet opgaaer Aanden og Aanden er det første Væsen som forener Mørkets og Lysets Verden, ved at underordne sig dem til Frembringelse af Virkelighed og Personlighed; men denne Eenhed sætter Mørket sig imod og strider for den oprindelige Dobbelthed, hvorved dog kun Anstrængelsen forhøies til at fremføre den endelige Skilsmisse mellem Godt og Ondt, Mørkets Villie maae beholde sin Frihed indtil Alt er opfyldt, alt blevet virkeligt, thi undertvunges den før, da blev det Gode i Skjulet tilligemed det Onde, men det Gode skal udhæves af Mørket til Rørlighed for uforkrænke-

lig at leve med Gud, og det Onde skal skilles fra det Gode for evig at udstødes i Uværelse. Dette er Skabelsens Øiemed, at det, der ikke kunde være selvstændigt, nu vorder selvstændigt derved at det udhæves til Tilværelse af Mørket som en af Gud uafhængig Grund, derfor er Fødsel og Død nødvendig, Ideerne, som vare i Gud uden selvstændigt Liv, hengiver han i Selvhed og Død, for at de, derfra kaldte til Live, atter kan være i ham med en uafhængig Tilværelse, Mørket frembringer altsaa i sin Frihed Skilsmissen og Dommen, og derved Guds fuldkomne Levendegiørelse. Naar det Onde nu er aldeles skilt fra det Gode, har det, som Ondt, ei længer nogen Værelse, thi det kunde blot virke ved det misbrugte Gode, som det ubevidst havde i sig. Det nød i sit Liv Naturens udvortes Kræfter med hvilke det prøvede paa at skabe, og havde saaledes middelbar Deelagtighed i Guds Godhed, men i Døden skilles det fra alt Godt og bliver kun tilbage som Begiærlighed, som en evig Hunger og Tørst efter Virkelighed, men uden at kunne træde ud af Potentialiteten. Den Tilstand er da en Dødelse, en Tilstand hvori Virksomheden eller det der stræber efter Virksomhed stedse fortæres. Til at frembringe al mulig Fuldkommenhed behøves da slet ikke en Forvandling af Ondt til Godt, thi det Onde er kun Ondt forsaavidt det overskrider Potentialiteten og bragt tilbage til Uværelse eller Potenztilstand, er det

kun, hvad det altid skulde være: Basis, Underlag, og som saadant ei længere i Strid med Guds Hellighed eller Kiærlighed. Aabenbarelsens Ende er altsaa det Ondes Udstødelse fra det Gode hvorved det erklæres for et Intet. Derimod bliver det fra den mørke Grund opløftede Gode forbundet med det oprindelig Gode i evig Eenhed; det som bragtes fra Mørket til Lyset, slutter sig til det ideale Princip som Lemmer paa dets Legeme, i hvilket det har naaet sin fuldkomne Virkelighed, og er nu et aldeles personligt Væsen. Saalænge den oprindelige Dobbelthed varede, herskede det skabende Ord i Naturgrunden, og denne Skabelsetid varer til Tidens Ende; men naar Dobbeltheden er ved Skilsmissen ophævet, da lægger Ordet eller det ideale Princip sig og det med samme forenede Reale, under Aanden, og som den guddommelige Bevidsthed lever denne i begge Principer. Saaledes siger Skriften om Christus: han skal herske, indtil han har lagt alle sine Fiender under sine Fødder, og den sidste Fiende, som tilintetgiøres er Døden, men naar Alt er ham underlagt, da skal og Sønnen selv vorde Ham underlagt, Som underlagde ham alle Ting, saa Gud maae være Alt i Alt; thi Aanden er endnu ei det Høieste, men kun Kiærlighedens Aand eller Aande, Kiærligheden er det Høieste. Den er det, som var, førend Grunden og det Existerende vare som adskilte, men var da ikke endnu som Kiærlighed, men — hvorledes skal vi betegne den?

Her staae vi endelig paa Undersøgelsens høieste Punkt. Alt længe hørde vi det Spørgsmaal: hvortil nytter dog hin første Forskiel, mellem Væsenet, forsaavidt det er Grundvold og forsaavidt det existerer, enten gives der jo ingen fælleds Middelpunkt for begge, og da maae vi erklære os for den absolute Dualisme, eller der gives en saadan, og da falde jo begge til Slutningen atter sammen. Vi have da eet Væsen for alle Modsætninger, en absolut Identitet af Lys og Mørke, Godt og Ondt og alle de deraf følgende Urimeligheder, hvori ethvert Fornuftsystem indvikles, og som alt længst ogsaa ere lagde dette System til Last.

Hvad vi i første Henseende antage, have vi allerede erklæret. Der maae foran al Grund og foran alt Existerende, altsaa overhovedet foran al Dualitet være et Væsen, som vi ei kan give andet Navn end Urgrunden, eller reitere Ugrunden. Da det gaaer foran alle Modsætninger, saa kan disse ei deri være adskillelige, ja ei være tilstæde, det kan derfor ei faldes begges Identitet, men deres absolute Indifferens. De Fleste, naar de komme saavidt i Betragtningen, at de maae erkiende Forsvindelsen af alle Modsætninger, glemme at disse nu virkelig ere forsvundne, og tillægge igien Indifferensen dem som saadanne, uagtet den dog kun opgik for dem ved Modsætningernes fulde Ophævelse. Indifferensen er ikke et Produkt af Modsætningerne, ei heller indeholdes de implicirte i den, den er et

eget, fra al Modsætning forskielligt Væsen, hvorpaa alle Modsætninger bryde sig, den er intet andet end netop deres Uværelse, og har derfor intet Prædicat uden netop Prædikatsavn, men er derfor ikke et Intet eller et Uvæsen. Altsaa, enten indrømme de den al Grund foregaaende Ugrund virkelig Indiffirens, og har da hverken Godt eller Ondt, kan hverken tillægge den det Ene eller det Andet eller begge Dele, eller de sætte Godt og Ondt i den, da sætte de med det Samme Dualiteten, og have ei længere med Ugrunden eller Indifferensen at skaffe. Til videre Oplysning tjene Følgende: Realt og Idealt, Mørke og Lys, eller, hvordan vi saa vil kalde de to Principer, kan aldrig tillægges Ugrunden som Modsætninger, men det hindrer ikke, at de jo, udenfor Modsætningen, hver for sig kan udsiges om den, men med det Samme sætter Man Dualiteten; var den Identiteten af Begge, da maatte den være begge tillige, begge maatte som Modsætninger udsiges om den og vare derved selv igien Eet. Umiddelbar af Hverken — Eller, som er Indifferensen, udspringer da Dobbeltheden, der er noget ganske andet end Modsætning, om vi end hidindtil, før vi naaede denne Punkt i Undersøgelsen, skulde have brugt de Ord som eenstydige. Uden en Ugrund eller Indifferens gaves der da ingen Tohed i Principerne, og istedenfor at den, som Man har

...eent, skulde ophæve Forskiellen igien, sætter og ...dfæster den derimod samme.

Efter denne dialektiske Afgjørelse kan vi da udtrykke os aldeles bestemt saaledes: Saavel Grundvoldens, som det Existerendes Væsen kan kun være det der gaaer forud for al Grund, altsaa det Absolute, blot som Saadant, Ugrunden; men deres Væsen kan den kun være i det den adskiller sig i to lige evige Begyndelser, ikke saaledes at den er begge tillige, men at den er ligerviis i den ene som i den anden, det Hele eller et eget Væsen i hver. Ugrunden deler sig i de to lige evige Begyndelser, kun for at de to, der i den, som Ugrund ei kan være sammen eller Eet, maae vorde Eet ved Kiærlighed, den deler sig kun, for at Liv og Kiærlighed og personlig Existents skal være. Kiærlighed er hverken i Indifferensen, ei heller i en Forbindelse mellem Modsætninger, som behøve Forbindelsen til Værelse, men det er Kiærlighedens Hemmelighed, at den forbinder Saadanne, som kunde være hver for sig, og er dog ikke, kan ei heller være uden hinanden. Ligesom da Dualiteten udspringer af Ugrunden, saaledes og Kiærligheden, som forbinder det Existerende med Existensens Grundvold, men Grundvolden bliver fri og uafhængig af Ordet indtil den fuldkomne endelige Skilsmisse. Først da opløser den sig, ligesom den oprindelige Følelse opløser sig i Mennesket, naar han gaaer over til Klarhed og grundfæster sig som et blivende Væsen, alt Sandt

og Godt i den hæver sig til klar Bevidsthed, alt Andet derimod, det Falske og Urene ind-sluttes i det evige Mørke, for at blive tilbage, som Personlighedens evig dunkle Grundvold, som Livsprocessens caput mortuum; og som en Pa-tents, der aldrig kan bryde frem til Virksomhed. Da vorder Alt Aanden underlagt, i Aanden er det Existerende Eet med Existensens Grundvold. i den ere de begge virkelig sammen, eller, den er begges absolute Identitet. Men over Aan-den staaer den oprindelige Ugrund, der nu ikke læn-gere er Indifferents, Ligegyldighed, og dog ei heller begge Principers Identitet, men den al-mindelige Eenhed, eens mod Alt, af Intet gre-bet, den ubundne og dog Alt gjennemtrængende Velvillie, med eet Ord, Kiærligheden, som er Alt i Alt.

Dette er Indholdet af fornævnte Afhand-ling mest med Forfatterens egne Ord, og nu er Spørgsmaalet, hvad vi skal dømme om denne Viisdom? Det er klart, at efter den har Gud ingen Personlighed uden i Menneskeslægten, at efter den er Intet ondt i sit Princip, men kun i et vist Tidsrum, i en bestemt Virksomhed, at denne Virksomhed er nødvendig for at udvikle det guddommelige Liv, og at der altsaa ingen Strafværdighed kan finde Stæd, uden forsaavidt den. jordiske Stat paa Jorden har Ret til at stride mod Alt, hvad der vil forstyrre dens Værk og hindre dens Udvikling. Døden ender al Strid,

og paa hin Side Graven er ingen Ansvarlighed, intet Regnskab.

Ere vi Christne, ja have vi Troe paa en evig fuldkommen Gud og Hans Lov i vort Hjerte, da forlange vi intet videre Beviis for hint Systems Løgnagtighed, men kan der gives et saadant, da bør det ogsaa, ei alene fordi det er pinligt, naar Hoved og Hjerte ligge i Strid, men ogsaa fordi et System der trodser paa sin Fornuftmæssighed og Klarhed, som er forsvaret med de spidsfindigste Vaaben, som synes at forklare den hele Tilværelse, og smigrer paa een gang den menneskelige Hovmod og syndige Sikkerhed, fordi et saadant System, om ellers noget, er skikket til at henrive og forføre de Ubefæstede, især de bedre Hoveder blandt den studerende Ungdom, ja fordi det, ved at snoe sig om Christendommen, truer med at forvandle denne til sit mythiske Klædebon, og da i Skikkelse af en Lysets Engel, forføre og fordærve Folket.

Naar Man nu paastaaer at hele Bygningen synker i Grus ved et eneste Aandepust af Sandheden, ved den uimodsigelige Vished, at Sandhed og Løgn ere uforligelige Fiender, da klinger det underligt i de Flestes Øren, og det synes dem utroligt, at saa stor en Tænker kunde bygge sit Huus paa saa løs Grundvold, skulde kunne oversee en Sandhed, der hører til de allerahmindeligste. Derpaa er det ogsaa Prof. Or-

Beviis taler haanlig om det som Beviis paa min Uforstand, og spørger om Nogen kan være saa gal paa mit Ord at troe at de fleste Boglærde nægte Modsigelsens Grundsætning, hvilket jeg da rigtig nok aldrig har sagt. Imidlertid, utroligt eller ikke, det kan jeg fordre af Enhver, der vil have nogen Mening i denne Sag, at han skal lukke sit Øie op og see, om jeg beviser hvad jeg siger uigiendrivelig, thi gjør jeg det, da gives jo Troen i Hænderne, og Sandheden omstyrtes jo dog ikke, fordi det er forunderligt at Schelling har gaaet den forbi, dens Skyld var det vist ikke, jeg vil lade det uafgjort, enten han trodsede eller glemde den, men det Sidste ønsker og haardtad haaber jeg.

Jeg troer at en Bemærkning om Modsætningernes Adskillighed vil bedst vise, hvorledes det er muligt, at et saa løgnagtigt System kan vende Skin af Sandhed, og tillige, hvorledes det ved et eneste Stød maae falde. Der er nemlig, som Man veed mange og mangehaande Modsætninger til, som derfor ikke ere Modsigelser, eller ere det i al Fald kun under visse Betingelser, saasom Idealt og Realt, Arbeide og Hvile, Nødvendighed og Frihed. Saa modsatte disse Ting nu synes og i endelige Forholde paa en Maade ere, saa indsees dog let, at de ei i sig selv ere uforenelige, thi de nægte ikke hinanden og de baade kan og maae tænkes forenede i det fuldkomne Væsen, i Gud, ja ere selv i

Mennesket forenede, skiønt ufuldkomment, og sammensmelte mere og mere, jo nærmere Mennesket kommer sin Bestemmelse. Der er derimod andre Modsætninger, som ere ligesoemme Modsigelser som nægte og ophæve hinanden, saasom: Lys og Mørke, Godt og Ondt, Sandhed og Løgn, men skiønt vi alle føle Forskiellen, erkiendes den dog ei saa let af Alle, og naar Man nu seer, hvorledes mange Modsætninger, paa hvis Grundeenhed vi ei før tænkde, forsvinde ved nøiere Eftertanke, da fristes vi til at glemme Forskiellen, og naar da en Philosoph fløgtig veed at sammenblande Begreberne, staae vi Fare for at forvirres i Tankerne, om end Hiertet holder fast ved Skilsmissen. Dette skeer saameget lettere, som hine Modsigelser, lige visse og bestemte, dog ingenlunde ere lige klare for Forstanden, og kan nu en eller to af dem tænkes ophævede, da glemme vi let at lægge Vægt paa den tredie. Betragte vi nu hine Modsigelser, da vil vi finde at de i Grunden kun ere een og den samme i tre adskillige Skikkelser, der svare til den Treenighed der er Livets Væsen, og klarlig afbildes i vort eget Inderste som Indbildningskraft, Følelse og Forstand, og det forundrer os da ei længere, at de to ei ere for Forstanden saa klare, som den tredie, der er umiddelbar for den. Modsætningen mellem Lys og Mørke er saaledes uophævelig for Indbildningskraft

et Samfund mellem Lys og Mørke, men utænkeligt er det derimod ikke. Man kan, som Schelling, gierne tænke sig Mørket, som Lysets Baand, hvoraf det udvikler sig, det daglige Syn af Lysets Frembrud kan giøre os fortrolige med Tanken og noget Sandt, der tildels ligger heri kan misbruges til at stadfæste den. Modsætningen mellem Godt og Ondt er uophævelig for Følelsen, det er en Umulighed i Hiertet at fornægte Modsigelsen, da den netop kundgiør sig ved stridige Indtryk, forvexle, men aldrig sammenblande kan vi de Følelser, der ophæve hinanden. Derimod kan vi gierne tænke os et Grundslægtskab mellem disse stridige Følelser, som de vel i den endelige Tilværelse synes at fornægte, men netop ved Striden hielpe til at realisere, og Indbildningskraften er saare villig til at betragte Striden i den indvortes som i den udvortes Natur, som et Spil af Kræfterne, hvori de udgiøre og stunde til venlig Hvile ved Enden. Men nu Modsætningen mellem Sandhed og Løgn, den er uophævelig for Forstanden, og dømmer de andre, Samfund mellem Sandhed og Løgn er utænkeligt. Indbildningskraften arbeider ofte paa at sammenblande dem, Hiertet kan elske Blandingen, men Forstanden kan vel forvexle dem, men aldrig tænke dem som Eet, thi dermed fornægtede den sig selv, ja fornægtede selv denne Tanke og erklærede sig derved selv for en Løgner.

Dog, jeg vil prøve ret klart at udvikle denne simple men vigtige Sandhed. At der i Verden er Noget til, at vi selv ere til, det er unægteligt, thi ved at nægte det, bekræfte vi det, thi vi kan ikke nægte det, uden at yttre Tilværelse. Naar nu imidlertid denne Tilværelse, eller hvad der er, saa vist som den, nægtes, da lyves der, og vi indsee let at imellem Sandheden som bejaer Tilværelsen og Løgnen som benægter den, er intet Samfund muligt, intet Forlig tænkeligt, thi saalænge det er sandt at vi ere til, da kan det ei i samme Forstand være sandt at vi ikke ere til. Nu er kun Spørgsmaalet, om denne Modsigelse er endelig, om den er et blot Tidsbegreb? Vil nu Nogen paastaae dette, da paastaaer han med det Samme, at der er intet Evigt, thi er der noget Evigt, da er Nægtelsen af dets Værelse ogsaa evig uforligelig med dens Bejaelse. At der nu er noget Evigt det er unægteligt, thi Nægtelsen ophæver sig selv. Var det sandt, at der var intet Evigt, da maatte denne Paastand selv være evig, og en evig Sandhed, men aabenbarer sig just derved som en evig Løgn, da den jo nægtede al Evighed, og maae da selv ved sin Nægtelse bekræfte at der er en evig Sandhed, som den nægter. Med andre Ord: Begrebet Evighed forudsætter en evig Værelse, thi ellers var Evighed et tomt Begreb, en Nægtelse uden noget Nægteligt, som er utænkeligt. Er dette imidlertid ei Alle klart paa

den ei kan udspringe eller udvikle sig af Uværelse, da Uværelse jo kun er Værelsens Nægtelse og forudsætter denne, at Sandhed ei kan udvikle sig af Løgnen som sin Grund, da Løgnen kun er Sandhedens Fornægtelse og forudsætter Sandheden, at de ei heller kan være to indbyrdes uafhængige Principer, som udspringe af en Grundværelse, deels fordi Løgnen er aldeles afhængig af Sandheden, og dels fordi Grundværelsen ei kan baade bejae og benægte sig selv, thi i det den benægtede sig selv, paastod den sin Ophævelse og kundgjorde dog derved en Tilværelse, der forudsatte en anden Grundværelse, som den nægtede. Sandhed er nemlig i sin Grund en Værelses Selvbejaelse og Løgnen er Modsigelsen, Sandhedens Nægtelse. Betragte vi nu de to andre Modsigelser, Lys og Mørke, Godt og Ondt, da indsee vi let at de have deres Grund i Modsætningen mellem Sandhed og Løgn, thi Lyset og Mørket ere kun Sandhedens og Løgnens Billeder, det Gode og Onde er Sandheden og Løgnen i indbyrdes Kamp. Hvo som nu siger at Grundværelsen er ligegyldig, indifferent mod de høieste Modsætninger, er hverken Sandhed eller Løgn, han lyver, thi enten maae Grundværelsen bejae sig selv og være Sandhed, eller den maatte fornægte sig selv og være Løgn, hvilket er umuligt da Løgnen ingen Værelse har uden som Sandhedens Nægtelse. Hvo som siger, at det som er foran alle Modsætninger, er blot ideal, en blot Mulighed, han lyver, thi Værelse maae være vir-

kelig, og Grundværelsen maae være Alts virkelige Grund, ellers er den hverken Værelse eller Grund, men kun Løgn og forudsætter Sandheden som Bejaelse af en sand Værelse, den evige Mulighed kan ikke gaae foran den evige Virkelighed, thi Muligheden, det Ideale, er Virkelighedens, det Reales Idea og Lysbillede, Muligheden, som det Første, skulde paa eengang være et Forbillede af Alt og et Billede af Intet, selv Uværelse og al Værelses Grund, Sandhed og Løgn tillige. Det er altsaa haandgribelig Løgn, hvad Schelling siger om Indifferensen og det Ideale som det Første, det er Løgn hvad han siger om Lysets Fødsel af Mørket og begges Identitet i Aanden, det er Løgn hvad han sagde om det oprindelig Reales Affald fra det Ideale, thi det var at sige: Grundværelsen affaldt fra sin Mulighed, fra Sandheden, ved at bejae sin uafhængige Værelse, ved at avle Sandheden, det er Løgn alt hvad han sagde og siger om Tilværelsen, som Betingelse for Guddommens virkelige Liv, som Dens Udvikling til Personlighed. Løgn er det Alt, fordi Løgn og Sandhed kan intet Samfund have, fordi Løgn kan ikke være det Første, fordi Sandhed ei heller kan være det Første, uden at forudsætte en Værelse, hvis Billede, hvis Bejaelse, hvis Ord den er, fordi den sande Kiærlighed ei kan elske Andet end Sandhed, fordi Kiærlighed ei kan vorde, da den er affig.

Sandhed, er uforanderlig som Eenheden af den evige Hvile og Virken, fordi Kiærlighed ei kan aande, før den er som Kiærlighed, fordi Værelse gaaer foran Virken.

Men, ere nu hermed alle Schellings Bemærkninger om Livets Vilkaar og Hiemed, der synes saa fast knyttede til Natur og Historie, ja for en Deel til Skriften selv, ere de nu afbeviiste? Nei, ingenlunde, meget Sandt lærde han at erkiende, i det han beskuede Livet i sig selv og udenfor sig, og mærkede paa Bibelens høie Udsagn. Til denne, som Livets Forklaring og Guddommens Aabenbaring vil vi da tye, for ved Herrens Lys at adskille Avnerne fra Kornet, Løgnen fra Sandheden, for at see, hvad det er Schelling har fordreiet og forsat, for at undgaae den almægtige, personlige Gud, Ydmygelse, ret Selvfornægtelse og Frygten for Løgnens evige Straf.

Gud er Kiærlighed, det er Skriftens høie Lærdom, som Saadan er Han af Sig Selv og ved Sig Selv, evig uforanderlig i det utilgiængelige Lys, Grundværelsen, foran og over hvilken Intet kan virkelig være, Faderen, af Hvem alle Ting ere. Men ligeevig med Ham er Sønnen, Faderens guddommelige Billede og Selvbejaelse, Lyset, Ordet og Sandheden, og formedelst og til Hvem alle Ting ere, som skrevet staaer: i Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud og Gud var Ordet, formedelst Ham er Alt blevet og Livet

var i Ham. (Joh. 1.) og vi have kun een Gud, Faderen, af Hvem alle Ting ere og vi til Ham, og een Herre, Jesus Christus, formedelst Hvem alle Ting ere og vi formedelst Ham. (1. Cor. 8) ja, som Jesus Selv siger (Joh. 14) Faderen er større end jeg og (Joh. 5.) Sønnen kan slet Intet gjøre af sig selv, men kun hvad han seer Faderen gjøre, ligesom Faderen har Livet i sig Selv, saaledes har Han og givet Sønnen at have Livet i sig selv. Faderens evige Indbildning og Selvbeskuelse er Hans Aand, den Hellig Aand, Som forener Faderen og Sønnen, som skrevet staaer (2 Cor. 13) Vor Herres Jesu Christi Naade, Guds Kiærlighed og den Hellig Aands Samfund. Dette Forhold udtrykkes ved Sønnens Fødsel og den Hellig Aands Udgang, det udtrykde ogsaa vor Kirke i sin almindelige Bønslutning saaledes: Sønnen som lever og regierer med Faderen i den Hellig Aands Enighed. Saalangt er da Christendommen fra at lære to eller tre Guder eller Uafhængigheder, som er en Modsigelse, thi Forholdet mellem Flere kræver enten Underordning, eller Afhængighed af en Høiere, og skiøndt Sch. ei stedse har iagttaget Dette, har han dog klart indseet Nødvendigheden af en Treenighed i det Absolutes Idee, hvilken han udtrykker fuldstændig, men bagvendt, som det Ideale, Formen og det Reale. At denne Følge er umulig have vi beviist, men vende vi den om da have

at være af sig selv, (uafhængig) og i sig selv, (frie og selvstændig) har han ligeledes udseet. At der nu fra dette evige Liv ingen Overgang er til det Endelige, men at det kun kan fremkomme ved et Spring, ved et Fald, det har Schelling klart beviist, men rasende er det at antage Faldet i Guddommen selv. Galenskabet blev Sch. enstund forborgent, fordi han satte det Ideale først, thi at Sandheden ei kunde falde det er vist, men i Øvrigt forklarer Sch. Faldet paa den eneste mulige og derfor nødvendige Maade, ved at sige, at det Faldne faldt, fordi det vilde være selvstændigt udenfor Samfundet med Gud være uafhængigt, og maatte derfor tabe sin Selvstændighed som det kun havde i Gud, og saaledes beskriver han klarlig Løgnens Fødsel. At nu Sønnen ei kunde falde det er klart, thi forsaavidt Han er af Faderen, og kun i sig selv, saavidt han er i Ham, synes Faldet muligt, men da han er Faderens sande guddommelige Billede, Sandheden Selv, maatte han, naar han beskuede og opfattede sig i sin Selvstændighed, netop skue og fatte sig som Sandheden, som Faderens Ord, og kunde ligesaalidt falde som Faderen selv, da Han er Faderens Selv. Derimod er det ogsaa klart, at hver levende Idee, hver Aand, som var skabt i og ved Sønnen kunde falde, thi de maatte have Kraft til at opfatte sig i deres Selvstændighed og det var muligt at de kunde anmasse sig denne udenfor Sønnen, og faldt da, fordi de kun have

de Samfund med Faderen igjennem Sønnen. At Alt maatte være skabt i Sønnen, i Guds levende Billede, det erkiender Schelling og der staaer skrevet (Coll. 1.) Han (Sønnen) er den usynlige Guds Billede og al Skabningens Førstefødsel (πρωτοτοκος) thi i Ham ere alle Ting skabte, de himmelske og jordiske, de synlige og usynlige, være sig Throner eller Herredømmer, eller Fyrstendømmer eller Magter, alle ere de skabte formedelst ham og til ham, han er foran alle Ting, og alle have de Samhold i Ham (ἐν αυτῳ συνεστηκε) At nu Faldet og er skeet paa anførte Maade vidner Jesus udtrykkelig (Joh 8.) hvor han siger om Djævelen, han blev ikke staaende i Sandheden, thi Sandheden er ikke i ham, naar han taler Løgn da taler han af sit Eget, thi han er Løgneren og dens (Løgnens) Fader. Mere udtrykkelig kan det ikke siges, thi at Sønnen er Sandheden har Jesus utrykkelig sagt. (Joh. 14.)

Saaledes forklarer Christendommen os den store Gaade om Faldet, om Tidens og Endelighedens Ophav, og heri er slet intet Ubegribeligt undtagen den hovmodige Willie, men at den har været i en Skabning er jo vist, siden der er Løgn til, og at den ei er af Gud, det er klart, da Løgnen netop er en Fornægtelse af Sandheden og Sandheden ei kan nægte sig selv. At Tiden maatte begynde med Faldet, det er ogsaa klart, thi det er Forandringens Begyndelse, og Tiden er Forandringens Form, og Djævelen er Ti-

spørge om, er kun, hvi Tiden ikke endte lige i Begyndelsen, Hvad dens Diemed vel kan være? Schelling har udentvivl Ret, naar han siger: det er at adskille Lyset fra Mørket og da udstøde Mørket i en evig Død, thi endskiøndt det er dunkle Egne, som Gud ei har ladet Lyset klart beskinne for os, fordi Salighedens Vei ei gaaer der igiennem, kan vi dog ret godt tænke og forestille os at den faldne Aand maatte engang beholde Kraft til at stride, og at han i den Strid stræber at værge det Lys der er skjult i hans Mørke, den Straale af Guddomslivet, som var ham skiænket og som han anmassede sig, og saaledes forstaae vi, hvad sandt der er i Schellings Tale om Lysets Frembrud af Mørket, det er nemlig ikke Lyset selv, Sandheden, Sønnen, som avles deraf, men det er de stiaalne Glimt som uddrages, og skulde Gud først gjennem Tiden vorde personlig, da havde Schelling Ret, thi hin Affsondring er den eneste Lysfødsel Naturen aabenbarer. Hvad nu Guds Personlighed angaaer, da paastaaer Schelling at den er Tidens Diemed, samt at Mørket er dens nødvendige Basis, og deraf slutter han at Mørkets Princip i Grunden ikke er Lyset fiendsk, og at Mørket skal evig være som en saadan Basis. Dette er ikke saa ganske et Greb i Luften, som det kan synes Mange, thi det er ganske sandt at Personlighed i streng Forstand er en Opfattelse af sig selv i Modsætning til en Anden, og en saadan Opfattelse forudsætter Strid, saa at Mørket paa en Maade kan kaldes som ei Basis dog Betingelse

1 Cor. 15. om de Opstandnes herliggjorde, ufor-krænkelige Legemer, af Coll. 1. κεφαλη σωματος; Eph. 1., hvor Menigheden kaldes hans Legeme, hans Fylde, der opfylder alle Ting i alle; Eph. 5. vi ere hans Legems Lemmer, af hans Kiød og af hans Been; Rom. 8. Skabningens Haab staaer til Guds Børns Aabenbarelse etc. Nu herom at sige noget mere aldeles vist lader sig vel ei giøre, thi som Paulus siger Eph. 5. το μυστηριον τουτο μεγα εστιν, men Adskilligt lader sig dog sige med al Rimelighed. Naar vi nemlig betænke at Legemligheden som evig, vel ei kan være andet end det rene synlige Lys eller Skiønheden, og at Skiønheden da maae tænkes som Sandhedens Legeme, da synes der at opgaae et underligt Lys over hele Tilværelsen. Spørge vi nemlig, om hvilken Idee eller Engel, vi kunde finde hovmodig Selvbehag og daarlig Indbildning af Uafhængighed rimeligst; da maae vel Svaret blive: Skiønhedens det synlige Lyses Engel, og det passer saavel med Ordet Lucifer, der er os overantvordet som en Benævnelse paa Djævelen, som med Pauli Ord 2 Cor. 11. om Satanas der forvandler sig til Lysets Engel, skiøndt disse Ord nærmest udtrykke noget Andet.

Tør vi antage Dette, og som Giætning tør vi det, da synes vi bedre at forstaae Skabelsens Historie, samt meget Andet, thi da er det begribeligt, hvi der tales om Verden som en forstyrret

var falden, i Skilsmissen mellem Lyset og Mørket fra vi Begyndelsen til Skiønhedens Befrielse, Gud bød Lyset skinne ud af Mørket, som skrevet staaer (2 Cor. 4.) Jorden bliver os da noget Evigt, som Skriften og siger, og vi forstaae hvad Paulus mener med at denne Verdens Skikkelse (σχημα) forgaaer (1 Cor. 7), hvad Peder mener med de nye Himle og den nye Jord og Johannes med det nye Jerusalem. Det bliver os mærkeligt, at Grækerne, dette Skiønhedsfolk, havde eet Udtryk (κοσμος) til Verden og til Skiønhed, allermest naar vi høre Jesus (Math. 13.) tale om de Ting, som have været skjulte απο καταβολης κοσμȣ som ligefrem er saavel Skiønhedens som Verdens Nedstyrtelse; da havde ogsaa den nordiske Mythe om Midgard, som byggedes af Ymers Liig, fundet sin Betydning. Aldrig kunde vi tænke at der blandedes noget Ondt i Skabningen, thi Herren saae Alt, hvad Han havde gjort og see, det var saare godt, men deri har vel Sch. Ret, at Skabningerne bleve fuldkomnere alt som deres Stiv var Centret nærmere, og at Mennesket er Jordens Centralskabning, med hvem det himmelske, aandelige Lys forenede sig, da Herren blæsde Livsaande i hans Næse og indviede ham saaledes til Skabningens Herre, og det er ganske vist at Opløsningen slet ikke var nogen oprindelig Nødvendighed.

Kun Saameget til Vink: hin, at den udvortes Natur, langt fra i Sandheds Lys at tabe sin Betydning, først erholder en saadan som kan bestaae, og at det Samme end aieansynligere er Tilfældet med Historien følger af sig selv. Vist nok aabenbarer denne os ikke Guddommens Selvudvikling, men jeg troer ei der tabes ved at have en Gud der ei behøver Sligt, men derimod skal den vist aabenbare Menneskets Forening med Gud i Christo, rigtig nok ikke ved hovmodig Grublen, men ved ydmyg Troe og Kiærlighed. At Sch. finder Lighed mellem Jesu Levnet paa Jorden og Lysets Færd giennem Tiden er ikke saa underligt, thi det samme Ord som baade blev Kiød og boede iblandt os, er jo Lyset som skinnede i Mørket, skiøndt Mørket begreb det ikke, Han var i Verden og Verden er gjort ved Ham, men Verden kiendte Ham ikke. (Joh. 1.) At Sch. synes ei strax i Historien at spore Kiærlighedens Aand, maatte vel synes underligt, hvis Mennesket ei var falden, nu derimod er det intet Under, og der staaer jo skrevet (Joh. 7) den Hellig Aand var ikke endnu, thi Jesus var ikke endnu forklaret, Mennesket var ikke i Ham forsonet med Faderen og deelagtig i Hans Kiærlighed. Naar derimod Sch. vil indbilde os at Christendommen er i Verden ligesaa gammel som Hedenskabet, og forvandle Frelserens Lov til en Mythe, da beratte vi os, og tænke paa hvad den hellige Peder til Advarsel netop for os har sagt (1 Pet. 1.) vi have ikke fulgt kløgtig op-

spundne Myther (σεσοφισμένοις μύθοις) der vi kundgjorde eder vor Herres Jesu Christi Kraft og Nærværelse, men vi vare Øienvidner til Hans Herliggiørelse. Ligeledes naar Sch. klager over, at det leder til en illiberal Beskuelse af Historien kun at erkiende to Religioner, en sand og en falsk, da maae vi svare, at det er formegen Liberalitet at forlange af Sandheden, at den for at føie Løgnen skulde gjøre sig selv til Løgner, nægte sig selv.

Saaledes troer jeg da, at have sat alvorlige Læsere istand til at dømme, om jeg, som Christen, er nødt til at afskye og bekeide Schellings Lærdom eller ikke, og kun det kunde man paa en Maade fordre; hvorvidt de finde Afbevisningen fyldestgiørende og Sammenligningen med Christendommen frugtbar eller ikke, det er en anden Sag; at jeg ønsker det, er ligefrem, men det er ikke Hovedsagen, thi Christendommens Sandhed beroer ikke paa Sligt, og er Christendommen sand, da er Alt, hvad som strider der-imod Løgn uden videre Beviis.

Det gjordes da vel neppe Behov, at tage videre Hensyn paa Profs. Tale om Schelling, men kortelig vil jeg dog, for ei at undlade Noget, ogsaa betragte den.

S. 59—61 søger Prof. at vise, at jeg ved, at beskylde Sch. for Nægtelse af det Ondes Virkelighed, enten har sagt en vitterlig Usandhed, eller begaaet et Misgreb af det plumpeste Slags, thi mener jeg at Sch. nægter det On-

des sandselige Virkelighed, da er det Modsatte klart af hans Skrifter, mener jeg, at han nægter dets Fornuftsvirkelighed og tidløse Væren, da fordømmer jeg den eneste rigtige, med Religjonen overensstemmende Lære og maae være Manichæer. Hertil maae jeg svare, at jeg, endog i det Sted af Krønikens Gienmæle Prof. har anført, udtrykkelig siger, hvad jeg mener ved virkeligt Ondt, nemlig: Ondt som aldrig kan blive Godt, og at Sch. nægter dette, maae jo Prof. indrømme. Formodningen om at jeg selv anseer det Onde for blot timeligt skal jeg meget frabede mig, hvor kiærlig den end klinger, thi det er ikke min Religjon, ikke Christendommen hvormed den Lære stemmer; Christus siger: Ormen døer ikke og Ilden udslukkes ikke. Hvad Manichæismen angaaer, synes Prof. ei vel underrettet, thi han vilde ellers fundet saamegen Lighed mellem den og Schellings, at han enten havde tiet med Manes eller beraabt sig paa ham og Gnostikerne. Prof. kunde da have sparet sin Uleilighed med at bevise om Sch., at han tillægger det Onde en endelig Virkelighed, thi det har jeg jo aldrig nægtet, og kun en gal Mand kan sige, at der ingen Strid er i Tilværelsen. At Schs hele Philosophie erklærer den sandselige Virkelighed for et Skin, er i Øvrigt, som vi veed ikke sandt, thi i Afhandlingen om Friheden giør han det Modsatte. Jeg vil da kun spørge Prof. om den schellingske Beskrivelse af Døden, han (S. 62) frem-

hvad Forestilling han (efter S. 63) vil gjøre sig om min philosophiske Dannelse og Schellings Forhold til de mathematiske Mestere. Derimod maae jeg bemærke Profs mærkelige Udladelse (S. 64-66) hvor det heder, „at de høiere Philosopher ere enige i at Endeligheden ikke er den sande Virkelighed, at det Onde ikke har anden Virkelighed end Endeligheden, at vi kun deeltage saameget i den sande Virkelighed som vi retteligen efterstræbe det Gode. Skal nu den, siger han, der glæder sig over denne for Mængden skiulte Harmonie mellem de bedre blandt de stridende Partier, derfor beskyldes for at antage, at Sandhed og Løgn er Et. I Sandhed; jeg undseer mig ved at forklare saa klare Ord. For dem som behøve en moralsk Commentar over en saadan Misforstands Uforsvarlighed, hjelper det ei at skrive."

Om blotte Ord vil jeg ikke tvistes med Prof. Mener han kun at det evige Liv er den sande Virkelighed og at det Ondes Virksomhed er endelig, da har han vist Ret, men det var ei derom vi talde, Tingen er om der kan være Samfund mellem Lys og Mørke, om det Onde kan være endeligt, kan vorde Godt, hvilket jeg paastaaer er det Samme, som at Løgn kan vorde Sandhed. Da nu Schelling paastaaer Hint, skulde Prof. dog slet ikke undseet sig ved, at forklare den, som mig synes dunkle Ting, at han ei derved nægter den uendelige Modsigelse

mellem Sandhed og Løgn. En saadan Forklaring maatte synes saameget mere nødvendig, som jeg i Krønikens Gienmæle (S. 45—50) temmelig klart har viist, at Sch. maae nægte det evige Fiendskab mellem Sandhed og Løgn, naar det Onde skal være endeligt og blive godt. Den moralske Commentar over min Misforstands Uforsvarlighed gjorde Prof. vel i at gjemme til en anden Gang, thi netop her, hvor han skal forsvare dem imod mig, der undergrave al sand Moralitet, var det en egen Sag at tale om min Umoralitet. Ja, hvad skal Man sige om Profs egen Moral, som tillader ham et saadant Forsvar, tillader ham at sige det er ingen Beskyldning, at Man sætter det Gode i samme Forhold til det Onde, som Klart til Dunkelt, Reent til Blandet, Stærkt til Mat, fordi, heder det, dermed vel kun siges, at det Onde blot er en Negation, en Fraværelse af det Gode, ligesom Mørke intet andet er end en Lysmangel. Først maae jeg bemærke, at Prof. for at faae mig til at beskylde Sch. for en Mening han klart har afbeviist, tager sig den lille Frihed, som jeg dog kalder usømmelig, at lade som om mørkt og dunkelt var eet, da han jo dog nok kiender Forskiellen mellem Lysets bundne Tilstand og bestemt Lysmangel, og desuden paamindtes derom ved de andre halve Modsætninger, Reent og Blandet, Stærk og Mat. At antage et saadant Forhold mellem Godt og Ondt er dog vel lidt Galt, dersom ellers Godt og Ondt ere væsenlig forskiellige, thi disse Begreber tilkiendegive

kun en Modification eller Gradforskjel: men at Sch. virkelig antager et saadant Forhold skal Prof. have Ondt ved at nægte; thi Mørket med den indsluttede Livsstraale er dog vel Dunkelhed, de ikke ordnede Kræfter er dog vel en Blanding, det udtømte Mørke der bliver evig som Lysets Basis, er dog vel Mathed. Istedenfor at indlade sig paa Sligt eller afbevise en eneste af mine Indvendinger mod Schs Lærdom, griber Prof. et Sted af Krønikens Gjenmæle, som skal bevise min Ondskab. I Forbigaaende kundgiør han sin Forbauselse over det Ord, at Naturphilosophen anseer Frihed og Nødvendighed som uforenelige Modsætninger, hvortil jeg og i Forbigaaende vil svare, at paa anførte Sted (S. 60.) har jeg udtrykkelig sagt, at jeg ved Frihed i denne Sammenhæng forstod Tilregnelighed, og at Naturphilosophien nægter den, vover jeg endnu at troe. Men, nu det Forskrækkelige! jeg har sagt: imidlertid maae Naturphilosophien, for at tilhyve sig Conseqvents, indrømme en Frihed, som er Nødvendigheden modsat og dog eet med den, og derom har Schelling ogsaa dreiet sig i sin Afhandling om Friheden; men da jeg ei har læst den, skal jeg ei kunne sige, om han der, som venteligt er, har drevet Formastelsen til det Høieste, antaget et tilregneligt Onde som det Godes Grund, en personlig Djævel, der giennem Tilværelsen skal forædles til en personlig Gud, hvormed han rigtig nok paastod en absolut Umulighed, men dog drev Løgnens Conseqvents saavidt

muligt, kunde forblinde svage Øine og forlyste alle Djævle.

Jeg gad vel vidst, siger Prof. hvilket Slags Engle det er, der glæde sig over et Menneskes Adfærd, der nærer den kiærlige Formodning om sin Næste, at denne i et Skrift, som han ikke har læst, vel var viist den største optænkelige Galskab og Ondskab.

Hertil svarer jeg, at det vel havde været rettere at tie, til jeg selv havde læst Bogen, end, som jeg gjorde fremsætte en Formodning der kun var bygget paa en Recension og mine egne Tanker; men at jeg ikke troer at have forsyndet mig mod Sch. ved at tiltroe ham Yttringer der slet ikke vare mere umoralske og atheistiske end dem jeg har seet af ham i snesetal. Synden maatte da bestaae i at tiltroe ham saamegen Blindhed midt i sin Viisdom, men at jeg ikke har forregnet mig synderlig, tør jeg nu, trods Profs Indsigelse paastaae. Prof. indrømmer selv, at Sch. antager en levende og virksom Natur i Gud. Vel siger han at den er i en uopløselig harmonisk Forening med den uendelige Forstand, men det er dog aabenbart af hele Afhandlingen, at denne Harmonie er kun et Postulat der først realiseres i den fuldkomne Gud, og igiennem hele Tilværelsen, hvori Gud først bliver virkelig, er den bestemteste Strid imellem hin Natur og Lyset eller Forstanden. Dersom nu Liv og Virksomhed i Strid kræver Personlighed, da maae Naturen være personlig, ja siger

optræder i Striden med Personlighed, og fremkalder derved Lyset personligt, og da der nu til Slutning kun bliver een Personlighed, nemlig det Godes, saa er det jo dog det Ondes Personlighed som dertil forædles, den personlige Djævel der bliver til den personlige Gud. quod est demonstrandum.

At Sch. og i denne Afhandling har antaget en Frihed der er Nødvendigheden modsat og dog eet med den, er unægteligt, thi han paastaaer jo at Striden med Lyset er absolut nødvendig til Guddommens Selvaabenbarelse, og at denne Strid dog i det Enkelte er tilregnelig.

Jeg har nu, siger Prof. besvaret de foranførte Grundtvigske Beskyldninger mod Schelling med Grunde, hvorved den tænkende Læser vil finde sig tilfredsstillet og hvorimod Beskylderen neppe vil kunne anføre nogen Modgrund, men der gives ogsaa Mennesker, der tage Interesse i denne Strid, uden ret at kunne føle philosophiske Grundes Vægt. En dem noget ubevant Distinction forekommer dem strax at være en Snare, hvori man vil fange christelig Enfoldighed, som ikke enhver indseer at kunne bestaae med et lyst Hoved. For at tilintetgiøre enhver saadan Tvivl, med Hensyn paa den vigtige Gienstand som her forhandles, vil jeg anføre at den christne Kirkes store Lærer Augustinus paa det ivrigste har forsvaret den Sætning, at det Onde ingen Virkelighed har.

Dette er dog visselig en characteristisk Tale. Jeg vil skynde mig forbi Profs Triumph over de

Grunde han ikke har anført og Haab om at al Modgrund var umulig." Jeg vil lade hans christelige Enfoldighed og lyse Hoved staae ved sit Værd, og kun lægge Mærke til den naive Maade, hvorpaa han vil overbevise tvivlende Christne om, at det Onde er endeligt, nemlig ved at anføre Steder af Augustin, hvori han nægter det Onde Selvstændighed. For det Første skulde Man troe det var Cathol. er Prof. talde til, thi hos Lutheranerne pleier Man ikke at mene enhver Tvivl kan tilintetgiøres ved et Sprog af en Kirkefader, om det end var Morten Luther selv, nei dertil hører nok et klart Sprog af Bibelen i sin rette Sammenhæng, og det skulde saamænd Prof. ledt op, naar han vilde hos Christne afbevise Jesu Ord: at naar Djævelen taler Løgn, da taler han af sit Eget, thi Sandheder ikke i ham og at der er en evig Ild beredt til Djævelen og hans Engle. Havde han nu end sin lovlige Undskyldning hvi han her ei vilde have med Bibelen at giøre, saa maatte han dog forudsee, at jeg og hver Christen vilde svare: er Augustinus? ere vi døbde til ham, er han korsfæstet for os, er hans Ord Guds Ord? Naar Augustinus udlægger Guds Ord klarlig, da troe vi ham, naar han siger Noget paa sin egen Haand, da prøve vi, naar han siger Noget, som strider mod Bibelen, da forkaste vi.

Jeg kunde da gierne, uden at Prof. derved vandt det mindste, indrømme, at Augustin var ret

det bevare mig Gud fra, thi det var Løgn. Prof. vil dog vel ikke indbilde os, at Augustin nægtede at Djævelen var Guds afsagde Fiende eller at han og alle Onde skulde lide en evig Straf, og hvad vil det da sige, om Augustin ogsaa i en philosopherende Tale om det Ondes Natur forvildedes i Tankerne eller brugde Ord, som Prof. Ørsted kan misbruge, det blev dog lige vist, at de meende hver Sit. Og hvad siger nu Augustin? At Synden ingen Substans har, at Grunden hvi Villien vender sig fra Gud er et Intet, at det ei var noget substantielt Ondt Mennesket begiærede, da de begiærede Frugten paa Kundskabens Træ, at Djævelens Affald bestod deri at han foretrak sig selv, kun en Engel for den alfuldkomne Skaber. Det er jo altsammen ganske rigtigt, hvad der bevæger til Synd er et Intet, en tom Indbildning af sig selv som uafhængig, men er derfor Synden, den onde Villie ikke virkeligt Fiendskab mod Gud, er Det som ligger foran al Tid derfor endeligt og timeligt, kan Andet endes i Tiden end hvad der begynder i den? bliver det Onde godt, fordi det mister Kraften, kan en Aand være endelig? Har Augustinus sagt det?

Nu giver Prof. Ørsted sig da Mine af (S. 69—82) at giendrive min Anklage mod Schelling for Løgnagtighed, Dødsfornægtelse og Gudsfornægtelse, dog uden med eet Ord at indlade sig paa mit Beviis for at det uophævelige Fiendskab

meellem Sandhed og Løgn giør hele Identitetssystemet til en stor Løgn.

Han begynder ganske listig med den Paastand, at Skriftet mod Jacobi er aldeles uforstaaeligt uden Bekiendtskab med Schellings øvrige Skrifter, thi vil Man troe ham heri, og i den følgende Paastand, at jeg intet af disse har havt i Hovedet, da vindes to Ting, først at Læseren troer jeg ikke har forstaaet Bogen og dernæst at han ikke troer sine egne Øine, naar han læser Ordene, hvorpaa jeg beraaber mig. Nu har jeg fremstillet Schs Lære efter hans Bog om Philosophie og Religion og efter hans Afhandling om Friheden, og hver agtsom Læser vil da, ved dermed at sammenligne Stederne af Skriftet mod Jacobi og min Tale derom, selv kunne see, om hine Paastande ere sande. De kan vist nok og deraf see, hvorvidt en Christen er beføiet til at kalde Lærdommen atheistisk og umoralsk, men da Prof. just opfordrer mig til at bevise, at Sch. nægter en levende, personlig Gud foran Tiden og over Tilværelsen, kan jeg jo sagtens tjene ham dermed.

At Brevene over Criticismen og Dogmatismen (Philosophische Schriften (118—200) ene gaae ud paa at bevise, hvor nødvendigt og vigtigt det er at nægte en virkelig Gud, som han selv forklarer det, en Gud der virker paa os (153) det maae jo Prof. vide, og hvorledes tør han da opfordre mig? Dog jeg vil meddele nogle Steder.

S. 126—127. Dersom det ikke er den absolute Grundaarsag (Causalitet) men kun dens Idee der først skal realiseres i den praktiske Philosophie, troer du da, at denne Grundaarsag vil bie med at virke paa dig, indtil du først heel møisommelig har praktisk realiseret dens Idee? Nei vil du handle frit, da maae du handle f ø r e n d d e r e r en objectiv Gud, thi hvad nytter det, om du ikke troer paa Ham, førend du har handlet, førend du handler og førend du troer, har hans Causalitet tilintetgiort din.

Men, sandt er det, Man maatte skaane den svage Fornuft, thi s v a g er ikke den Fornuft, som ingen objectiv Gud erkiender, men den der v i l erkiende en saadan. Fordi I troede, at I ikke kunde handle uden en objectiv Gud og en absolut objectiv Verden, saa maatte Man, for desto lettere at stille jer ved dette e d e r s F o r n u f t s L e g e t ø i, kvantsviis beraabe sig paa eders Fornuftsvaghed, Man maatte trøste jer med det Løfte at I skulde faae det igien siden, og haabede at inden den Tid havde I lært at handle selv og vare endelig blevne Mænd. Men naar skal dog dette Haab gaae i Opfyldelse?

S. 190—91. I Dogmatismen (Læren om en virkelig, objectiv Gud) er det min Bestemmelse at tilintetgjøre al fri Causalitet i mig, ikke at handle s e l v, men lade den absolute Grundaarsag handle i mig, stedse meer at indknibe min Friheds Grændser for stedse meer at udvide den objective Verdens, kort sagt, den mest uindskrænkede Passi-

vitet. Ophæver nu Dogmatismen den theoretiske Modsætning mellem Subject og Object ved den Fordring, at Subjectet (Jegheden) skal i Henseende til Objectet ophøre at være det Modsat, saa bør Criticismen tvertimod ophæve den theoretiske Philosophies Modsætning ved den practiske Fordring, at det Absolute skal ophøre at være Object for mig. Denne Fordring kan jeg nu kun opfylde ved den uendelige Bestræbelse at realisere det Absolute i mig selv, kun ved uindskrænket Virksomhed. Men nu ophæver enhver subjectiv Causalitet den modsatte objective, i det jeg bestemmer mig selv efter min egen Villie, bestemmer jeg Objecterne ved en dem fremmed Villie, i det jeg sætter Activitet i mig, sætter jeg Passivitet i Objectet, jo meer subjectiv desto mindre objectiv. Sætter jeg altsaa Alt i Subjectet, da nægter jeg netop derved Alt om Objectet, absolut Causalitet i mig ophæver for mig al objectiv Causalitet som objectiv, i det jeg udvider min indkniber jeg den objective Verdens Grændser.

Min Bestemmelse i Criticismen er: Stræben efter uforanderlig Selvhed, ubetinget Frihed, uindskrænket Virksomhed.

S. 195—96. Det Menneske der har tiltrygglet sig en Existens i den oversandselige Verden, bliver i denne Verden Menneskehedens Plageaand, som raser baade mod sig selv og Andre. For Ydmygelserne i hiin skal Herredømmet i denne Verden holde ham skadesløs, og i det han opvaagner

af hin Verdens Salligheder, vender han tilbage til denne for at giøre den til et Helvede. Lykkelig maae han skatte sig, om han, ved at vugge sig i hiin Verdens Arme, kan vorde et moralsk Barn i denne."

„Det er da af høiteste Vigtighed for Philosophien at vække Fornuften af sin Slummer, ved at fremstille de uforanderlige Kaar Dogmatismen byder sine Bekiendere, thi skulde den selv ikke ved dette Middel kunne opvaagne, da er Man i det mindste vis paa at have giort sit Bedste. Forsøget er saameget lettere som hine Kaar (Alternativer) saasnart Man kommer til at giøre sig selv Regnskab for sin Videns sidste Grunde, staae for enhver philosopherende Fornuft som den simpleste, begribeligste, oprindeligste af alle Modsætninger, thi det er den: Fornuften maae give Slip enten paa en objectiv Aandeverden, eller paa en subjectiv Personlighed, paa et absolut Object eller paa et absolut Subject, paa Villiens Frihed. Er denne Modsætning engang bestemt fattet, da er det og Fornuftens Interesse paa det Omhyggeligste at vaage over, at ikke moralsk Dovenskab med sine Sophisterier drager et nyt Slør over den, som kan skuffe Menneskeheden. Det er Pligt at opklare det hele Blændværk og vise at ethvert Forsøg paa at giøre det tækkeligt for Fornuften, kan kun lykkes ved et nyt Blændværk, der holder Fornuften i en bestandig Uvidenhed, og skjuler Afgrunden, hvori Dogmatismen tilsidst, naar

den kommer til det sidste store Spørgsmaal om Væsen og Uvæsen (Seyn und Nichtseyn) nødvendig maae nedstyrte os."

S. 197-98. "I, som selv troe paa Fornuften, hvi anklage I Fornuften, fordi den ikke kan arbeide paa sin egen Undergang, fordi den ei kan realisere en Idee, hvis Virkelighed vilde forstyrre Alt hvad I selv møisommelig nok have opbygget? At de Andre som bestandig have ligget i Uenighed med Fornuften, og hvis Interesse det er at klage over den, at de giøre det, undrer mig ingenlunde, men at I giøre det, I der selv love Fornuften som en guddommelig Evne i os, det undrer mig. Hvorledes vil I hævde e d e r s Fornuft mod en h ø i e s t e Fornuft, som aabenbar kun levner den indskrænkede, endelige Fornuft den mest absolute Passivitet? Eller, naar I forudsætte Ideen om en objectiv Gud, hvorledes kan I da tale om L o v e, som Fornuften skaber af s i g s e l v, da dog kun et absolut frit Væsen kan være s i n e g e n L o v?"

Nu vil jeg spørge, om Man tydeligere kan kundgiøre sin Atheisme, dersom det er Atheisme at nægte Guds Virkelighed, at a n s e e, erklære den menneskelige Fornuft for det Høieste. Her er ikke Talen om Sætninger, der l e d e til Atheisme, men om en Gudsfornægtelse, Schelling uden Skye bygger paa den klare Indsigt af hvad det har at betyde at troe paa en virkelig Gud, den Indsigt, at S e l v f o r n æ g t e l s e og Forening med Gud da maae være vort Maal, at vor

høieste, eneste lovlige Virksomhed er at lade Gud handle i os, ei staae Ham imod, ei have anden Villie end Hans. Ikke af theoretiske, men af practiske, amoralske Grunde nægtede da Sch. Gud: fordi han ingen Herre vilde lide, fordi han vilde være sin egen Gud, derfor maatte Gud ikke være til, thi tvende Guder, tvende Uafhængigheder, det indsaae han var en Modsigelse, der ophæver sig selv.

Men, er det maaskee ikke længere Schs Mening? Jeg vil spørge, om han kunde ladet disse Breve trykke i sine philosophiske Skrifter 1809, uden at fralægge sig deres Paastande om Gud, hvis han nu fornægtede dem? Jeg vil spørge om Sch. ikke i disse Breve ved Dogmatisme forstaaer Lærdommen om en virkelig, objectiv Gud, om han siden har erklæret at han mener andet derunder, eller om han ikke lige til Skriftet mod Jacobi og i det erklærer sig bestemt mod Dogmatismen. Jeg vil spørge, om han ikke i Bogen om Philosophie og Religion, naar han (S. 21-23) afhandler Forholdet imellem det Ideale og Reale, udtrykkelig siger, at naar han skal bruge Ordet Gud, maae det blot betyde det Ideale der svæver over al Realitet, og at Sjælen, naar den beskuer sig selv under Evighedens Form beskuer Gud selv. Jeg vil spørge om Sch. nogensteds forstaaer andet end noget Idealt ved Gud som A, som det Første, som Gud i Muligheden, og om han ikke aabenbar nedbrød

sit hele System ved at antage en virkelig, fuldkommen Gud, og neppe skal Prof. Ørsted trøste sig til at gientage sin Beskyldning for Consequentsmagerie, thi den er dog visselig her til Latter for Enhver, der kiender det Mindste til Naturphilosophien.

Jeg kan da nu forlade de Ørstedske Indvendinger mod min Beskyldning deels som aldeles usande, deels som blot tilsyneladende, og hver agtsom Læser vil selv mærke om jeg har misforstaaet Skriftet mod Jacobi, og om ikke min Paastand (anført af Prof. S. 72) er beviist. At Sch. selv (i Afhandlingen om Friheden) bruger Ordet Forstand for Intelligents, at han godt kan erklære den selvstændige Fornuft for det Høieste uden at antage en virkelig Gud, det har vi seet. At han ved sin levende Gud forstaaer Guddommens Liv i Naturen og Mennesket, og reent ud paastaaer at Gud først vorder personlig ved Dagenes Ende, det har vi og seet. At en evig, tidløs Udvikling ser mulig, overlade vi gierne Prof. at mene, og at der kan være stridende Kræfter i Gud som ere opløste i en fuldkommen Harmoni (S. 81) indrømme vi neppe, før han kan bevise at Vrede mod Synden og Naade mod dem der sukke under dens Aag, at Styrke og Viisdom fordre hinandens Ophævelse, som Sandhed og Løgn, som Bejaelse og Fornægtelse, og indtil saalænge lære vi kun heraf, at Prof. ved at forsvare Naturphilosophien, ei, som han vil ind-

bilde os (S. 82) forsvarer den philosophiske Aand i Almindelighed, men sine egne smukke Meninger. Dette vilde desuden være temmelig klart, thi Prof. vil dog vel ikke sige, at jeg har dømt Socrates og Plato, Leibniz, Kant og Fichte ligesom Schelling og Naturphilosophien; han vil dog vel ikke paastaae, at jeg er den Eneste, der anseer Schellings Lære for umoralsk og atheistisk, han vil dog vel ikke nægte at Jacobi har giort det Samme, at den ædle Fichte har fordømt den ligesaa stærkt som jeg, at den ei dommes mildere i hvad vore Læsere kan læse paa dansk i Theologisk Bibliothek (6te Bind), Naturphilosophien maatte altsaa blive den sidste i hvilken Prof vilde forsvare den philosophiske Aand i Almindelighed, dersom ikke denne besynderlige Ytring var hans Øiesteen.

Den Vending duede altsaa ikke, men har Prof. maaskee andre Grunde til at ansee mig for Philosophiens Fiende. Det mener han, og søger at bevise det end mere (S. 51-57) af et Sted i Krønikens Gienmæle, hvor jeg siger at Man kun behøver med et enfoldigt Øie at betragte de Høilærde, naar de bevise Guds Tilværelse for at erkiende Muldvarpens grændseløse Overmod i sin hele Vederstyggelighed, thi hvad er dog galere, end naar Krybet teer sig, som om det raadte for enten dets Skaber skulde være til eller ikke. Jeg vil ikke spilde Tid paa at udvikle hvorledes Prof. forsmaaer at slagte Ord, men kun bemærke, at Ingen, som ei vil misforstaae mig, kan antage Ordet Høilærde for

andet end Ironie, eller mene, at jeg derunder indbefattede ogsaa dem, der med Troe paa Gud, kun til Løgnens Beskiæmmelse og de Skrøbeliges Styrkelse, stræbde at vise hvor klarlig Gud har aabenbaret sin evige Kraft og Guddom, thi ere ikke netop hine Ord Indledning til en Tale, hvor jeg stræbde at forstærke det ontologiske Beviis for Guds Tilværelse; At Man nu under Beviisførelsen kan tee sig som Man er til, og at Mange, uden at Nødvendigheden laae i Beviset, har t e e t s i g som om de raadte for enten deres Skaber skulde være til eller ikke, det veed man, og at det er vederstyggeligt, vil vist hver kyndig Christen indrømme, om og Prof. vilde nægte det. At der endelig slet ikke behøves konstige Beviser eller dyb Tænksomhed, men kun Sandhedskiærlighed til at vinde Troe paa sin Skaber, det kan Prof. gierne nægte, men Guds Ord bekræfter det (Rom. 1) og enten Prof. tager mig det ilde eller vel op, troer jeg Gud fremfor ham. Min Mening om Philosophie er i Øvrigt snart sagt. At jeg ikke anseer Kiærlighed til Viisdom for noget Ondt, vil Man vel troe, at den er Betingelsen for al sand Viisdom og l e v e n d e Erkiendelse er ogsaa ligefrem, thi Gud er Kiærlighed, og hvo som ikke elsker kiender ikke Gud, og Livet er i Kiærligheden. Men saa vist som nu Ordet Philosophie udtrykker, skiønt det Hjertelag der maae være hos den rette Sandhedsforsker, saa vist bør samme Hjertelag findes hos os Alle,

Ord til Udtryk for den Undersøgelse og Udvikling Fornuften foretager sig, og Logik var udentvivl det rette Ord, da det kan udtrykke baade Fornuftens Syssel og dennes Udbytte: Sandheds Erkiendelse. Dog Man bruge hvad Ord Man vil, det er dog ligevist at Sandheds Erkiendelse skal være al Undersøgelses Maal og at Ingen, som elsker Sandhed, kan hade dens Erkiendelse, heller ikke tør vist Nogen beskylde mig for at have haanet eller beskidet den, hvilket Man dog maatte, naar Man med Ret skulde kunne sige, at jeg havde angrebet den philosophiske Aand i Almindelighed. Dog, kan Man bevise at Alt hvad der har kaldt sig Philosophie har været Tragten efter Sandheds Erkiendelse i Sandheds Kiærlighed, da maae jeg tilstaae at have beskidet Sandheds Erkiendelse, thi mangen saa kaldt Philosoph og navnlig Schelling anseer jeg for Løgnens Tjener, og dens Philosophie for Løgn og Vildfarelse; men det er ei gaaet Paulus bedre, naar han (Coll. 2.) taler om en Philosophie der er tom, smigrende Vildfarelse (κενη ἀπατη) der knytter sig til Menneskeland og Verdens Elementer (ςοιχεια τȣ κοσμȣ) og ei til Christus som er Sandheden. Naar nemlig den menneskelige Fornuft betragter sig selv som den rene Fornuft (λογος) og Sandheden selv, og altsaa vil udvikle Sandheden af sig selv, da er den Løgnens Tjener, og fornægter Sandheden, og spiller med en falsk Erkiendelse, og en saadan er alt Menneskeværk (παραδοσις των

ανθρωπων) som udgiver sig for selvstændig Philosophie, en saadan er fremfor alt Naturphilosophien, der ret egentlig stræber at føre os i Triumph κατα τα στοιχεια τε κοσμε; der udtrykkelig paastaaer at den menneskelige Fornufts Selverkiendelse er Guddommens rene Erkiendelse og Anskuelse, uagtet al sund Fornuft maae erkiende sin Indskrænkning og Underordning og Feilbarhed, og trods Skriftens klare Ord (1 Cor. 13.) vi erkiende nu stykkeviis; vi see nu giennem Glas i Gaader (δι εσοπτρε εν αινιγματι) først da, naar det Fuldkomne kommer, (naar vi ere opbyggede til Christi Legeme) skal vi see Ansigt til Ansigt og erkiende ligesom vi (af Gud) erkiendes. (1 Tim. 6.) Han (Faderen) beboer et utilgiængeligt Lys, intet Menneske seer eller kan see ham. (Joh. 1.) Ingen har nogensinde seet Gud, den eenbaarne Søn som er i Faderens Skiød han har forklaret ham. (Math. 11.) Ingen kiender Faderen uden Sønnen og hvem Sønnen det vil aabenbare. (2 Cor. 5.) saa længe vi ere hjemme i Legemet ere vi Udlændinge fra Herren, thi vi vandre (med Ham kun) ved Troen ikke ved Beskuelsen (ε δια ειδες.) Istedenfor altsaa her at udbrede mig over hvad den menneskelige Fornuft er, hvad den kan og skal i Almindelighed, hvorom jeg har sagt Noget i min lille Afhandling om Troe og Fornuft, vil jeg blot sige, hvad den kan og skal hos Christne, som have Sandheden aabenbaret i Guds usvigelige Ord. Den skal først og fremmenst erkiende

vet sterke Ord for Sandhed, og det fornemmelig ved at erkiende dets guddommelige Kraft til at overvinde Verden og avle det evige Livs glade Vished i Hiertet. Dette, og Dommen efter Ordet, om hvad der er christelig Lære og christelig Wandel, er Fornuftens Embede hos alle Christne. Men, da Gaverne ere adskillige, og vi skal tjene hinanden dermed, og der ere Mæstere og Spottere, hvis Mund skal tilstoppes, og Skrøbelige i Troen som vi ei maae foragte; saa gives der endnu en anden Fornuftbrug som ei er at laste eller foragte, naar nemlig de, der have annammet Viisdoms og Kundskabs Aand, betragte det Indvortes og Udvortes, og udvikle de Vidnesbyrd om Gud og Hans Sandhed som deri ligge skjulte, og vise hvorledes Fornuften, alt som den voxer i Troens Lydighed, voxer i Sandheds Erkiendelse. Klart maae Man vel kalde det, at en selvstændig eller tvivlende christelig Philosophie er en Uting og Selvmodsigelse, som Christendom uden christen Troe, og at derimod en christelig Logik er en ganske herlig Ting, naar den kun ikke bryster sig, ei spotter den enfoldige Troe som er dens Grundvold og Ledebaand, ei glemmer Kiærligheden som er dens Liv, ei anseer sig for andet end en Stykkeviis og ufuldkommen Erkiendelse af den Sandhed vi kun ved Troen kan fatte og kun i y d m y g K i æ r l i g h e d f o r e n e s med til et evigt Liv i Gud. Kundskab affalder, Kiærlighed som Troens Frugt er det eneste som aldrig affalder, og dog er det i Chri-

sandheder, kommet saavidt, at christen Troe kan Man spotte, den levende, alraadende Gud kan Man fornægte, og dog hede oplyst, human og liberal, men den Philosophie, den Fornuftens Misbrug som avler og værger Vantroes og Udyds Uhyrer: den maae Ingen antaste, uden at anklages som en Majestætsforbryder mod Sandhed, Oplysning og Menneskehed. Nu, er det Viisdom, at Man kun behøver at døe for at vorde salig, at naar Hiet brister, ere Catilina og den hellige Johannes lige gode, at der er ingen Gud uden Een som Djævle og Helgene skal enes om at udvikle, at der er intet evigt Liv uden i Samfund med den evige Død; da beholder eders Viisdom, I Hollærde! men Trods om I med den kan overvinde Verden; Trods om I med den kan trøste eet bedrøvet Sind, end sige indaande Frimodighed og Glæde i et eneste Hierte som kiæmper med Døden! Og, hvad er da eders Viisdom? At sætte sin Mund imod Himlen og lade sin Tunge fare frem paa Jorden, at sige i sit Hierte der er ingen Gud, at være stolt i Medgang, at bespotte i Pine, og fortvivle paa det Sidste, det kan hver Daare, men at overvinde den Verden som skuffer og omskiftes og som skal forlades, at være frimodig i Trængsel og glad i Bedrøvelse og triumpherende i Døden, det er Livets Konst, den virker Jesu Christi Troe saa godt i den Ulærdeste som i en Salomon og oftest bedre, og denne Troe som beviiste sin Kraft i Aarhundreders Række, den skulde en Christen,

som føler dens hellige Kraft og Fred i sit Hjerte, ei turde sætte høit over al Verdens Wiisdom, i dens Navn skulde han ei turde dømme alle dens Fiender som Guds og Sandheds og Menneskeheds Fiender? Ja, Bier til han ikke det tør! da først kan I prise eders Wiisdom, hvis I ei glemme den for at bede Bjergene falde over eder og Høiene skiule eder for Hans Ansigt, som sidder paa Stolen, paa den Stol I, som Djævelen af Begyndelsen, vilde røve Ham, den levende Sandhed, Guds Faders Eenbaarne, røve Ham ved afmægtig Løgn, Ham hvis Dommersværd I vilde døve ved en Indifferents.

Om min lille Verdenskrønike.

Et udførligt Forsvar for denne Bog vilde her være paa urette Sted, men da Prof. atter har angrebet den (S. 117, 130) foruden andre enkelte Sidestød, og beraabt sig paa Recensionen i Litteraturtidenden, vil jeg dog ei undlade at give de Oplysninger, der lade sig fatte nogenlunde i Korthed.

Ei vil jeg spilde Ord paa at besvare den latterlige Bebreidelse, at jeg, som under mange Embedsforretninger og langt fra Bogsamlinger leverede et kort Omrids af de vigtigste Begivenheder, nu, da jeg intet Embede har uden at skrive hvad jeg agter gavnligst, og lever i Hovedstaden, agter mere udførlig at fremstille Histo-

rien. Beviser den Anke (S. 130): Noget; da maae det være, at Man er i Forlegenhed for at finde Noget at laste, og det Samme bevises ved Anken paa at Perikles forties i en Bog hvor Nørbye ihukommes, som Man ret kappes om at giøre til en gruelig Forbrydelse, skiøndt jeg jo selv i Fortalen bad mine Læsere ansee Bogen for en Udsigt over det luthersk Tidsrum med en Indledning om de forrige Tider, og skiøndt Nørbye langt fra at prange i Verdenshistorien, som Man siger, kun nævnes i Forbigaaende i en af Anhangets Anmærkninger.

Prof. giør sig (118) ret lystig over mit foreløbige Svar paa Prof. Møllers Recension, fordi det var kun foreløbigt, og mener jeg barede mig vel for at vedrøre de Feil der lagdes mig til Last, og da mit egenlige Forsvar nu vel ikke udkommer, skal jeg dog vise begge Professorerne, uden i Øvrigt paa nogen Maade at sætte dem i Classe sammen, at jeg ikke frygter for at brænde mig.

Prof. Møller paastod at min Bog røbede tyk historisk Uvidenhed, og Ukyndighed næsten om Alt hvad der ikke stod i Haandbøgerne. Hans Beviser vare følgende:

1) S. 54. Aarstallet 323 som Tiden da Constantin samlede Riget skal være en Uvidenheds Feil, dersom det ei er en Trykfeil. Det Sidste er ikke her, som ellers alt for ofte, Tilfældet, men det Første ikke heller, thi jeg

mener at han havde først Riget samlet da Licinius nedlagde Regieringen.

2) S. 56 har jeg sagt at Arius nægtede Christi Guddom, men Rec. siger det var kun hans Homousie med Faderen, og er det ikke Eet, da har jeg Uret tilligemed den hele christne Kirke fra Kirkemødet i Nicæa af, men historisk Uvidenhed synes det mig ikke at røbe, ei heller kan jeg forstaae, hvorledes Man skulde kunde nægte at Christus var eet Væsen med Faderen, og dog tilskrive ham Guddom, uden at antage to Guder som er en Selvmodsigelse.

3) S. 57 har jeg kaldt Valentinian en Søn istedenfor en Systersøn af Honorius, og er det ikke en Trykfeil, da er det vist nok en Skrivfeil, som viser at jeg ei troligt copierede en Haandbog, men om den beviser historisk Uvidenhed maae Andre bedømme.

4) S. 59 har jeg sagt at Mahomed borgede meget af vore hellige Skrifter. Prof. paastaaer at Mahomed ei havde læst Skriften, men ligesom han nok veed at herom har ganske lærde Mænd tvistet, maae jeg bemærke, at det ligefuldt bliver vist at Mahomed borgede Meget af Skriften.

5) S. 62 har jeg sagt at vore Fædre vanartede alt eftersom Jordlivet blev dem mere kiært og at da blev Sørøverie den gængse Haandtering. Rec. paastaaer at jeg urettelig tiltroer de ældre Nordboer sandere Troe og æd-

lere Gemyt end deres Sønner henimod Haarfagers Dage og derefter; jeg vil derom ikke twistes stort, men twivler paa at Prof. kan bevise jeg har Uret, end sige at han skulde kunne regne det Modsatte mellem klare historiske Sandheder, som kun min Uvidenhed fik mig til at modsige.

6) S. 63-64. taler jeg om Benedicts Velgierning mod Europa ved den Munkeorden han oprettede, og da det er første Gang i Bogen jeg nævner Munke, slutter Rec. at jeg ansaae ham for Munkelivets Fader, men foruden det, at Tavshedsbeviser ei due synderlig, veed jo dog Prof. at jeg har taget Attestats gandske hæderlig, og hvor lidt Kirkehistorie dertil end udfordredes, maae jeg dog vel engang have vidst lidt om Østens Munke, ligesom det ei er svart at giætte, hvi jeg i saa snevert et Omrids ei ændsede dem.

7) S. 79 har jeg sagt at de egenlige korsfarende Folkefærd vare Franskmænd, Tydskere og Italienere, men Rec. paastaaer det er galt, da Italienerne i Begyndelsen vare lunkne, og han altid har fundet, at flere Korsfarere droge ud fra Engelland end fra Italien. Fra hvilke Lande det største Antal Mennesker drog til Palæstina lader sig vist vanskelig afgiøre og derom vil jeg her ikke twistes, men jeg mener, at den Andeel de adskillige Folkefærd toge i Korstogene, bestemmes bedst ved at betragte Høvdingerne de adskillige ...

Deelagtighed i de store Begivenheder, og Togenes Indflydelse paa Landenes Tilstand. Feiler jeg ikke heri, da har jeg ogsaa Ret i hint Udsagn, thi naar Man, som jeg jo har giort, undtager Richard Løvehiertes Riddertog, er der nok ikke Stort mere at melde om Engellændernes Bedrifter i Palæstina, da derimod ei aleene Tancred og Boemund glimre i det første Korstog, men Italiens Søstæder spille en særdeles vigtig Rolle i hele Korstiden, og at det var i de tre nævnte Lande, ingenlunde i Engelland, at Korstogene bidroge til at virke store indvortes Forandringer mener jeg er unægteligt; og det Samme troer Heeren i sit Priisskrift om Korstogenes Følger.

Rec. mener ellers at jeg, ved den Andeel jeg indrømmer Franskmændene i Korstogene, selv har modsagt min Paastand (140) at Christendommen i intet Tidsrum ret har fæstet Rod i Frankerne. Jeg vil her lade det staae uafgiort, hvorvidt Franskmændenes Deelagtighed i Korstogene i det Hele røbede grundig Christendom, og kun bemærke, at i al Fald er her ingen Modsigelse; thi paa sidste Sted taler jeg om Frankerne som det egenlig frankiske Folk og adskillet udtrykkelig derfra Normanners, Gothers, Burgunders og Allemanners Efterkommere. At jeg derimod ved at nævne Frankerigs Deelagtighed i Korstogene mener Lan-

dets Indbyggere i det Hele taget, er jo klart, og at det netop var Normanner, Burgunder og Allemanner som udmærkede sig meest i Korstogene er ovenikjøbet nok temmelig vist.

8) S. 87 har jeg sagt at Mogolen Hulaku, der han trængde frem til Middelhavet satte det sydlige Europa i stor Skræk, og Rec. siger, at er Europa ikke en Trykfeil for: Asien, da er det en historisk Urigtighed. Min Hjemmelsmand var Johannes Müller som (Haandbogen 2den Deel, 272) siger bestemt: andengang skialv den europæiske Christenhed, og er det nu en Følge af hans historiske Uvidenhed, da skammer jeg mig dog ei ved med ham at have feilet i en Ting der synes saa rimelig.

9) S. 88 skal jeg have sagt at Schweitserne allerede ved Frihedens Erhvervelse mistede deres Sæders Reenhed, hvilket skal være saameget større Galskab, som Man endnu for faa Decennier siden beundrede deres Sæders ufordærvede Reenhed. Det Første har jeg nu aldrig sagt, som Enhver ved Eftersyn kan overbevise sig om, men vist nok har jeg sagt, at da Alpehyrden forlod sine Bjerge og kjøbde Guld for sit Blod i fremmede Krige, og førde med Guldet Overdaad og fremmede Sæder tilbage, da var det Tegn til Vanartning og blev Kilden til større. Hvo som har læst Schweitseren Johan Müllers Historie om sit Fædreneland, veed at han havde samme Tro, og er

de Sæders Reenhed for faae Decennier siden, og jeg er vel at undskylde, om jeg troer ham bedre, end flakkende Lovtalere, der sit havde egne Begreber om Sæders Reenhed, tit ei vidste Beskeed og bleve i bedste Fald beslukne ved at sammenligne Schweitserne med Engellændere eller Franskmænd, i Forhold til hvem de vist nok kunde berømmes for rene Sæder, uden at have dem.

10) S. 98 har jeg sagt at Dominikaner og Franciskaner vare deri forskiellige fra de forrige Munke, at de ikke skulde indelukke sig i Klostrene, men vandre omkring, tigge deres Føde og prædike for menig Mand. Rec. siger det er Feil, da det kun var Dominikanerne, som havde denne Bestemmelse, og kaldtes derfor Prædikemunke, men det er derfor lige vist, at de graae Brødre prædikede og tiggede om Kap med de sorte, en Ting Man mindst skulde vente nægtet i Dannemark, hvor Franciskanerne en lang Tid raadte hardtad for alle Prædikestole.

11) S. 126 har jeg sagt at Carl den Femte maatte i Freden til Passau 1552 tilstaae Protestanterne fri Religionsøvelse, og Rec. siger at det er en Sammenblanding af Forhaget til Passau 1552 og Freden til Augsburg 1555. Han har for saavidt Ret, at Stilstanden i Passau ei var en forme-

lig Fred, men jeg kan ikke godt forbrage det udanske Ord: Fordrag; og da det var denne Stilstand der endte Krigen og bestemde Fredens Vilkaar, betænkte jeg mig ei paa at kalde den Fred, og kunde derved ei forvilde, naar jeg anførde des rette Aarstal. Imidlertid giver min Tale rigtig nok Anledning til at troe Stilstanden i Passau sluttet efter Morizes Død, og det er mig selv et Tegn paa at jeg maae have forhusket mig.

12) S. 157 har jeg sagt, at Sverrig ved den vestphalske Fred maatte lade sig nøie med et Stykke af Pommern. Rec. bemærker at Svenskerne ogsaa fik Rygen ꝛc., hvori han har Ret, og altsaa ere mine Udtryk ikke bestemte, men at Uvidenhed var Skyld deri kan jeg ei ret forestille mig, især da jeg veed, at Kals Historie staaer mig endnu temmelig levende i Hukommelse.

13) S. 147 har jeg sagt at Cardinal Ximenes oprettede Inqvisitionen, Rec. vil at det skal hede sanctionerede, men, naar vi endelig skal kløve Ord, da bør det hede: gav den sin spanske Kappe.

14) S. 149 har jeg sagt, at der Don Juan havde ved Levante ødelagt den tyrkiske Flaade, var Spaniens Sømagt forbi. Rec. modsiger det og peger paa Philips uovervindelige Flaade, men det er kun en Misforstand, hvortil Tvetydigheden af Ordet Sømagt

(her Søherredømme) vel har givet Anledning.

15) S. 180 har jeg sagt, at Ludvig maatte i den Ryswickske Fred tilbagegive endeel af sit Rov. Rec. laster Udtrykket: maatte, men jeg mener, at naar det ikke var Dumhed eller Ædelmod, som bevægede Ludvig, da var ogsaa en Tvang tilstæde, og enten det nu var Fiendernes Vaaben eller Pengemangel eller ny Planer, eller, som jeg mener, Alt tilhobe, der tvang ham, saa maatte han jo dog giøre hvad han nødig vilde.

16) Samme Side har jeg sagt: forgiæves ydmygede Ludvig sig til at bede om Fred, og Udsigterne vare mørke, da Døden ved at bortrive Leopold og hans ældste Søn Joseph, kom ham til Hjelp. Rec. mener det er reent galt, fordi Ludvig først bad om Fred efter Leopolds Død og jeg skal ikke nægte, at Perioden kunde været heldigere bygget, men det synes mig ogsaa er Alt, skiøndt det ogsaa gierne kan være jeg ikke huskede at det var efter Leopolds Død Ludvig bad om Fred, hvilket vel ei siger stort, da Slaget ved Hochstædt dog stod før hans Død.

17) S. 152 har jeg sagt: med Adelen fra Skaane og Herne var det snart forbi, Mængden var gierrig og ræd, og den giæve Holger Rosenkrands var vel den Sidste, som med

grundig Lærdom forenede sand Christendom og Dygtighed i Rigets Bestilling. Rec. paastaaer at Holger var ei den sidste danske Adelsmand som fortjener denne Roes, men jeg talde jo ei heller om den hele danske Adel, og mit vel er jo ingen afgjort Sag. At jeg imidlertid skulde have modsagt mig selv ved Rosen over Frederik Danneskjold, kan jeg ikke indrømme, thi Danneskjold hørde nok ei til den danske Adel, uden forsaavidt Kongen er Adel.

18) S. 153 Jeg har sagt, at Christian den Fjerde kun i sin Christendom lod sig sige. Rec. siger det er galt, men anfører intet Exempel paa enten at Christian lod sige i verdslige Ting, eller trodsede i sin Christendom, thi Exorcisme er ikke Christendom. At Man imidlertid vel kan finde Undtagelser, troer jeg gierne, men med Ord at træffe paa et Haar er ikke heller saa lige, som det maatte være, dersom slige Anker mod min Bog skulde være beføiede.

19) S. S. Jeg har sagt at Christian knap tænkde paa at bryde Balken mellem Adel og Borger, og Ordene lod sig til Nød forsvare, men det er sandt, jeg vidste ikke at han tænkde derpaa.

20) S. 84 har jeg ikke nævnet Norges gamle Love og Straf slutter Rec. at jeg ikke vidste de vare til, da jeg ellers, mener, han, ligesaavel maatte nævnet dem som de danske. Hertil

kan jeg kun svare, at troer Rec. jeg ei havde læst Heimskringle eller læst den uden at agte paa Gulaa og Froste, da faaer han troe det, men høit skulde han dog ikke sige det. At det havde været ganske rigtigt at nævne Norges Love, nægter jeg dermed ingenlunde.

21) S. 241 har jeg sagt at Høiskolen i Goettingen var i alle Maader den Halliskes Datter, og Rec. troer det Modsatte er beviist derved, at Pietismen aldrig fandt Indgang i Goettingen, og at David Michaelis var den eneste Hallenser som kom did. Om det Sidste er saa ganske rigtigt, husker jeg nu ikke, at Udtrykket Datter kunde volde Misforstaud er vel muligt, skiøndt den umiddelbar følgende Beskrivelse nokſom viser at jeg ikke ansaae Goettingen for en pietistisk Høiskole, men hvad jeg meende med Datter er rigtig nok ikke afbeviist; thi dermed meende jeg, deels at Høiskolen i Goettingen havde den i Halle indvortes at takke for sin Fødsel og sit Liv, og at den var som en Datter der aflægger Moderens Gudsfrygt, men holder dog paa hendes Orden, Flittighed og Ærbarhed. Brevis esse laboro obscurus fio, sagde jeg selv i min Fortale og her er vel et af Vidnesbyrdene, men neppe føres det passelig i Triumph som et Vidnesbyrd om min historiske Vankundighed.

22) S. 239 har jeg sagt: mærkeligt er det, at Storbrittannien ei har fostret een Mand,

som har havt synderlig Indsigt i Verdenshistorien. Anseer nu Rec. Kundskab og Indsigt for eenstydige Ord, da maatte jeg synes ham at snakke i Taaget, men det gjør jeg ikke. Ved Indsigt i Historien forstaaer jeg Syn for Begivenhedernes indvortes Sammenhæng, og at Gibbon nu ei havde Synderligt og Forfatterne af den tykke Verdenshistorie slet Intet af Sligt, det vover jeg end at troe, til jeg overbevises om det Modsatte. Walther Raleigh blev jeg rigtig nok bange for, da jeg sandt at sige ikke vidste, der var en saadan Historieskriver til, og Rec. saa bestemt paastod, at havde jeg kiendt ham, da maatte netop jeg have tillagt ham megen Indsigt i Verdenshistorien. Imidlertid undrede det mig dog, at en Mand, hvem Eichhorn ei engang nævner, skulde have skrevet en mærkelig Historie, og da jeg nu tog Bogen i Øiesyn, saae jeg en Bog fra det syttende Aarhundrede om Begivenhederne, jeg troer til Alexander den Store, der vel, som hver historisk Bog dengang var nødt til, tog stedse Hensyn paa Bibelen, men var saare langt fra at udmærke sig ved skarpt eller klart Syn. Imidlertid er det ligefrem, at denne Historie er langt fra at være den eneste engelske jeg ikke har læst, og det faaer da komme derpaa an om jeg har sluttet ret eller feil fra det

Bekiendte til det Ubekiendte, men Rec's Paastand giør ikke Sagen klar.

23) S. 317 har jeg kaldt Erik Pontoppidan den yngre en Fyenboe, skiøndt han, som Rec. meget rigtig bemærker, var født i Jylland. Desaarsag har Rec. gjort den sindrige Conjectur, at jeg ved at slaae op i Worms Lexikon, har stødt paa gamle Erik fra Fyen, og saa tænkt det var min Mand; men det er saa en egen Sag med den Conjectural-Critik, den er, med de Herrer Exegeters og Philologers Tilladelse, en smule mislig, skiøndom som her, ubillig tillige. Hvis denne Conjectur som saamange andre om min Uvidenhed ei netop havde sin Grund i den slemme Mistanke, at jeg skulde have skrevet min Bog ligesaa flygtig som Rec. har bedømt den; da vilde jeg sige, at Rec. maatte dog betænkt, at til en saadan Feiltagelse hørde en Udgave af Worms Lexikon, hvor den Yngres Skrifter stod under den Ældres Navn. Nu vil jeg derimod kun bemærke, at jeg, i Saga har talt om Unge Erik som en Jyde, der havde gaaet i Aarhus Skole og maae altsaa venteligt have vidst det, og sige hvorfor jeg alligevel i Kroniken kaldte ham en Fyenboe; fordi det nemlig ei er mig saameget om en Mands Fødested, som om hans Herkomst at giøre, og Pontoppidanerne just er en saa ægte gammel fyensk Slægt.

Her er da Listen paa de Bemærker, som Rec. meende berettigede ham til at ansee mig for en Pebling imod sig i historisk Kundskab, det er de Beviser paa min Vankundighed to Professorer føre i Triumph. Visselig, var det, som jeg dog ingenlunde tør paastaae, de eneste eller og kun de største Vildelser i Fortællingen, da kunde Bogen i denne Henseende udholde Sammenligning med de største historiske Mesterværker. Det er hardtad en Skam at opholde Læseren længer med saadanne Ubetydeligheder, men maaskee kunne nogle Vink til at skielne mellem det mere og mindre Vigtige i Historien, dog ei være for Alle overflødige, og dem vil jeg da give.

At Muhamed sammensatte sin Lærdom af jødiske og christelige Sætninger, blandede med hans egne Drømme, det er vigtigt, men om han kiendte vore hellige Skrifter af Læsning eller Sagn, siger i Verdens Historie ikke stort.

At Mogolerne, der de seierrige nærmede sig Christenheden, standsedes ved de Mameluker, der vare de Christnes arrigste Fiender, det er mærkeligt, men om de Christne mærkede Faren og takkede for Frelsen, det er mest deres Sag.

At Carl den Femte med sit Anslag mod Protestanterne strandede i Havnen, og fuedes ved sin egen Yndling, det er mærkeligt, men om Carl i Passau eller Augsburg fuldelig opgav sin Plan, det er Smaating.

At med Benedict de Munkeordener begyndte, som i 1000 Aar vare Christendommens Barometer i Vesten, som udbredte og opholdt den hos de gothiske Stammer, hvorfra den renset udgik ved Munken Luther til Velsignelse for Menigheden, det er Mærkeligt, men at der forhen i Østen vare Munke af et ganske andet Slags, hvis navnkundigste Bedrift var at forstyrre Kirkens Fred, det er i Verdens Historie en Smaating.

At Spanien der forhen slugde Strømmen, som vilde henskylle Christi Kirke, siden stod som en Bølgemur mod Strømmen fra samme Kant og hindredes dog selv fra at oversvømme Europa, det er mærkeligt, men om to eller tyve Aar henrandt imellem den glimrende Seier og det gruelige Tab, det er Smaating.

At den fjortende Ludvig saa uformodenlig standsedes paa Triumphtoget og maatte, efterat have foreskrevet Europa Love, selv bede om Fred, og at Østerrig dog hindredes fra at blive baade Ørn og Løve, det er mærkeligt, men om Ordene som udtrykke dette ere de bedst valgte, og hvilket Aar af et Decennium Ludvig bad om Fred, det er en Smaating.

At de gamle Adelsslægter, som i Middelalderen vare Landenes Skioldblomster, i den første Deel af det lutherske Tidsrum henvisnede, det er mærkeligt, men hvilken Adelsmand, der i et givet Land var den sidste fuldbaarne Rose i Krandsen, det er Smaating.

At Norge kan fremvise en Række af herlige Digte, to saadanne Kongespeile som det der kaldes saa og Snorros hardtad mageløse Krønike, foruden Sagaflokken, det er mærkeligt, thi det, ikke Lovene udmærker Norge fra Dannemark og Sverrig, hvis Love vel vare fuldt saa gode; men at Dannemark fra samme Alder som Saxos latinske Historie har Love paa et godt danskt Tungemaal, det maae anmærkes, thi det giætter Man sig ikke til.

Saaledes har jeg da belyst en Side af den, efter Prof. Ørsteds Mening, med Flid og Sagkundskab (hvorfor ikke Grundighed og Upartiskhed?) udarbeidede Recension, som har sparet Prof. en Umage han ogsaa godt kan behøve for at bevise at jeg er en Folkeforvirrer, og Naturphilosophien Sandhed. Molbechs Arbeide (jeg vilde sige Møie) med samt den skiønne (hvorfor ikke sande?) Afhandling om Religiøsitetens Tilstand i Engelland vil jeg lade ligge, ligesom han lod Krønikens Gienmæle staae ved sit Værd, fordi han ikke kunde nedrive det.

Hvad nu Prof. Ørsteds Paastand om min Krønike i Almindelighed angaaer, at den er en giftig Vanskabning, som ei fortjener at lignes ved vore andre Udtog af Verdenshistorien i Konst &c. (S. 130) da vil jeg kun derom sige: om Smag og Behag kan Man ikke disputere, og om det end lod sig bevise, at vi havde mange slettere Udtog og kanskee slet intet bedre, var det ingen

behøvede blot at sige, som sandt kan være, at han kiendte dem ikke. Hvis Efterverdenen finder det Umagen værd at ihukomme min Bog og Profs Dom, vil den vel mest upartisk afgiøre Spørgsmaalet, og den skal i det mindste ikke sige, at jeg med den Bog har beilet til Rygs og Bifald eller bøiet mig for min Tids Afguder, eller smigret nogets Partie eller nogen Mand, og det tør jeg sige er, hvad den ei vil sige om mange af Nutidens korte eller lange Verdenshistorier. Man vil vist og da forundre sig over at i en Tidsalder, da hardtad ingen Boglærd vilde indrømme at Guds Ord skulde forstaaes ordret, Man dog forlangde af et syndigt Menneske at alle hans Ord skulde kunne udholde den strængeste Prøvelse. Man vil spørge om det da aldeles var glemt, at det er kun den fuldkomne Mand, der ei støder an i sin Tale, eller om jeg maaskee vandrede som den eneste Synder blandt en fuldkommen Slægt.

Jeg vil da gaae over til Ankerne paa enkelte Udladelser i Kroniken og kortelig giennemgaae dem.

I Kroniken (S. 282) har jeg sagt at hvor Chemie, Astronomie og Mathematik ret blomstre, behøves intet andet Vidnesbyrd om et det aandelige Træe er sin Udgang nær. Jeg har end videre sagt, at disse Kundskabsgrene endnu længere end Ordgranskning og Sagakyndighed, forlyste vantroe Sjæle, ei alene for Nyttens Skyld i det daglige Liv, men ogsaa fordi de lede snarere fra end til Religionen, da Legemernes Opløsning i deres usynlige Bestanddele bestyrker i Indbild-

ningen, at Mennesket er kun et Legeme, der opløses ved Døden; Klogskaben paa Himmellegemernes Gang og Opdagelsen af store Phænomeners nærmeste Aarsager hjelpek til at glemme Gud, og i Mathematikens indholdsløse Uendelighed opdager Man et kiærkomm n: Billede af Sjælen med dens uendelige Fremhigen og fries fra Forestillingen om en Evighed, som forfærder alle Guds Uvenner. Jeg siger endelig, at naar man indseer, hvor nær beslægtet Sjælen i denne Kundskabskreds, Mathematiken, med sin ideeløse Tydelighed og anmassede Selvstændighed maae være med den menneskelige Forstand, naar denne stadfæster sig i hovmodig Vantroe, da forstaaer Man, hvor meget Sandt der er i den Paastand, at Christendommen er Videnskaberne i Veien, og kan tillige kaste et mærkeligt Blik paa deres Stamtavle. Endeel af disse Kundskaber kan længe bevares igiennem Brugen, men den videnskabelige Syslen dermed holder snart op af sig selv, thi selvstændig kan Sjælen ikke være, og naar den formastelig prøver derpaa, bliver den strax Legemets Træl.

Over denne Tale udbredte og forivrede den physiske Professor sig i Recensionen Lin. 426—561. Han tilstod at et ensidigt Studium af hine Videnskaber havde vildledt Mange, men at det var Tilfældet med ethvert ensidigt Studium, og at det ikke laae i deres Natur at lede fra Gud, men at de tvertimod retteelig dyrkede maatte lede til Ham. Han nægter at det har været en almindelig Paastand i vor Tidsalder at Christendommen

er Videnskaberne i Veien, men paastaaer at jeg indbilder den blinde Hob, at Videnskabernes Dyrkere hade Religionen, han opkalder alle Venner af Sandhed og ægte Gudsfrygt til at stride imod mig og raaber: see I ikke det Baal gienreise sig, hvorpaa Vanini brændte? see I ikke det Fængsel paa nye optaarne sig, hvori Galilæi vansmægtede? Herpaa svarede jeg i min Tale mod den falske Prophet (S. 40—47) og viisde, at jeg ikke har sagt hvad Prof. bestreed, at hine Videnskaber i Følge deres Natur ledte fra Religionen, men kun at de længst forlyste vantroe Sjæle og hjalp dem til at bestride Religionen og glemme Gud. Jeg henvisde til Anmærkningen S. 386, hvor jeg havde vedkiendt mig den Vished at Alt, naar det rettelig kiendtes, maatte sees som Guds Værk, og kunde altsaa ei antage, at nogen Stræben efter Tingenes sande Erkiendelse ledte fra Gud, men jeg gjentog min Paastand at hine Videnskaber ere mere end de historiske Videnskaber skikkede til at forlyste dem der ønske at glemme Gud, og meende det var allerede klart deraf, at Ingen endnu havde fundet Forbindelsen mellem Religion og Mathematik: hine Videnskabers Sjæl. Jeg mindede om, hvilket Galskab det var at nægte, hvad der var saa vitterligt om vor Tidsalder, at den hardtad enstemmig havde paastaaet, at al positiv Religion var Videnskaberne og Bibeltroen især de physiske i Veien, og jeg erklærede, at da Rec. havde paastaaet om den Christendom jeg prædiker, at den laae i Strid med Videnskaberne, skulde han selv

være den, der sigtede, Christendom som Videnskabernes Fiende, indtil han beviisde at min Christendom var uægte. Jeg viisde, hvor kætterligt det var at anklage mig for Had til Videnskaberne, som jeg dyrkede fra min Ungdom af, og at sige jeg indbildte den blinde Hob at Videnskabernes Dyrkere hadede Religionen, da jeg dermed jo anklagede mig selv tillige. Jeg erklærede det for et Nidingsværk at ville indbilde Folket, at jeg førde Mord og Brand i mit Skiold, og jeg gientog min Paastand, at naar Videnskaberne vil være selvstændige da er Christendommen dem, ligesom de den i Veien.

Herpaa svarer nu Prof., mærkeligt nok, skiøndt ikke underligt, paa to forskiellige Steder. S. 82—89 og 137.

Han begynder med spottende at indrømme min Paastand om de physiske Videnskabers Virkning paa de vantroe Sjæle og en ligedan Tilstaaelse af, at jeg har erklæret al sand Videnskabelighed for Skridt til Guds Erkiendelse, og Meningen om Videnskabernes Dyrkelse som noget Uchristeligt, for Sværmerie. Sagtens meener Prof. at den spottende Tone skal hindre Læserne fra at see, at han her har maattet indrømme det Vigtigste, nemlig, at jeg, langtfra at prædike Had til Videnskaberne eller paastaae, at de i deres Grund ere ugudelige, netop lærer det Modsatte, men jeg er vis paa at ingen Læser, som har Sandhed kiær, lader sig saa let for-

seer, at er det sandt, da er ogsaa Profs Beskyldning falsk, da er det et Nidingsværk at ville indbilde Folket, at jeg prædiker Had til Videnskaberne og lægger an paa at tænde Baal og mure Fængsler til deres Dyrkere. Imidlertid regner dog Prof. paa, at hans Læsere have glemt hans Tilstaaelse, inden de naae S. 137, thi der gjentager han Beskyldningen at jeg med Iver stræber at indbilde det lettroende Læserfolk, at Videnskabernes Dyrkere hade Religion og Sandhed, og at denne Iver om den fik Lov til uafbrudt at virke, omsider vilde gjenopreise de Baal og de Fængsler, kort paa ny opvække de Forfølgelser, hvormed Man har beskiæmmet Kirken og undertrykt Videnskaberne.

En saadan Adfærd dømmer sig selv, jeg vil derfor ikke spilde et Ord paa at male den med sine rette Farver, men kun henvise til Talen om den falske Prophet S. 43—47 og vende tilbage til Profs ny Udvikling af Videnskabernes Forhold til Religionen. Han paastaaer at det ikke var hans Skyld, om han misforstod Stedet i Kroniken som om jeg havde sagt at det laae i de physiske Videnskabers Natur at lede fra Gud og at der var meget Sandt i den Paastand at Christendommen var Videnskaberne i Veien og han pukker paa den Tone, der siger det Modsatte. Da Prof. her, ventelig med Flid udtrykker sig særdeles dunkelt vil jeg oplyse Tingen. I Recensionen stod ikke som i Bogen: Man kan see hvor meget Sandt der er i den almindelige Paastand &c., men; hvormeget

Sandt, hvorved Stedet fik en Mening, som Prof. ønskede. Jeg anmærkede denne Feil i mit Forsvar S. 42, lod det staae usagiort om Texten var forvansket med Villie eller ikke, men bemærkede, at først i sin Forvanskning sagde den, hvad Prof. vilde have den til at sige. I det ny Aftryk af Recensionen har han restitueret Texten, men vil, nu med de henkastede Ord: selv Tonen, som Man her lykkeligviis kan bringe for Retten, troer jeg, taler for min Forklaringsmaade, indbilde sine Læsere, at han netop har bygget paa den rette Text, som ei var i hans Recension, og som netop vidner imod ham. Til Overflod vil jeg i Henseende til hin Tales rette Mening endnu bemærke, at Slutningen paadet kraftigste vidner om at jeg ikke troede nogen Videnskab i sin Grund var Religionen fiendsk; thi ligesom jeg i Begyndelsen har sagt, at de physiske og mathematiske Videnskabers Herredømme i Frankerige forkyndte, at det aandelige Træ var sin Udgang nær, saaledes angiver jeg til Slutning Grunden hvorfor, fordi nemlig Sjælen, naar den vil være selvstændig, strax vorder Legemets Træl, hvorved al egenlig v i d e n s k a b e l i g Syssel maae ophøre, om end adskillige Kundskaber bevares og forplantes for Nyttens Skyld i det daglige Liv. Var det nu m i n Mening at det laae i de physiske og mathematiske Videnskabers Natur at lede fra Religionen, og at Christendommen var dem og al Videnskabelighed i Veien, da maatte det jo ogsaa være min Mening, at Videnskaberne ret maatte trives

og blomstre, naar de fik Christendommen af Viden, men nu paastaaer jeg netop det Modsatte, og maae da enten have giort mig skyldig i den groveste Selvmodsigelse, eller ganske alvorlig mene at hvor fiendlige end Videnskaberne i en vantroe Tid skade mod Troe og Christendom, er den dog deres Livs Aand, som de ei kan foragte eller bekiæmpe uden at grave deres egen Grav. Visselig, Efterverdenen vil have ondt ved at troe, at hvilærde Mænd kunde udraabe en Mand for Had til Videnskaberne og Antagelse af et i deres Natur grundet Fiendskab mellem dem og Religjonen, som, ligefra han greb Pennen, umagede sig for at vise den nøie og nødvendige Forbindelse mellem Troe og Videnskab; at udraabe en Bog derfor, som i sin Fortale (XI—XVI) bestemt angiver det som sin Agt, giennem Historien at giøre opmærksom paa hin Forbindelse, og som fra Begyndelsen til Enden aldrig taber denne Forbindelse af Sigte, ja som aldrig kunde blevet til, hvis ei dens Forfatter havde følt sig levende giennemtrængt af denne Forbindelses Vished og Nødvendighed. Dog, gid dette var det første Beviis paa deres Blindhed som sige: vi see! Da sagde det ei stort, om mine Bestræbelser miskiendtes, da kunde jeg rolig vandre, som det er min Lyst, i forbigangne Dage i Beskuelsen af Herrens underfulde Gierninger og de hensovne Herliges Levnet, siunge med den Røst mig skiænkedes,

udsige hvorledes jeg hørde Dage tale med Dage om deres Herre, og rolig overlade det til dem det sydle, naar vi hvile, at dømme upartiisk om min Færd, min Tale og Sang, adskille det Falske og tilegne sig det Sande; thi hvad vil det i Grunden sige, som jeg saae dybt eller ikke i Tidernes Speil, naar jeg dog saae Ham deri, som opfylder det Dybe og Høie, hvad vilde det sige, om jeg fløi som Lærken eller kvidrede som Spurven i Morgenstunden, naar jeg dog lovede Herren og priste Hans Miskundhed med den Tunge Han gav mig, flagrede mod Himlen med de Vinger jeg havde. Ja, hvem tør vove at nægte, at hvis min Levetid var indfaldet hundrede Aar tilbage i Tiden, medens Man vedkiendte sig Troe paa Guds Ord og Had til dets Fiender, at da min Beskuelse af Tiderne og Sang om de Henfovne maatte avlet mig ligesaamegen Ære og Roes, som de nu føde mig Dadel, Vanære og Bitterhed. Dog, det er Godt hvad Herren vilde, det er lettere, naar Man er Christen, at bære Had, Vanære og Spot, end Roes og Hæder; Gud vilde, at jeg skulde leve i en vantroe Alder og vidne uforfærdet om Ham og Hans Ord, uden at see til Høire eller Venstre, uden at krympe mig ved det Verden kalder den høieste Ulykke, uden at skye Strid mod Sandheds Fiender, om saa end den ganske Verden fradømde mig, hvad der ene kan drive mig i Strid mod en Verden, hvis høiervstede Priis jeg kunde

ene kan skienke mig Mod og Trøst i den, som det det jo dog synes, tunge, farlige og enlige Stilling, der blev min Lod, uhyklet Tillid til den ene mægtige Aandernes Fader og Hans Eenbaarne, ufkrænket Troe paa Hans Sandheds det vældige Ord, Kiærlighed til Ham og min Næste.

Jeg vil ikke prale, eller tillyve mig en Kraft jeg ikke eier, en saadan Dom over mig som en hiertelos Hykler, en snedig Bedrager, et hovmodigt, ukiærligt Menneske, en saadan Dom, hvormed Professor Ørsted begyndte sit uværdige Angreb paa mig, hvormed han ender Bogen mod den store Anklager, den er mig tung at bære, thi jeg veed, at den troes af mange, som ei kan nægte at hans øvrige Beskyldninger ere falske, og det Modsatte lader sig ei med Ord bevise, jeg kan ei udrive mit Hjerte og kaste det iblandt mit Folk, og skiøndt jeg udøser det i Toner som maae finde Gienlyd i hvert elskende Hjerte, saa vil du jo dog ikke troe, at det slog oprigtigt og varmt i min Barm for Sandhed og Ret, for mine vildfarende, som for mine troende Brødre. Jeg var intet skrøbeligt Menneske, dersom en saadan Byrde ikke mangengang tyngede paa min Skulder, dersom ei saadanne Pile saarede mit Hjerte, og det vil jeg ikke skjule, det vil jeg bekiende frit og obenbart, men det er mit Haab til Gud, et Han som ei heller haver svigtet Hans sande Tjenere nogensinde, at Han fremdeles vil forlene mig det Troens Skiold, som udslukker alle den Ondes gloende Pile, den Gierd, som Verden

ikke kan give, og den Trøst, at eengang, om end maaskee ei før jeg er bleven til Støv, hvoraf jeg er tagen, og min Sjæl har fundet Hvile i Frelserens Bolig, engang skal dog det Folk, af hvis Æt jeg er oprunden, og i hvis Midte jeg talede, engang skal de dog erkiende, at jeg elskede Sandhed og dem, at jeg stræbde at forsage Alt, hvad et skrøbeligt Menneske ved Guds Naade kan, for at tale uforfalsket Sandhed, for at kalde dem tilbage fra den Afgrund paa hvis Rand de ravede, tilbage til Gud og vor Herres Jesu Christi hellige Troe, som ene kan skiænke Fred i Liv og Død, Salighed i Guds evige Rige.

Og saa, i Herrens Navn! lad dem spotte og bagtale, fnyse og forbande, naar kun Herren velsigner! Jeg skal ved hans Bistand vist udholde Kampen, ei segne under Byrden, ei forfærdes til Mistrøstelse, ei lade mig rokke et Haarsbred fra hvad jeg veed er Sandheds Vei, ei lade mig forføre til at nægte, hvor jeg har feilet, ei lade mig kyse til at troe, at forbi jeg er et feilende Menneske, skal jeg tie, skiøndt de andre som tale, ei ere fuldkomnere end jeg, og fare for det Meste vild i de Ting, hvor det er vigtigst at fare vel, og hvor jeg veed den rette Vei, som er Jesus Christus, thi Han er Sandheden, Veien og Livet, og der kommer ingen til Faderen uden ved Ham. (Joh. 14) See, derfor gientager jeg og uden Frygt min Paa-

frændig, er uchristelig og ugudelig, og herved kommer jeg da igien til Profs Tale S. 83—89.

Prof. søger her at indbilde sine Læsere, at det er en daarlig Paastand at Videnskaberne ikke maae være selvstændige, men skal være afhængige af Religionen, men Christne overtaler han vist neppe, og det er let at vise, hvad det er for en Sammenblanding, der for svage Øine giver hans Paastand Skin af Sandhed. At Videnskaberne bør være afhængige af Religionen: det mener jeg er klart, thi det er jo dog Religionen der skal lære os Menneskets Vilkaar og Bestemmelse og Veien til at naae den, det er jo ogsaa den der skal styre alle vore Attraaer, Tanker og Gierninger. Have vi nu altsaa en Religion, have vi Troe paa en Lærdom som Sandhed om Livets Væsen, Maal og Forelse, da maae jo denne Lærdom først adspørges, førend vi tør søge nogen anden Kundskab, da maae jo denne Lærdom der skal følge og styre os i al vor Digten og Tragten og Syslen, staae os levende for Øine, mens vi sysle med Videnskaberne, og al Videnskabelighed maae da være afhængig af Religionen hos den Troende, ingen Videnskab kan for ham staae som selvstændig, men maae staae enten som noget Afskyeligt eller som Religionens Tjener. Om nu den Troende har Ret, det kommer an paa om hans Religion er sand, thi er den det, da kan den ei forbyde ham at elske eller sysle med Noget, som er af Sandhed, da kan den ei heller hindre hans

Fremskridt i Sandheds Erkiendelse, thi ved at tjene den sande Religion, tjene Videnskaberne og deres Dyrkere Sandheden, og Sandheden kan ikke nægte sig selv, men maae føre sine Tjenere til sin Erkiendelse. Det er altsaa Daarskab, naar Prof. siger at Videnskaberne ei skal være afhængige af Religionen, at de (S. 85) kun skal være i sympathetisk Harmonie med hinanden, at en Troende (S. 87) langt fra at undertrykke, hvad der i det Enkelte modsiger hans Religion, forfølger og uddanner Modsigelserne dristig, fordi han veed, at de i denne Retning maae tilintetgiøre sig selv. Hvad der giver dette Skin af Sandhed er, at en saadan sympathetisk Harmonie er den eneste, som kan finde Sted mellem Videnskaberne indbyrdes, fordi de ere ufuldkomne Erkiendelser af den samme Sandheds forskiellige Sider, Physikeren skal derfor ikke afskrækkes derved at en af hans Bemærkninger synes at ligge i Strid med et historiskt Udsagn, thi det er ligesaavel muligt at det historiske Udsagn, som at hans Bemærkning kan være falsk, og det er ofte muligt at begge kan være sande, naar de rettelig forstaaes. Religionen derimod er ikke en enkelt Green paa Kundskabstræet, men dets Rod, og ingen Green som river sig løs fra Roden kan bære Frugt, den kan en liden Stund prange med et Livsskin, indtil de stjaalne Safter ere fortærede, men da visner den og brat, og duer kun til at brændes. Uden Lignelse: naar Religionen, som den

christelige, lærer at der er en fuldkommen levende Gud, som har skabt Himlen og Jorden og Alt, hvad der er i dem, Som styrer Alt, hvad der skeer efter sine vise Raad, da lærer den med det Samme, at naar vi kiendte Naturen og Historien fuldkommen, da maatte vi ogsaa i dem erkiende Gud som Skaber og Herre, og helliger derved enhver Stræben efter at erkiende Tingene i deres sande Væsen og Sammenhæng, og denne Stræben er jo Videnskabelighed. — Men ligesaa vist dette er, saavist er det ogsaa at Religionen, i det den helliger Videnskabeligheden, giør den til sin Tjener, anviser den en bestemt Retning, hvorfra den ikke maae vige, et bestemt Maal, den aldrig maae tabe af Sigte, og enhver Christen maae være overbeviist om, at Alt hvad der modsiger Christendommen, hvad der ei kan være Sandt uden at den i det Hele eller Enkelte, skal være Løgn, det er Løgn, og langt fra at uddanne en saadan Modsigelse, forkaster og undertrykker han den, det giør han, fordi han ellers selv modsagde og nægtede sin Troe, det maae han giøre, fordi han veed, at han ved at uddanne Løgnen kommer længer fra Sandhedens Erkiendelse, uagtet Løgnen vist nok ved Guds Kraft vil nødes til at tiene Sandheden. Men skal da en Physiker intet Experiment giøre uden at vide, til hvad endelig Oplysning det kan lede, skal han mistroe ethvert hvis Sammenhæng med Bibelens Sandheder han ei indseer? Det var som at spørge om Historikeren ingen Begivenhed skulde fortælle eller udforske eller troe, uden

han indsaae hvorledes den aabenbarede Guds Styrelse eller opklarede Bibelen o. s. v. Denne Mening vilde Prof. gierne tillægge mig for at faae Noget at beseire, som var let at overvinde, men jeg skal strax vise, hvori Feilen stikker. Der er i Videnskabernes Dyrkelse to Slags Arbeider der vel kan og tildels maae være forenede, men dog i sig selv ere forskiellige, det ene er at samle og det Andet at ordne. Vi ere alle Lemmer paa det samme Legeme, men vi have ikke alle samme Gierning, siger Skriften, Haanden er ikke Øie og Øiet er ikke Haand, men de ere begge lige nødvendige, men de maae ikke tee sig som Andet end hvad de ere, misunde eller foragte hinanden. Nu forholder Videnskabeligheden sig i det Hele til de andre Livets daglige Sysler som Øie til Haand, men i den selv er igien en lignende Skilsmisse, Erfaringen er Haanden og Indsigten er Øiet. Ingen fortjener Navn af Videnskabsmand, som blot for at tjene det daglige Brød eller Rigdom og Ære, samler Planter eller Excerpter eller Glaser eller hvad det saa er, han er kun Videnskabernes Daglønner der trækker Vaad i Blinde. At ogsaa han kan være til Nytte er ligefrem, men det nytter ikke at sige, hvad han skulde have for Øie, thi han er blind for sin Gierning og seer kun paa de Ting han skulde stræbe at see fra og overlade Gud at sørge for. Derimod ere der Mange, som føle Drift og Kald til at samle for en eller anden Videnskab

denne Videnskabs Forbindelse med de andre til et Heelt, ja ofte uden at have Øie for i hvad Forhold deres Arbeide staaer selv til denne Videnskab som et Heelt; men ere de Christne gaae de derfor ikke i Blinde. Sjelden vil de befatte sig med en Videnskab, hvis Sammenhæng med Christendommen ei er klar, og det er Grunden, hvi f. Ex. Physik, Mathematik og Astronomie hidindtil mellem *Christne* aldrig har fundet saa mange og ivrige Dyrkere, som Historie og Philologie. Meget vil de samle og ansee for sandt, hvis Sammenhæng med Christendom de ei indsee, men forkaste vil og maae de Alt, hvad de see eller troe strider derimod. Endelig komme vi til dem der ere Videnskabernes Øine, som vel og kan med egne Hænder samle, men som dog føle sig mest kaldte og skikkede til at betragte og ordne, til at danne eller omdanne Systemer i en enkelt Videnskab eller i Videnskaberne som et Heelt. I dem udtaler Tidsalderen sit aandelige Syn, i dem udtaler den sin Troe eller Vantroe; de kan ikke være *Christne* og dog danne et System der modsiger Christendommen, ja de kan ikke være Christne uden at danne Systemet efter en christelig Idee, thi er Tiden ikke kommet, da Erfaringerne i det Større ordne sig villig under en saadan, da indsee de, at Tiden ei heller er kommet til at danne et System, at *Hjørnestenen* endnu ikke er fundet. Prof. har altsaa meget Ret i at det ikke er Naturgranskningen, men en falsk *Naturphilosophie* der er Christendommen fiendsk, men jeg har

derfor ikke mindre Ret i at ingen Videnskab maae ville være selvstændig, at alle Videnskaber skal være afhængige af Christendommen. Det er upaatvivleligt, hvad Prof. siger at Mathematiken som Lære om Tal og Maal og Vægt har sin dybe Betydning, men først maae jeg bemærke, at som saadan er den ikke længere, hvad Man kalder den rene og selvstændige Mathematik, da Maal og Vægt er utænkelig uden Legemer, og naar den sættes i Forhold til Gud, er den ei selvstændig, men afhængig af Troen paa Gud. Jeg maae dernæst bemærke, at hvad Prof. fortæller (S. 89) om de Tanker, hvorefter Gud har ordnet Verden, som vare førend Lyset og ere et Guds Billede i os, smager mig formeget af falsk Naturphilosophie til at kunne smage mig; Talen er lidt dunkel og angreb jeg nu den Mening, om Muligheden som Virkelighedens Forgjænger, mig synes at ligge deri, tog jeg maaskee feil, eller kunde dog ei spare Udflugten, og vil derfor kun bede Prof. om, at, hvis dette skal være et Beviis for Mathematikens Ret til Selvstændighed, han da vil udvikle det, saa Manret kan fatte det i sin Styrke. Endelig maae jeg bemærke at der hører lidt mere til at indsee Mathematikens Forbindelse med Religionen end den Vished at Tallene og Størrelserne have som Alt deres Grund i Gud, ligesom der hører mere til Historiens Philosophie end den Vished at alle Begivenheder staae i Guds Haand, og Prof. vil da vel indrømme mig, at Mathematikens

Philosophie, Indsigten i dens Sammenhæng med Christendommens Sandheder endnu er at vente, og at det er uchristeligt for den Tid at danne et mathematiskt System er ligesaavist, som at Mathematiken til, og det med Trods, har gjort Fordring paa Selvstændighed, trodset paa ideal Tydelighed, hvilket er, hvad jeg har paastaaet.

Jeg er intet mindre end Mathematiker, men dog vil jeg kortelig sige min Mening om Mathematiken, thi duer den ikke til andet, duer den dog til at vise, at jeg ligesaalidt anseer dens Videnskab som nogen anden for at kunne være Christendommen fiendsk, naar den sees i sin Grund. At anseer Skyggen for Legemets Forbillede, det kan jeg nu engang ikke af forandsatte gyldige Grunde, og det maa være vist, at Mathematikens Former maae være Afbildning af noget Virkeligt, ligesom Modsigelsens Grundsætning er Afbildning eller Udtalelse af den virkelige Uforsonlighed mellem Sandhed og Løgn, og ligesom Talrækken i sin hele Uendelighed kun er en Brøk af Eenheden, saaledes maae alle Figurer være Brudstykker af Cirkelen og den maae være Skyggen af en Virkelighed, af den fuldkomne Legemlighed, af Skiønheden. Spørge vi nu om Mathematikens Diemed, da maae vi først ihukomme hele Tilværelsens Diemed, saavidt vi kiende det, og er det Skiønhedens fulde Gienforening med Sandheden, Christi Legems Opbyggelse, da maae det og være Mathematikens, men hvorledes den skal arbeide dertil, det er Spørgsmaalet,

Indsigten deri er Reits Philosophie, kun paa den og ved den kan Mathematikens sande System opføres, og venteligt er Opførelsen deraf Jøderne forbeholden, naar de engang vende om til Christi Kirke, thi derom spaae saavel dette Folks Vilkaar i det Hele, som Cabalistiken og Folkets mageløse Regnehoved. Saameget kan vi imidlertid forstaae, at Poesie og Mathematik ere de to yderste Ender af den uendelige Virksomhed, hiin Begyndelsen, denne Enden, thi ligesom Poesien er i sig selv en Beskuelse af Skiønheden, men i sin Afhængighed af Troen, Bestræbelsen efter at forene Sandheden med Skiønhed, saaledes er Mathematiken i sig selv Beskuelse af den blotte Sandhed, og skal i Troens Lydighed stræbe, at forene Skiønheden dermed, Poesien er Aandens eller Indbildningskraftens, Mathematikens, Sjælens eller Forstandens stærkeste, mest ensidige Virksomhed, Troen skal forene dem, give Poesiens Billeder mathematisk Nøiagtighed, Klarhed og Sandhed, Mathematikens Former Poesiens Liv, Virkelighed og Glands, Poesien giver os Indholden, Mathematiken Formen for al sand Erkiendelse, thi Mathematiken i sig selv er Sjælens, Forstandens Beskuelse af sig selv i sin høieste Selvstændighed, synes at godtgiøre denne og afbilde en evig Indifferents, hvori alle Modsætninger forsvinde, en evig Mulighed, der kan omfatte Alt, men fører netop tilbage til Erkiendelse af Forstandens Afhængighed og de høieste Modsigelsers Uen-

sens Grundsætning, som Forstandens nødvendige Grundlov.

Dette var da den vigtigste Indvending mod min Krønike, fordi det var en Indvending mod min hele Betragtning af Videnskabernes Forhold til Christendommen, jeg troer at mit Svar maae tilfredsstille hver Christen, ja Enhver som ei har forsvoret at blive det, og som har nogen Forstand paa hvad her tales om; om de øvrige Indvendinger, der blot angaae enkelte Udladelser i Krøniken kan jeg fatte mig kort, da det ei siger stort, om Man meener jeg i dem har feilet eller ikke. Errare humanum est, og hvo som er reen, kaste den første Steen!

S. 57 siger Prof. at jeg i min Krønike (S. 144) kalder Platos Philosophie Pantheisme og meener at dens Ankomst i Italien maatte giøre den der herskende Vantroe hardtad ulægelig. Dette er en, som det synes frivillig, Misforstand, thi paa det anførte Sted taler jeg ikke om Platos egen Lærdom, men siger: den platoniske Philosophie, som efter Konstantinopels Fald forjog den aristoteliske var saa langt fra at begunstige Christendommen, at den meget mere, som al Pantheisme, gjorde Vantroen hardtad ulægelig. Det er altsaa kun Spørgsmaalet, om den platoniske Philosophie, som blomstrede ved Academiet i Florents var Pantheisme, hvilket Marsilius Ficinus synes at røbe, eller rettere, hvad Prof. Ørsted knap skal vove at nægte. Min Anmærkning (379) som Prof. selv anfører satte jeg netop for

at forebygge den mulige Misforstand af mine Ord, som om jeg vilde giøre samme Beskyldning mod Plato selv, som mod hans falske Tilhængere, men det vil Prof. ikke see, han vil kun giøre sig lystig over min Tilstaaelse, at jeg endnu kiender meget for lidt til gamle Plato, til at kunne fælde en ganske vis Dom over hans Lærdom, og han mener at jeg dog vel burde kiende Plato nogenlunde, naar jeg vilde skrive en Historie med ganske fortrinligt Hensyn paa den aandelige Udvikling i Almindelighed og Christendommen i Særdeleshed, da Platos Philosophie paa en saa udmærkende Maade har giort Epoke i den menneskelige Aands Historie og har havt en saa overordenlig Indflydelse paa de Fleste (?) af den første christne Kirkes Lærere. Dersom jeg nogensinde har prøvet paa at udbrede mig over Grækenlands og den gamle Kirkes Historie, da har Prof. Ret, men er det lutherske Tidsrum det eneste jeg har prøvet at skildre, da har han vist stor Uret, thi at jeg maae samle min Kundskab stykkeviis, kan ikke paa eengang lære alt, hvad jeg ønskede at vide, og maae nøies med at have nøiere Kundskab om det jeg vil sige Mere eller Andet om end det almindelige, det blues jeg ingenlunde ved at tilstaae, da det uden Tvivl ei gaaer Prof. bedre. Han bie altsaa med at gotte sig over min Ubekiendtskab med Plato, som han imidlertid nok seer igiennem et Forstørrelsesglas, indtil jeg udgiver min Krønikes ikke halvtredsindstyvende Foliant, men andet Octavbind, hvor han skal

reen Gield, som han gierne maae see af, hvis han kan. Hvad endelig det angaaer, at Man skulde tænke et flittigt Studium af Plato maatte netop føre tilbage til Christendommen, ved at vise at Fornuften kom selv paa nogle af de Lærdomme, som den til Sandseligheden klæbede Forstand meest opsætter sig imod, da er det ganske rigtigt, Man skulde tænke Sligt, men just derfor var det jeg anmærkede i Krøniken at Historien modsagde den Formodning, som da ei heller er saa underligt, naar Man tyer til Plato for at undgaae Christus, og Naturphilosophien giver god Oplysning om, at Man kan spille med mange christelige Ideer og dog være længere fra Christendommen, end Mange, der forkaste dem, og det af den simple Grund, at Man, for at spille med Sandheden, maae have tabt Ærbødigheden for den, at Man, for at betragte og misbruge Christendommen som en Mythologie, maae have forloret den Oprigtighed og Ærlighed, uden hvilken der er ingen Sandhedskiærlighed.

S. 119—20 gjør Prof. sig lystig over følgende Ord i Krøniken (231—32) Han (Friderich den anden i Preussen) syntes forloren, og havde det været Guds Villie, at Russerne skulde forstyrre Europa, vilde al hans Tapperhed og kloge Anslag kun hiulpet lidt. Det var imidlertid ikke Guds Skyld, om han ikke saae og ærede den Almægtiges Finger, thi da hans Sag syntes meest fortvivlet, bortkaldtes Elisabeth og fik i den [illegible]
[illegible]

stænske Hertug Peter en Eftermand, som foregnede Friderich.

Prof. spørger, hvoraf jeg saa bestemt veed Guds Villie, men jeg har jo kun sagt, hvad der ikke var Guds Villie, og det kan jo Enhver sige, naar Noget, der synes rimeligt, dog ikke skeer. At Prof. siger, at dersom den berømte Konge ikke troede et Forsyn, som jeg mener, da var jo Elisabeths Død, som en Lykke for en Vantroende, snarere skikket til at forhærde ham i hans Mening, at alt var Tilfælde, end til at opvække hos ham Troen paa en høiere Styrelse. Prof. er langtfra at antage at Forsynet har havt enten den ene eller den anden af disse Hensigter, men han mener kun, at Man ikke skal anføre som Beviis for Guds Styrelse, Begivenheder, hvis Hensigt vi aldeles ikke forstaae. Først maae jeg spørge, om det ogsaa er en af mine gale Meninger, at Friderich i Preussen intet Forsyn troede, og dernæst, om det ei er upaatvivleligt, at Gud ved alle sine Velgierninger har til Hensigt, at vi skal kiende Hans Finger og bøies ved Hans Miskundhed, og om ikke den Mand der stoler paa egen Kraft og Klogskab, men sviges af dem og hielpes saa ved en Omskiftelse, som hverken han eller noget Menneske bevirkede, om han ikke da paa det Stærkeste opfordres til at erkiende den usynlige Guds Styrelse, og blues ved sin daarlige Hovmod. Det er i det Mindste Skriftens Lærdom, og at den Vantro tit istedenfor at tilbede

der kan bestiemme de klareste Hine, beviser dog vel ikke, at det jo var Guds behagelige Villie, at den Vantroe skulde oplade sit Hie for Sandheden. Hvo som ei troer det, han troer ikke paa Gud, eller veed ikke, hvad der nødvendig følger af den Troe.

End videre opholder Prof. sig over, at jeg har sagt, at Napoleons Undertrykkelser var Guds sidste Kald til Europa, og hvis de nu ei vil omvende sig til Herren, beredes i Amerika en Tilflugt for Christendom og Videnskaber (Krøn. 279) Prof. spørger: ellers ikke? og jeg svarer, at naar Christendom og Videnskaber beholde Tilhold i Europa, behøve de jo ingen Tilflugt i Amerika. Han spørger videre hvoraf jeg veed at hint Kald er det sidste, og dertil svarer jeg, hvad det kommer Prof. ved? Bliver det Sandhed, er det jo det Samme hvoraf jeg veed det, og Prof. har jo ikke et Ord at sige, førend han kan bevise, at det er slaaet feil.

Jeg har sagt om Philip den Smukke (S. 90) Ogsaa paa ham maatte Skriftens Trudsel opfyldes, at den Ugudeliges Navn skal raadne, thi ihvorvel han efterlod sig trende gifte Sønner, uddøde dog hans mandlige Afkom med dem. Ogsaa det finder Prof. latterligt og tilføier som en Mærkværdighed, at det anførte Bibelsted slet ikke taler om Afkom, men om godt Navn og Ihukommelse da der staaer Ordsp. 10.

en Retfærdigs Ihukommelse er til Velsignelse, men de Ugudeliges Navn skal raadne. Jeg vil ikke tvistes med Prof. om, hvorvidt som jeg troer, ogsaa i disse Ord siges at den Ugudeliges Slægt skal forgaae, men jeg vil bemærke, at jeg slet ikke har beraabt mig paa noget enkelt Sted, men paa Skriften, og anført dens Trudsel med Salomons stærke Ord, og at Skriften nu virkelig truer de Ugudeliges Slægt med hastig Undergang, det er saa vist som at der staaer Ps. 109 om visse Ugudelige, at deres Navn skal udslettes i den anden Slægt, og saavist, som vi see denne Trudsel opfyldt paa saamange af Israels afgudiske Konger. Nu kan vi vist nok ikke sige, at det er et vist Tegn paa Ugudelighed, naar en Slægt uddøer, ei heller hvad det er for Ugudelighed, der altid haver denne Straf i Følge med sig; men naar vi see en ugudelig Mand, hvis Slægt tegner til at ville blomstre og udbrede sig vidt, og den da pludselig udslettes, da er det vist, at Herrens Trudsel stadfæstes, saaledes dømde vore Fædre, saaledes dømmer jeg, og saaledes maae sikkerlig hver Christen dømme.

S. 121—22 paaanker Prof. min Beskyldning mod Engellænderne for Mangel paa ægte Religiøsitet, og beraaber sig atter paa Molbechs med Kundskab og Veltalenhed affattede Skildring. Her vil jeg Intet svare, thi er det vist at ægte Religiøsitet virker Kiærlighed, som kundgiør sig i Moralitet, da er det vist ingen af mine Beskyldnin-

ger mere indlysende, og for Blinde nytter det, som Molbech baade har anmærket og viist, ikke at pege. Derimod maae jeg med et Par Ord omtale Profs venlige Bestræbelse for at indbilde Folk, at jeg har villet snige mig fra en Paastand, jeg baade her og hvert Stæd er rede til at gientage, som for Engellands Øine just nu rædsomt stadfæster sig i hvad de kalde epidemiske Convulsjoner; *) og vil, om Gud det ei i Naade afvender, end grueligere stadfæste sig for hele Europas Øine. I Anledning af Molbechs Modsigelse har jeg sagt (Fort. til den nye Krønike S. X.) naar han ei kan bedre, lader han, som om jeg havde kaldt Europas andre Folkefærd religjøse, en Brøde som hver veed, jeg er fri for. Prof. mener det skal være en Udflugt, og at jeg dermed vilde fragaae mine klare Ord, at Storbrittanjen synes at høre til de vissest forlorne Lande, og at ingensteds i Europa er der mindre Christendom i Hjerterne end i Engelland, men hvor har jeg lagt an paa en

M 2

*) En Art af Besættelser, hvoraf engelske Blade have sagt, at mere end 4000 Personer i Cornval lide, da de under heftige Krampetrækninger jamre sig i Fortvivlelse om Salighed. Jeg veed jo vel at Tiden anseer dette netop for et Beviis paa overordentlig og umaadelig Religjøsitet; men hvo som kiender Gud veed bedre Besked, og at Kvækere og Methodister længe nok have stilet efter en saadan Tilstand veed Man.

saadan Udflugt? Fordi jeg minder Læserne om, at jeg ei, som Man af Mbs Afhandling skulde troe, har gjort Engelland til en Undtagelse, har jeg derfor paa mindste Maade fragaaet den Paastand, at Engelland hører til de ugudeligste Lande i Europa? Nei, mange Feil kan maaskee Prof. finde i mine Skrifter, men Kneb og Hælefægtning maae han have for sig selv.

Fremdeles nægter Prof. at de nordiske Sømænd ere de engelske i lige Tal vidt overlegne, og det faaer han selv afgiøre med vore Sømænd, men mig synes dog endnu, at de sidste Dages Historie er paa deres og min Side.

Jeg har sagt (Krøn. 284) Af alt Aandeligt er (i Engelland) som af Troen, kun en livløs Skygge tilbage, Bøger høre til Yppigheden, og at skrive blot taalelig er en sikker Vei til Roes og Rigdom, men alligevel fremkommer hardtad Intet som er værdt at nævne, Uld og Sukkerrør ere blevne besjungne i lange Digte, og saadanne Vers ere ligesaa sikkre Vidnesbyrd om Poesiens Død, som de udgiøre et værdigt Epos over Engellands Helteliv i de sidste Aarhundreder.

Dette vil Prof. afbevise ved at nævne Byron, Southley, Scott, Cambel og Crabbe der i de sidste 15 Aar skal have fornyet Engellands poetiske Hæder. Jeg har ikke læst Noget af disse Mænds Arbeider, men som det lader har Prof. ikke heller, han antager paa Nogles (hvilkes?) Ord at de ere gode, jeg antager, efter den

Gang Historien synes mig at aabenbare, at de et have stort at betyde, og har fundet det bekræftet, hvor jeg i literære Noticer saae dem omtales, enten det saa var med Roes eller Dadel Indtil andre Beviser kan føres, faaer det da vel staae uafgjort hvem af os der har Ret, og saalænge være det mig tilladt at troe, at ingen ret Digter opstaaer af et Folk, der roser sig af Heltedigte over Uld og Sukkerrør, og samler Kotzebues Skiønheder til en angenem Urtekost. Imidlertid tør jeg ikke paastaae Umuligheden af at en stor Digter kan reise sig i Engelland, thi skiøndt Poesien er uddød hos Folket, kunde den maaskee end fremtræde i en Enkelt, men vist er det, at han ei blev Engellands Yndling, og urimeligt maae jeg kalde et saadant Phænomen, naar jeg seer paa Shakspear og hans Efterfølgere. Benthams Værk over Lovgivningen og Stevards over Psychologien anføres Prof. ogsaa von Hørensagen som ypperlige, og jeg har ikke læst dem, men det maae jeg bemærke, at et Par saadanne Bøger gierne kan være taalelige uden at være mere end en Skygge af de berømte Værker Engelland om disse Gjenstande har fra forrige Tider, og jeg tør vædde ti imod een, at ingen af dem betragter deres Gjenstand fra en meer end empirisk Standpunkt.

Endelig rykker Prof. i Marken med de engelske Physikere, som han paa sin egen physiske Samvittighed erklærer for de herligste europæiske

Physikers Ligemænd i Aand og Dybhed. Nu veed Prof. nok, at jeg anseer Physikens lidenskabelige Studium og høie Vurdering, især den Experimentales, der ender sig i Mechaniken, netop for et Tegn paa Videnskabelighedens nære Død, da det, saa at sige, er deres Grav Videnskaberne fyne og deres Ligkiste de tømre, samt at jeg netop har sagt at den mechaniske Retning i Videnskabernes Dyrkelse der overalt er saa synlig i Engelland ret egenlig er hjemme. Jeg kan da ei have synderlig Lyst eller Kald til at aftrætte de engelske Physikere deres Rang, og at jeg ikke kiender dem af egen Læsning, behøver jeg vel neppe at tilføie, men et Spørgsmaal vilde Prof. dog tillade mig. Har nemlig foromtalte Physikere forsaget den gode gamle engelske Skik, Lidet eller Intet at bryde sig om hvad Man sagde i Tydskland, ere de ikke ligesaa blinde for Naturens dybe Betydning, som den haandværksarbeidsomme Geometer (S. 89) for den hellige Sandhed, om hvor deiligt de mathematiske Former saae ud førend Lyset blev? Skulde nu det første Spørgsmaal maatte benægtes og det andet bejaes, kunde han jo dog ikke være bekiendt at sætte dem ved Siden af sig og andre store Physiker, der nedskue i Naturens Helligdom med utildækket Aasyn. Dog, det er da kun et Spørgsmaal.

Prof. gaaer nu (S. 124) over til Hollænderne og forsvarer dem imod mig som en ægte

dre store Fortrin ogsaa besidder en let bevægelig Phantasie. Prof. siger af i Kroniken (S. 138) skal der staae, at Hollænderne, ikke saameget for Religjonsfrihedens Skyld, som for de Indgreb der skedte i deres borgerlige Friheder, modsatte sig Philip den anden. Dette klinger nu heel paradox, ja den ligefremme Mening heraf maatte endog være at Philip vilde paanøde dem Religjonsfrihed, men hvorfor har Prof. ikke holdt sig til hvad jeg har sagt, baade sandt og bestemt: det var mere Philips Skatteforordninger og Indgreb i deres borgerlige Rettigheder, end hans Samvittighedstvang, der gav dem Vaaben i Haand. Dette mener Prof. er giendrevet ved den Bemærkning i Litteraturtidenden, at den catholske Deel af Nederlandene omsider dog blev ved Philips Huus, den protestantiske derimod ei. Visselig, en egen Maade at giendrive et historisk Factum paa, thi er Schillers Historie om Nederlandenes Frafald sand, da er det et historisk Factum, at det var af verdslige Grunde der grebes til Vaaben, og det lader sig da ei afbevise ved en Bemærkning, der ovenikiøbet paa ingen Maade modsiger det. Fordi Hollænderne i det Hele ei havde Lyst at vove Stort for Troens Sag, er det dog meget begribeligt, at naar de først havde grebet til Vaaben, de da kiæmpede mere standhaftig mod deres legemlige Friheds-Fiende, naar han tillige forfulgde deres Troe, og i Øvrigt var det aabenbar langt mindre ved deres Vaaben end ved heel

besynderlig Læmpning af Omstændighederne, Gud frelsde Holland fra det spanske Aag, Noget jeg (S. 139) tydelig har bemærket, og som hver maae sande, der kiender Albas, Don Juans, Farneses og Spinolas Seiervindinger, og ei vil trodse mod den klare Sandhed. Hvi nu Gud vilde frelse de protestantiske og ei de katholske Provindser fra Spaniens Aag, det meuer jeg, Man uden at have stødet i Guds Raad ret godt kan forstaae.'

Jeg har sagt (167) at den ostindiske Handel, som under den spanske Krig kom i Hollændernes Hænder, gav deres Stræben fuldelig en legemlig Retning, som snart maatte uddrive Troen af Hjertet, men ogsaa lade den blive staaende uantastet. En aandelig Stræben maatte vel yttre sig som Troens Datter, men dens kraftige Tidsrum var kort og frembragde ei stort Mere, end hvad almindelig Menneskeforstand ved Flid kan udrette. Ingen navnkundig Digter fremstod, ingen egenlig Historieskriver og ingen dyb Grubler over aandelige Ting. Dette gienddriver nu Prof. paa en egen Maade, nemlig ved at indrømme og forsvare det. Han tilstaaer at Hollænderne have været særdeles opmærksomme paa Alt, hvad der hører til den udvortes Tilværelse, at Gierrighed er deres Nationallast, at de have holdt fast ved deres Kirketroe, at de af Naturen ere phlegmatiske, og at deres Digtere ei ere blevne navnkundige udenfor Holland. Der-

vidt den ei ytterer sig som Ligegyldighed for Sandhed og Ret og Sjæleadel, vil jeg derom ikke tvistes, men blot spørge, om Phlegma og Begeistring ere forenelige. Han mener at Landets Vilkaar og Beliggenhed nødte til Sparsomhed, og at endskiøndt Gierrigheden er saa hyppig iblandt dem, at den kan kaldes Nationallast, gik dog Sparsomheden hos de Fleste ei over den Grændse, Fornuften med Hensyn paa Omstændighederne kunde byde. Her synes at være en lille Selvmodsigelse, og, uden at indlade mig med den Fornuft, der læmper sine Moralbud efter Omstændighederne, maae jeg bemærke at Christendommen byder Alle kun at sørge for Guds-Rige og Retfærdighed, og overlade Gud Sorgen for deres Ophold. At alle Hollænderne have været gierrige har jeg dog vel ikke paastaaet, og at Mange der i Livet rugede som Drager over deres Skatte, lode en Deel deraf, efter deres Død, henfalde til gudelig Brug, beviser, saavidt jeg forstaaer, netop den Attraae at ville tjene baade Gud og Mammon, hvilket efter Christi Mening ei skal due synderligt. At deres Kirketroe alt under Tidens Løb blev en blot Mundtroe anfører Prof. lidt haanlig, men nægter det dog ikke saa jeg kan spare Beviset, som vist heller ingen kyndig Læser vil affordre mig. At de hollandske Digtere, skiøndt de ei bleve navnkundige udenfor Holland, ei ere slette, og agtes af Hollændere, paastaaer Prof., og det Sidste er meget begri-

heligt, men det Første maae nok være Følge af en Privatsmag hos Prof. og det bør da ikke undre mig, at han fradømmer mig Digtersyn, thi et hollandsk Digteraie har jeg rigtig nok ikke. Prof. nægter at den aandelige Virksomheds kraftige Tidsrum var kort hos Hollænderne, naar man sammenligner dem med andre Folk, ei med mine Idealer, men at nægte er jo ingen Sag, og det er lige vist, at han intet Folk af dem der vaagnede i Luthers Dage kan nævne mig, der brød sig i det Hele saa lidt om Videnskaberne og syslede i saa kort en Tid ivrig med dem, uden det skulde være Preuserne og Svenskerne, men de vaagnede da i Grunden ikke heller. At jeg har forbigaaet de store Naturkyndige Holland har frembragt er en Feil, som jeg ikke vil forsvare, men at deres Tilværelse ikke gjendriver et Ord af hvad jeg har sagt om Hollænderne, men stadfæster meget mere min Tale er aabenbart. At min almindelige Forstand vilde have megen Flid nødig for at begribe, hvad mange af disse Mænd have frembragt, endsige til at levere Noget der udholdt en Sammenligning dermed, kan vel være muligt, og maaskee det gaaer Prof. ligedan, men dermed er det endnu ikke beviist, at de Mænd vare opvakte Hoveder eller udrettede Mere, end hvad almindelig Menneskeforstand ved Flid kan udrette, og Andet har jeg jo ikke sagt. Om Historieskriverne vil jeg ikke tvistes med Prof. og det bliver jo lige-

i det hele lutherske Tidsrum, om det og er sandt at Tydskland ingen saadan frembragde mellem Luther og Leibnitz, skiøndt dette er kun Profs. Mening, og ikke min.

Hvorvidt nu Prof. med Føie kan paastaae i sit Hollænderie at min Skildring af det hollandske Folk ei ligner det mere end de engelske Carricaturer deres Gjenstande, det faaer Læseren afgiøre for sig selv, men jeg maae protestere.

Ved denne Leilighed har Prof. (S. 128) gjort en curieux Bemærkning og en naiv Anmærkning i Anledning af den Ukyndighed i Historien Man har beskyldt mig for. Han mener nemlig at det ei nytter Man har Læsning, naar Man ei veed at anvende den paa sit rette Sted, og uden i Øvrigt at sammenligne min Ringhed med hans Velbyrdighed, kan jeg rose mig af at have gjort den samme Bemærkning ved mangen belæst Mands Bøger, men jeg gad kun vidst, hvorledes Prof. vilde bære sig ad med at anvende den Sandhed paa mig. Dog det var kanskee kun et Præluduim der ikke skulde have noget at betyde, og nu kommer det Egenlige: uforvarendes meget rigtigt har derfor en bekiendt Lovtaler sagt, at Grundtvig ved sin nye Krønike, ligesaa grundigt har giendrevet dem, der vilde frakiende ham Indsigt, som hin Græker giendrev demder tvivlede om Bevægelsens Virkelighed, ved at gaae frem og tilbage. Først maae jeg anmærke, at her nok paa en af Siderne er indløbet et qvi pro qvo Ordet Indsigt istedenfor Kundskab,

og dernæst maae jeg spørge, hvorledes Man skal fralægge sig historisk Uvidenhed, uden ved at vise historisk Kundskab. Nu paastaaer Prof. rigtig nok at kun Bevægelsens sandselige men ikke dens absolute Virkelighed bevises ved en virkelig Bevægelse, og vil da vel dermed sige at Man ogsaa ved at vise historisk Kundskab, kun beviser dens sandselige, ei dens absolute Virkelighed, men er det ikke noget Galskab, da veed jeg ikke hvad det er, thi Kundskaben er jo dog ligesaa virkelig som Begivenhederne og de som Tilværelsen, og at et Menneske ei har en guddommelig historisk Kundskab, ligesom et Støvlegeme ei har en guddommelig Bevægelse, er da ingen dyb Viisdom og synes mig her slettere anbragt, end jeg nogensinde har anbragt min ringe Læsning.

Dog det Hele er kun en lille Compliment Prof. vil sige mig, hvilket Man seer af det Følgende; hvor det heder, at det kan ikke være af Mangel paa Lærdom jeg feiler, da jeg ikke dømmer rigtigere om vore Dages Begivenheder end om de forbigangne.

Som Beviis anfører han hvad jeg har sagt om Napoleon: den udvortes Gudstjeneste har han igien oprettet og den udvortes Skikkelighed har han søgt at kalde tilbage ved Love, men Troen kan han ikke give sit Folk, og kommer den ikke tilbage, kan han selv opleve den Dag, da Kraftens Levninger ere fortærede.

Prof. mener at dette er afbeviist ved hans

Napoleon, at han længe vilde havt nok af den Kraft han brugde, at Mod ikke forudsætter Troe, siden Dyrene har Mod, og at Troe maatte formindske Tapperheden hos Folk der strede for en uretfærdig Sag; men med al den Snak var jo ikke eet af mine Ord afbeviist. Kun Fremtiden kan lære os om jeg har Ret i at Levningen af Frankerigs Kraft vil uddøe med den nærværende Slægt, hvis den ei gienfødes ved Troe, og Andet har jeg jo ikke sagt.

Endelig udbryder Prof.: dog, hvorledes skal Man vente, at et Menneske skal dømme rigtigt om det der er langt fra ham, naar han endog tillader sig de groveste Usandheder om det der er foregaaet under hans, saavelsom under vore Øine, som f. Ex. vover at sige, at Dødsfrygt forvirrede Hovederne paa dem, som raadede i Axelstad under Beleiringen 1807.

Oprigtig talt, synes mig det er mere voveligt at nægte end at bekræfte dette, thi for Intet bleve dog vel de Raadende ikke straffede, og at Talen om Dødsfrygt skulde være en grov Usandhed, kan jeg ikke troe. Vel foregik hin Begivenhed ei under mine Øine egenlig talt, da jeg ei var i Hovedstaden, men jeg har ingen Grund til at mistroe et tusindtunget Vidnesbyrd, og naar Man desuden skal beskylde Folk enten for at have solgt deres Fædreneland, eller at have svigtet det af Dødsfrygt, vil jeg, naar det staaer til mig, helst vælge det Sidste. Den grove

Usandhed kan da Prof. tage tilbage som sin udisputeerlige Eiendom, og bruge den efter Behag.

Endnu findes der to Anker som vedkomme Kroniken, nemlig Talen om Novalis (S. 42—43) og om Steffens (45—46) og, uagtet jeg her kunde henvise til mit forrige Svar og til Kronikens Gienmæle, vil jeg dog, for Fuldstændigheds Skyld anvende nogle Øieblikke paa at sætte disse Ting end mere i Lys.

Det var i Rec. (S. 255—280) at Prof. anførde Kronikens Tale om Novalis som Beviis paa, at selv dem, hvis christelige Troe jeg ikke kunde nægte, stemplede jeg tit af Ukiærlighed som hovmodige, lastefulde og deslige. Han paastaaer at Novalis saavel religiøse som verdslige Arbeider aande den inderligste Hengivenhed til Gud, den inderligste Troe paa Christus, den varmeste Kiærlighed. Ham sigter du (sagde Prof. til mig) for Hovmod og Ukiærlighed? du Øienskalk! drag først Bielken ud som er i dit eget Øie, før du søger Skiæven i din Broders.

Jeg havde nemlig sagt i Kroniken (S. 297) ligesom Goethe paa en Maade var Naturphilosophiens rette Fader, saaledes maatte vel i dens Manddom (rettere Ungdom) alle tydske opvoxende Digtere vorde dens Børn, eller vare i det mindste nødvendig dens Frænder, og mellem disse ere Tieck, Hardenberg under Navnet Novalis, og Werner de navnkundigste. At Hovmod maatte hos dem frembringe tøileløs Uorden, forrykke

Hjernen og snart udtørre baade Kiærlighedens og Begeistringens (rettere: Kiærlighedens som Begeistringens) Væld, var ligefrem, men mange herlige Toner klangdog fra de overspændte Strænge, før de brast. Brustne ere de alt, Novalis døde, som for at oplede sin Poesie, der giennem Heinrich von Ofterdingens digteriske Liv forsvandt i Allegoriens Dunstkreds.

Nu tør jeg dristig spørge, om denne korte Skildring af Novales røber fiendtlig Hu, og det tør jeg bevidne, at jeg ligesiden jeg lærde at kiende Novalis, har elsket ham og elsker ham end, og at Intet, uden Ærbødighed for Sandheden, kunde tvinge mig til at omtale hvor sørgelig han lod sig forvilde fra Sandheden. At Hovmod, jeg mener naturligviis, indvortes, aandelig Hovmod, er uadskillelig fra den naturphilosophiske Beskuelse af Tilværelsen, troer jeg at have beviist, og at den maae udtørre den rette, sande Kiærligheds Væld, fortære Kiærligheden til den sande objective Aandeverden, som er Begeistringens Væld, følger af sig selv; men jeg sagde hvad der kunde og burde siges til for Mennesker at undskylde Novalis, nemlig at Dagene, i hvilke han fremstod, vare onde, at enhver ung Digter droges da hardtad uimodstaaelig til Naturphilosophien. Jeg yttrede og et venligt Haab om Novalis som Menneske, i det jeg sagde, at da hans Harpe brast saa brat ved hans egen Brøde, døde han, som for

at oplede sin Poesie. Visselig, var Novalis en naturphilosophisk Digter, da veed jeg ikke, hvorledes en Christen med Sandheden for Øie skulde vove at tale venligere om ham, da fortjener jeg vist ikke J. ofs. Bebreidelser og haarde Skieldsord. Hint negtede imidlertid Prof. og paastod at hans Arbeider aandede sand Gudsfrygt og Christendom, sagde at Novalis christelige Troe var unægtelig. I min Tale om den falske Prophet (S. 28) sagde jeg, jeg vilde ønske han havde Ret, thi ligesom jeg har sagt at herlige Toner klang fra denne Digters Harpe, før Strængene brast, saaledes bekiender jeg villig, at Man i hans Sang bevæges ved enkelte dybe og christelige Toner, men naar Man seer nærmere til, da er det aabenbart, at Christendommen stod for ham som en Samling af favre Myther, mod hvilke han kun i Øieblikke bøiede sig med en sværmende Troe, og ellers spillede med, indtil Aandens Syner aldeles forvirredes for ham, som Man seer af hans Aphorismer, hvor der, imellem enkelte herlige Glimt er som Man veed, meget der bærer Forrykthedens Stempel.

Prof: har ikke prøvet paa at afbevise det Mindste af hvad her er sagt, indrømmer selv at der findes Sværmerie og Overspænding i Novalis Skrifter, undskylder ham, netop som jeg, med den giærende Tidsalder, men nægter at hans Vildfarelse havde sin Grund i Hovmod, og at

det Onde. Det Sidste har jeg aldrig enten tænkt eller sagt, men det Første er vist, naar han hyldede Naturphilosophien, ja er det ikke i det Hele vist at al Vildfarelse og al Synd har sin Grund i Hovmod? eller troer Pf. at Gud lader noget Hjerte forføres fra Sandhed, saavidt i Ydmyghed oplader sig for Hans Sandheds Aand. Graden i Novalis Brøde har jeg ladet aldeles ubestemt, da den beroer paa hvad i de fleste Tilfælde kun Gud og Mennesket selv veed; men det maae jeg kalde nchristeligt hvad Prof. siger, at den mindste Overdrivelse i den Deel Man tillægger et Menneskes Villie i hans Vildfarelser er allerede meget lastværdig; thi jeg gad nok vidst, om ikke al Vildfarelse har ene og alene som al Synd, sin Grund i Synderens Villie? Har den sin Grund i en af Villien uafhængig Forblindelse eller Omstændighedernes Indvirkning, da har den sin Grund i Gud, hvilket vel en Naturphilosoph men vist ingen Christen kan sige. Den eneste Undskyldning er, naar Synderen ikke veed hvad han giør og den mindste Overdrivelse i den Bevidsthed Man tillægger en Vildfarende om hans Modstand af Sandheden, den er lastværdig, thi den er ukiærlig. At det vilde røbe liden Dømmekraft at betragte ethvert forvovent Tankeforsøg, Novalis Aphorismer indeholde, som bestemt Deel af hans Tankesystem, deri har Prof. Ret, thi det er netop Aphorismers Natur ikke at være bestemte

Dele af et System, men jeg har jo ogsaa kun anført de forvirrede Taler som Udtryk af forvirrede Tanker, og disse som Beviis paa forvirret Tænkning, og det skulde jeg mene de er.

Her kunde jeg gierne slutte Talen om Novalis, men gierne udkastede jeg en Skildring af dette store Hjerte som det udtaler sig i hans Skrifter, thi fordi jeg, af gyldige Grunde, maatte i et kort Begreb af Verdenskroniken lade mig nøie med at sammentrænge mine Forestillinger om de enkelte store Mænd i een almindelig, der umulig kan være aldeles udtømmende, er det ikke desmindre min Lyst at dvæle ved Beskuelsen af hver herlig Aand og afbilde dens Færd paa Jorderig, saavidt mulig, i alle dens Retninger. Nu er her vel ikke Tid eller Sted til Saadant, men da jeg dog paa en Maade er pligtig til at bevise, at Novalis ei havde sand christen Troe, haaber jeg ved denne Beviisførelse at kunne aabne de Læsere, der ei kiende ham, et klarere Blik i hans Inderste giennem det Billede han selv malede i sin Skrift. Saamegen Lyst jeg end kunde have til at udbrede mig over Henrich von Ofterdingen, dette i sit Anlæg, i enhver Henseende gigantiske Værk, og saavist som det er deri Man ret kan beskue den mægtige, vildfarende Aand, maae jeg dog lade det fare, deels fordi min Udvikling maatte vorde en heel Afhandling om Poesie, hvad den er, hvad den kan, hvad den skal og hvad den vil, naar den vil være selvstændig, men jeg kan dog ei undlade at anføre

Følgende herom af Tieck, Digterens fortrolige Ven *): intet synes Digteren modsigende eller fremmed, da han har fattet sin Konst i dens Væsen og Middelpunkt, for ham ere alle Gaader giættede, i Phantasiens Tryllebaand kan han sammenknytte alle Verdner og Tider, alle Underværker forsvinde, i det Alt forvandler sig til Underværk. Mere træffende kan neppe Novalis Øiemed udtales og saaledes udtaler han det selv naar han synger

Naar Tal ei længer og Figurer
Indslutte alle Creaturer,
Naar den som sjunger og som spøger
Er visere end alle Bøger,
Naar Verden har gienvundet Livet,
Og sig i Verden hjem begivet;
Naar Lys og Skygge skifte Navne,
Og sig i ægte Klarhed favne,
Naar man en evig Verdenssage
I Digt og Fabel kan opdage,
Da for et Løndoms Ord saa brat,
Bortflygter alt Forvendt, Forsat.

Kort sagt, den blaa Blomst, Paradisets Kiærminde, den vilde Novalis finde og favne, ei som en Grædemøe, men som Livets Dronning, og paa en Skyvogn svæve med hende evig over alle Verdener i vemodig Vellyst; Lys og Mørke, Sandhed og Løgn skulde kiærlig favne hinanden

M 2

*) Novalis Schriften 1ter Th. S. 222.

i den evig lyse Nat. En dyb Længsel efter Hvile og Harmonie, et dybt Blik i Naturens Indre, en brændende Kiærlighed til det Store og Skiønne, disse Ting vare hos Novalis som hos Faa, men Kiærligheden udartede til reen Elskov, den besmittede hans Længsler og forvirrede hans Syner, og Forvirringen stræbde han at retfærdiggiøre ved Sophismer, det var hans sørgelige Lod, derfor stod han saa smertefuld, derfor tonede kun afbrudte Lyde fra hans Harpe, derfor maatte Strængen briste, og nu, Gud tilgive ham! hvo der ei fælder en Taare ved hans Kiste, kiender ham ikke, eller kiender ikke Kiærlighed, men Sandhed maae elskes høit over ham, thi den er den sande Kiærligheds evige Ord. Glæde for Danmark at hun har fostret en Søn i de Sorte Ridderes kjærlige Skjald, som er Broder til Novalis, men som i Gudsfrygt frelsdes fra hans Vildfarelse og synes beskikket til at afbilde det Naturens gaadefulde Tempel, Novalis stirrede paa, afbilde det som en sand Guds Kirke, hvor Morgenstjernens Sang gienlyder i hellige Toner, hvor bag det flygtende Mørke, Morgenrøden forkynder det evige Lys, som brødes paa Korset, men sprængde Dybets Lænker, fordunklede Solens Skin og lyser evig ene i det nye Jerusalem. Ja, et Omrids har han alt i Havkirken tegnet, hvis Mage endnu Ingen saae fra Skjaldskabs Pensel, Gud bevare ham i Ydmyghed og barnlig Hengivenhed, og stadfæste ham

see større Ting end disse, og vorde den kommende Tids Seer i Naturens Speil, som han alt var dens Herold; da skal Harmoniens fuldbaarne Tone klinge tiflig i hans Øre fra det Fierne, han skal opgive den daarlige Forventning at høre den fra Dybet, at høre den i denne Verden, men desvissere skal han skielne dens brudte Lyde fra Sireneestmmerne, desvissere skal han høre den klarlig i sig og om sig naar hun som en forklaret Støvharpe svinger sig til det forjættede Land, hvor Tonen som Længslen har hiemme, og giennemklinger Evigheden som en Jubelsang for den Gamle af Dage, som en Brudesang om Sønnens evige Bryllp i Faderens Huus, om Sandheds og Skiønheds evige sammensmeltende Formæling, som en Takkesang af Bruden til den sande Hercules, der hengav sig i Døden for at udrive hende af Plutos Vold og Mørkets Fængsel.

Dog, tilbage til Novalis; tillod Rummet det, oversatte jeg helst hans femte Hymne til Natten, thi ligesom disse Hymner var hvad han selv ansaae for sit meest fuldendte Arbeide, saa kundgiøre de og alle hans Beskuelse af Tilværelsen, hans store men forvirrede Syner, og i den femte har han afbildet sin Beskuelse af Historie og Christendom, og saaledes givet os Nøglen til det underlige Værelse, hvor dybe, christelige Toner klinge ved Siden af en tilløiet Selvstændigheds afgudiske Tempelsang. Dog Rummet tillader kun et Udtog, og her er det „Fra Arilds

Tid, saa begynder han, herskede en Jernskiebne i sin tause Vælde over Menneskenes adspredte Slægter, og et tungt, et dunkelt Bind omvandt deres bange Sjæl." Der var nemlig, midt i den hedenske Poesies lystige Herlighed, een Tanke, eet Drømmebillede som forstyrrede den,

For Gildesbord det rædsom stødtes ind,
I Gru indhylledes det bange Hjerte,
Selv Guderne for det beklemte Sind
Ei vidste Raad, ei Trøst for tunge Smerte.
Forborgent var Uhyrets dunkle Traad,
Som ei formildedes ved Skiænk og Graad,
Han som med Kval med Gru og Graad afbrød
Det muntre Glædeslag, hans Navn var Død.

Den gamle Verden, heder det, hældede mod Graven, og det kolde, livløse Øde i den af Guderne og Phantasien forladte Verden, skildres i faa men store og rædsomme Træk. Hos et Folk, bliver han ved, som var foragtet af alle, modnet for tidlig, og havde trodsig udrevet sig af Ungdommens salige Uskyld (det skal betyde: Jøderne) der aabenbaredes den nye Verden i en hidtil useet Skikkelse, fødtes i den poetiske Armods Hytte som en Søn af den første Jomfru og Moder, som den uendelige Livsfrugt af lønlige Favntag. (en mythisk Jesus, som Man seer) Østerlands ahnende frugtbare Viisdom bleve først den ny Tids Begyndelse vaer, og en Stjerne veiledte den til Kongens ydmyge Vugge, hvor de i den fjerne Fremtids Navn hyldede ham med

Eensomhed udfoldede det himmelske Hjerte sig til den almægtige Kiærligheds Frugtbæger, vendte sig mod Faderens høie Ansigt og hvilede op til den alvorlige, i Ahnelse salige Moders kiærlige Bryst. Med forgudende Inderlighed stirrede det blomstrende Barns Spaadomsøie paa de kommende Dage, og sedte om sine Elskelige, sin Gudestammes unge Skud ubekymret for sine Dages jordiske Skiebne. Underfuld grebne af inderlig Kiærlighed samlede sig strax om Barnet de barnligste Gemytter, og et nyt fremmed Liv spirede som Blomster hvor han gik, uudtømmelige Ord og det kysteligste Budskab faldt som Gnister af en Guddomsaand fra hans venlige Læber. Da kom en Sanger, født under Hellas milde Himmel fra fjerne Kyster til Palæstina og gav Underbarnet sit hele Hjerte og sang:

Du est den Yngling, som paa Graven stod
I dybe Tanker, fra de gamle Dage,
Nu, hvad os giorde udi Hu saa mod,
Med sødt Længsler monne til sig drage,
Et evigt Livs Herold skal Døden hede,
Du Døden er, kun du os kan helbrede.

Gammensfuld og med Hjertet af Kiærlighed sødelig beruset, drog Sangeren til Indostan og udgiød sit Hjerte under milden Himmel i gløden de Sange, saa tusinde Hjerter bøiedes til ham, og tusindgrenet voxde Gammensbudet. Brat efter Sangerens Afskeed blev det dyrebare Liv et Offer for Menneskehedens dybe Fordærvelse, han døde i Ungdommens Aar, bortrevnes fra den

Verden han elskede, fra den grædende Moder og sine forsagende Venner. Den kiærlige Mund tømte unævnelig Smertes dunkle Bæger, under gruelige Veer nærmede sig den ny Verdens Fødselstime, haardt drages han med den gamle Døds Rædsler, tung og trykkende laae den gamle Verden paa hans Skulder, endnu eengang kastede han til Moderen et venligt Blik, da kom den evige Kiærligheds forløsende Haand og han sov hen. Kun faae Dage rugede endnu et tykt Slør over det brusende Hav og den skiælvende Jord, utallige Taarer fældte de Elskede, see! da brødes Hemmelighedens Seigl, himmelske Aander væltede den ældgamle Steen fra den mørke Grav; hos den Slumrende sad Engle, spundne af de fine Drømmetraade, opvakt i ny Guddomsherlighed, opsteeg han i den høie, nyfødte Verden, begrov med egen Haand det gamle Liig i den forladte Hule, og væltede derover med almægtig Haand den Steen, som ingen Magt opløfter.

Her vil vi standse, her vil jeg slutte min Tale om Novalis dennesinde, thi hvo som ei alt har seet, det var ei slig en Christendom Apostlene forkyndte, ei den, for hvilken Martyrerne blødte, ei den som Verden hader og befeider, ei den som byder: elsker ikke Verden, men tager Korset op og fornægter eder selv! ei den som giver sine Børn i Liv og Død den Fred som Verden ikke kiender, ei den som jeg med Herrens Ord i Luthers Fied forkynder, ham kan jeg

ei bevise, at jeg med Rette nægter den sværmende Digter Christennavnet, at jeg med Rette beskylder ham for, at have i Hovmod forvildet sig fra christelig Enfoldighed, og ladet sig giække af Hovmods onde Aand, som haver Magt i Luften. Jeg vil kun til Slutning bemærke, hvor mærkeligt det er, at medens de hellige Taler om Herrens Fødsel og Østerlands Vise misbruges til et lystigt Spil, lades dog Talen i Roe om de enfoldige Hyrder der hørde det hellige Budskab af Himlens jublende Hærskare, hvorfor Frelseren takkede sin Fader da Han sagde: jeg priser dig, at du haver skjult Dette for de Vise og Forstandige og aabenbaret det for de Umyndige.

Nu endelig om Steffens at tale, da er det heel mærkeligt, at i Anledning af Krønikens Tale om ham, har Molbech beskyldt mig for at være hans Lovtaler, og Ørsted anklaget mig for at tillægge ham Ugudelighed og det er da, som skrevet staaer: deres Vidnesbyrd kom endda ikke overeens. Hvad jeg har sagt om denne store, men vaklende vildfarende Aand i min Krønike og dens Gienmæle vil jeg ei med flere Ord forsvare før det anfægtes som Usandhed, men naar Prof. S. 45-46 siger at jeg udentvivl mener der har stukket hemmelig Ugudelighed i Steffens Lære, fordi jeg har sagt, at det var godt, at kun faa forstode noget Sammenhængende af hans Tale, da maae jeg svare, at visselig mener jeg der stak megen Ugudelighed i hans Lære, saa-

vidt den var Naturphilosophie, men hvad jeg troede om ham, som Menneske, har jeg tydelig udsagt i Kroniken med disse Ord (353-54.) „I Tydskland havde han antaget endeel af Schellings Meninger, men den halvnordiske Natur skinnede igiennem i en langt mere uskrømtet Høiagtelse for christelig Troe og Levnet. Bort maatte han i Guds Navn, men vilde han udgiære til en ret, rolig Christen, maatte vel Dannemark og Norge kappes om at hjembyde denne deres fælles kostelige Fostersøn."

Naar endelig Prof. anfører hans Tale som et Beviis for at der ved min Fremtrædelse var en christelig Stemning i Dannemark, da maatte jeg lee, dersom det ei var saa alvorlige Ting, her omhandledes, men nu vil jeg tie. At hans Tale saavel som hele Naturphilosophien i Guds Haand var og er og skal være et stort Redskab til Hans Kirkes Opreisning, det har jeg oftere sagt og fristes aldrig til at fragaae det, men at dens Retning ei maatte følges, men aldeles forlades naar Man vilde hjem til den sande Christus det er vist, om saa Prof. tigange nægter det.

Spaadommen om Antichrist.

At jeg i Fjor udgav en mig ubekjendt Mands Forklaring over Spaadommene om Antichrist som findes i Bibelen er blevet bekiendt nok, især ved det Overfald af Professor Ørsted hvortil den maatte give Anledning; og det er godt, thi ene for at den skulde blive bekiendt udgav jeg den, overladende til Fremtiden at vise, hvorvidt den skulde stadfæstes eller ikke. Herom er det da unyttigt at tvistes, i min Tale om den falske Prophet har jeg beviist, at jeg uden at være forvirret baade kunde udgive hin Forklaring og ansee den for mærkelig, samt at Fortolkeren som Christen havde Ret til at giætte paa de udvortes Omstændigheder, under hvilke Spaadommene skulde opfyldes, samt at jeg havde Lov til, uden Hensyn paa Fortolkerens Mening om Navn og Aarstal, at holde mig til Begivenhederne han saae udfolde sig. Intet af dette har Prof. afbeviist, og jeg kunde da gierne ved Taushed ende en Tvist, hvoraf der neppe kan komme mere ud, end hvad der alt er kommet, den mærkelige Tales Vitterlighed i det ganske Land. Da det imidlertid er ret mærkeligt at see, hvorledes Prof. har snoet sig i denne Sag, og han, naar jeg tav, vilde lade som om han havde afbeviist hvad han ei engang har berørt, maa jeg vel end forlænge Talen et Lidet.

Prof. har i sit sidste Skrift indrykket mit Forsvar, (dog S. 57 og 58 undtagen) for som han

siger, at Læseren skal, saavidt muligt, have alle Documenterne i Hænde, og det lader meget redelig, men maa jeg spørge om Læseren ikke ogsaa kunde have min Bog i Hænde, og mon det ikke, uagtet al Profs. Actmæssighed, skulde være temmelig nødvendigt? Jeg vil end videre spørge om Læseren ikke havde været bedre tjent med, at Prof. havde giennemgaaet mit Forsvar og afbeviist det, end at han lader aftrykke hvad de kunde læse hos mig? Dog jeg maae svare mig selv: men Prof. var bedre tjent med det Sidste, der lod saa redeligt og kostede intet Hovedbrud.

Prof. siger (S. 106) at jeg Intet har fremført til Forsvar for min Spaamands, Forstand paa verdslige Ting, men kun stræbt at forsvare ham som Fortolker, og at derved falder det Meste af hvad der er sagt i den første Trediedeel af Forsvaret bort. Det er mig en heel dunkel Tale, thi deels tykkes mig, at jeg (B. 64-71) har tydelig viist, at det var intet Galskab af Fortolkeren i Frederik den Andens Dage at see Forbud paa Antichristens Komme, og deels har jeg jo, i den første Deel af Forsvaret, nægtet Recs. Paastand, at den Gamle havde læmpet sin Forklaring efter Friderich den Anden, beviist hans og min Ret til at see fjerne Tider speile sig i Spaadommen om Antichrist, hvilket Rec. havde kaldt Daarskab, beviist at Talen passede en god Deel mere paa Napoleon og Frankrigs Aand end Rec. paastod o. s. v. Ting, som ei faldt bort, men staae fast, naar Prof. ei nedriver dem. Prof.

indrømmer at han har tvivlet om at Dan. 11te skulde forstaaes om Antichrist, men han faaer vel indrømme hvad han har sagt (S. 770) Daniels Ord hentyde slet ikke paa Christendommen. Prof. tilstaaer at han har sagt den Usandhed at det Meste af Spaadommen er taget af Dan. 11. men fortæller at han meente noget Andet, hvorpaa Man ei kan svare Andet end hvad jeg ved en ligedan Udflugt alt har sagt. Han mener det har kun lidt at betyde, at ogsaa Luther forstod Dan. 11. om Antichristen, fordi det var Tidens Aand at forklare Propheterne vilkaarlig, men det er jo derfor lige vist, at Luther, der streed saa ivrig for Skriftens ordrette Fortolkning, og dømde dem som Kiættere der i Lærdommen afvege fra Bibelens Ord f. Ex. Zvingel og Oicolampad, at han har tilladt sig en saadan vilkaarlig Forklaring af Spaadommene, som Prof. kalder en Ødelæggelses Vederstyggelighed, hvorved Man lægger sine egne Griller ind i Bibelen o. s. v. Det har Prof. ogsaa følt, og derfor anstrænger han sig ogsaa (S. 107—10) for at bevise at Luthers Forklaring er langt mere sindrig og opbyggelig, men det er jo klart, ei derom stride vi, men om hvorvidt det er Forbrydelse mod ægte Skriftfortolkning, og Tegn paa Forvirring og Daarskab at hentyde de gamle Spaadomme med deres Gaadenavne paa nærværende og tilkommende Tider. Nægter nu Prof. det, da har han uretfærdig beskyldt den Gamle og mig, paastaaer han det endnu, da er Luther

og Vitringa og Newton og Bengel og Guldberg, og hvo kan nævne alle Spaadommenes berømte Fortolkere i samme Fordømmelse, om saa deres Forklaringer vare nok saa sindrige, det mener jeg er klart. At Prof. derimod, naar han havde taget Hensyn paa den skjulte Betydning af Edom og Moab og Juda o. s. v. som han selv maae tilstaae, han ikke har, gierne kunde sige at den Gamles Forklaring var urimelig uden dermed at dømme Luthers Forklaring er ligefrem, men jeg havde ogsaa Lov til at være af modsat Mening, og Tiden maatte vise, hvem der havde Ret. At Prof. Ørsted kunde faae i Sinde at dømme mig fra Forstanden derfor, det er intet Under, da Man jo midt i Jerusalem kaldte selv den spaaende Jeremias gal, men at han i saa Fald, skulde lade Christendom og Luther ude af Spillet er vist. Jeg føler forresten heller ingen Drift til at criticere Luthers Forklaring, min Mening om den har jeg sagt, men at det ei er mindre vilkaarligt at hentyde Edom, Moab og Ammons Børn paa Martyrer, Confessorer og uskyldige Børn, end paa christne Riger der skulde frelses, indsees let.

(S. 112—13) anfører Prof. nogle af mine Indvendinger mod hans Paastand at Forklaringen slet ikke passer paa Napoleon og Frankrigs Aand, men lader som Indvendingerne hævedes ved at nævne dem. Jeg maae da vise det er ikke saa. Hvad jeg, heder det, har sagt i Recensionen S. 692—94, „Spaamanden vil, at hans Tyrans Stammeland skal være protestan-

tisk, hverken Frankrig eller Corsika er det)" søger han, i det her aftrykte Forsvar 88—101 at giendrive ved en Forklaring af Spaadommen L. 22—26, men glemmer ganske de umiddelbart derpaa følgende Linier 26—30; jeg beder Læseren eftersee alle tre Steder. Det maae Prof. have haabet Læseren alligevel ikke giorde, thi da maatte han jo see Prof. fare med Usandhed. I Forklaringen staaer nemlig: dette Riges Beboere bekiende sig ei til den Papistiske Religion, thi da bliver det næsten ubegribeligt hvorledes det samme Rige er det, som skal ødelægge Regimentet (Pavedømmet) Es. 19, hvilket dog skal giøres af dette Rige Apoc. 17. 16. Det bekiender sig til den Protestantiske Religion, thi naar Jerusalem eller Guds Kirke i de sidste Tider skal anfaktes, da skal ogsaa Juda eller et til Kirkens Lærdom sig bekiendende Folk være blandt dens Fiender, Zach. 14. 14. 12. E. 19. 17. Nu sagde jeg i Talen om den falske Prophet (S. 50) Det er ikke sandt, at Fortolkeren har sagt, Tyrannens Land ubetinget maatte være protestantisk, naar han nemlig siger: dette Riges Beboere bekiende sig ei til den Papistiske Religion, thi da bliver det næsten ubegribeligt, hvorledes det samme Rige er det der skal ødelægge Regimentet (Pavens), da seer Man jo tydelig, at han ei tolker sit Syn, men betænker det, og slutter nu at Riget maa være protestantisk, fordi han ingen Forestilling havde om, at et forhen christ-

net Riges Beboere kundt, som Frankrigs i vore Dage, aldeles afskaffe Christendommen, og fordi han synes, at et protestantisk Rige skulde være iblandt i Guds Kirkes Fiender. Har jeg her ikke ligesaavel taget Hensyn paa den Gamles Ord, at Riget skulde være protestantisk, fordi et protestantisk Land (Juda) skulde feide paa Kirken, som paa de Ord: at det dog ei kunde være Papistisk, førend det ødelagde Pavedømmet? Rec. havde triumpherende sagt: at Fortolkerens Ord om Antichrist, at han ingen Kiærlighed skal have til Fruentimmer, (L. 8.) træffer neppe ind med Napoleon, og kan neppe heller anvendes paa Frankrigs Land. Jeg anførte herimod (S. 51) at det i det mindste var Luthers Mening, at Talen her ikke var om den uægte men den ægteskabelige og tugtige Kiærlighed, saa at Tyrannen skulde foragte Ægtestanden, og spurgde blot, om det ikke heller kunde passe? Af den Klemme mener Prof. at slippe ud, ved at sige: naar en Fortolker anfører et prophetisk Sted i sin Fortolkning, uden videre Bemærkning, giver han derved tilkiende, at han tager det ordret. Dersom der nu stod (Dan. 11. 37. han skal ingen Kiærlighed have til Fruentimmer, da veed jeg ei hvad Prof. vant, thi naar Skriften laster hos en Mand, at han ingen Kiærlighed har, mener den dog vel derved ingen liderlig Elskov; men til end mere Uheld for Prof.

hænger Tingen anderledes sammen; der staar nemlig Dan. 11. 37. han skal ikke vare paa qvindelige Qvinder, og Fortolkeren har da ikke anført Sproget ordret, men udtolket det ved Kiærlighed til Fruentimmer, og at nu Fortolkeren ved at anføre dens Mangel mellem Antichristens Laster, har lastet ham, fordi han ikke havde uren Elskov, det paaligger Prof. at bevise.

Endnu har jeg, siger Prof., et Par Anmærkninger. Jeg beder Læseren at eftersee Spaadommen Lin. 46—48 Rec. Lin. 717—25 og det her aftrykte Grundtvigske Forsvar L. 131—36 Læseren domme selv. Atter den compendieuse Giendrivelse, der skal kaste Læseren Sand i Øinene. Fortolkeren havde sagt: Italien skal for alle Ting føle hans haarde Magt, dens Rigdom skal falde i hans Hænder; da er det, at Paven skal forstyrres, Rom ødelægges. Derom sagde Rec. (R. 715—19) at Italien har følt Napoleons haarde Magt er sandt, og kan omtrent anvendes paa alle franske Erobrere. Om Paven skal forstyrres og Rom ødelægges ved Napoleon eller de Franske er endnu uafgjort, men, tilføier han, (759—25) at Spaamanden ikke har tænkt paa en fransk Erobrer, sees deraf, at hans Antichrist, kort forend dette skeer, skal aabne sig Veien til Italien ved at bemægtige sig og forene med sit Rige 3 af de gamle Riger i Europa, alt sønden for hans Lande og tillige catholske. Dan. 7, 8. 20, 24. Hertil svare

ser jeg (Nb. L. 125—46) at de førrige franske Erobrere kun havde baadet Jidt i Italien, og ingenlunde, som Napoleon, faaet dens Rigdomme i Haand, at det er vist, at N. har forstyrret Pavens Regiment og tilintetgjort Rom, som saadan, om ogsaa, hvad jeg ansaae for meget mulig, baade Rom og Pavemagt skulde endnu eengang opreises for den endelige Undergang. Jeg anmærkede tillige, at om end Fortolkeren har tænkt sig de 3 Riger, liggende imellem Tyrannens og Italien, var det kun en egen Forestilling, der ei fyndes hjemlet ved Daniels Spaadom, hvortil han henviser. Herpaa svarer nu Prof: Læseren see efter og dømme selv! og jeg har Intet derimod. Jeg beder fremdeles, hedder det, eftersee Spaadommen Lin. 116—19. Ree. L 698—701: Sb. Forsvar L. 117—23. Man glemme derved ikke, at der i Spaadommen tales om et Hof, der ligger sydenfor Tyrannens Lande, ikke om et Hof der har en sydligere Beliggenhed end hans. Man erindre sig at Napoleon ikke blev romersk Keiser, og endnu mindre efter Frants, som sildigere frasagde sig den romerske Keiserværdighed.

Herved maae jeg anmærke: i Forklaringen staaer der (L. 117—18): Han skal efter en haard Krig med et for hans Lande liggende Sydligt Hof svinge sig paa Keiserthronen og det tør jeg end paastaae N. har gjort. Der

lige Værdighed efter den syvende Familie, og det mener jeg end, N. kom, thi han sagde jo tit nok at det var Carl den Stores Rige og Værdighed han vilde fornye, han var jo Roms Herre, blev jo kronet af Paven, tvang dog, vel ikke uden Hensigt Keiser Frants til at frasige sig den romerske Keiserværdighed.

For nu end videre at vise, det ei var underligt at tænke paa Napoleon ved hin Forklaring, vil jeg minde om, at Alt, Lin. 1—10 passede bogstavelig paa ham, at Ordene (L. 11—13) Hans Fødsels Rige ligger i det gl. Romerske Monarchies Grændser, baade vise, at Fortolkeren ei skulde stirrede paa Preusen, og passe paa Frankrig; at dette Land og (som der staaer L. 16—17) kunde siges i visse Maader at høre til Keiserdømmet Tydskland, at Napoleon virkelig (efter Lin. 52—53) indsatte nye Konger, som sine Vasaller; at Ordene (L. 119—21) Han skal bemægtige sig 3 af de gamle Riger i Europa; kaste Regenterne af Thronen og disponere over Landene efter eget Tykke, uden Tvang lade sig anvende paa N. der omstyrtede Spaniens, Portugals og Neapels gamle Throner o. s. v.

Jeg vil end videre minde om hvilken den eneste rette Synspunkt for Hentydninger af Skriftens Spaadomme paa Fremtiden monne være. De kan og maae ei ansees som nye

O 2

Spaadomme, thi deres Forfattere tillægge sig jo ikke Inspiration, men maae ansees som Giætninger om Spaadommens Betydning. Det røber altsaa enten Vankundighed eller Ondskab, naar Man fordrer at saadanne Giætninger skal bogstavelig indtræffe, hvilket jo er umuligt, naar de ere et ufuldkomment Menneskeværk. De skal tages og agtes for hvad de ere, Henviisninger og Fingerpeeg paa de Egne hvor, og de Omstændigheder, hvorunder, Spaadommene skal opfyldes, og veilede nu disse Fingerpeeg os rettelig, opvækkes vi derved til en Sammenligning mellem Skriftens Spaadomme og Tidens Tegn og Begivenheder, som stadfæster Prophethernes Sanddruhed og guddommelige Oplysning, da maae vi agte og hædre de Mænd, ved hvilke vi veiledtes, som Mænd der havde Forstand paa Guds Syner, og ingenlunde gaae i Rette med dem, fordi de tænkte feil om de Mænds Navne og Levetid de skildre, de Begivenheders bestemte Skueplads og Følge, de udvikle. Det er jo ikke om deres Klogt og Priis, men om Guds Ords Stadfæstelse og de Troendes Styrkelse under Trængsel det her giælder. Anvendelsen paa det nærværende Tilfælde er saare let. Vi have en Samling af Spaadomme i det Gamle og Nye Testamente, som klarlig forkynde en stor Strid og Seier, hvori Christi Kirke skal trænges og forherliges henimod Dagenes Ende. Vi have her en Forklaring som siger at Europa [illegible] at der vil opstaae

i det gamle Romerske Monarchies Grændser, en klog og ugudelig Tyran, der omstyrter Pavevælden, gior sig næsten til hele Europas Herre, stræber at ødelægge Christendommen og indføre et Afguderie, forbyder Skriftens Læsning, afskaffer de christelige Fester og den christelige Tidsregning, har falske Lærere i Ledtog med sig, som giøre løgnagtige Tegn, og hyldes hardtad af alle Folkefærd; men at der i det nordlige Europa skal være to eller halvtredie Riger, som skal frelses, at Christendommen skal blomstre der, og Tyrannen, skiøndt han kalder Tyrken og andre Vantroe til Hielp, der finde sin Undergang.

Nu spørger jeg: dersom Dette skeer, hvad enten det saa er i vore eller vore Børns Dage, enten Tyrannen heder Napoleon eller Hulaku, enten han regierer først i Preussen eller Frankerig, i hvilken Orden saa end hans Erobringer og Anordninger følge, er det da ikke ligefuldt en yderst mærkelig Tale, som beviser dyb Indsigt i Guds Raad og Ord, som lærer de Christne at give Agt paa Tidens Tegn, som aabner deres Øine for Prophetierne og leder dem til, alt som Begivenhederne udvikle sig, at see, hvor nøiagtig de ved Guds Aand ere forud afbildede.

Nu faldt denne Forklaring mig uformodentlig i Haand paa en Tid, da hver Christen kan see at Antichristens Time nærmer sig med stærke Skridt, da en Mand sad paa Frankrigs Throne og udstrakde sit Jernspiir over hardtad hele Europa, som, saavidt Mennesker kan dømme, indvortes

tes lignede den bestrevne Tyran meer end nogen i Christenheden for haver, hvis Handelser og Bedrifter havde den forunderligste Lighed med de hist afbildede, som alt længe af Mange, der agtede paa Skriftens Spaadomme var anseet for Antichrist, som tillod at Man kaldte ham almægtig, som ikke fortav det Ønske at sammensmelte alle Religioner, som, uden at vække Forundring kunde tiltaget sig Guderang som Roms Cæsarer, for hvis Støtte Millioner i en vantroe, feig og egennyttig Tid bestemt vilde knælet, saasnart han havde befalet det, paa hvis Vink tjenstagtige Aander bestemt vilde været rede til at forvirre og forføre Folkene med løgnagtige Mirakler, der netop nu, formedelst de physiske Videnskabers Tilstand, og den almindelige Slavhed, ere mulige. Nu spørger jeg, om det var andet muligt, end at mit Øie og mine Tanker maatte under Forklaringens Læsning falde paa Napoleon, om jeg som Christen ei maatte i Talen see et af de Midler, hvorved Gud vilde advare og styrke sine Udvalgte, om jeg ikke maatte ansee det for min Skyldighed at kundgiøre den, saasnart enten Fædrelandets Forhold til Napoleon forandredes, eller naar den Time kom, da det lød: Man bør adlyde Gud mere end Mennesker, naar nemlig Napoleon begyndte aabenbar at befeide Christendommen og gjorde derved min Formodning til Vished. Timen kom, da Fædrelandet erklærede sig for Napoleons Fiender, jeg biede ikke til, det var afgjort, hvo der skulde

ikke min Sikkerhed, men de Christnes hemmelig Advarsel, og min Adfærds Ulastelighed var det jeg havde mest for Øine. Nu synes Lodden kastet og Faren forbi, men at det er saa, troer ingen betænksom Christen. Endnu hersker den samme Vantroe i Landene, endnu færdes der en feig, kraftløs og overmodig Slægt, som elsker Verden og de Ting, som ere af Verden, som er rede til af Frygt og andre verdslige Hensigter at forgude de Verdens Herrer, som have Magten, og holder sig skadesløs ved at haane dem der have mistet den, ved at nægte og trodse den Herrernes Herre og Kongernes Konge, Som haver al Magt i Himmelen og paa Jorden. Og nu skulde en Christen tænke, at Verdens Riis er brudt, at Smerterne ere tilende, at Plagerne ere bortvegne? Nei, nei, der staaer skrevet: naar de sige her er Fred, her er ingen Fare, da skal Fordærvelsen hastelig falde dem over, som Pinen en frugtsommelig Kvinde, og de skal ikke undflye. Man maae gierne kalde mig Spaamand og hvad han lyster, men det siger jeg, ei som Prophet, men som Christen med Bibelen og Tidens Tegn for Øie, at skeer der ei en snar Omvendelse i Landene til Gud og Hans Christus, Noget der, desværre, er langt fra at være rimeligt, da vil den samme Slægt, der nu jubler og trodser, komme til at bløde og hyle under Sværd og Pest, Plager, da vil [illegible] i dens Dage [illegible] og Spotten, der [illegible] ham i Aag, og

reiser Afgudsaltre iblandt dem, saa de skal, midt i den Alder de bespottelig have kaldt Oplysningens, knæle for Menneskeværk, og troe de grovеste Løgne som Gud udskikker til Sandheds Foragtere. Hvad nu det Verdens Riis og Djævelens Redskab skal kaldes med Navn, det er Smaating, og neppe tør Nogen sige, han veed det tilvisse; men det vil jeg ikke dølge, at jeg mener de Elendige komme endnu til at knæle for den Napoleon, de nu foragte, til at lovsynge og forgude ham, hvis Uretfærdighed og Ugudelighed de selv saa høit have bevidnet, og da skal hver Christen takke Gud for Advarselen Han gav dem, fornemmelig i Sit eget Ord, men og ved den Gamles Tale, hvem Daarer kalde en Dosmer.

Slutte vil jeg nu med et Ord om hvad Prof. kalder min Indbildning om prophetisk Aand (S. 135–37). Ei vil jeg her gientage hvad jeg har sagt i mit Forsvar (S. 36) ei vil jeg gjennemgaae Profs elendige Spotterier over hvad han ikke forstaaer eller ikke vil forstaae. Jeg vil kun sige, at jeg har aldrig enten havt eller yttret sværmerisk Indbildning om prophetisk Aand, men jeg har, naar jeg begeistret stirrede paa Herrens Ord, indskuede i de forbigangne Dages underlige Spil, og agtede paa Tidens Tegn, da har jeg følt mig dreven til at udsige Ord om kommende Dage, hvis Sandhed jeg ikke for Andre kunde bevise, men hvorfor dog en mægtig Rørelse, en upaatvivlelig Vished i mit Inderste, syntes mig at borge. Jeg benævnede In-

skuffende Indbildning; thi det er rimeligt, men selv den visse Spot burde jeg ei agte; Ingen har Ret til at spotte mig, fordi jeg gjør hvad der er Skjaldeviis, udsiger Ord om Fremtids Dage, og jeg indseer ei at det er nogen Brøde, at jeg selv troer mit Syn; om det end ei er sædvanligt hos Skjalde. Skeer det som jeg spaaer, da vil der dog vist findes Ord i min Tale derom, som ikke bogstavelig opfyldes, og det er det visse Kiendemærke paa at jeg ei var Prophet, men Skjald, som med det Øie Gud forlenede, saae ved Hans Ords Lys, Glimt og Lignelser af det Uvordne, so kunde styrke og styrke mig selv paa min Vandring, opflde mit Mod i den tunge Strid, forlyste andre Troende, for hvis Øie de tykdes sandsynlige, lære de Christne at Tiden er kommen, da en Troende, kan ved at beskue Guds Husholdning i de forrige Dage, mærke, hvilke store Omskiftelser der vente i de Følgende. Saaledes sang jeg i Roskilde Riim (S. 113—114.)

— naar Saga sidder from
Med de sammenfoldte Hænder,
Stirrer paa Guds Helligdom,
Hvor den klare Lampe brænder,
Underligt i Nord det glimter,
Dunkle Lignelser hun skimter,
Hvor med Mørkets Kemper mat
Glimt i en Maanenat.
Et Fod oven tog hun spalte,
[illegible] tog hun [illegible],

Hvad de Lignelser hun saae,
Synes dunkelt at forjætte.

og end videre S. 257.

— et Forhæng Gud lod sænke
Dybt sig for den Dag i Morgen,
See vi Lyset bag det glimte,
Kan og Lignelser vi skimte,
Hine skuffe, Straaler blænde,
Lignelser sig brat kan vende,
Lyde Sandt og dog fornægte
Hvad at giætte vi kun mægte,
Altid er den Dag i Morgen
Dog for Øiet halv forborgen.

Mon det er en Mands Tale der vil ansees for Prophet? Det er i det mindste vist, at han ved saadan Tale frasiger og berøver sig al Æren, om hans Syner sandes og hans Giætninger løse Gaader.

Jeg kan og vil ikke nægte, at enkelte store Ting, saasom en nær tilstødende Trængsel og Fristelse paa Jorderige, gammel Christendoms Gienfødelse i Dannemark og Norge for den Slægts Øine, som alt er oppe, Tvillingrigets kiærlige Gienforening i de samme Dage, Dannemarks og Gierte Frederiks Hæder og Priis blandt Folkene, og Sverrigs dybe Fald, disse Ting har jeg omtalt som aldeles visse, men det Første erkiender jeg som en nødvendig Følge af Guds klare Husholdning og Propheternes Tale, og de store Syn om

billeder og hart sudsæste gienem Propheternes gaadefulde Taler; Verden gjøre mig til Løgner om den kan! men jeg maae sige som jeg sang af Hjertens Fylde, der jeg tilegnede Tvillingrigets Drot mit Roskilderiim i en hellig Julenat.

Det skal skues i de sidste Tider
Om med Løgn jeg Dannerkongen sveeg,
Jeg har sjunget, hvad jeg aldrig vidste,
Men jeg saae og Staven maatte riste,
Bævende frembærer jeg min Sang,
Men det leger i mig ved dens Klang.

O! foragt ei denne sære Stemme!
Det er underligt at være Skjald,
Rosterne fra Oven vi fornemme,
I det hemmelige Tonefald,
Hvad vi sige, selv vi ikke vide,
Men, o vee den Skjald, som vilde skride!
Herren Selv maae Sine Ord forstaae,
Han har skabt hvad Skjalderiet saae.

Vil Nogen see et Glimt af den danske Krønikes Forbilleder, han læse og betænke min Roskilde-Saga! Vil Nogen oplade Øiet for Thorkild Danskes Kamp i Forening med de sorte Riddere (Hispaniens Aand) og Vidnvelts Geier, han skal see, at en anden Skjald, uden at tænke derpaa, har forkyndt Christendom og Danmark samme [illegible] som jeg! Vil Nogen vide hvad en gammel

Christen dømde om Saadant, især en Passe-Tems in der Schneiderstube af gamle Claudius *) Maaskee han da fik Lyst at læse, først af denne, nu i Fred hensovne Guds Mands kostelige Taler, og det vilde, foruden mange andre Fordele, bringe ham den, at han bedre kunde dømme om min Lærdoms og hele Færds Lighed og Ulighed med hvad en ædrue og forstandig Luthers Ven kaldte Christeligt.

Slutning.

Prof. Ørsted har anvendt de sidste Blade (S. 131–38) til at gientage sine Beskyldninger om Hovmod, Selvtillid og Ukiærlighed og til under en halv Giendkaldelse ligesom af Kiærlighed, at forstærke dem om skammelig Enedighed og Hyklerie. Hvad han heraf ret vil vedkiende sig, har han udtrykt i følgende Ord (S. 136–37) Jeg siger da [illegible] som før, at i Grundtvigs Skrifter hersker Hovmodens Aand, der overalt ytrer sig ved en skammelig Ringeagt mod andre Mennesker. Jeg siger dette til Læsere, hvoriblandt de Fleste ogsaa kiende Gs Skrifter, og jeg frygter ikke for at Nogen i sit Hjerte skal beskylde mig for Uretfærdighed. (!!!) Jeg siger, at hans Hovmod er parret med en blind og fremfusende Eensidighed, der udkommer sig i grundløse Beskyldninger mod hans Næste, og i urimelige Paastande over videnskabelige Gienstande, og

jeg erkender, at han ikke skal have andet at sætte imod mine Beviser herefter end tomme Declamationer, og elendige Udflugter. (!!!) Jeg har betegnet denne hans Fremgangsmaade som Mangel paa Kiærlighed, og jeg troer, at Beviset ligger i Sagen selv. Tillige maae jeg endnu, at jeg tvivler paa, at hans Skrifter have avlet sand Kierlighed i noget Hierte, eller gjort noget Menneske glad i Gud; [illegible]

Jeg har nu i det Foregaaende søgt at rede for mig i de Stykker, som med Ord kan afgiøres, og jeg tør troe, at den sandhedskiærlige Læser ei skal kalde min Tale tom Declamation. Til Slutning havde jeg i Sinde at tale om de Beskyldninger, der ere stilede mod mit Hierte, og maaskee, naar de bare kunde indskyde hos alle Velkiendende dyb Foragt og Afskye for mig. Hvad nu mit Hierte har alt fordret sin Ret, jeg talde af dets Fylde og til den Tale og min forrige Forsvar vil jeg henvise. At Prof. kalder det tom Declamation er sikkerlig, men at Sandheden vil kundgiøre sin Kraft i hvert uforhærdet Hierte, derpaa er jeg vis, derved tog fremforalt ved min Samvittigheds Vidnesbyrd er jeg rolig. Vel søger min Modstander at tilsmudse Hierte ene for min Forsvarstale, ved at sige, at jeg selv, i ubegribelig Forvirring, ei veed hvad jeg selv siger, eller hvad der rører sig i mit Inderste og driver mig i mit Værk, men naar end Læserne skulde antage dette for Modstanderens Alvor, haaber jeg, at den Rolighed og Beskedenhed, hvormed jeg ogsaa her har gjennemgaaet hver Beskyldning

og udviklet Grundene for mine Domme, skal overtyde dem nu, at jeg tænker og taler med fuld Bevidsthed, og maae da enten være Sandhedens eller Løgnens, Guds eller Djævelens villige Tjener. Og nu kiende Gud i Sine Børns Hjerter, hvilken af Delene jeg er! Kun Det kan jeg sige, som for Guds Ansigt, at saalidet jeg, som et [illegible] Menneske, tør eller kan tillægge mig ublandet Ydmyghed og Kiærlighed, saa veed jeg dog med mig selv, at jeg føler mit Ansvar for Gud og ei vil ophøie mig over noget Menneske, at jeg stræber at elske min Næste som mig selv, men maae just derfor befelde og fordømme det Samme hos ham, som jeg besidder og fordømmer hos mig selv. Jeg veed ogsaa at det ei vilde koste mig megen Overvindelse at fortie mine haarde Domme, men at det vil koste mig meget at udsige dem, hvorved jeg forud veed at jeg fortørner Mange, bevæbner Verden imod mig, forspilder eller opoffrer de timelige Ting, der for mig som et skrøbeligt Menneske, have mere Vægt og Værd end de burde have i en Christens Øine; men just derfor veed jeg ogsaa, at jeg ei gaaer letsindig til Værks, Hjertet kan vaande sig og blöde, naar fordum Venner forene sig med Fiender i at bebreide mig Haardhed og Uretfærdighed, men forstyrre mig i mit Værk kan det ikke, thi naar vort Hjerte ikke fordømmer os, da have vi Frimodighed til Gud. 1 Joh. 3, og

sige: i Guds Navn! jeg kan ikke Andet; Gud styrke mig til at fuldkomme Løbet og stride den gode Strid, Amen! Herren være lovet, Som gav mig den Vished, at Ordet fra min Læbe dog har bevæget nogle Hjerter i sand Kiærlighed og gjort Nogle glade i Gud, det skal min Modstander neppe turde sige om det Ord han taler, men det var ei heller mit Ord jeg talede, det var Herrens, Ham hører Æren til og os vore Ansigters Blussel, thi Kraften er Hans, og vi gjorde kun Lidet af hvad vi skulde og Intet som vi skulde.

Nu har jeg, saavidt jeg veed, svaret paa Alt, undtagen paa det om Oehlenschläger og mine mythologiske Arbeider, hvorpaa jeg ansees ei videre Svar end det jeg har givet for aldeles overflødigt, thi Ingen som kiender Noget til Sagen kan mene, at jeg har borget mit Syn for Nordens Mythe hos Oeh., eller at han, førend de Nordiske Digte har i et eneste Digt kundgjort nogen dybere Beskuelse af Nordens Myther, der kunde avle min, eller at Læserfolket i Almindelighed yndede ham, før de læste hans Axel og Valdborg. Tingen er i Øvrigt ubetydelig, uden forsaavidt jeg derved skulde giøres til en Partihøvding der pralede med fremmede Fiere, og foragtede Fuglen fra hvem jeg stjal dem, thi ellers har jeg jo mere end eengang bekiendt, hvad Intet skal friste mig til at fragaae, at jeg skylder Oehlenschläger langt Meer end mit Syn for Nordens Mythen.

thi ved hans Sang begeistredes jeg, og ved hans Sang oplodes mangt et Øre til at høre paa min Tale om de uddødelige Ting. Vil Prof. ogsaa kalde dette en Yttring af Hovmod og Lyst til at ophøie sig paa Andres Bekostning, det faaer han; men jeg tør dog mene, at Sligt pleier at yttre sig anderledes.

Hvad der maaskee kan mishage nogle retsindige Læsere, er den Tone, hvori den første Deel af dette Forsvar er stemt og jeg har selv været tvivlraadig om den Ting, men jeg har fundet at til sine Tider kan ogsaa den være passende, naar Man kun ikke derfor glemmer Beviserne; og jeg haabede tillige derved at dæmpe Prof.s Lyst til at vende sine komiske Vaaben imod mig, saaledes som i den genialske Sammenligning mellem Don Qvixote og mig. (S. 111—112) Hvad ellers denne Sammenligning selv angaaer, troer jeg rigtig nok at mangt et Træk kunde været lystigere og klarere, men jeg vil ikke skrive en Ilias post Homerum, og kun om det allerførste Træk vil jeg bemærke, at en meget fiin Tact har ledet Prof. til at finde Noget hos mig der lignede Don Qvixottes Kamp med Veirmøller, thi Man behøver kun istedenfor den Gamles Bibeltale at sætte Professor Ørsted, for at see gyldig Grund til den billedlige Sammenligning, saavelsom til Begyndelsen af denne lille Bog, thi hvad kan Man i en saadan Kamp giøre klogere end at blæse? Skulde jeg imidlertid nogensinde have anseet benævnte for en Kiempe, da bekiender jeg, det [illegible] at undgaae

den herefter til min Undskyldning maa tjene at jeg er lidt nærsynet.

Nu, sandhedskiærlige Læser! vil jeg tage Affskeed med dig for dennesinde. At jeg nødig har grebet Pennen for at fortsætte en Strid, der, da Modparten fragaaer Sigtelsen for falsk Lærdom, ei synes mig stort bevendt, derfor borger dig vel min lange Nølen, thi at den ei havde sin Grund i Frygt for den pudseerlige Goliath, haaber jeg at have beviist, og for at bevise det, var det egenlig jeg greb Pennen. Jeg har imidlertid under Arbeidet grebet Leiligheden til at udvikle Adskilligt, som jeg haaber skal ikke være dig uvelkomment, men formilde hos dig som hos mig det ubehagelige Indtryk enhver personlig Tvist i Verden maae gjøre paa os, naar vi elske Fred og agte Kiærlighed for det Høieste. Jeg tør ikke haabe, at alle mine Udviklinger skal finde dit Bifald, jeg bør madskee ikke engang ønske det, thi jeg kan jo have feilet; men det veed jeg, at er du sandhedskiærlig, da finder og Sandhed Gienlyd i dig, og det veed jeg tillige at Intet uden Sandhed ønsker jeg Indgang. Det vil jeg kun bede dig om, lad det ei forarge dig, om du synes at min Tale om Christendommens Erkiendelse i Modsætning til den falske Viisdom Man byder os, klinger synderlig og fremmed! meen for Guds Skyld ikke at jeg vil spille med de høie Sandheder eller at jeg vil forvandle Troens Hemmeligheder til blotte Fore-

nuftideer, tilet Tankens Legetøi, fordi jeg viser at de have en ogsaa for Fornuften klar Side. Troe mig, du kan ikke lægge mindre Vægt paa Saadant end jeg, og derfor børger dig min hele Bestræbelse, som er at kalde Menneskene tilbage til den sande, eenfoldige, *kraftige, levende Hjertets Troe* paa Guds Ord, som besjælede og saliggjorde vore troende Fædre i Hytten som i Paladset. Jeg kan ikke tit nok sige det, denne gammeldags, enfoldige Troe er den eneste Vei til Guds Rige, er Det, der ene kan skiænke os Samfund med Gud, den sande, *levende*, treenige Gud: Fader, Søn og Hellig Aand, Som er *Hver for Sig* og Eet i Kiærlighed. Al blot Erkiendelse er kun en Skygge, er kun et *Kort over det forjættede Land*, som kan forlyste Øiet, som kan give os et Slags *Begreb* om dets Skikkelse og Beliggenhed, saa vi erkiende Fuskerværket og Misvisningen paa de Kort Fornuften paa sin *egen Haand* har stemplet, men *føre* os til det forjættede Land, det mægter Kortet naturligviis ikke, det kan Kiærligheds Vinger alene, og de udvoxe ei af Forstandens Sandsning eller Fornuftens Dom, men kun af det *troende Hjerte*.

End vil jeg bede dig, naar du hører mig bagtale som en Misdæder, da giør dig en ret klar Forestilling om Verdens Gang og Tidens Vilkaar, og om den Vei jeg peger paa, og om den Løn jeg høster, og finder du da, at Vantroe og Ondskab er mange i Verden, at Menneskene, naar de fulgde

mit Raad, vilde vorde troende, retfærdige, kiærlige, finder du videre, at enten maae jeg være vanvittig, eller drives af Kiærlighed til at faare Had og Spot, Fattigdom og Vanære; og maae du slutte, at den der taler betænksomme Ord og kun formaner til Gudfrygt og Dyd, er iike vanvittig, da bryd dig ikke om Skraalet, men beed Gud forlene mig Kraft og Ydmyghed og Viisdom til at vandre den tornefulde Bane der er mig beskikket! Finder du, maaskee ikke sjelden, Noget i min Tale, som mishager dig, da maae du for min Skyld gierne tænke, hvad der jo er saare muligt, at noget Menneskeligt er mig vederfaret, men for Sandhedens og for din egen Skyld vil jeg bede dig, tænk ei altid, ei for stivt og ei for hastig saa, men tænk, at du er og et Menneske, at og hos dig kan Feilen ligge, og at det vel var muligt, jeg stundom kunde see hvad du ei saae, og at det ikke just er rimeligt, at jeg, omleiret af Fiender og Lurere, letsindig giver mig blot, og giver dem Leilighed til ligesom at skade Sandheden ved at tilregne den min Brøde! Følger du dette Raad, da skal vi snart enes, saavist som det er Sandhed om de guddommelige Ting jeg forkynder, saavist som den levende Sandhed sidder hos Faderens Høire.

[illegible]

Rettelser.

Side 4 Lin. 8 vore l. vor Tids.
— 5 — 16 Veien l. Vevende.
— 23 — 8 efter Ordet: sprunget l. Vidersiger Prof.
— 66 — 3 ; l. ,
— 67 — 14 om l. men
— 69 — 7 Blad l. Bind
— — — 16 ; l. :
— 72 — 24 da l. Minn
— 89 — 12 germetrisk l. geometrisk
— 91 — 14 Sandheden l. Sundheden
— 104 — 31 Grundvolden l. Grundyærelsen
— 112 — 24 der bevirkes, det veed jeg ikke, l. som herved aabenbares, det er en anden Sag.
— 114 — 17 om l. hos
— 116 — 28 Lov l. Liv
— 124 — 23 er Augustinus l. hvem er Augustinus
— 133 — 30 forsmaaer l. forstaaer
— 172 — 14 Sandhed l. Sandheds Billede
— — — 17 Mathematikens l. Mathematiken
— — — 19 Troen l. Konsten, det troende Hjertes, Kiærlighedens Kraftyttring

3 2044 038 442 125

